ŞAKA

Milan Kundera

CAN

Türkçesi
ZEHRA GENCOSMAN

2. BASIM

ŞAKA

Milan Kundera

ÇAĞDAŞ DÜNYA YAZARLARI

1. basım: Nisan 1990

2. basım: Ağustos 1990

Bu kitap, İstanbul'da, Can Yayınları'nda dizildi.

Özen Basımevi'nde basıldı.(1990)

ŞAKA

Milan Kundera

ROMAN

Bu çeviri, Çekçeden **Marcel Aymonin** tarafından 1985 yılında yeniden Fransızcaya aktarılan ve **Claude Courtot** ile Milan Kundera tarafından aslıyla karşılaştırılarak Gallimard Yayınevi'nce yapılan **'La Plaisanterie'** adlı yeni basımından Türkçeye çevrilmiştir.

Türkçesi
ZEHRA GENCOSMAN

CAN YAYINLARI
Bâbıali Caddesi, no:19, kat: 2, Cağaloğlu, İstanbul
5286113, 5135188

Özgün adı
Zert
(1967)

ISBN 975.510.152-7

© Milan Kundera/Onk Ajans Ltd. Şti./Can Yayınları (1987)

MİLAN KUNDERA'NIN AÇIKLAMASI

1961'de bir gün, eskiden oturduğum maden bölgesine gittim. Bana, sevgilisi için mezarlıklardan çiçek çaldığı için tutuklanan ve cezaevine konulan genç bir işçi kızın öyküsünü anlattılar. Onun imgesi peşimi bırakmıyordu ve gözlerimin önünde, aşkı ve cinselliği birbirinden ayrı iki dünya olarak gören genç bir kadının yazgısı canlanıyordu. Cinsellik, onun gözünde aşkın tam karşıtıydı. Çiçek hırsızının imgesine, onu dengeleyen bir başka imge eklenmişti: uzun bir sevişme eylemi, ki bu, gerçekte görkemli bir öç alma eyleminden başka bir şey değildi. İşte, 1965 Aralığında tamamladığım ve 'Şaka' adını verdiğim ilk romanımın konusu böyle doğdu.

Yazarlar Birliği tarafından yönetilen Prag yayınevinin yazı kurulu, romanımı beğendi, ancak metnin, sansür kurulunun denetiminden geçmesi gerekiyordu. Bir yıl süreyle, kimbilir kaç kez oraya çağrıldım. Benden aşırı değişiklikler ve büyük kesintiler yapmam istendi. Ben her seferinde, romanın herhangi bir yerini değiştirmeyi reddediyordum ve işin tuhafı, kuruldaki üyelerin istekleri de her görüşmemizde biraz daha azalıyordu.

Bugün için nerdeyse inanılmayacak bir olay: Alımşlı yıllarda, liberal görüş her yana yayılıyor, yürürlükteki sistemi zorluyor, iktidarı suçluyordu; o kadar ki, sansür kurulu bile artık gerektiğinde sert davranamıyordu; kimsenin beklemediği bir anda, romanım, bir gün, olduğu gibi basıma verildi.

1967 baharında basıldıktan sonra, roman hemen herkesçe olumlu karşılandı ve Çek Yazarlar Birliğince 1968 yılı ödülüne değer görüldü.

O güne dek az tanınmış olan yazarın (benim) üç kez basılan yapıtı kısa sürede tükendi ve basılan toplam kitap sayısı

120.000'e yükseldi. Ama bir yıl sonraki Rus işgali her şeyi altüst etti.

'Şaka,' uzun süren bir basın kampanyasıyla küfürlere hedef oldu. Öteki kitaplarımla birlikte bu, da yasaklandı ve halk kitaplıklarından kaldırıldı.

1966'da, sansüre takılan müsveddenin yazgısının belirsiz olduğu bir sırada en kozmopolit Çek aydınlarından biri olan Antonin Liehm, romanının daktilo edilmiş bir kopyasını gizlice Fransa'ya, Aragon'a götürdü. Burada, pek bilinmeyen bir durumu açıklamam gerek: Aragon, demirperdenin öte yanındaki sanatçılara sık sık yardım etmiştir; yasaklanmakla tehdit edilen bir tiyatro oyunu ya da sürekli kovuşturulan bir yazar üzerine makaleler yazardı. Aragon'un 'Fransız yazını' adlı haftalık gazetesi, ki bu komünist ülkelerde satılan tek Batılı kültür dergisiydi, sanatçılar için bir kalkan görevi görüyordu.

Aragon'un, örneğin Vladimir Holan'ın 'Hamlet'le Bir Gece' *adlı yapıtının fransızca çevirisi için yazdığı önsözü anımsıyorum.*

Bu ozan, 1948'deki komünist darbeden sonra, Prag'daki apartman dairesinden bir daha hiç çıkmamıştı. Orada, bir manastıra sığınır gibi göz göre göre inzivaya çekilmişti. Liehm, bunun üzerine, Aragon'a başvurmuş, o da onun ısrarlarına dayanamayarak, benim romanımı bilmediği halde, (roman daha fransızcaya çevrilmemişti) Claude Gallimard'a, tüm forsunu kullanarak basmasını öğütlemiş ve bir önsöz yazacağına sözvermişti.

Ne gariptir ki, bu önsözün yazılması, 1968 Ağustosunda, Çekoslovakya'nın işgaline rastlar. Böylece, açık bir karamsarlıkla yazılmış çok güzel bir metin ortaya çıktı.

"Bu eylemin, düşüncenin bir zaferi olduğuna inanmıyorum. Bu şiddet hareketinin, bu hesaplaşmanın, komünizmin tek amacına uygun ve aydınlığa götüren bir yol olduğuna inanmayı kesinlikle reddediyorum."

Onaltı yıldanberi 'Şaka'nın önsözü olarak sakladığım bu metin, benim kitabım üzerine önemli bir şey söylemiyor, ama Ionesco'nun Le Figaro'da yayımlanan unutulmaz makalesiyle birlikte, Prag tragedyası konusunda Fransa'da söylenmiş, benzeri az sözlerden biri. Anımsanmaya değer.

---

* *Vladimir Holan:* Hamlet'le Bir Gece. Gallimard, 1968.

1968 Ekiminde Claude Gallimard, romanının yayınlanması dolayısıyla beni Paris'e çağırdı. İşte Aragon'u o zaman, ilk kez Paris Varenne Sokağındaki dairesinde gördüm. Yanında, karısı ve yaşlı bir Rus bilim adamı vardı. Komünist ülkelerdeki birçok kişi gibi onlar da Aragon'u, kendi ülkelerindeki yetkililer üzerinde etkili bir liberal ve ortodoks olmayan aydınların koruyucusu olarak görüyorlardı. "Louis, Rusya ile bağları koparmamak gerek. Rus halkıyla hükümeti arasında bir ayrım yapmalı, Rusya'ya bir daha gitmelisiniz!" diye ısrar ediyorlardı. Aragon, Çekoslovakya işgalinin onda uyandırdığı öfkeyle coşmuş, başı yukarda, odada dört dönüyordu: Hırsla yanıtladı: "Ben gitmek istesem bile, ayaklarım geri geri gelir!"

Ona hayran oldum. Birkaç yıl sonra, ayakları onu tıpış tıpış Moskova'ya götürdü, orada Brejnev tarafından ödüllendirilmeyi kabul etti, ondan birkaç yıl sonra da ayakları ona yeniden boyun eğerek onu, parti kongresinin kürsüsüne kadar götürdü. Orada yeni bir işgalin zaferi alkışlanıyordu: Afganistan... Ama her şeye karşın, şunu belirteyim ki, Aragon olmasaydı, 'Şaka' hiçbir zaman Fransa'da günışığına çıkamazdı. O zaman da benim yazgım bambaşka bir yönde gelişecekti, çok daha az mutlu olacaktım kuşkusuz. Çekoslovakya'da adımın Çek yazınından sonsuzadek silindiği sırada ("çünkü bu şiddet hareketinin aydınlığa götüren bir yol olduğuna" inanmıyordum), 'Şaka'nın Gallimard yayınları, arasında çıkması, romanının tüm dünyada tanınmasına yolaçtı. Böylece, birden yitirdiğim Çek okurları yerine, yine birden, yeni okurlar kazanmış oldum.

1979'da bir gün, Alain Finkielkraut, 'Corriera Della Sera' gazetesi adına benimle uzun bir söyleşi yaptı. "Şaka romanınızdaki süslü ve barok üslubunuz, onu izleyen romanlarınızda, yalın ve berrak bir üsluba dönüştü. Bu değişikliğin nedenini açıklar mısınız?" diye sordu. Nasıl? Süslü ve barok üslubum mu? 'Şaka'nın fransızca çevirisini ilk kez o zaman okudum. (O güne dek romanlarımın çevirisini okuma ve denetleme alışkanlığım yoktu; bugün, ne yazık ki, bu Sisyphos işkencesine, nerdeyse roman yazmaktan daha çok zaman ayırıyorum.) Şaşırıp kalmıştım. Özellikle ikinci yarıdan sonra, çevirmen, ('Şaka'dan sonraki kitaplarımı çeviren François Kerel'i kastetmiyorum!) romanı çevirmemiş, onu yeni-

başlan yazmış:

1) Çevirmen, yüzlerce (evet, yüzlerce!) süsleyici, mecazi anlamda sözcük kullanmış. (Aslında: **'gökyüzü maviydi.'** *Çeviride: 'Cezayir menekşesi rengindeki gökyüzünün altında, şatafatlı bayrağı dalgalanıyordu.' Aslında:* **'ağaçlar renkliydi.'** *Çeviride: 'ağaçlar, bir renk cümbüşüyle dolup taşıyordu.' Aslında:* **'deli gibi çevresindeki havayı yumruklamaya başladı.'** *Çeviride: 'zincirden boşanmış yumrukları çılgın bir yeldeğirmenine dönüşmüştü.' Aslında:* **'içimi bir üzüntü kaplamıştı.'** *Çeviride: 'muazzam bir üzüntünün ilmiğine kapılmıştım.' Aslında:* **'Lucie bağışlıyor.'** *Çeviride: 'Lucie, bağışının sadakasını sunuyor.' Aslında:* **'Helena sevinçten zıplıyordu.'** *Çeviride: 'Helena, şeytanın yönettiği bir tören havası içinde zıplıyordu.' v.b.)*

2) Romanın üçte ikisinin kahramanı olan Ludvik, benim kitabımda, özentisiz ve açık seçik bir dille duygularını ve düşüncelerini anlatır; çeviride ise, anlatışını, ne pahasına olursa olsun, eğlenceli kılmak amacıyla, argo ile karışık, yapmacık ve arkaik sözcükler kullanan özentili bir komedyacıya dönüşür. (Benim kitabımda: **'kadınlar çıplaktır.'** *Çeviride: 'kadınlar, Havva anamız kılığındadır.' Aslında:* **'bir şişeyle kafasına vurdu.'** *Çeviride: 'şişeyi kellesine indirdi.' Aslında:* **'bir doktor, Alexej'in cesetini çevirdi.'** *Çeviride: 'onu börek gibi bir yandan öbür yana çevirdi.' Aslında:* **'bir armonyum, bir dizi ses çıkarır.'** *Çeviride: 'armonyum bir dizi gürültü çıkarır.' Aslında:* **'Helena, alçak sesle konuşuyor.'** *Çeviride: 'Helena kumru gibi sesler çıkarıyordu.' Aslında:* **'Helena, Ludvik'e: "Siz farfaracı bir insan değilsiniz! der.'** *Çeviride: 'Lâf salatası, sizin işiniz değil!' v.b.). Bu söyleşi yüzünden, roman kahramanlarının kişiliği saptırılmış oluyor: Helena, gülünç derecede aptal, Lucie ise zavallı, ezik bir kız durumuna düşüyor.*

3) Benim romanımda tüm düşünceler, titiz bir doğrulukla belirtilmiş; çeviride ise neredeyse anlaşılmaz olmuş; aşırı derecede ince ve karmaşık formüller yüzünden. **'Aşk evresindeki belirleyici anlar,'** *'Aşkın tırmanılması gereken boğumları' haline gelmiş. 'İkimizin öyküsü,' ise, 'Birlikte dokuduğumuz olay çözgüsü'ne dönüştürülmüş, v.b.) Ayrıca, çevirmen aynı sözcüğü yinelemeyi yasaklayan, 'güzel üslup' kavramının ünlü kuralını aşırı biçimde kullandığı için böylesine yapmacık bir metin ortaya çıkmış. Bu kuralların-*

dan her zaman tiksinmişimdir. Kesin düşünce, benzer sözcüklerle oyalanamaz. Kesin düşüncenin karşılığı, yine kesin ve tek bir sözcüktür. Ayrıca, yinelemeler benim yazılarıma bir ritm veriyor, onlara melodik bir hava sağlıyor kanısındayım. Bunlar, çeviride tümüyle yok edilmiş. (Salt Claude Roy, Le Nouvel Observateur,'deki eleştirisinde, 'Şaka'daki bu çarpıcı müzik yoksunluğunun ayrımına varmış.)

Evet, bugün hâlâ bu yüzden mutsuzum. Düşünün ki, oniki yıl boyunca, 'Şaka'nın sayısız yeni baskıları, Fransa'da bu gülünç kılıkta sergilendi!..

İki ay boyunca Claude Courtot• ile çeviri üzerinde çalıştım. Kitabın, "Claude Courtot ve yazar tarafından tümüyle yeniden gözden geçirilen yorumu" 1980'de yayınlandı. Dört yıl sonra, bu düzeltilen baskısını yeniden okudum. Yapılan tüm değişiklikleri ve düzeltmeleri kusursuz buldum. Ne yazık ki, nice yapmacıklı, gülünç süslemelerin, gerçekdışı, karanlık ve aşırıya kaçan tümcelerin gözümden kaçtığını farkettim! Aslında, o dönemde fransızcam gereği kadar yeterli değildi. Claude Courtot da Çekçe bilmediğinden, ancak benim ona belirttiğim yerleri düzeltebilmişti.

Bu yüzden, 'Şaka'yı, birkaç ay süreyle yeniden gözden geçirdim. Gallimard yayınevinde, benim kitaplarımdan sorumlu olan Bayan Claudine Meal, bana paha biçilmez bir yardımda bulundu. Onsuz, ("Marcel Aymonin tarafından Çekçeden çevrilen ve Claude Courtot ve yazar tarafından tümüyle gözden geçirilen) bu yapıtın son biçimi" günışığına çıkamazdı, kuşkusuz.

'Şaka'nın Prag'la Paris arasındaki serüveni burada tamamlanıyor. 1967'de, Prag Baharı öncesinde bile çok liberal olan bir atmosfer içinde, kitabım en küçük bir siyasal tepki uyandırmadı. Bu romanın Bohemya'da nasıl karşılandığının anlaşılması için, Çek dergilerinde yayımlanan 'Şaka' ile ilgili birkaç yazının, belleğimde kalan adlarını veriyorum:

'Alay ve Özlem' 'Varoluşçu romanın Sartre karşıtı yorumu', 'Çelişkinin anatomisi', 'Fenomemoloji ve roman', 'Şaka'nın geometrisi.' Bir yıl sonra, Paris'teki karşılanışım beni hem gururlandır

---

• Claude Courtot, "Bonjour monsieur Courtot! adlı övgüye değer yapıtın yazarı. (Elleboré, 1984), En çok değer verdiğim, o gizli kalmış yazarlardan biridir.

dı hem de üzdü. Romanın övgülerle karşılandı ama, tek yönlü olarak, salt politik açıdan ele alındı. Hata; o günkü tarihsel koşullardan, (roman işgalden iki ay sonra yayımlanmıştı), Aragon'ın önsözünden (ki salt politikadan söz ediyordu), çeviriden (ki, romanın sanatsal yönünü gölgeliyordu), bir de aktüalitenin diktası altına giren Batı yazını eleştirilerinin, giderek aceleci gazete yorumlarına dönüşmesinden kaynaklanıyordu.

Oysa, bugün güncel olayları irdeleyenler, Prag Baharını ve Rus işgalini çoktan unuttular. Her ne kadar çelişkili gözükse de, bu unutma, 'Şaka'yı somunda, öteden beri, amaçladığı roman, sadece roman olma niteliğine ulaştırabilecek.

Mayıs 1985

BİRİNCİ BÖLÜM. Ludvik.
İKİNCİ BÖLÜM. Helena.
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM. Ludvik.
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM. Jaroslav.
BEŞİNCİ BÖLÜM. Ludvik.
ALTINCI BÖLÜM. Kostka.
YEDİNCİ BÖLÜM. Ludvik. Helena. Jaroslav.

BİRİNCİ BÖLÜM

LUDVİK

Böylece, nice yıllar sonra, kendimi doğduğum kentte bulдum. Çocukluk, sonra yumurcaklık, sonra delikanlılık çağında binlerce kez içinden geçtiğim geniş meydanda ayakta durmuş, hiçbir heyecan duymuyordum; tersine, (demir başlıklı bir atlıya benzeyen) ve damların üzerinden bakan bir çan kulesinin egemen olduğu bu meydanın, bir kışlanın geniş talim alanını anımsattığını; ve eskiden Macarların ve Türklerin saldırılarına karşı bir kale görevi üstlenmiş bu Moravya kentinin askeri geçmişinin, meydanın yüzüne onulmaz bir çirkinlik damgası vurduğunu düşünüyordum.

Yıllar boyunca hiçbir şey beni doğduğum kente çekmeyi başaramamıştı; bana giderek yabancılaştığını ve bunun da doğal olduğunu söyledim kendi kendime: onbeş yıldır başka yerde yaşıyordum; burada ancak bazı tanışlarım var ki onlardan kaçınmayı yeğliyorum, annem de ilgilenmediğim yabancı bir mezarlıkta gömülü. Ama aslında kendi kendimi aldatıyordum: Benim ilgisizlik dediğim, gerçekte öfkeden başka bir şey değildi; bunun nedenlerini bilmiyordum. Çünkü bu kentte iyi ve kötü şeyler başıma gelmişti, tıpkı öbür kentlerde olduğu gibi, ama her şeye karşın bir hınç duyuyordum; yolculuğum sırasında bunun bilincine varmıştım: Beni buraya getiren işi, her şey bir yana, Prag'da da pek güzel yerine getirebilirdim, ama bunu doğduğum kentte uygulama fırsatı bana dayanılmaz derecede çekici geldi. Salt, basit ve gülünç bir iş sözkonusu olduğu için. Böylece, alaycı bir biçimde buraya, geçmiş zaman üzerine yapmacıklı bir hayıflanma duygusunun etkisi altında gelmiş olma kuşkusundan beni kurtarmış oluyordu.

Gece için önceden ayırtılan odamın bulunduğu otelin sokağına girmek için ona arkamı dönmezden önce, bu sevimsiz meydanı, bir kez daha alaycı bir gözle süzdüm. Otel kapıcısı, tahta

armuttan sapı olan anahtarı uzattı ve "İkinci kat," dedi. Oda pek çekici değildi: duvara bitişik bir yatak, ortada küçük bir masa, tek sandalye, yatağın yanında maundan yapılma aynalı, iddialı bir tuvalet masası, kapmın yanında da minicik bir lavabo. Çantamı masanın üzerine koydum ve pencereyi açtım: burası, bir avluya ve otele, pis ve çıplak sırtlarını dönmüş evlere bakıyordu. Pencereyi kapattım, perdeleri indirdim ve biri kırmızı, öbürü mavi başlıklı iki musluğu olan lavaboya yaklaştım. Her iki musluğu da denedim. İkisinden de aynı derecede soğuk su akıyordu. Masayı gözden geçirdim, bir şişe ile iki bardağa ancak yer vardı. Zaten ancak bir kişi masadan yararlanabilirdi, çünkü odada başka sandalye yoktu. Masayı yatağa doğru iterek yatağın üzerine oturmayı denedim, ama yatak çok alçaktı, masa ise yüksekti; üstelik içine çöktüğünden, sandalye görevini yerine getirmek şöyle dursun, yatak görevini yapacağı bile kuşkuluydu. Yumruklarımın üzerine abandım; sonra yatağın üzerine uzandım, yatak örtüsünü ve çarşafı kirletmekten kaçınarak, çoraplı ayaklarımı dikkatle kaldırdım. Şilte, gövdemin ağırlığının altında çukurlaştığından, sanki bir hamak ya da dar bir mezarın içine uzanmış gibiydim. Bu yatağı bir başkasının benimle paylaşacağını düşünmek olanaksızdı. Sandalyeye oturdum, bakışlarım aydınlıkta saydamlaşan perdelere takılı, düşünmeye başladım. O anda, koridordan ayak sesleri ve konuşmalar duydum; bir erkek bir kadm çene çalıyorlardı. Konuşmaları anlaşılıyordu: Evinden kaçan Petr adlı birinden ve küçüğü şımartan Klara teyze adlı aptal bir kadından sözediyorlardı; sonra yuvasında dönen bir anahtar sesi, bir kapının açılışı ve bitişik odada konuşmayı sürdüren sesler işitildi. Kadının iç çekişlerini duydum (evet, iç çekişleri bile bana kadar geliyordu!) Bir de adamın, Klara'ya haddini bildirme kararını duydum.

Ayağa kalktım, kararımı vermiştim; ellerimi yeniden lavaboda yıkadım, havluyla kuruladım ve nereye gideceğimi tam olarak kestiremeden otelden ayrıldım. Bildiğim tek şey, salt otel odamın yetersizliği yüzünden, tüm yolculuğumun (ki oldukça uzun ve yorucu bir yolculuktu) başarısını tehlikeye atmak istemiyorsam eğer, en ufak bir istek duymasam bile, buradaki bir dos-

tumu gizlice görmek zorundaydım. Gençlik çağımdan kalma tüm yüzleri hızla kafamdan geçirdim, amacım, aynı zamanda onları kendimden uzaklaştırmaktı, çünkü benden beklenen gizli görev, onları görmediğim bunca yılın üzerinden bu insanlarla dikkatli bir köprü kurmaya zorluyordu beni; bu da hoşuma gitmiyordu. Birden, burada, vaktiyle kendisine bir mevki sağladığım ve kendisini tanıdığım kadarıyla, onun da bana sırasında böyle bir hizmette bulunmaktan mutluluk duyacağını bildiğim birini anımsadım. Bu garip bir kişiydi, ahlâk anlayışı da kendine özgüydü. Huzursuz ve kararsız bir kişiliği vardı. Bildiğim kadarıyla, karısı yıllar önce ondan boşanmıştı. Kocasının, kendisi ve oğluyla birlikte olmasın da nerede olursa olsun yaşamayı yeğlemesi yüzünden. Onun yüzünden evlenmiş olabileceği düşüncesi beni korkutuyordu şimdi. Çünkü böyle bir durum, benim isteğimin yerine getirilmesini zorlaştıracaktı. Hızla hastaneye yollandım.

Bu hastane, geniş bir bahçeye serpiştirilmiş bir yapı ve pavyonlar topluluğundan oluşuyordu; giriş kapısına bitişik küçük danışma bürosuna girdim ve masanın arkasında oturan kapıcıya bana virüsbilim bölümünü bağlamasını rica ettim; kapıcı, masanın kenarında duran telefonu bana doğru itti ve: "Sıfır iki!" dedi. Sıfır ikiyi çevirdim; doktor Kostka'nın birkaç saniye önce oradan ayrıldığını, çıkışa doğru gittiğini öğrendim. Doktoru kaçırmamak için büyük kapının yanındaki bir banka yerleştim, mavi-beyaz çizgili hastane giysileri içinde ortada dolaşan adamları dalgın dalgın seyretmeye koyuldum, birden onu gördüm: düşünceli, uzun boylu, zayıf, görünüşüne önem vermeyen, sempatik kişiliğiyle karşımdaydı; ta kendisi. Banktan kalktım, onu itip kakmak istercesine karşısına dikildim; bana hoşnutsuz bir bakış yöneltti, ama aynı anda beni tanıdı ve kollarını açtı. Şaşkınlığının sanki mutluluğa dönüştüğü izlenimini edindim ve beni böyle içtenlikle karşılayışı bana büyük bir sevinç verdi.

Ona, bir saatten az önce, önemsiz bir iş için buraya geldiğimi, burada yaklaşık iki gün kalacağımı anlattım. O da bana hemen ilk ziyaretimin onda bıraktığı sevinçli şaşkınlıktan sözetti. Birdenbire, hiçbir çıkarım olmadan, salt onu görmek için gelme-

diğime hayıflandım. Ona sorduğum soru (neşeli bir tavırla yeniden evlenip evlenmediğini sordum) içten bir ilgiyi yansıtıyordu sözde; oysa, aşağılık bir hesaptan kaynaklanıyordu aslında. Bana hâlâ yalnız olduğunu söyleyince sevindim. Birbirimize anlatacak pek çok şeyimiz olduğunu belirttim. O da bunu doğruladı, ama ne yazık ki, yeniden hastaneye dönmek, akşamüstü de bir araba tutup kentten ayrılmak zorunda olduğundan, bana ancak bir saatten biraz fazla bir zaman ayırabileceğini üzüntüyle bildirdi.

"Siz burada oturmuyor musunuz?" diye sordum, korkuyla. Aslında burada oturduğunu, yeni bir blokta, küçük bir stüdyosu olduğunu, ama "yalnız yaşamanın üzücü" olduğunu söyledi. Anlaşılan, Kostka'nın buraya yirmi kilometre uzaklıkta, bir başka kentte, öğretmenlik yapan ve iki odalı bir apartman dairesinde oturan bir nişanlısı vardı. "Onun evine mi taşınacaksınız?" dedim. Bana, vaktiyle ona sağladığım bu işten daha ilginç bir işi başka yerde zor bulabileceğini, buna karşılık, nişanlısının da burada bir yer bulmakta güçlük çekeceğini belirtti. Bürokrasinin zorluklarını, bir erkekle bir kadının birlikte yaşamalarını kolaylaştırmanın olanaksızlığını (aslında, sevinçle) kınadım. "Tasalanmayın, Ludvik," dedi dostum, tatlı bir hoşgörüyle. "Öyle sandığınız kadar dayanılmaz bir şey değil bu! Tabii, yolculuk benim için masraflı oluyor, vaktimi de alıyor, ama böylelikle yalnızlığım bozulmuyor, ben de özgürlüğümü korumuş oluyorum." "Neden özgürlüğe böylesine bir gereksinim duyuyorsunuz?" diye sordum. "Peki, ya siz?" dedi. "Ben kızların peşinden koşturup duruyorum," diye yanıtladım. "Kadınlar için değil, kendim için gerekli bana özgürlüğüm," dedi ve ekledi: "Bakın, ben gitmeden önce biraz bana gelin." Benim istediğim de buydu zaten.

Hastane bölgesinden çıktıktan biraz sonra yeni apartman bloklarının sıralandığı bir yere geldik. Bunlar, yanyana dizilmiş, tozlu bir topraktan fışkırmış uyumsuz yapılardı. Ne çimen, ne kaldırım, ne de yol vardı görünürde. Göz oylumunca uzanan, geniş ve dümdüz tarlaların sınırında, hüzünlü bir dekor oluşturuyorlardı. Bir kapıdan girdik, daracık bir merdivenden çıktık (asansör çalışmıyordu), üçüncü katta durduk. Kapıdaki kartvizitin

üzerinde Kostka adını gördüm yeniden. Antreden, salona geçtiğimiz zaman, büyük bir hoşnutluk duydum. Geniş ve rahat bir divan odanın bir köşesini kaplamıştı; onun dışında, küçük bir masa, bir koltuk, büyük bir kitaplık, bir pikap ve bir radyo vardı.

Kostka'ya odasını övdüm ve banyoyu sordum. "Öyle lüks filan değil," dedi; gösterdiğim ilgiden hoşnuttu. Beni antreye götürdü, banyo dairesine oradan geçiliyordu. Küveti, duşu ve lavabosuyla küçük ama çok hoş bir banyoydu. "Bu güzel apartman dairesini görünce, aklıma bir şey geldi," dedim. "Yarın öğleden sonra ve yarın akşam ne yapıyorsunuz?" "Ne yazık ki," diye şaşkınlıkla özür diledi, "yarın, önümde uzun bir iş günü var, ancak yedi sularında eve dönebilirim. Peki, akşam serbest değil misiniz?" "Belki akşam serbest olabilirim," diye yanıtladım, "ama ondan önce, yarın öğleden sonrası için bana stüdyonuzu ödünç veremez misiniz?"

Sorum onu şaşırttı ama, (onun yeterince istekli davranmadığını düşüneceğimden korkuyormuş gibi) derhal, "Tabii, seve seve, kullanabilirsiniz," dedi. Bu isteğimin nedenlerini öğrenmeyi düşünmediğini belirtme çabasıyla hemen ekledi: "Yer bulmakta güçlük çekerseniz, bugünden başlayarak, geceyi burada geçirebilirsiniz, çünkü ben ancak yarın sabah dönebileceğim, hatta yarın sabah da değil, çünkü doğru hastaneye gideceğim." "Yok, gereksiz bu. Gece oteldeyim. Sorun şu: Otel odası oldukça sevimsiz, yarın öğleden sonra ise, rahat ve sempatik bir yere ihtiyacım var. Tabii, yalnız olmayacağım." "Evet," dedi Kostka, hafifçe başını eğerek, "anlıyorum." Biraz sonra, "Size bir iyilik yapabildiğim için mutluyum," dedi ve ekledi: "Tabii, bu gerçekten bir iyilik olacaksa."

Bu konuşmadan sonra, küçük masanın yanında yerimizi aldık (Kostka kahve hazırlamıştı) ve divanın üstüne oturarak bir süre gevezelik ettik. (Divanın sertliğini, içine göçmediğini ve gıcırdamadığını sevinçle saptadım.) Kostka, hastaneye dönmek zorunda olduğunu belirtti. Evin bazı gizlerine ilişkin bilgiler vermek için acele ediyordu: banyo musluğunu sonuna dek sıkı sıkı çevirerek kapatmak gerekiyordu. Sıcak su, alıştığımızın tersine,

soğuk su işaretli musluktan akıyor, pikâbın fişi divanın altında duruyor, küçük dolabın içinde de yeni açılmış bir şişe votka bulunuyordu. Bundan sonra, bana üzerinde iki anahtar bulunan bir anahtarlık verdi; apartmanın dış kapısının ve stüdyonun anahtarlarını gösterdi. Yaşamım süresince sayısız yataklarda yattığımdan, anahtarlara karşı özel bir saygı geliştirmiştim. Şimdi de bu anahtarları sessiz bir sevinçle cebime indirdim.

Kostka, ayrılmadan önce, stüdyosunun bana "gerçekten güzel bir şey" sağlayacağını umduğunu söyledi. "Evet," dedim, "bana güzel bir yıkım gerçekleştirmemi sağlayacak." "Yıkımların güzel olabileceğine inanıyor musunuz?" dedi Kostka. Ben de için için güldüm, çünkü (tatlılıkla söylenen, ama kavgacı bir biçimde tasarlanan) bu sorunun ardından, Kostka'nm, onbeş yıl önce, ilk karşılaşmamız sırasındaki sempatik ve aynı zamanda komik olan gerçek kişiliğini yeniden anımsadım. Onu yanıtladım: "Tanrının sonsuz yolu üzerinde ilerleyen sakin bir kulu olduğunuzu ve yıkımlardan sözedilmesinden hoşlanmadığınızı biliyorum, ama ne yapabilirim; ben Tanrının yapıcı kullarından biri değilim. Üstelik, Tanrının yapıcı kulları eğer bu dünyada, gerçek duvarları olan yapılar kuruyorlarsa, bizim yol açtığımız yıkımlarm onlara zarar verme olasılığı çok az. Oysa duvar yerine ben her yerde ancak dekorlar görüyorum gibi geliyor bana. Dekorların yıkımı ise çok yerinde bir şey."

Belki dokuz yıl önce, ayrıldığımız yerde bulmuştuk kendimizi yeniden; aramızdaki anlaşmazlık şimdi mecazi bir anlam kazanmıştı, çünkü onun temelini biliyorduk ve yeniden o noktaya dönme zorunluğunu duymuyorduk; salt, değişmediğimizi birbirimize yineleme gereğini duyuyorduk. Her ikimiz de hâlâ eskisi gibi birbirimizden farklıydık. Şunu belirteyim ki, Kostka'nın bu bana benzemezliğini seviyordum ve onunla bu yüzden tartışmaktan zevk alıyordum, çünkü böylece, buradan her geçişimde, gerçekte kim olduğumu ve ne düşündüğümü doğruluyabiliyordum. Kostka, kendi konusundaki tüm kuşkularımı yok etmek için beni yanıtladı: "Biraz önce söylediklerıniz kulağa hoş geliyor. Ama, söyleyin bana: kuşkucu olduğunuza göre, size dekoru duvardan ayırtettirmeyi sağlayan bu güveni nereden buluyorsu-

nuz? Alay ettiğiniz bu hayâllerin, gerçekten de hayâl olduklarından kuşkuya düştüğünüz olmadı mı hiç? Ya aldanıyorsanız? Ya bunlar gerçek değerlerse ve siz de bu değerleri yıkan bir kişiyseniz?" Sonra ekledi: "Yıkılan bir değer ve maskesi kaldırılan bir hayâl aynı acınacak niteliktedir, birbirlerine benzerler; onları karıştırmaktan daha kolay bir şey yoktur."

Kentin öbür ucundaki hastaneye gidecek olan Kostka'ya eşlik ederken, cebimin dibindeki anahtarlarla oynuyordum.

Kendi gerçeğine beni inandırmayı nerede ve ne zaman olursa olsun, hatta şimdi bu yeni mahallenin engebeli alanında bile sürdürmeyi denemekten kaçınmayacak olan bu eski arkadaşımın yanında kendimi iyi hissediyordum. Kostka, yarın bütün gece birlikte olacağımızı biliyordu tabii. Onun için felsefeyi bırakarak sıradan konulara geçti. Yarın akşam yedide döndüğünde, onu evinde bekleyeceğime kendini inandırmıştı (onda başka anahtar yoktu zaten). Bana, gerçekten başka bir şeye gereksinimim olup olmadığını sordu. Yüzümü yokladım ve göze hoş gelmeyen bir sakalım olduğundan berbere uğramaktan başka bir işim olmadığını söyledim. "Pekâlâ," dedi Kostka, "sizi güzelce tıraş etmelerini sağlayacağım!"

Kostka'nın bu önerisini reddetmedim ve beni küçük bir berber salonuna götürmesine razı oldum. Üç aynanın önüne yerleştirilmiş üç büyük döner koltukta, başları öne eğik, yüzleri köpük içinde adamlar oturuyordu. Beyaz gömlekli iki kadın, müşterilerin üzerine doğru eğilmişti. Kostka, onlardan birine doğru yaklaştı ve kulağına bir şeyler fısıldadı; kadın, elindeki tıraş bıçağını bir havluyla kuruladı ve dükkânın arka tarafına doğru seslendi. Beyaz gömlekli bir genç kız göründü ve koltuğunda terkedilmiş oturan müşteriyle ilgilenmeye başladı, bu arada Kostka'nın konuştuğu kadın, kısaca başını eğerek beni selâmladı ve eliyle boş koltuğa oturmamı işaret etti. Kostka ile el sıkışarak vedalaştıktan sonra, ben de arkada baş dayanacak yere başımı koyup koltuğa yerleştim. Bunca yıldır yüzümü seyretmekten hoşlanmadığım için önümdeki aynaya bakmaktan kaçındım, gözlerimi yukarı diktim, bakışlarımı kireç badanalı tavandaki lekeler arasında dolaştırdım.

Gömleğimin yakasının altma beyaz bir havlu yerleştiren kadın berberin parmaklarını boynumda hissettiğim zaman bile gözlerimi tavandan ayırmadım. Biraz sonra kadın benden bir adım uzaklaştı; artık masat üzerinde bilenen usturanın gidip gelmesinden başka bir ses duymaz olmuştum; mutlu bir kaygısızlık içinde uyuştum kaldım. Biraz sonra, yanaklarımın üzerinde, yüzümü kremle sıvazlayan nemli parmakların dolaşışını hissettim.

Birden, bu durum bana garip ve kuraldışı göründü: benim için bir hiç olan, benim de kendisi için bir hiç olduğum bir yabancı beni tatlı tatlı okşuyordu. Kadın biraz sonra tıraş fırçasıyla köpüğü yüzüme yaymaya başladı. Bana sanki artık yerimde oturmuyormuşum da lekelerle serpiştirilmiş beyaz bir boşlukta yüzüyormuşum gibi geldi. Sonra (dinlenme anında bile düşünceler insana rahat vermediklerinden olacak) tümüyle usturayı bileyen kadına teslim edilmiş savunmasız bir kurban olduğumu düşledim birden.

Gövdem boşlukta eridiğinden ve ben salt parmakların değindiği yüzümü duyumsadığımdan, bu yumuşak ellerin, başımı sanki hiçbir gövdeye bağlı değilmiş gibi tuttuklarını, döndürdüklerini ve okşadıklarını hayâl ediyordum. Kafam, sanki başlıbaşına bir nesneydi. Öyle ki, bitişik masada bekleyen kesici âlete, kafamın bu güzel özerkliğine bir anda son vermekten başka bir iş kalmamıştı artık.

Sonra okşamalar durdu, kadın berberin benden uzaklaştığını ve tıraş bıçağını gerçekten yakaladığını duydum. Kendi kendime (düşüncelerim oyunlarını süzdürüyordu) kafamın hakiminin, sevecen cellâtının gerçek görünümünü öğrenmek zorunda olduğumu söyledim. Gözlerimi tavandan ayırarak aynaya baktım. Şaşkınlıktan donakaldım. Eğlenmek için sürdürdüğüm bu oyun birden garip bir gerçeğe dönüştü. Aynada benim üzerime eğilen bu kadını tanıyormuşum gibi geldi bana: Bir eliyle kulak mememi tutuyor, öteki eliyle yüzümdeki köpüklü sabunu özenle kazıyordu. Onu izlerken, biraz önce şaşkınlıkla saptadığım kimliği yavaş yavaş dağılıyor ve gözden yitiyordu.

Sonra lavabonun üzerine eğildi, iki parmağıyla tıraş bıçağının üzerinden sabun köpüklerini sıyırdı, doğruldu ve koltuğumu

hafifçe döndürdü; bakışlarımız bir an karşılaştı ve ben yeniden o olduğunu sandım! Kuşkusuz, bu yüz biraz değişikti, sanki ablasının yüzüymüş gibi, rengi solmuş, grileşmiş ve biraz çökmüştü; ama onu ilk kez gördüğümden bu yana onbeş yıl geçmişti! Bu süre içerisinde zaman onun gerçek yüz çizgileri üzerine aldatıcı bir maske geçirmişti, ama allahtan bu maskenin iki deliği vardı. Bu deliklerin arasından onun gözleri, benim vaktiyle tanıdığım gerçek gözleri bana yeniden bakabiliyordu. Ama biraz sonra sahne yeniden bulanıklaştı: bir başka müşteri salona girdi, benim arkamdaki bir sandalyeye yerleşti ve sırasını beklemeye koyuldu; çok geçmeden benim berberimle konuşmaya başladı; yazın güzel geçtiğinden ve kent kıyısında yapılmakta olan yüzme havuzundan sözetti; kadın onu yanıtlıyordu (zaten önemsiz olan sözlerinden çok ses tonuna dikkat ediyordum). Birden bu sesi tanımadığımı saptadım; kaygısız, ilgisiz, nerdeyse bayağı, bana tümüyle yabancı bir ses tonuydu bu.

Şimdi avuçlarının arasında sıkarak yüzümü yıkıyordu ve ben (bu yabancı sese karşın) o kadın olduğuna yeniden kendimi inandırıyordum; onbeş yıl sonra ellerinin yüzüme değmesini, beni yeniden okşamasını anımsıyordum, beni uzun uzun, sevecenlikle okşuyordu. (Bunun okşama değil de, yıkama olduğunu tümüyle unutmuştum.) Bu arada, bana yabancı gelen sesiyle, müşterinin artan gevezeliklerini yanıtlamaktan da geri kalmıyordu, ama ben sese inanmayı reddediyor; ellerine güvenmek istiyordum; onu ellerinden tanımakta direniyordum; onların tatlı değinişinden, o olup olmadığını ve beni tanıyıp tanımadığını anlamaya çalışıyordum.

Biraz sonra, bir havlu alarak yanaklarımı kuruladı. Geveze, kendi anlattığı bir şakaya, gürültülü bir kahkaha ile kendi güldü. Berberimin gülmediği dikkatimi çekti. Adamın kendisine söyledikleri pek de ilgisini çekmiyor olacaktı. Bu beni kaygılandırdı, çünkü böylelikle beni tanıdığını ve bu durumun onu için için heyecanlandırdığını kanıtlamış oluyordu. Koltuğumdan kalkar kalkmaz onunla konuşmaya karar verdim. Kadın, boynumdaki havludan beni kurtardı. Ayağa kalktım. Yeleğimin iç cebinden beş kuronluk bir banknot çıkardım. Onunla konuşabilmek, ilk

adıyla hitap etmek için bakışlarımızın yeniden karşılaşmasını bekledim, ama o ilgisizce başını çevirdi, yabancı bir tavırla çabucak parayı aldı, öyle ki,, kendi kurduğu hayâllere inanan bir deli olduğum inancına kapıldım ve ona tek bir söz söyleme cesaretini bile bulamadım.

Garip bir hoşnutsuzlukla salondan çıktım; tüm bildiğim, hiçbir şey bilmediğimdi; vaktiyle bu denli sevilen bir yüzün kimliği üzerinde duraksamak kadar büyük bir *kabalık* olamazdı.

Gerçeği öğrenmek zor değildi elbet. Hızla otelime yollandım. Yolda, karşı kaldırımdan giden eski bir çocukluk arkadaşımı gördüm. Jaroslav, çembalolu bir orkestranın şefiydi. Ama, bu çok gürültülü ve rahatsız edici müzikten kaçıyormuş gibi, çabucak başımı çevirdim. Otelden Kostka'ya telefon ettim; daha hastaneden ayrılmamıştı.

Söylesenize, beni emanet ettiğiniz o kadın berberin adı Lucie Sebetkova mı?"

"Bugün başka bir adı var, ama aslında o. Onu nereden tanıyorsun?" dedi. Kostka.

"Bu çok eski bir hikâye," diye yamtladım. Akşam yemeğini bile düşünmeksizin, daha bir süre avare avare dolaşmak için otelden ayrıldım (karanlık basmıştı bile).

İKİNCİ BÖLÜM

HELENA

1.

Bu akşam erken yatacağım, uyuyup uyuyamayacağımı bilmiyorum, ama erken yatacağım. Pavel bugün öğleden sonra Bratislava'ya gitti, ben de yarın erkenden uçakla Brno'ya gideceğim, oradan da araba ile devam edeceğim. Küçük Zdena'm iki gün evde yapayalnız kalacak. Bu onu rahatsız etmez, bizim arkadaşlığımızdan hoşlanmıyor zaten, daha doğrusu benim arkadaşlığımdan. Pavel'e bayılıyor. Pavel onun ilk tapındığı erkek. Kabul etmek gerek: Pavel ona nasıl davranılacağını iyi biliyor. Hoş, ben de dahil, tüm kadınlara nasıl davranılacağını her zaman iyi bilmiştir. Gerçekten de, bu hafta, bana karşı eskiden olduğu gibi davranmaya başladı, yüzüme okşar gibi hafif hafif vurarak, Bratislava dönüşünde Moravya'dan geçip beni alacağına söz verdi. Ona göre, yeniden konuşmamız gerekiyormuş; belki de, bunun böyle yürümeyeceği kanısına vardı, belki aramızda her şeyin eskisi gibi olmasını istiyor; ama niçin böylesine geç vardı bu kanıya, tam Ludvik'e rastladığım şu sırada? Yüreğim daralıyor, ama yine de üzgün olmamam gerek, *hüzün, asla benim adımla birlikte anılmamalı;* Fucik'in bu sözleri benim sloganım oldu. İşkence sırasında, hatta idam sehpasmda bile Fucik asla hüzünlü değildi. Bugün mutluluğun modası geçtiyse, bana ne? Belki aptalım ben ama ötekiler de züppece karamsarlıklarıyla benden daha az budala sayılmazlar. Onların budalalığım kabullenmek için kendi budalalığmdan niye vazgeçeyim? Yaşamımı ikiye bölmek istemiyorum. Yaşamımın baştan sona bir bütün olmasını istiyorum. İşte Ludvik bu yüzden böylesine hoşuma gitti; onunla olduğum zaman ideolojilerimi ya da zevklerimi değiştirmeme gerek görmüyorum; o sıradan bir adam, yalın, berrak; benim sevdiğim de bu işte, her zaman da bunları sevdim.

Böyle olmaktan utanç duymuyorum. Her zaman nasıl oldumsa yine öyleyim. Ondan farklı olamam. Onsekizime kadar, düzenli taşra burjuvazisinin düzenli apartman dairesinden başka bir şey tanımadım. Sonra eğitim dönemi. Oysa gerçek yaşam duvarlarm dışmda geçip gidiyordu. Daha sonra, kırk dokuzda Prag'a geldim, bu bir mucizeydi, öylesine yoğun bir mutluluktu ki, onu asla unutamam; işte bu yüzden, Pavel'i ruhumdan hâlâ silip atamıyorum, onu artık sevmesem bile, bana acı vermiş olsa bile, yapamıyorum; Pavel benim gençliğim; Prag, fakülte, üniversite kampüsü ve ünlü Fucik şarkı ve dans topluluğu; öğrenci topluluğu. Kimse, bunun bizim için ne anlam taşıdığını bilmiyor artık. Pavel'i işte orada tanıdım. O tenor, ben de kontraltoydum. Yüzlerce konsere, okul eğlencelerine birlikte katıldık; Rusça şarkılar, bize özgü siyasal nitelikte şarkılar söyledik, ayrıca halk türküleri tabii. Bizim asıl sevdiğimiz bu türkülerdi. Ben kendimi öylesine Moravyalı gibi hissediyordum ki. Bu şarkıları yaşamımın öz motifleri haline getirdim. Onlar, benim için, o dönemle, gençlik yıllarımla ve Pavel'le özdeşleşiyor. Güneşin benim için her doğuşunda, örneğin bugünlerde, o ezgileri işitiyorum.

Pavel'e o günlerde nasıl bağlandığımı bugün kimseye anlatamam. Kötü bir roman gibi. Kurtuluşumuzun yıldönümü kutlandığı bir günde Vieille-Ville meydanında büyük bir miting vardı. Bizim müzik topluluğumuz da şenliğe katılmıştı. Onbinlerce insanın doldurduğu meydanda biz de grup halinde dolaşıyor, küçük bir konvoy oluşturuyorduk. Tribünlerde devlet adamlarımız ve yabancılar yer almıştı. Demeçler veriliyor, övgüler yağdırılıyordu. Sırası gelince Togliatti de, italyanca kısa bir konuşma yapmak üzere mikrofona yaklaştı. Meydandaki insanlar, her zamanki gibi bağırarak, el çırparak, komutlar yağdırarak konuşmacıları yanıtlıyordu. Pavel, bir rastlantı sonucu, bu büyük hayhuyun içinde benim yanımdaydı. Bu fırtına içinde onun tek başına, kendine özgü bir şeyler haykırdığını işittim. Ağzına baktığımda şarkı söylediğini anladım, aslında şarkı söylemekten çok bağırıyordu. Onu dinlememizi ve kendisine katılmamızı istiyordu. Birden, bizim repertuarımızda bulunan ve o dönemde çok popüler

olan devrimci bir İtalyan şarkısına başladı: *Avanti popolo, alla riscossa, bandiera rossa...**

Bu, Pavel'in karakteristik özelliğiydi: sağduyuya seslenmekten hiçbir zaman yorulmaz, insanların duygularını etkilemek isterdi hep. Prag'ın bir meydanında bir İtalyan işçi önderini kendi ülkesinin bir devrimci şarkısıyla selâmlamak bana olağanüstü göründü. Togliatti'nin de benim gibi etkilenmesini diledim ve vargücümle Pavel'in şarkısına katıldım. Başkaları ve daha birçokları bize katılmakta gecikmedi; sonunda bizim topluluk tümüyle ve avaz avaz bu şarkıyı söylemeye başladı. Ancak meydandaki gürültü çok yoğundu ve bizlerin elli kişi olmamıza karşılık, onlar en az ellibindi. Ezici bir çoğunluğa karşı verilen umutsuz bir savaştı bu. Şarkının daha ilk sözlerini söylediğimiz sırada yenilgiye uğrayacağımızı, kimsenin bizim ne söylediğimizi bile anlamayacağını düşünüyorduk ki birden mucize gerçekleşti.

Giderek bize katılan sesler çoğaldı, insanlar anlamaya başlıyordu ve yavaş yavaş şarkı meydanın şiddetli gürültüsünden ayrıldı. Tıpkı bir kelebeğin, dev cüssesiyle kozasından gürültüyle çıkması gibi. Sonunda bu kelebek, bu ezgi, en azından ezginin son ölçüleri tribünlere kadar uçtu. Bizler saçları kırlaşmış İtalyanın yüzüne tutkuyla gözlerimizi dikmiştik. Bir el hareketiyle şarkıya olumlu bir tepki gösterdiğini görür gibi olduk ve doyuma erdik. Bana gelince, gözlerinde yaş gördüğümden bile emindim.

Bu coşku ve duygusallık içinde, nasıl oldu bilmiyorum, Pavel'in elini yakaladım, Pavel de elimi sıkarak bana karşılık verdi. Meydan durulup da yeni bir konuşmacı mikrofonun önüne geçtiğinde, onun elimi bırakmasından korktum, ama bırakmadı, mitingin sonuna dek birbirimizin elini tutmayı sürdürdük, hatta kalabalık dağıldıktan sonra bile ayrılmadık birbirimizden ve saatler boyunca, çiçekler açmış Prag sokaklarında gezindik durduk.

Yedi yıl sonra küçük Zdena beş yaşına basmıştı bile, bunu hiçbir zaman unutmuyorum, Pavel bana, *biz aşk yüzünden değil de parti disiplini yüzünden evlendik,* demişti. Tartışmaya başlamıştık, bunun yalan olduğunu biliyordum, Pavel benimle aslın-

---

* İleri arkadaşlar, yardıma koşalım, kızıl bayrak, kızıl bayrak...

da aşk yüzünden evlenmişti ve ancak sonradan değişmişti. Ama bana bunu söylemiş olması yine de korkunç bir şeydi. Pavel ki, bugünkü aşkların eskisinden farklı olduğunu kanıtlamaktan hiçbir zaman vazgeçmemişti. Bugünkü aşk, insanlardan uzağa bir kaçış değil, ama savaşın içinde bir dinlenme, bir avuntuydu. Biz de zaten öyle yaşıyorduk, öğleyin yemek yemeye bile vaktimiz olmuyordu. Gençler Birliğinin yazmanlık odasında iki küçük kuru ekmek yiyor, sonra kimi zaman, birbirimizi görmeden akşama kadar orada kalıyorduk. Genellikle Pavel'i, geceyarılarına kadar bekliyordum. Altı ya da sekiz saat süren bitmek bilmeyen toplantılarından dönüyor, ben de boş saatlerimde, her türlü konferans ve eğitim aşamalarında sunduğu raporları yeniden temize çekiyordum. Bu metinlere aşırı önem veriyordu. Siyasal karşı çıkışlarına ne denli değer verdiğini bilen bir tek bendim. Demeçlerinde, çağdaş insanla geçmişteki insan arasmdaki ayırımın, çağdaş insanın özel yaşamını kamu yaşamından ayırmasım bilmediğinden ileri geldiğini yineleyip duruyordu. Şimdi de, yıllar sonra, yoldaşlarının özel yaşamına saygı göstermemiş olmasından ötürü beni suçluyordu.

Yaklaşık iki yıldan beri birbirimize gelip gidiyorduk, ben sabırsızlanmaya başlamıştım. Hiçbir kadının basit bir öğrenci aşkıyla yetinmesi beklenemez. Pavel'e gelince, o yükümlülüğü olmayan böyle bir konfora alışık olduğundan bununla yetinebiliyordu. Her erkek biraz bencildir; kendini savunmak ve kadınlık misyonunu korumak kadına düşer; bunu ne yazık ki Pavel, bizim birlikte olduğumuz yoldaşlarımızdan daha az anlayabilirdi. Arkadaşlar onu komite önüne çıkarttılar, orada kendisine neler söylediklerinden haberim yok, aramızda hiç konuşmadık çünkü, ama ondan yana çıkmadıkları belli; çünkü o günlerde çok sert önlemler alınıyordu, aşırı gidiliyordu, ama fazla ahlâklı davranmak, bugünkü gibi ilkelerin yetersiz olmasmdan iyidir bence. Uzunca bir süre Pavel benden kaçındı, ben de her şeyi bozduğum kanısına kapıldım, umutsuzluğa düştüm, yaşamıma son vermeyi istedim, ama sonunda gelip beni buldu; dizlerim titriyordu, benden özür diledi ve bana Kremlin'in görüntüsünü taşıyan bir kolye verdi armağan olarak. Bu onun en değerli takısıydı.

Onu hiçbir zaman çıkarmayacağım, çünkü bu yalnız Pavel'den bir anı değil benim için, bizim mutluluğumuzun simgesiydi. Göz-yaşlarına boğuldum, on beş gün sonra da evlendik. Bizim yoldaş topluluğu tüm kadrosuyla evlenme törenimize katıldı. Tören yirmi dört saat sürdü, dansettik, şarkı söyledik. Pavel'e, biz ikimiz birbirimize ihanet edecek olursak, bu evliliği bizimle kutlayan tüm arkadaşlara, Vielle-Ville meydanındaki gösterilere, Togliatti'ye de ihanet etmiş olacağımızı söyledim. Sonunda, arka arkaya ihanet ettiğimiz şeyleri düşündükçe, gülmek geliyor içimden bugün...

2.

Yarın ne giyeceğimi düşünüyorum, örneğin, pembe kazağımla yağmurluğumu giysem, boyu bana hâlâ tam geliyor; artık çok ince sayılmam, ama ne olacak. Yüzümde kırışıklar varsa bile, buna karşılık, bir genç kızda olmayan başka güzelliklerim var. Dolu dolu bir yaşam sürmüş olan bir kadının güzelliği. Jindra'ya göre, bende böyle bir güzellik olduğu kesin. Zavallı çocuk! Ertesi sabah erkenden uçağa bineceğimi, kendisinin de yolculuğa tek başına çıkacağını öğrendiği zamanki hayâl kırıklığı hâlâ gözümün önünde. Benimle birlikte olabildiği zamanlar çok seviniyor; ondokuz yaşının erkeksi olgunluğunun benim önümde değerlendirilmesinden hoşlanıyor, ona hayran olmam için arabayı yüz otuzla süreceğinden eminim. Çirkindir zavallı, ama teknisyen ve şoför olarak kusursuz. Gazeteciler onu dış ülkelerdeki küçük röportajlar için seve seve yanlarına alıyorlar. Ayrıca, beni görmekten zevk duyan birinin varlığı hoşuma gidiyorsa bunda ne kötülük var? Bu son yıllarda radyoda bana pek iyi gözle bakılmıyor. Ben, fanatik, dogmatik, Parti'nin bekçi köpeği olan biriymişim, ve daha neler neler. Ancak gerçek olan şu ki, ben Parti'yi sevmekten, tüm boş vakitlerimi ona adamaktan hiçbir zaman utanç duymayacağım. Zaten bana ne kaldı ki yaşamda? Pavel'in başka kadınlarla ilişkisi var. Artık onların kimler olduğunu bile öğrenmeye çahşmıyorum. Küçük kız, babasına bayılıyor. İşim on yıldan beri hep aynı şey: röportajlar, görüşmeler, planın gerçekleştirilmesine, modern ahırlara, tarım araçlarına ilişkin yayınlar vb. Evim, aile hayatım aynı derecede umutsuz, yalnız. Parti bana karşı bir suç işlemedi. Ben de ona aynı biçimde dürüst davrandım. Hatta 1956'da, herkesin Parti'yi terketmeyi düşündüğü, Stalin'in cinayetlerinin patlak verdiği o günlerde bile. İnsanlar çılgına dönmüştü, her şeyin üstüne tükürüyorlar, bizim yayınlarımızın yalanlarla dolu olduğunu, devletleştirilen ticarethanelerin yürümediğini, kültürün yok edildiğini, kırsal kesimdeki kooperatiflerin hatalı kuruluşlar olduğunu, Sovyetler Birliği'nin özgürlüksüz bir ülke olduğunu savunuyorlardı. En kötüsü

de, komünistlerin de kendi toplantılarında bunu böyle dile getiriyor olmalarıydı. Pavel de öyle konuşuyordu ve herkes onu alkışlıyordu. Pavel her zaman alkışlanmıştı. Taa çocukluğundan bu yana. Zaten tek evlattı. Annesi hâlâ resmine bakarak uykuya dalıyor. Harika bir çocuk, ama sıradan bir adamdı Pavel. Sigara içmez, içki içmez, ama alkışsız yaşayamaz. Bu onun içkisi, nikotiniydi. Stalin'le ilgili davaların dehşeti üzerine verdiği ateşli deneçlerle dinleyicilerinin yüreğini böylesine etkilemekten büyük haz duyuyordu. Bunu öyle bir coşkuyla yapıyordu ki, dinleyiciler nerdeyse hıçkırıklara boğuluyordu. Onun öfkesi içinde ne denli mutlu olduğunu duyumsuyor ve ondan nefret ediyordum.

Parti, allahtan, histerik olanları uyarmasını bildi; sustular sonunda, Pavel de ötekiler gibi bir susturucu taktı. Üniversitedeki Marksizm profesörlüğü çok avantajlı bir işti onun için. Tehlikeye atılmaya gelmezdi. Ama havada bir hoşnutsuzluk seziliyordu; ilgisizlik, duygusuzluk, güvensizlik, inançsızlık tohumları sessizlik içerisinde gizlice filizleniyor, çoğalıyordu. Bunlara karşı ne yapmam gerektiğini soruyordum kendi kendime. Parti'ye, sanki canlı bir yaratıkmış gibi, daha sıkı sarılmam gerektiğini düşünüyordum. Kime güvenebilirdim, şimdi artık kimseye söyleyecek bir sözüm kalmadığına göre? Yalnız Pavel değil, ötekiler de beni artık sevmiyorlardı. Şu üzücü işi bir düzene sokmak gerektiği zaman bunu anladım: Redaktörlerimizden biri, evli bir adam, teknisyen kızlardan biriyle ilişki kurmuştu. Kız genç ve bekârdı; sorumsuz ve alaycı bir kişiliği vardı. Adamın karısı, umutsuzluk içinde, komitemize gelerek yardım istedi; bizler olayı saatlerce inceledik, sırasıyla adamın karısını, teknisyen kızı ve serviste çalışan tanıkları çağırdık, bu olayın tüm yönlerini anlamaya ve haksever görünmeye çalıştık. Redaktör, Parti'den bir uyarı cezası aldı, teknisyen kız herkesin önünde kınandı ve her ikisi de komite önünde birbirlerinden ayrılmaya söz vermeye zorlandı. Ne yazık ki, sözler, sözcüklerden oluşuyor. Bizi yatıştırmak için söz verdiler ama, birbirlerini görmeyi sürdürdüler.

Ama biz, gerçeği öğrenmekte gecikmedik; bunun üzerine ben en sert çözümü önerdim ve meslektaşımızın Parti'den dışlanmasını ileri sürdüm. Parti'yi bile bile kötüye kullanmış ve al-

datmıştı. Parti'sine yalan söyleyen bir komünist ne demektir? Ben yalandan nefret ederim. Ama benim önerim kabul edilmedi; redaktör yeni bir uyarı cezası alarak işten sıyrıldı, teknisyen kız da radyoyu terketmek zorunda bırakıldı.

Benden iyi öç aldılar ama; beni bir canavar, vahşi bir hayvan gibi tanıttılar, tüm bir kampanya süresince özel yaşamımı izlediler; bu benim en zayıf noktamdı. Aşil'in topuğu idi bu benim için. Bir kadın sevgiden vazgeçemez, yoksa kadın değildir. Bunu yadsımak neye yarar? Kendi çatımın altında sevgiden yoksun olduğuma göre, onu başka yerde arıyordum, aslında boş yere tabii. Günün birinde, bir genel toplantı sırasında, bu konuda bana saldırdılar. Ben bir ikiyüzlüydüm, başkalarının yuvasını yıktıkları bahanesiyle, ben insanları çarmıha geriyordum, onları dışlamak, kovmak, yoketmek niyetindeydim. Oysa, ben kendim, elimden geldiğince kocama ihanet etmekten geri kalmıyordum. Toplantı sırasında böyle konuşuyorlardı. Ama arkamdan, beni açıkça çamurlarda sürüklüyorlardı. Partililerin gözünde iyi bir yoldaş, ama özel yaşamımda bir orospuydum. Mutsuz bir evliliğin ne olduğunu bildiğim için, ben özellikle bu nedenle başkalarına karşı titiz davranıyordum; onlardan nefret ettiğim için değil, tam tersine aşk yüzünden, aşka olan tutkum yüzünden aile yuvalarına ve çocuklarına olan sevgim yüzünden böyle davranıyordum. Onların yardımına koşmak istiyordum. Benim de çocuğum ve yuvam var ve onların üzerine titriyorum. Tüm bunları niye anlamıyorlar sanki?

Belki de haklılar, ben belki gerçekten cadalozun biriyim. İnsanları özgür bırakmak gerekir, başkalarının kişisel yaşantılarına karışmaya kimsenin hakkı yok aslında; içinde yaşadığımız dünyayı belki de yanlış değerlendiriyoruz ve belki de ben gerçekten, kendisini hiç ilgilendirmeyen işlere burnunu sokan tiksinilecek bir ihbarcıyım. Ancak ben böyleyim işte ve her zaman duygularımın doğrultusunda hareket ederim; değişmek için artık çok geç. İnsan denen yaratığın bölünmez olduğunu düşünürüm hep: Ancak, kentsoyluların o düzmece görünümleri içinde; kamu kişilikleriyle, özel kişilikleri birbirinden ayrıdır. Benim inancım bu. Ben hep buna göre davranışlarımı ayarladım; bu kez de

öyle oldu.

Bana soru sorulmadan da, kötü davranmış olabileceğimi kabul ediyorum. O sokak kızlarından, gençliklerinde gaddar olan o küçük orospulardan nefret ediyorum. Kendilerinden biraz daha yaşlı bir kadınla en küçük bir dayanışma bağından yoksun onlar.

Sanki kendileri de günün birinde otuz, otuzbeş, kırk yaşlarına gelmeyeceklermiş gibi. Gelip bana onların da âşık olduklarından sözetmesinler. Böyleleri aşktan ne anlar, önüne ilk gelenle yatar, hiçbir aşağılık duygusu ve utanç duymadan. Evli olduğum için, birtakım ilişkilerim var diye biri beni bu tür orospularla kıyaslamaya cesaret edecek olursa bunu hakaret sayarım.

Aradaki fark şu: ben hep aşkı aradım ve aldandığımı anladığımda, onu aradığım yerde bulamadığımda, yolumu değiştirdim ve tüylerim diken diken, başka taraflara yöneldim.

Oysa yapılacak en basit şeyin, bu çocuksu aşk hayâllerimi hepten unutmak ve sınırı aşıp bu garip özgürlük ülkesinin topraklarına ayak basmak olduğunu biliyordum. Bu garip ve aşağılık özgürlük alanında ne utanç, ne ağırbaşlılık, ne ahlâk geçerli. Orada her şeye izin var. Yeter ki insan, içinin derinliklerinde, cinsellik denen o vahşi hayvanın nabız atışlarını duysun.

Ama şunu da aynı kesinlikle biliyorum ki, bu sınırdan geçecek olsam, ben ben olmaktan çıkarım, kim bilemem, ama bir başkası olurum. İşte bu korkunç değişim beni ürkütüyor. İşte bunun içindir ki aşkı arıyorum. Umutsuzluğun tutkusuyla öyle bir aşk arıyorum ki, orada, her zaman olduğum gibi, hâlâ olduğum gibi, eski düşlerim ve ideallerimle yaşamımı sürdürebileyim. Çünkü, yaşamımın ortadan bölünmesini istemiyorum. Bir baştan bir başa, tek parça halinde sürmesini istiyorum. İşte bu yüzden seni tanıdığım zaman böylesine bir bunalım içinde boğuluyordum Ludvik, Ludvik...

3.

İlk kez bürosuna girdiğimde, gülünç bir durum oldu. Öyle pek ilgimi çekmemişti; hiç çekinmeden, kendisinden ne gibi bilgiler almak istediğimi açıkladım, radyodaki bu röportajdan neler beklediğimi kendisine anlattım. Ama benimle konuşmaya başladığı anda, birden kafamın karıştığını, abuk sabuk konuştuğumu, aptalca açıklamalarda bulunduğumu farkettim. O ise bu sıkıntım karşısında, bu söyleşinin doğrultusunu anında değiştirerck benim üzerime çevirdi, evli olup olmadığımı, çocuklarımın olup olmadığını, tatil için genelde nerelere gittiğimi sordu; genç göründüğümü, güzel olduğumu da söyledi. Beni bu korkudan kurtarmak istiyordu. Bu onun açısından ince bir davranıştı. Ben, göz boyamak isteyen şu kendini beğenmiş erkeklerin pek çoğunu tanımıştım. Onun bildiklerinin onda birini bilmeseler bile. Pavel ise kendinden sözetmeyi sürdürürdü. Ama işin en gülünç yanı, bir saatlik söyleşi sonunda, onun branşı üzerine, eskisinden fazla hiçbir bilgiye sahip değildim. Evde kâğıdı önüme çekip hevesle işe giriştim ama yürümüyordu. Hiç olmazsa, ona telefon etmek için bir bahane oldu bu. Yazdıklarımı okumayı kabul edip etmeyeceğini sordum. Bir kahvede buluştuk. Benim talihsiz röportajım topu topu dört sayfaydı. Kibarca okudu, gülümsedi ve çok güzel olduğunu söyledi. Daha ilk karşılaştığımız andan başlayarak, kendisini bir gazeteci olarak değil de bir kadın olarak ilgilendirdiğimi hissettirmişti bana. Bu durumun beni sevindirmesi mi, yoksa kızdırması mı gerektiğini kestiremiyordum. Ama her halükârda çok sevimli görünüyordu. Birbirimizi anlıyorduk. Toplantılarda beni bunaltan o ukala entellektüellerden değildi. Arkasında zengin bir yaşam vardı. Madenlerde bile çalışmıştı. Bu tür insanlardan hoşlandığımı söyledim ama, hele Moravyalı olduğunu ve bir orkestrada çembalo çaldığını öğrenince büsbütün şaşkına döndüm. Kulaklarıma inanamıyordum, yaşamının temelini oluşturan o anamotifi duyar gibi oldum, uzaktan, gençliğimin bana doğru geldiğini gördüm ve Ludvik'e kapılmak üzere olduğumu hissettim.

Yarı alaycı, yarı acıyan sesini hâlâ duyar gibi oluyorum. İyi bir yaşantı değil bu Helena, demişti. Sonra, başka türlü bir yaşantı sürmeye karar vermem ve *varolmanın zevklerine* kendimi biraz daha adamam gerektiğini söyledi. Ben de buna karşı çıkmadığımı, zevk almak için aşırı çaba gösterdiğimi, havadaki bu melânkoli ve cansıkıntıları kadar beni rahatsız eden hiçbir şey olmadığını anlattım ona. Ludvik, yaşamdan zevk almayı uğraş edinmenin bir anlamı olmadığını, bu kültür müritlerinin, aslında çoğunlukla en kederli insanlar olduğunu ileri sürdü. Ah, ne kadar haklısınız, diye bağırmak geldi içimden. Sonra, Ludvik kesin bir tavırla, yarın dörtte beni radyonun önünden gelip alacağını ve Prag yöresinde, doğanın içinde bir yerlerde birlikte bir gezinti yapacağımızı bildirdi. Karşı koymaya çalıştım, bakın, ben evliyim, böyle ormanda bir erkekle, bir yabancıyla gezmeye gidemeyeceğimi söyledim; Ludvik, şakacı bir tavırla, erkek olmadığını, salt bir bilim adamı olduğunu belirtti; ama birden üzüldü, çok üzüldü; bunu farkettim; bir sıcaklık bastı içimi birden, beni içinin çektiğini saptamanın zevkiydi bu. Evli olduğumu ona anımsatmakla, beni daha da çok arzuladığını hissediyordum. Çünkü böylece daha erişilmez oluyordum. İnsan her zaman, her şeyden çok erişilmezi ister. Bu üzüntüyü yüz çizgilerinden sezdim ve o anda bana âşık olduğunu anladım.

Ertesi gün, bir yanda Vltava ırmağı, öte yanda ormanın sarp yamaçları arasında dolaşıyorduk. Romantik şeyleri severim. Benim davranışlarım, biraz çılgınca, oniki yaşındaki bir kızın annesi olarak belki de biraz yersizdi. Gülüyor, zıplıyor, onu elinden tutarak benimle koşmaya zorluyordum. Birden durduk, yüreğim çarpıyordu. Yüzyüze idik. Nerdeyse birbirine değiyordu yüzlerimiz. Ludvik hafifçe eğildi ve beni çabucak öptü. Ondan kendimi kurtardım ama yine elini yakaladım, yeniden koşmaya başladık; en ufak bir çaba harcasam çarpıntım tutar, bir kat merdiven çıksam yeter bana; bu yüzden yavaşladım, rahat soluk almaya başladım. Birden bir Moravya ezgisinin ilk iki ölçüsünü yavaştan mırıldandığımı farkettim. Bu benim en sevdiğim ezgiydi, Ludvik'in beni anladığı kanısına vardığım zaman yüksek sesle söylemeye başladım, utanmıyordum; yılların, kaygıların,

üzüntülerin, binlerce gri renkli kabuğun üzerimden düştüğünü hissettim. Sonra küçük bir bistroda oturarak ekmek ve sosis yedik. Her şey son derece basit ve sıradandı. Garson suratsız , masa örtüsü lekeliydi. Ama serüven her şeye karşın olağanüstüydü; Ludvik'e, üç gün sonra Moravya'ya, kralların at gezintileri üzerine bir röportaj yapmaya gideceğimi biliyor muydunuz, diye sordum. Bana, tam olarak neresi diye sordu; benim yanıtım üzerine, doğduğu yerin orası olduğunu söyledi; bu yeni rastlantı da beni etkiledi. Ludvik bana, sizinle oraya gitmek için kendime boş zaman ayıracağım, dedi.

Birden korktum, Pavel'i anımsadım, içimde yeniden yaktığı o zavallı umut ışığını düşündüm; ben evliliğime kuşku ile bakmak istemiyorum. Onu kurtarmak için her şeyi yaparım. Salt küçük Zdena için bunu yapmaya değer; ama ne yalan söyleyeyim, özellikle kendim adına, geçmişte olanlar adına, gençlik anılarım adına evliliğimi kurtarmak isterim. Yine de, Ludvik'e hayır demek gücünü bulamadım kendimde. O cesareti bulamadım işte ve ok yaydan fırladı artık. Küçük Zdena uyuyor şu anda, ben korkuyorum, Ludvik ise şu saatte Moravya'da olmalı. Yarın arabadan ineceğim yerde beni bekleyecek.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

LUDVİK

Evet, başıboş dolaşmaya gittim. Morava ırmağı üzerindeki köprüde durdum ve akıntıyı izlemeye koyuldum. Şu Morava ırmağı ne kadar çirkin (su öylesine koyu bir renk ki, insan ırmak yatağımn sudan çok, balçıkla dolu olduğunu sanır), kıyısı da son derece iç karartıcı: tek katlı beş kentsoylu evi sıralanmış yol boyunca. Her biri, ötekilerden ayrı, kendi başına öyle dikilmiş duruyor, garip yetimler gibi; belki vaktiyle orada görkemli bir rıhtımın temelini atmayı düşünmüşler, ama bunu hiçbir zaman gerçekleştirememişler; bu evlerden ikisi, seramik ve yalancı mermerden yapılmış melek ve ona benzer motiflerle bezenmiş, ama motifler şimdiden yer yer çatlamış. Meleğin kanatları yok olmuş, öbür motifler ise yer yer öylesine kazınmış ki, altındaki tuğlalar sırıtıyor. Motifler de anlaşılmaz olmuş. Yetimler sokağının bittiği yerde, elektrik tellerinin bağlı olduğu demir direkler, kazların dolaştığı otlaklar, ondan öte sonsuz ufuklara doğru uzanan tarlalar var; Morava'nın çamurlu suları bu tarlaların arasında gözden yitiyor.

Kentler, birbirinden bir ayna gibi yararlanmasını bilirler. Ben de bu görünümün içinde (çocuk yaştan bu görünümü anımsarım, o zamanlar da benim için anlamsızdı), birdenbire Ostrava'yı görür gibi oldum. Geçici dev bir yatakhaneyi andıran bu madenci kenti, terkedilmiş yapılar ve boşluğa açılan kirli sokaklarla doluydu. Bir tuzağa düşmüştüm. Bu köprünün üzerinde, makineli tüfek ateşine açık bir adam gibi hissediyordum kendimi. Bu terkedilmiş sokağı ve o deli saçması beş evi daha fazla görmek istemedim, çünkü Ostrava'yı anımsamayı kendi kendime yasaklamıştım. Bu yüzden, akıntının ters yönündeki kıyıyı izlemek için geriye döndüm.

Bir yanı sık dikilmiş kavaklarla dizili küçük bir yol geçiyordu buradan: hiçbir görünümü olmayan dar bir geçit. Sağ yanda,

otlar ve yabani bitkilerle kaplı bir bayır, suyun yüzeyine dek uzanıyordu; daha uzakta, ırmağın ötesinde, antrepolar, atölyeler ve bir dizi önemsiz fabrika göze çarpıyordu; yolun solunda, bitmek tükenmek bilmeyen çöp yığınlarını, geniş tarlalara dikilmiş yüksek gerilim ileten madeni direkler topluluğu izliyordu. Dar yolu izlemeye devam ettim. Sanki suların üzerinden uzayıp giden uzun bir yolu arşınlıyormuşum gibi geldi bana. Bu görünümü büyük muazzam bir su birikintisine benzetmem, onun soğuğunun iliklerime kadar işlemesi yüzündendi. Bu ağaçlı yol boyunca gitmemin nedeni, sanki yoldan ayrılırsam, düşüp bir yerlere yuvarlanacakmışım gibi hissetmem yüzündendi. Bu garip peyzaj bana Lucie ile karşılaştıktan sonra kafamda canlandırmayı kendime yasakladığım görüntünün bir kopyasından başka bir şey olmadığını anlatıyordu. Sanki geriye ittiğim anılarım, şu anda çevremdeki tüm gördüklerimin üzerine damgasını vuruyordu. Tarlaların, fabrikaların, hangarların ıssızlığı, ırmağın donukluğu ve bu dekorun tümüne tekdüze yayılan bu soğukluk bana onları anımsatıyordu. Anılarımdan kurtulamayacağımın bilincine vardım; beni her yandan kuşatıyorlardı.

2.

Yaşamımın ilk yıkım noktasına hangi yoldan ulaştığımı (ve sevimsiz bir rastlantıyla Lucie'ye nasıl bulaştığımı) hafif hatta eğlenceli bir dille anlatmak zor olmayacaktı aslında: hepsi, benim budalaca şakalara olan uğursuz eğilimim, Marketa'nın da şakayı anlamaktaki uğursuz yeteneksizliği yüzünden oldu. Marketa, her şeyi ciddiye alan kadınlardandı. Periler, bu tür kadınların, daha beşikten başlayarak, inanma yeteneğinin en büyük erdemleri olmasını sağlamışlardı. İncelik gösterip, onun belki biraz saf olduğunu ima etmek de istemiyorum, hayır; Marketa, iyi kötü yetenekli ve anlayışlıydı. Üstelik o denli genç (ondokuzundaydı) ve öyle güzeldi ki, naifliği, kusurlarından çok, sevimliliğine katkıda bulunuyordu. Fakültede hepimiz onu çok seviyorduk ve onu fethetmeye çalışıyorduk. Ama bu, kimimizin onu tatlılıkla ve incitmeden alaya almamızı engellemiyordu.

Marketa ile mizah kesinlikle bir arada yürümüyordu. Özellikle zamanımızın esprileri ona hiçbir şey ifade etmiyordu. Kırksekiz yılının şubat ayı sonrasıydı; yeni bir yaşam başlamıştı, bu bambaşka bir yaşamdı. Anılarımda kaldığına göre, bu yaşamın fizyonomisi sert bir ciddiliği gerektiriyordu. Ama işin şaşılacak yanı, bu ciddilik karamsar ve kaygı verici olmaktan uzaktı; tersine, dışı bir gülümsemeyle aydınlanıyordu; evet o yıllar en sevinçli yıllarımızdı bir bakıma; coşkulu görünmeyenler, işçi sınıfının zaferinden üzüntü duydukları kuşkusunu uyandırıyordu ya da (bu da ondan daha az önemli bir suç sayılmazdı) kendi kişisel üzüntülerinin derinliğine dalmış *bireyciler* olarak görülüyordu.

O sıralarda, öyle fazla kişisel üzüntülerim yoktu. Tersine, belirli bir şakacılık anlayışım vardı. Yine de o dönemin neşeli bakış açısına başarıyla uyduğum söylenemez. Şakalarım aşırı ciddilikten yoksundu; oysa çağdaş neşenin, şaklabanlığa ya da alaycılığa direnci yoktu. Çünkü, yeniden belirteyim, galip sınıfın tarihsel iyimserliği diye gururla adlandırılan bir neşeydi bu. Çilekeş ve görkemli, zafer sarhoşluğunun verdiği bir neşe.

Fakültede, anımsıyorum, bizi eğitim kümelerine ayırmışlar-

dı. Bu kümeler tüm üyelerin eleştiri ve özeleştiri yapmaları amacıyla sık sık biraraya geliyordu. Orada herkesin başarısına göre not veriliyordu. Tüm komünistler gibi benim de çeşitli görevlerim (Öğrenci Birliğinde de önemli bir yerim) vardı, ayrıca derslerim de oldukça iyi gittiğinden, böyle bir başarı notu almak benim için hiç de fena sayılmazdı. Ancak, eylemlerimi, çalışkanlığımı, devlete karşı olumlu bakış açımı, işimi ve Marksizm bilgimi onaylayan övgü dolu yazılar, genellikle, kişiliğimin 'bireycilik belirtileri' gösterdiğini açıklayan bir tümceyle biterdi. Böylc bir ihtiyat kaydının mutlaka kaygı verici olması gerekmezdi, çünkü en parlak kişisel notlara bile böyle eleştirel bir gözlem katmak törelere uygun bir davranıştı. Kimileri 'devrimci kuramlara karşı zayıf bir ilgi' göstermekle, kimileri 'başkalarına karşı soğuk davranmak'la, bir başkası 'uyanık ve ölçülü davranma alışkanlığından yoksun olmak'la, bir öteki de 'kadınlara karşı kötü davranmak'la suçlanıyordu. Böyle bir suçlama, bir başka suçlama ile pekiştirildiği ya da içimizden biri bir çatışmaya katıldığı takdirde, 'bireycilik belirtileri' ya da 'kadınlara karşı kötü davranışlar' bir felâketin tohumlarını oluşturabilirdi. Böyle bir tohum, garip bir yazgı gibi, her birimizin, evet hepimizin fişlerinde vardı. Kimi zamanlar, (kaygılı olmaktan çok sporcu bir tavırla) bu bireycilik suçlamalarına karşı çıkıyordum ve birlikte eğitim gördüğüm arkadaşlarımdan kanıtlar istiyordum. Aslında somut kanıtlar yoktu ellerinde; şöyle diyorlardı: "Sen öyle davranıyorsun da ondan." "Nasıl davranıyorum?" diye soruyordum. "Yüzünde hep garip bir gülümseme var." "Ee, ne olmuş yani? Sevincimi belirtiyorum!" "Hayır, sanki bizden gizlediğin bir şey düşünüyormuş gibisin."

Arkadaşlar, benim davranışlarımın ve gülüşlerimin entellektüel bir havada olduğu yargısına vardıkları zaman, (entellektüellik de o dönemde aşağılık bir sıfat olarak kullanılıyordu) sonunda onlara inanmak zorunda kalıyordum. Karşımdakilerin hatalı olabileceğini, o dönemin eğilimi olan devrimin bizzat kendisinin de yanıltıcı olabileceğini, buna karşın benim, yani bireyin haklı çıkabileceğini düşünmeyi hayâl edemezdim. Bu benim cesaretimi aşan bir şeydi. Gülüşlerimi biraz denetlemeye başladım. So-

nunda, gerçek kişiliğim ile, olması gereken ve olmasını istediğim kişiliğim arasında ince bir yarık keşfetmekte gecikmedim.

Peki, ben gerçekte kimdim öyleyse? Bu soruyu tüm dürüstlüğümle yanıtlamak isterim: Ben birçok yüzleri olan bir kimliğe sahiptim.

Ve bu yüzler giderek artıyordu. Tatilden yaklaşık bir ay önce, Marketa'ya yaklaşmaya başladım. (O fakültenin birinci, benim ikinci sınıfındaydık) yirmi yaş gençlerinin her dönemde budalaca bir biçimde yaptıkları gibi, ben de ona bazı şeyleri zorla kabul ettirmek için elimden geleni yaptım: bir maske ile kendimi gülünçleştirdim; gerek düşüncelerim gerek deneyimlerim açısından, ondan daha yaşlıymışım gibi gösterdim kendimi; her şeye karşı mesafeli bir tavır takınıyormuş gibi davrandım. Dünyaya yüksekten bakıyor ve derimin üstünde görünmeyen ve kurşun geçirmeyen ikinci bir epiderm tabakası taşıyormuş gibi görünüm. Şakanın, açıkça araya mesafe koyduğundan kuşkulanırdım zaten, Marketa'ya karşı bunu özellikle büyük bir çaba harcayarak, yapmacıklı ve özentili bir biçimde yapıyordum.

Peki, ben gerçekte kimdim? Yinelemek zorundayım: Ben, birçok yüzleri olan bir kişiydim.

Toplantılar süresince, ciddi, coşkulu ve inanmış görünüyordum; arkadaşlarla birlikteyken, bağımsız, özgür ve şakacı bir kimliğe bürünüyordum. Marketa'nın yanında kuşkucu, alaycı ve bilgiç oluyordum. Yalnız olduğum zaman ise, (Marketa'yı düşünürken) alçakgönüllü ve şaşkındım. Tıpkı liseli bir öğrenci gibi.

Acaba bu sonuncu yüz, gerçek yüzüm müydü?

Hayır. Hepsi gerçekti: ikiyüzlülerde olduğu gibi, bir otantik birçok da sahte yüzüm yoktu. Çeşitli yüzlerim vardı, çünkü gençtim; kim olduğumu ve kim olmak istediğimi kendim de bilmiyordum. (Bütün bu yüzler arasındaki orantısızlık bana yine de korku veriyordu; hiçbirine tam anlamıyla uymuyordum ve bu yüzlerin arkasında, bocalayarak ve körlemesine gelişiyordum.)

Aşkın psişik ve fizyolojik mekanizması o denli karmaşıktır ki, yaşamın belli bir döneminde, genç adamın tüm dikkatini tek yeteneği üzerinde yoğunlaştırması gerekir. Bunu öylesine ustaca yapmak zorundadır ki, aşkının öznesi olan sevdiği kadın bile gö-

zünden kaçabilir. (Tıpkı, genç bir violonistin, çaldığı sırada, el tekniğini düşünmeyecek kadar ona hakim değilse, çaldığı parçanın metnini gerektiği gibi değerlendiremeyeceği gibi.) Marketa'yı düşündüğüm zaman duyduğum liseli heyecanımdan sözediyorum. Şunu belirteyim ki, bu heyecan, benim âşık olma durumumdan çok, beceriksizliğimden ve kendime güvensizliğimden kaynaklanıyordu. Bunların üzerimdeki ağırlığı, Marketa'dan çok daha fazla duygularımı ve düşüncelerimi yönetiyordu.

Bu şaşkınlığın ve beceriksizliğin acısını çıkartmak için, Marketa'ya yüksekten bakıyor, söylediklerine karşı çıkıyor ya da açıkça tüm düşüncelerini alaya alıyordum; bu çok zor değildi, çünkü yeteneğine ve güzelliğine karşın, Marketa masum ve temiz yürekli bir kızdı. Güzelliği, her güzellik gibi, çevresine, *erişilmez* nitelikteymiş duygusu veriyordu. Şeylerin ötesini görmekten acizdi. Derinliğine giremiyordu. Önündeki şeyin ancak kendisini görebiliyordu; botaniği çok iyi anlıyordu ama, sınıf arkadaşlarının anlattığı gülünç bir fıkrayı kavrayamadığı çok oluyordu; dönemin tüm coşkusuna, tutkusuna boyun eğiyordu. Ama, 'Sonuç, o sonuca ulaşmak için uygulanan yöntemleri geçerli kılar' kuralından kaynaklanan siyasal uygulamalar karşısında, aklı, gülünç bir fıkra karşısında olduğu gibi, o an sekteye uğruyordu.

Arkadaşlar, devrim stratejisini ve devrimci hareket taktiğini daha iyi algılayabilmesi ve böylece tutkusunu güçlendirmesi amacıyla, tatil süresince, Parti'nin on beş günlük bir eğitim kursuna katılması gerektiğine karar verdiler.

Bu karar benim hiç de işime gelmiyordu, çünkü ben bu iki haftayı Prag'da Marketa ile yalnız geçirmeyi tasarlamıştım. Böylece, bugüne dek, gezintilerin, konuşmaların ve birkaç öpücüğün ötesine geçmeyen ilişkimizi biraz daha ileri götürmek istiyordum. Bu on beş gün dışında başka seçeneğim yoktu (bir ay süreyle tarım işçileri koluna ve tatilin son iki haftasını da Moravya'daki anneme adamak zorundaydım.) Marketa'nın benim üzüntümü paylaşmaması ve bu stajdan zerre kadar tedirgin olmaması da beni çok kırıyordu. Daha kötüsü, bu staja şimdiden çok sevindiğini söylemek küstahlığında bile bulunuyordu.

Bohemya içlerinde bilinmeyen bir şatoda düzenlenen bu eğitim kursları sırasında, Marketa'dan tam ona yakışan bir mektup aldım: çevresinde olup bitenlerden son derece hoşnuttu. Sevinçten uçuyordu; her şeyden hoşnuttu, sabah saatlerindeki bir çeyrek saat cimnastik, raporlar, tartışma saatleri, şarkılar buna dahildi. "Sağlıkh bir ruh hali"nin orada egemen olduğunu yazıyordu; öylesine coşkuluydu ki, Batıda da devrim hareketinin yakında patlak vereceğinden kuşkusu olmadığını sözlerine ekliyordu.

Her şey bir yana, ben de içimden Marketa'nın savlarına katılıyordum. ben de onun gibi, Doğu Avrupa'da bile devrim olacağına inanıyordum; onaylamadığım bir tek şey vardı: ben onun yüzünden acı çekerken, Marketa'nın kendini hoşnut ve mutlu hissetmesi. Bunun üzerine bir kartpostal aldım ve arkasına (onu kırmak, şoke etmek ve şaşırtmak için) şöyle yazdım: İyimserlik, insanlığın afyonudur! Sağlıklı ruh, hıyarlıktan başka bir şey değil. Yaşasın Troçki! *Ludvik.*

3.

Benim kışkırtıcı kartımı, Marketa kısa ve yavan bir yazıyla yanıtladı ve tatil süresince ona yolladığım mektuplara karşı hiçbir tepki göstermedi. Ben o sıralarda dağlarda bir öğrenci kolu ile birlikte kuru otları ayıklıyordum; Marketa'nın suskunluğu beni büyük bir kedere boğuyordu. Bulunduğum yerden ona, hemen her gün tutkulu yakarmalar ve melankoliyle dolu mektuplar yazıyordum; tatilin son onbeş günü birbirimizi görebilmemiz için elinden geleni yapması için yalvarıyordum ona, Moravya'ya gitmekten, kimsesiz annemi görmekten bile vazgeçmiştim; Marketa ile birlikte olmak için nereye olursa olsun gitmeye hazırdım.

Salt Marketa'ya olan aşkım yüzünden değil, yaşamımdaki tek kadın o olduğu için ve kız arkadaşı olmayan bir erkek durumunda kalmak benim için dayanılmaz bir şey olduğundan bütün bunları yapmaya hazırdım. Ama, Marketa mektuplarımı yanıtlamıyordu.

Ne olup bittiğini anlayamıyordum. Ağustosta Prag'a gittim ve onu evinde yakalamayı başardım. Vltava kıyılarındaki geleneksel gezintimizi yaptık, Krallık Çayırı denilen adada dolaştık. Burası kavaklarla ve terkedilmiş oyun alanlarıyla donatılmış içkarartıcı bir çayırlıktı. Marketa aramızda hiçbir şeyin değişmediğini doğruluyordu. Gerçekten de tıpkı eskisi gibi davranıyordu. Ancak, bu sürekli donukluk (donuk öpücükler, donuk konuşmalar, donuk gülüşler) moral bozucuydu. Marketa'ya ertesi gün buluşmayı önerdiğimde ona telefon etmemi, ondan sonra bir karara varacağımızı söyledi.

Ertesi gün telefon ettim; telefonda bir kadın sesi (Marketa'nın sesi değildi bu) onun Prag'dan ayrıldığını söyledi.

Mutsuzdum. Yirmi yaşında, kadını olmayan bir genç ancak böylesine mutsuz olabilirdi. Hâlâ oldukça çekingen, cinsel aşkı birkaç kez kaçamak ve eksik olarak tatmış, yine de kafasını bu saplantıdan kurtaramamış bir gençtim. Günler dayanılmaz bir uzunluk ve boşluk içinde geçiyordu; kitap okuyamıyor, çalışamı-

yordum. Günde üç kez, üstüste tüm seanslara, matine suare demeden, sinemaya gidiyordum. Salt vakit öldürmek ve varlığımın derinliklerinden yükselen sürekli çığlıkları bastırmak için. Özenle çalışarak Marketa üzerinde bıraktığım o kibirli izlenimden, kadınlara doymuş halden eser yoktu bende. Sokaklardaki kızlara tek söz söylemeye bile cesaretim yoktu. O genç kızların şahane bacakları yüreğimi sızlatıyordu.

Bu yüzden eylül ayını sevinçle karşıladım. Onun gelişiyle birlikte Öğrenciler Birliğindeki görevlerime yeniden başlayacaktım. Orada yalnızca benim için ayrılmış bir bürom ve beni bekleyen çeşitli görevlerim vardı. Hemen ertesi gün telefonla Parti Sekreterliğine çağrıldım. O andan başlayarak, her şey en küçük ayrıntılara varıncaya dek belleğime kazındı: Güneşli bir gündü, Öğrenciler Birliği binasından çıktım ve birden, tüm tatil süresince içimi saran üzüntünün yavaşça benden uzaklaştığını anladım. Sekreterliğe giderken, içimin hoş bir merakla dolduğunu hissettim. Kapıyı çaldım, komite başkanı gelip açtı. Uzun boylu, dar yüzlü, açık kumral saçlı, açık mavi gözlü bir gençti. "Onurlu işler!" dedim. O dönemde komünistler böyle selâmlaşırdı. Genç adam selâmımı almadı. "Dipteki odaya git, seni orada bekliyorlar," dedi. Odada, Parti'nin Öğrenci Komitesinin üç üyesi beni bekliyordu. Oturmamı söylediler. Oturdum, ama bir tatsızlık olduğunu sezdim. İyi tanıdığım ve onlarla neşeli neşeli gevezelik etmek alışkanlığında olduğum bu üç yoldaş, dayanılmaz bir tavır sergiliyorlardı. Gerçi (yoldaşlar arasındaki kural uyarınca) benimle senli benli idiler ama, bu *dostça* değil de, resmi, hatta *tehdit edici* bir senli benlilikti; (O günden beri senli benli olmaya karşı bir tiksinti duyduğumu itiraf ederim; aslında insanlarla senli benli olmanın, belli bir güven, bir içtenlik sağlaması gerekir, ama birbirlerine sen diye hitap eden insanlar eğer içtenlikli değilse, bu hitap biçimi birden ters bir anlam kazanır, kalabalığın ifadesi haline gelir, böylece, senli benli konuşmaların genelde geçerli olduğu bir dünya, bir dostluk dünyası değil de, her yerde saygısızlığın egemen olduğu bir dünya olup çıkar.)

Sonuç olarak, benimle senli benli konuşan üç öğrencinin önüne oturtulmuş, sorguya çekiliyordum. İlk soruları şu oldu:

Marketa'yı tanıyor muydum? Ben de tanıdığımı söyledim. Onunla mektuplaşıp mektuplaşmadığımı sordular. Evet, dedim. Ona ne yazdığımı anımsayıp anımsamadığımı sordular. Anımsamadığımı söyledim. Ama birden o kışkırtıcı tümcelerle dolu kartpostal gözlerimin önünde belirdi ve rüzgârın hangi yönden estiğini sezinlemeye başladım. Anımsayamıyor musun? diye sordular. Hayır, dedim. Peki, Marketa sana ne yazmıştı? Omuzlarımı kaldırdım, böylelikle bu mektupların burada açıklayamayacağım gizli şeylerle dolu olduğu izlenimini uyandırmak istedim. Peki, staj konusunda sana bir şey yazmadı mı, diye sordular. Evet, yazdı, dedim. Ne yazdı? Orada bulunmaktan hoşnut olduğunu yazdı, dedim. Daha başka? Yapılan açıklamaların, toplantıların ilginç olduğunu yazdı, dedim. Sağlıklı bir ruh halinin kurslara canlılık verdiğini de yazdı mı? Evet, dedim, öyle bir şeyler yazmış olmalı. İyimserliğin gücünü tanımayı öğrendiğini de yazdı mı, diye sordular. Evet, dedim. Peki, sen ne düşünüyorsun iyimserlik üzerine, diye sordular. İyimserlik üzerine mi? Ne düşünmeliyim ki? diye sordum ben de. Sen kişisel olarak kendini iyimser sayar mısın? diye sordular. Çekingen bir tavırla, kuşkusuz, diye karşılık verdim. Şaka yapmak hoşuma gider, genellikle neşeli bir insan sayılırım dedim. Soruşturmanın havasını hafifletmek işi sürdü gitti: Bir sinik de neşeli olabilir! Bir başka soruşturmacı: Sence iyimserlik olmadan da sosyalizm kurulabilir mi? diye sordu. Hayır, dedim. Ama sen, bizde kurulacak sosyalizmden yana değilsin. Bu sosyalizmin partizanı değilsin, dedi üçüncüsü. Nasıl olur? diye karşı koyacak oldum. Çünkü sana göre iyimserlik insanlığın afyonu! diye bağırdılar. Ne demek insanlığın afyonu, diye karşı koydum yeniden. Bundan kaçış yok, sen bunu böylece yazmışsın! Marks dini insanlığın afyonu diye tanımlar. Ama sana göre, afyon, bizim iyimserliğimizdeymiş. Marketa'aya böyle yazmışsın. Bizim işçilerimiz, iyimserliklerinin afyon olarak tanımlanmasını nasıl karşılarlar acaba, merak ediyorum doğrusu, diye söze karıştı biri. Üçüncüsü de hemen ekledi: Bir troçkist için, eğitici iyimserlik, her zaman afyondan başka bir şey değildir. Ve sen de bir troçkistsin! Aman tanrım, bunu da nereden çıkardınız? dedim. Bunu yazdın mı yazmadın mı?

Belki böyle bir şeyi şaka olarak yazmış olabilirim, ama aradan iki ay geçti, iyi anımsamıyorum. Biz sana anımsatırız, dediler, ve kartpostala yazmış olduklarımı okudular: 'İyimserlik, insanlığın afyonudur! Sağlıklı ruh hıyarlıktan başka bir şey değil. Yaşasın Troçki! Ludvik.' Sekreterlik bürosunun minicik lokalinde bu tümceler öyle ürkütücü bir yankılanma yaptı ki, birden korktum ve içlerinde barındırdıkları yıkıcı güce karşı direnemeyeceğimi anladım. Yoldaşlar, ben yalnızca bir şaka yapmak istemiştim, dedim. Ama kimsenin bana inanmayacağını hissettim. Bunu gülünç mü buluyorsunuz siz? dedi yoldaşlardan biri, öbür ikisine yönelerek. Ötekiler başlarını salladılar. Marketa'yı tanımanız gerekir, dedim. Biz onu çok iyi tanırız, dediler. İşte, görüyorsunuz, dedim. Marketa her şeyi ciddiye alır. Biz de her zaman olayları biraz abartarak, aklını karıştırırız böyle. İlginç, dedi yoldaşlardan biri, ondan sonra yazdığın mektuplarda Marketa'yı ciddiye almıyormuşsun gibi gelmedi bize. Nasıl, Marketa'ya yazdığım tüm mektupları okudunuz mu? Demek Marketa her şeyi ciddiye alıyor bahanesiyle onunla dalga geçiyorsun, öyle mi? Bize biraz anlatsana, neyi ciddiye alıyor? Örneğin Parti'yi, iyimserliği, disiplini, öyle değil mi? Ve tüm onun ciddiye aldığı bu şeylerle sen alay ediyorsun. Yoldaşlar, beni anlamaya çalışın, dedim, bunları nasıl yazdığımı anımsamıyorum bile, çarçabuk karalanmış bu satırları, salt şaka olsun diye neler çiziktirdiğimi düşünmedim bile; kötü bir niyetim olsaydı, bir Parti eğitim merkezine bunları yollamazdım herhalde! Bunları nasıl yazdığın önemli değil. Yavaş mı, acele mi, dizlerinin üstünde mi, masada mı yazdın, dava o değil. Sen ancak içinde ne varsa onu yazabilirsin. Bunun dışında bir şey olamaz. Daha çok düşünseydim, bunları yazmazdım belki. Böyle yapmakla, düşüncelerini maskelemeniş oluyorsun. Böylece hiç olmazsa senin kim olduğunu biliyoruz. Senin birçok yüzün olduğunu biliyoruz. Biri Parti'nin önünde, öbürü de başkalarının önünde takındığın yüz. Artık bütün savunmalarımın etkisiz kalacağı izlenimine kapıldım. Aynı yadsımaları birkaç kez yineledim: Bunun bir şaka olduğunu, bunların anlamsız sözler olduğunu, onların arkasında ancak benim şakacı ruh halimin gizlendiğini ve buna benzer şeyler söyledim. Hiçbir

şey dinlemek istemiyorlardı. Açık bir kartpostal üzerine yazdığımı, bunu herhangi bir kişinin okuyabileceğini, bu yazılarımın nesnel bir değeri olduğunu ve benim neşeli ruh halime ilişkin hiçbir açıklamayla ilintisi olmadığını söylediler. Daha sonra Troçki ile ilgili neler okuduğumu sordular. Hiçbir şey, dedim onlara. Bana bu kitapları kimin ödünç verdiğini sordular. Hiç kimse, dedim. Hangi troçkistlerle görüştüğümü sordular. Hiçbiriyle, dedim. Sonunda, Öğrenci Birliği'ndeki görevlerime son verildiğini bildirdiler ve büronun anahtarını kendilerine teslim etmemi istediler. Anahtar cebimdeydi, çıkarıp verdim. Parti tüzüğüne göre benim durumum hakkında Fen Fakültesine bağlı temel örgüt karar verecekti. Bana bakmadan ayağa kalktılar. Ben de "Emeğe Saygı!" dedim ve oradan ayrıldım.

Biraz sonra, Öğrenci Birliği'ndeki odamda bana ait bir yığın eşyam olduğunu anımsadım. Ben hiçbir zaman çok düzenli bir kişi olamadım hayatta. Büronun bir çekmecesinde çoraplarım, kişisel evrakım, bir de dosyalarla dolu bir dolapta annemin yapıp yolladığı bir parça çörek kaldığını biliyordum. Bir dakika önce Parti sekreterliğinin anahtarını geri vermiştim gerçi, ama giriş katındaki kapıcı odasında, tahta bir panoya iliştirilmiş başka birçok anahtarlar arasında bir yedek anahtar daha vardı. Gittim onu aldım. Tüm ayrıntıları anımsıyorum: Anahtar, kenevirden yapılmış sağlam bir sicimle, benim oda numaramı taşıyan, beyaza boyalı, tahtadan, minicik bir plakete bağlanmıştı. Bu anahtar aracılığıyla odama girdim ve çalışma masama oturdum; çekmeceyi açtım, bana ait olan her şeyi, telâşsız ve dalgın dalgın çıkarmaya başladım. Oldukça sakin olan bu süre içinde başıma gelenleri ve ne yapmam gerektiğini düşünmeye çalıştım.

Az sonra kapı açıldı. Sekreteryada çalışan üç yoldaş karşımda yeniden belirdiler. Bu kez, yüzlerinde ne soğuk ne de kapalı bir ifade vardı. Öfkeli ve yüksek sesle konuşuyorlardı. Komite kadrolarından sorumlu olan en küçükleri özellikle kızgındı. Bana kabaca buraya nasıl girdiğimi sordu. Hangi hakla? Bir güvenlik görevlisi tarafından buradan zorla uzaklaştırılmayı mı bekliyorsun? diye sordu. Bu büroda ne haltlar karıştırıyormuşum. Ona, salt çöreğimi ve çoraplarımı almaya geldiğimi söyledim.

Bir çekmece dolusu çorabım bile olsa buraya girmeye hakkım olmadığını söyledi. Sonra çekmeceye doğru yollandı, içindeki kâğıtları, defterleri didik didik etmeye başladı. Ama çekmecede gerçekten yalnız kişisel eşyam olduğundan, onları gözünün önünde küçük bir çantaya koymama izin verdi. Ben de buruşuk ve kirli çoraplarımı çantaya doldurdum, çekmecemin içinde bulunan çöreği de kırıntılarla dolu yağlı bir kâğıda sararak çoraplarımm arasına sokuşturdum. Her davranışımı gözlüyorlardı. Elimde bavul, odadan çıktım. Kadroların sorumlusu bana güle güle yerine, bir daha asla buraya dönmememi söyledi.

Komite görevlilerinin dilinden ve soruşturmalarının altedilmez mantık alanından kurtulur kurtulmaz, masum olduğum kanısına vardım. Görüşlerimin öyle korkunç bir yanı olmadığını, Marketa'yı iyi tanıyan ve şu başıma gelenlerin gülünçlüğünü kavrayabilecek birini bulmam gerekiyordu. Bizim fakülteden bir öğrenciyi, bir komünisti görmeye gittim; ona her şeyi anlattıktan sonra bana sekreterlik görevlilerinin aşırı derecede yobaz olduklarını, şakadan, espriden anlamadıklarını, ama kendisi Marketa'yı tanıdığı için, neyin sözkonusu olduğunu çok iyi anladığını belirtti. Bana, bu yıl bizim fakültede Parti başkanı seçilecek olan Zemanek'i gidip bulmamı öğütledi. Zemanek, Marketa'yı da, beni de iyi tanıyordu.

4.

Zemanek'in gelecekteki örgüt başkanı olacağı, bana çok iyi bir haber gibi geldi, çünkü onu gerçekten iyi tanıyordum ve Moravya kökenli olmam dolayısıyla, tüm sempatisini kazanacağımdan emindim. Zemanek, gerçekten de Moravya havalarını söylemeye bayılırdı. O günlerde halk ezgileri söylemek modaydı. Anasının, bir halk oyunu sırasında bir çembalo altında dünyaya getirdiği gerçek bir *halk çocuğu* havasıyla, kollar başın üstüne konularak, köylü ağzıyla söylenirdi bu ezgiler.

Fen Fakültesinde gerçekten Moravyalı olan bir tek ben vardım. Bu da bana çeşitli ayrıcalıklar tanınmasına neden oluyordu; her törende, belirli toplantılarda, bayramlarda ya da 1 Mayıs şenliklerinde, arkadaşlar benim iki üç amatör okul arkadaşımın eşliğinde klarnette otantik Moravya havaları çalmamı isterlerdi. Böylece, bir klarnet, bir keman ve bir kontrbastan oluşan orkestramızla, iki yıl ardarda 1 Mayıs şenliklerine katıldık; Zemanek de, kendini göstermekten hoşlanan yakışıkh bir çocuk olduğundan bize katılmıştı; üzerinde yerel halk giysileri, dansederek yürüyor, kolunu havaya kaldırıyor ve şarkı söylüyordu. Moravya'ya hiç gitmemiş olan doğuştan Prag'lı Zemanek, bizde kızların beğendiği jön rolünü büyük bir hevesle oynuyor, ben de ona iyi bir dost gözüyle bakıyordum; halk sanatımn ezeli cenneti olan benim küçük ülkemin müziğinin bu denli sevilmesinden mutluluk duyuyordum.

Sonra Zemanek, Marketa'yı da tanıyordu. Bu da ikinci bir avantaj sayılırdı. Öğrencilik yaşamımızın çeşitli koşulları, üçümüzü sık sık biraraya getirmişti. Bir gün (grup halindeydik) Çekoslovakya dağlarında cücelerden oluşan kabilelerin yaşadığı tezini ortaya attım. Bu ilginç konuya ayrılmış bilimsel bir dergiden yaptığım alıntılarla bu sorunu destekliyordum. Marketa, böyle bir şeyden hiç sözedildiğini duymadığını söyleyerek şaşkınlığını belirtiyordu. Ben bunun şaşılacak bir yanı olmadığını anlattım: Burjuva bilimi, bu cücelerin varlığından kasıtlı olarak sözetmiyordu, çünkü kapitalistler bu cüceleri köle gibi alıp satıyorlardı.

Ama bunun üzerine yazı yazmak gerekir! diye bağırdı Marketa. Niye kimse bunu yapmıyor? Böylece, kapitalistlere karşı bir kamt sağlanmış olurdu!

Ben düşünceli bir tavırla, bu sorunun biraz nazik ve edep açısından sakıncalı oluşu yüzünden kaçınıyorlar belki, dedim. Bu cüceler olağanüstü bir cinsel güce sahip olduklarından talipleri çoktu. Bizim hükümet, büyük paralar karşılığında onları gizlice ihraç ediyor, özellikle Fransa'ya gönderiyordu. Orada, biraz olgun yaştaki kapitalist hanımlar bu cüceleri hizmetkâr olarak tutuyorlar, ama ashnda onlardan başka türlü yararlanıyorlardı.

Arkadaşlar, benim bu ipe sapa gelmez sözlerimden çok, Marketa'nın dikkati ve ciddiliği karşısında gülmemek için kendilerini zor tutuyorlardı. Kızcağız her an bir dava uğruna ya da bir davaya karşı coşmaya hazırdı; çocuklar, Marketa'nın öğrenme zevkini bozma korkusuyla dudaklarını ısırıyorlar, kimileri de, (özellikle Zemanek) cüceler üzerine yaptığım açıklamaları doğrulamak için birbirleriyle yarışıyorlardı.

Marketa, bu cücelerin aslında neye benzediklerini öğrenmek istediğinde, anımsadığıma göre Zemanek, arkadaşlarıyla birlikte her gün üniversitedeki kürsüsünde görmek şerefini tattığı profesör Cechura'nın, ana ya da baba tarafından cüce soyundan geldiğini önemle savundu. Öğretim görevlilerinden Hule'nin Zemanek'e anlattığına göre, bilmem ne tatilinde karı koca Cechura'larla aynı otelde kalıyormuş. Karı kocayı üstüste koysanız boyları ancak üç metreyi buluyormuş. Bir sabah, onların daha uykuda olduğunu düşünemeyen Hule, odalarına girdiğinde donakalmış: Karı koca aynı yatakta ama yanyana değil, birinin başı aşağıda, öbürünün başı yukarıda olmak üzere Cechura ayak ucunda, karısı da yatağın başucunda kıvrılmış yatıyorlarmış.

Evet, diye doğruladım, bu durumda, yalnız Cechura'nın değil, eşinin de Çekoslavakya dağlarındaki cücelerin soyundan geldikleri bir gerçek. Çünkü, birbirinin uzantısında yatıp uyumanın, bu bölgedeki cücelerin atalarından kalma bir gelenek olduğu biliniyor. Bu insanlar, geçmişte, kulübelerini yuvarlak ya da kare bir plana göre yapmazlarmış, dikdörtgen biçiminde kurar-

larmış. Çünkü yalnız çiftler değil, tüm soy sop birbirinin uzantısında yatıp uyurmuş.

O kara günümde, geçmişteki bu deli saçması sözleri düşününce, içimde zayıf bir umut ışığının belirdiğini hissettim.

Sorunumu çözümleme görevini üstlenecek olan Zemanek, benim şakacı üslubumu bilirdi; Marketa'yı da iyi tanıdığı için, ona gönderdiğim kartpostalın hepimizin beğendiği bir genç kıza takılmak amacını güden bir şaka olduğunu anlayacaktı. Özellikle, Marketa'yı beğendiğimiz için onu faka bastırmak hoşumuza gidiyordu. İlk fırsatta, başıma gelen felâketi Zèmanek'e ilettim. Beni dikkatle dinledi, kaşlarını çattı ve gereğini düşüneceğini söyledi.

Bu süre içinde günü gününe yaşamaya başladım; eskisi gibi dersleri izliyor ve bekliyordum. Sık sık, belli bir troçkist örgüte bağlı olup olmadığımı saptamaya çalışan çeşitli Parti komisyonlarının önüne çıkarılıyordum; ben de kendi açımdan troçkizmin tümüyle ne olduğunu iyi bilmediğimi, elimden geldiğince kanıtlamaya çalışıyordum. Beni sorguya çeken yoldaşların bakışlarından, bana biraz olsun güvenleri olup olmadığını keşfetmeye çalışıyordum. Böyle bir şans elime geçtiğinde, bu tür bir bakışı uzun süre içimde saklıyor ve sabırla ondan ufak da olsa bir umut belirtisi çıkartabiliyordum.

Marketa benden kaçmayı sürdürüyordu. Bu davranışının, benim kartpostalın yol açtığı sorunla ilgili olduğunu anladığımdan, gururum ve kırgınlığım yüzünden ona en ufak bir soru sormaya yanaşmıyordum. Yine de bir gün kendisi beni fakültenin bir koridorunda durdurarak: "Seninle bir şey konuşmak istiyorum," dedi.

Böylece, birkaç ay sonra yeniden birlikte dışarıya çıktık. Sonbahar gelmişti, ikimizin de üstünde bize uzun gelen yağmurluklar vardı. Hepten modaya karşı olunan o dönemde, böyle yağmurluklar giyiliyordu. Hafif hafif yağmur çiseliyordu. Rıhtım boyundaki ağaçlar çıplak ve siyahtı. Marketa bana her şeyin nasıl olup bittiğini anlattı:

Tatil döneminde staj yaptığı bir sırada, yönetici arkadaşlar onu alelacele çağırmışlar ve mektup alıp almadığını sormuşlar.

Marketa buna olumlu yanıt vermiş. Onlar da bu mektupların nereden kimden geldiğini öğrenmek istemişler. Annesinin yazdığını söylemiş Marketa. Peki, başka yazan yok muymuş? Ordan burdan, kimi zaman bir okul arkadaşımdan da mektup geldiği olur, demiş. Bunun kim olduğunu söyleyebilir misin? demişler. O da benim adımı vermiş. Peki yoldaş Jahn sana ne yazdı? Marketa bunu anlatırken omuzlarını kaldırdı; kartta yazdıklarımı yinelemek istemediği belliydi. Sen de ona yazdın mı, diye sormuşlar. Evet, demiş. Hangi konuda, diye diretmişler. Rastgele, derslerle ve buna benzer şeylerle ilgili, diye yanıtlamış. Derslerden zevk alıyor musun? diye sormuşlar. Evet, çok, diye yanıtlamış. Peki bunu Jahn'a da belirttin mi? Evet, tabii, diye yanıtlamış. Peki bu konuda o sana ne dedi? O mu? diye kaçamak bir yanıt vermiş Marketa, biliyorsunuz o biraz tuhaftır, onu tanısanız... Biz onu zaten tamyoruz, demişler; sana ne yazdığını bilmek istiyoruz. O kartpostalı bize gösterebilir misin?

"Bu yüzden bana darılmanı istemem," diye ekledi Marketa. "Kartpostalı onlara göstermek zorunda kaldım."

"Özür dilemene gerek yok," dedim Marketa'ya. "Sana sözünü etmezden önce de onlar ne yazdığımı biliyorlardı zaten; yoksa seni çağırmazlardı." "Özür dilemeyi kesinlikle düşünmüyorum. Kartı okumaları için onlara verdiğimden ötürü utanç duymuyorum; senin yanlış yorumlamanı istemedim yalnızca. Sen Parti üyesisin. Parti ise senin kim olduğunu ve ne düşündüğünü bilmek hakkına sahip," dedi Marketa, kafa tutarak. Sonra, ona yazdıklarımdan dolayı dehşete düştüğünü söyledi. "Çünkü hepimiz biliyoruz ki, Troçki, uğrunda savaştığımız ve yaşadığımız her şeyin en büyük düşmanı."

Bu durumda Marketa'ya ne söyleyebilirdim? Ona devam etmesini ve sonradan neler olup bittiğini anlatmasını rica ettim.

Marketa, kartı okuduklarını ve şaşkınlıklarını belirttiklerini söyledi. Bu konuda ne düşündüğünü kendisinden sormuşlar. O da bu olaydan tiksinti duyduğunu söylemiş. Neden kendiliğinden gelip kartı onlara göstermediğini sormuşlar. O da omuzlarını silkmiş. Tetikte olmanın kurallarını bilmiyor musun? diye sormuşlar. O da bildiğini söylemiş, ama yoldaş Jahn'ın Parti disip-

linine karşı çıkacağına inanmadığını belirtmiş. Yoldaşlar, beni iyi tanıyıp tanımadığını, nasıl bir adam olduğumu sormuşlar. Marketa da biraz tuhaf olduğumu söylemiş. Beni hiç kuşkusuz sağlam bir komünist olarak gördüğünü, ama zaman zaman bir komünist için asla doğru sayılamayacak sözler de söyleyebildiğimi belirtmiş. Ne gibi sözler? diye sormuşlar. O da, kesin olarak anımsamadığını, ama hiçbir şeye karşı saygı duymadığımı söylemiş. Onlar da, bu kartpostalın bunu açıkça doğruladığını belirtmişler. Marketa, birçok konuda benimle sık sık tartıştığını söylemiş. Bundan başka, toplantılar sırasında ayrı, kendisiyle olan buluşmalarımızda ise ayrı düşünceler belirttiğimi de açıklamış. Toplantılarda pek coşkulu görünüyor, Marketa'nın yanında ise her şeyi şakaya boğmak ve karikatürize etmekten başka bir şey yapmıyormuşum.

Böyle bir kişinin Parti üyesi olmasını doğru bulup bulmadığım sormuşlar. Marketa yine bir omuz silkmesiyle yanıtlamış bunu. Parti üyeleri, iyimserliğin insanlığın afyonu olduğunu savundukları sürece Parti, sosyalizmi kurmayı başarabilir miymiş, ona göre? Marketa, öyle bir partinin sosyalizmi kuramayacağını söylemiş. Yoldaşlar, bu konuşmanın yeterli olduğunu belirtmişler. Ve bana şimdilik hiçbir şey söylememesi gerektiğini, çünkü yazılarımı sürekli izlemek istediklerini anlatmışlar.

Marketa onlara beni bir daha hiç görmek istemediğini söylemiş. Buna razı olmamışlar. Tam tersine, hiç olmazsa geçici olarak bana yazmaya devam etmesini önermişler; böylece bende daha neler gizli olduğu açığa çıkacakmış.

"Ve ondan sonra mektuplarımı onlara ilettin demek?" diye sordum Marketa'ya. Ona yaptığım duygusal açıklamaları düşünerek için için utanç duyuyordum.

"Ne yapabilirdim?" dedi Marketa. "Bana gelince, bütün bunlardan sonra gerçekten sana yazacak durumda değildim artık. Salt muhbirlik etmenin zevki için birisiyle mektuplaşacak değildim herhalde. Bu yüzden sana bir kartpostal daha attım, ondan sonra kestim. Sana herhangi bir şey açıklamamı yasakladıkları için seninle karşılaşmayı da istemiyordum; bana sorular soracağından korkuyordum, o zaman sana yalan söylemek zorun-

da kalacaktım. Oysa hep istemeden yalan söylerim."

Bu koşullar altında, beni görmek isteyişinin nedenini sordum Marketa'ya.

Bana, bunun yoldaş Zemanek'in önerisi olduğunu söyledi. Zemanek, derslerin başlamasından bir gün sonra fakülte koridorunda ona rastlamış ve Marketa'yı, Parti örgütünün Fen Fakültesindeki küçük sekreterlik bürosuna almış ve staj dönemi sırasında, Marketa'ya hitaben yazdığım, Parti'ye aykırı düşen düşmanca tümcelerle dolu bir kartpostal hakkında kendisine bir rapor iletildiğini söylemiş. Sözkonusu tümcelerin neler olduğunu sormuş. Marketa da anlatmış. Zemanek, bu konuda ne düşündüğünü sormuş, kız da beni suçlu bulduğunu söylemiş. Zemanek onu onaylamış ve Marketa'ya, beni görmeye devam edip etmeyeceğini sorarak kaygılarını belirtmiş. Kız tedirgin olarak, kaçamak bir yanıt vermiş. Zemanek, ona, fakülteye staj bölümünden kendisiyle ilgili çok olumlu bir rapor geldiğini ve fakülte organizasyonunun ona başvurmayı düşündüğünü söylemiş. Marketa mutluluğunu belirtmiş. Zemanek, onun özel işlerine karışmak niyetinde olmadığını, ancak, biraraya gelen kişiler, aynı kafada olan kişilerdir diye düşündüğünü belirtmiş ve eğer beni seçecek olursa, bunun hiç de onun lehinde olmayacağını söylemiş.

Marketa'nın itirazına bakılırsa, bu iş birkaç haftadan beri onun kafasını uğraştırıyor olmalıydı. Birkaç aydır birbirimizi görmemiştik zaten. Bu durumda, Zemanek'in kışkırtması aslında gereksizdi, ama yine de bu kışkırtma Marketa'yı düşünmeye yöneltmişti: Salt bir arkadaşının yaptığı yanlış yüzünden onunla ilişkisini kesmeyi önermek gaddarca ve moral açısından olanaksız bir şey değil miydi? Beni daha önceden, kendiliğinden terketmiş olması da aynı derecede haksızca bir davranış değil miydi? Tatil süresince stajyerlik kurslarını yöneten arkadaşına giderek, kartpostalla ilgili geçenler hakkında bana herhangi bir şey söyleme yasağının hâlâ yürürlükte olup olmadığını sormuş. Artık bir şey saklamaya gerek kalmadığını öğrenince de, benimle konuşma dileğinde bulunmak üzere beni durdurmuştu.

İşte şimdi de onu üzen ve içine dert olan şeyleri bana itiraf ediyordu: evet, beni bir daha görmeme kararını almakla kötü

davranmıştı. Aslında, en ciddi hataları işleyen bir kişi bile mahvolmuş sayılmazdı. *Tribunal d'honneur** adlı Sovyet filmini anımsıyordu (o sıralarda Parti çevrelerinde en çok tartışılan film). Bu filmde araştırmacı-doktor olan bir Sovyet bilim adamı, buluşlarından, kendi yurttaşlarını yararlandırmak yerine, yabancı kamuoyuna öncelik tanıyordu. Bu davranışıyla, *kozmopolitikliğ*'i körüklemiş oluyordu (bu da o dönemin önde gelen aşağılayıcı davranışlarındandı), hatta ihanet bile sayılabilirdi. Marketa duygulanmıştı; özellikle filmin sonunu anımsamaktan kendini alamıyordu, araştırmacı, filmin sonunda, kendi meslektaşlarından oluşan bir şeref jürisi tarafından mahkûm ediliyordu, ama onu seven karısı, aşağılanmış olan kocasından yüz çevirmek şöyle dursun, bu ağır suçunu giderecek gerekli gücü ona aşılamak için vargücüyle çalışıyordu.

"Demek beni terketmemeye karar verdin," dedim.

"Evet," dedi Marketa, elimden tutarak,

"Söyle bana Marketa, benim büyük bir suç işlediğime mi inanıyorsun?"

"Evet, inamyorum."

"Ne düşünüyorsun? Partide kalmaya hakkım var mı, yok mu benim?"

"Hayır Ludvik, hakkın yok."

Marketa'nın kendini verdiği ve acıklı yanını tüm varlığıyla yaşadığı bu oyuna ben de girmiş olsaydım, biliyordum ki, aylardır boşuna elde etmeye çalıştığım her şeye erişebilecektim. Kurtarıcı tutku tarafından, tıpkı buhar gücünün ittiği bir gemi gibi itilen Marketa, şimdi hiç kuşkusuz kendini bana teslim edecekti. Bir koşulla tabii: kurtarıcı tutkusunun tümüyle doyuma ulaşması; bunun da gerçekleşmesi için kurtarılması gereken nesne (ben, kendim, ne yazık ki!) yeter ki bu büyük, bu çok büyük suçunu kabul etsin. Ama bu benim için olanaksızdı. Marketa'nın bedenine sahip olma noktasına gelmiştim, ama bu bedel karşılığında onu alamazdım, yanılgımı kabul etmem ve katlanılmaz bir yargıyı doğrulamam olanaksızdı, çünkü, bana en yakın olabile-

---

* Tribunal d'honneur: 'Onur Duruşması'.

cek bir varlığın bu yanılgıyı ve yargıyı kabul ettiğini işitmek, yok, buna razı olamazdım.

Marketa ile aynı kamda değildim, onun yardımını geri çevirdim ve sonunda onu yitirdim; ama kendimi gerçekten suçsuz hissediyor muydum acaba? Tabii, bu işin tümüyle bir soytarılık olduğuna kendimi inandırmaktan geri kalmıyordum, ama aynı zamanda, o mahut kartpostal üzerindeki üç tümceyi, soruşturmacıların bakış açısından görmeye başlıyordum; bu tümceler benim için korkulacak bir konu haline gelmişti: bu saçma görünümlerinin altında belki de çok ciddi bir açıklama vardı, o da, benim Parti'nin özüne hiçbir zaman tümüyle girmemiş, onun potasında erimemiş olduğumun, hiçbir zaman gerçek bir proleter devrimci olmadığımın farkına varmamdı. *Basit* bir karar sonucu, 'devrimcilere katılmış'tım. (Devrimin *malı olmak* demek devrimci olmayı *yeğlemek* demek değildi. Kendi istenciniz dışında devrimle özdeşleşmek demekti; insan ya devrimcidir ve eylemin bir parçası olur ya da devrimci değildir yalnızca öyle olmak ister, ama bu takdirde, sürekli olarak kendini eksikli ve suçlu hisseder.)

Bugün, o zamanki durumumu düşündüğümde, Hıristiyan dini ile devrim kavramı arasındaki benzerlik kafamı kurcalıyor: Hristiyan dini de muazzam gücü ile müminlerine durmadan temelde suçlu ve günahkâr olduklarını anımsatır. İşte ben böyle bir durumdaydım (hepimiz böyle bir durumdaydık). Devrim ve devrimin Parti'si önünde hep başımız öne eğikti. O kadar ki, aslında bir şaka olarak tasarladığım kartpostal üzerindeki metin, yavaş yavaş gözümde bir suç niteliği alıyordu ve özeleştiri sınavından geçme zorunluluğu zihnimi kurcalıyordu: Kendi kendime, bu üç tümcenin bir rastlantı sonucu aklıma gelmediğini söylüyordum; zaten öteden beri (hiç kuşkusuz haklı olarak) arkadaşlarım beni 'bireyci kalıntılarım' yüzünden suçlarlardı. Pek kendini beğenir biri olmuştum. Bilgimle, öğrencilik durumumla, entellektüel geleceğimle övünüyordum. Bir emekçi olan ve savaş sırasında bir toplama kampında ölen babam benim bu sinizmimi herhalde anlayamazdı; onun emekçi anlayışının, ne yazık ki, bende kurumuş oluşundan ötürü kendime kızıyordum.

Birçok kusurumdan dolayı kendimi suçlayarak, bana bir ceza verilmesinin gerekli olduğu sonucuna vardım. Bundan böyle, tüm çabalarımı, Parti'den kovulmamak ve böylece Parti'nin düşmanı olarak damgalanmamak üzerinde yoğunlaştırmalıydım. Daha delikanlılık döneminden başlayarak seçtiğim ve gerçekten bağlı olduğum bu davanın mimlenmiş bir düşmanı olarak yaşamımı sürdürmek bana çok onur kırıcı geliyordu.

Bu tür bir özeleştiriyi, ki bu aynı zamanda yalvarıp yakaran bir savunma demeci sayılabilirdi, yüzlerce kez önce kafamda geliştirdim, sonra çeşitli komitelerin ve komisyonların önünde, en sonunda da fakültemizin genel kurul toplantısında sundum. Orada Zemanek, örgüt adına benim Parti'den atılmamı önermeden önce, benim hakkımda ve işlediğim suç hakkında etkili, pırıl pırıl ve unutulmaz bir açıklayıcı rapor sundu. Benim özeleştirimin ardından açılan tartışma benim aleyhime döndü; hiç kimse yardımıma gelmedi; o kadar ki, sonunda, hepsi (öğretmenlerim ve en yakın okul arkadaşlarım dahil, yüz kişi) evet hepsi, en sonuncusuna kadar, yalnız Parti'den atılmamı değil, ayrıca (bunu hiç beklemiyordum) öğrenimimi sürdürmemin yasaklanmasını onaylamak üzere el kaldırdılar.

Toplantıyı hemen izleyen gece evime dönmek üzere trene bindim. Ancak bu eve dönüş bana hiçbir avuntu veremezdi, çünkü günlerdir bu felâketimi anneme açıklama cesaretini kendimde bulamamıştım. Annem ki, çalışmalarımdan gerçek bir haz duyardı. Üstüne üstlük, hemen ertesi gün Jaroslav beni görmeye geldi. Jaroslav hem sınıftan, hem de lisedeyken çaldığım çembalolu orkestradan arkadaşımdı. Beni evde yakaladığına pek sevindi. İki gün sonraki evlenme töreninde ona tanıklık yapmamı istiyordu. Eski bir arkadaşı nasıl başımdan savabilirdim? Yıkımımı bir düğün töreniyle kutlamaktan başka bir şey kalmıyordu bana.

İşin en güzel yanı Moravyalı bir yurtsever ve inatçı bir folklorcu olan Jaroslav, etnografik tutkularını tatmin etmek için kendi düğününden yararlanarak, düğün şenliklerini, eski halk gelenekleri türünde düzenledi: Yerel giysiler, çembalolu orkestra, süslü nutuklar atan bir papaz (saygın bir ihtiyar), eller üstünde

eşikten geçirilen genç gelin, türküler, özetle bir günlük görkemli bir tören. Jaroslav, bu töreni, ezberden çok, folklorik elkitaplarından yararlanarak düzenlemişti. Yalnız, garip bir şey dikkatimi çekti: son derece başarılı bir şan ve dans grubunun son zamanlardaki animatörü olan arkadaşım Jaroslav, eski törelere uymaya kuşkusuz büyük özen gösteriyor ama (anlaşılan, mesleğini düşünerek ve ateizmin buyruklarına uyarak) düğün alayıyla birlikte kiliseye girmekten kaçınıyordu. Oysa, papazdan ve ilahi kutsamadan yoksun, geleneksel bir halk düğünü düşünülebilir miydi? Gerçi, 'ihtiyar'ın, bu tören için yazılmış demeçleri okumasına izin veriyordu ama, bu demeçleri, İncil'deki tüm motiflerden arındırmaya özen göstermişti, ki bunlar, özellikle, geçmişteki düğünlerde okunan demeçlerin asıl imgesel temelini oluşturuyordu. Düğün şenliğine yürekten katılmaktan beni alıkoyan üzüntü yüzünden duru bir suyu anımsatan atasal törelerimiz bende bozbulanık bir tad bıraktı. Öyle ki, vaktiyle birlikte yaptığımız o müzik çalışmalarındaki aktif katkımı anımsayarak duygulanan Jaroslav, elime bir klarnet alarak öbür müzisyenlerin yanına oturmamı önerdiğinde, kabul etmedim. Son iki yılın 1 Mayıs günlerinde böyle klarnet çaldığımı, Prag'lı Zemanek'in, yerel giysiler içinde yanıbaşımda durduğunu, kolunu kaldırıp şarkı söylediğini anımsıyordum. Klarneti elime alamıyor ve bütün bu folklorik gürültü patırtının beni ne denli tiksindirdiğini hissediyordum...

5.

Öğrenimimi sürdürme hakkından yoksun bırakıldığımdan, askerliğimin ertelenmesi işi de suya düştü. Artık askere çağrılmayı beklemekten başka çarem yoktu. O zamana kadar da askeri birliklerde uzun süreli iki görev tüm vaktimi alacaktı: Öncelerі Gottwaldov'a yakın bir yerlerde yol onarımında çalıştım, yaz bitiminde de bir konserve fabrikasında mevsimlik işlere girdim ve sonunda bir sonbahar sabahı trende geçirdiğim uykusuz bir geceden sonra, Ostrava'nın tanınmamış ve çirkin bir semtinde, bir kışlada buldum kendimi.

Karargâhın avlusunda, aynı bölüğe ayrılmış acemi erlerle bir aradaydım; birbirimizi tanımıyorduk; bu ilk genel karşılaşmada, başkalarının size garip ve kaba görünen tüm yanları sert biçimde ortaya çıkar; bizi birleştiren tek insani bağ, belirsiz bir geleceğin kaygılarıydı. Bu konuda özlü varsayımlar yürütüyorduk. Kimileri, bizim *siyah*'ların bir bölümünü oluşturduğumuzu ileri sürüyor, başkaları buna karşı çıkıyor, kimileri de bu sözcüğün anlamını bile bilmiyordu. Ben bildiğim için, bu varsayımları dehşetle dinliyordum.

Bir çavuş geldi ve bizi bir barakaya götürdü; önce geçit yerine yığıldık, sonra oradan da bir çeşit geniş salona alındık. Odanın duvarları, çepeçevre sloganlarla süslenmiş duvar resimleriyle, beceriksizce çizilmiş desenler ve fotoğraflarla donatılmıştı; arkadaki bölmeye kırmızı kâğıttan kesilmiş bir yazıt iliştirilmişti: SOSYALİZMİ KURUYORUZ. Bu yazının altındaki sandalyenin yanıbaşmda sıska ufak tefek bir ihtiyar duruyordu. Çavuş bir el hareketiyle içimizden birini işaret etti, o da oturmak zorunda kaldı. Ufak tefek ihtiyar, boynuna beyaz bir havlu bağladı, sandalyenin bir ayağına dayalı olan bir çantadan çıkardığı saç kırkma makinesini oğlanın saçlarına daldırdı.

Bizi askere dönüştürme operasyonu berber koltuğundan başladı: saçlarımızı yitirdiğimiz o berber koltuğundan bitişikteki bir lokale yöneltildik, orada baştan aşağı soyunmamız ve giysilerimizi, ağzı sicimle bağlanması, sonra bir gişeye teslim edilmesi

gereken bir kâğıt torbaya koymamız buyruldu. Kırkılmış ve çırılçıplak bir halde koridoru geçtik ve geceliklerimizi almak üzere başka bir odaya girdik; geceliklerle yeni bir kapıdan geçtik ve yönetmeliğe uygun postallarımızı aldık; üstümüzde gecelik, ayağımızda postal, başka bir barakaya varmak üzere sıra ile avludan geçtik. Orada bize gömlek, don, yün çorap, palaska ve üniforma verildi (ceketin üzerindeki armalar siyahtı!); son barakaya vardığımızda, bir astsubay yüksek sesle adlarımızı okudu, bizi kümelere ayırdı, odalarımızı ve ranzalarımızı gösterdi.

Aynı gün yeniden toplanmamız, akşam çorbamızı içmemiz ve yatmamız buyruldu; ertesi sabah uyandırıldık ve madene götürüldük; ocakların önünde çahşma kümelerine ayrıldık; kullanacağımız gereçler verildi (madenci kazması, küreği ve lambası). Hemen hiçbirimiz bu gereçlerin nasıl kullanılacağını bilmiyordu; sonra asansör odacığı bizi yerin altına indirdi. Bedenlerimiz ağrı sızı içinde yukarı çıktığımızda, bekleyen astsubaylar bizi sıraya dizdiler ve kışlaya götürdüler. Öğle yemeğini yedik, öğleden sonra gündemde bitişik düzende talim, temizlik işleri, siyasal eğitim ve zorunlu marşlar vardı. Koğuş halkından başka söyleşecek kimse yoktu. Ve günler bu biçimde birbirini izliyordu.

Bize zorla benimsettikleri kişiliksizlik (bizi kişiliğimizden arındırmaya zorlamaları) ilk günler de bana tümüyle donuk, karanlık bir iş gibi göründü. Kişiliksizlik, zoraki yerine getirdiğimiz görevler, tüm insanca tepkilerimizin yerini aldı. Bu donukluk, tümüyle göreceydi elbette. Bu, yalnız gerçek koşulların neden olduğu bir şey değil ama, aynı zamanda bir görme alışkanlığı eksikliğinin yol açtığı bir şeydi (tıpkı aydınlatılmış bir ortamdan karanlık bir odaya geçtiğimizde olduğu gibi); zamanla yavaş yavaş karanlığın dağılması gerekir, öyle ki, *kişiliksizleşmenin bu alacakaranlığında* bile kişilerin insanca yanları yavaş yavaş seçilmeye başlar.

Bu aydınlatma değişikliğine ayak uydurmasını bilenlerin en sonuncularından biri olduğumu itiraf etmeliyim.

Bu, tüm varlığımın, bu yazgıya başkaldırması yüzündendi. Benim de aralarında bulunduğum bu *siyah* armalı askerler, aslında silâhsızdı. Salt bitişik düzende talime katılıyorlar ve ma-

den kuyularının dibinde çalışıyorlardı. Çahşmaları karşılığında ücret alıyorlardı (bu bakımdan, öbür askerlerden üstün durumdaydılar), ama genç sosyalist cumhuriyet, onları düşman gördüğü için kendilerine tüfek vermediğini düşündüğüm zaman, bu benim açımdan değersiz bir avuntu oluyordu. Onlara giderek daha da acımasızca davranılıyordu. Yasal askerlik süresi iki yıl olduğu halde, onları bu hizmet süresinin uzatılacağı tehdidi altında tutuyorlardı; ama beni en çok korkutan şey, yeminli düşmanlarım saydığım bu kişilerin arasında bulunma zorunluluğum ve buraya kendi arkadaşlarımın bir kararı sonucu gönderilmiş olmamdı. Siyahların arasındaki ilk günlerimi inatçı bir sessizlik içinde geçiriyordum; düşmanlarımla görüşmek istemiyordum. İzinler o dönemde çok zor alınıyordu (askerin hiçbir izin *hakkı* yoktu, bu *ödül* alarak veriliyordu), ama ben, askerlerin kümeler halinde içkili kahvelere ve kızları ziyarete gittikleri köşemde yalnız kalmayı yeğliyordum; koğuştaki ranzanın üstünde yüzüstü uzanmış okumaya, dahası çalışmaya çabalıyordum (matematikçi olan için bir kâğıt kalem yeterliydi); uyumsuzluğum beni yiyip bitiriyordu, o zaman bana bir tek amacım varmış gibi geliyordu: 'düşman olmama' hakkımı ve buradan kurtulma hakkımı kazanmak için savaşımı sürdürmek.

Birçok kez, birliğin siyasal komiserine başvurmuş ve siyahlar arasmda bulunuşumun bir yanılgıdan kaynaklandığına onu inandırmaya çalışmıştım; sosyalizme düşman olduğumdan dolayı değil de entelektüalizm ve sinizm yüzünden Parti'den dışlandığımı, o gülünç kartpostal öyküsünü bıkıp usanmadan (kaç kez!) anlatmaya çalışmıştım. Bu öykü artık hiç de gülünç değildi. Benim siyah amblemlilerimle ilintili olarak, giderek daha karanlık bir anlam kazanıyor, sanki bir şey gizliyormuşum duygusunu veriyordu. Yine de şunu söylemeliyim ki siyasal komiser beni sabırla dinlemiş ve kendimi temize çıkarma isteğim karşısında nerdeyse beklenmedik bir anlayış göstererek sonunda bu sorunu yüksek bir yetkiliye sunmuştu. (Ne karmaşık bir mekanizma tanrım!)

Sonunda beni çağırmış ve içten bir üzüntüyle bana: "Neden beni aldatmaya kalkıştın? Artık senin bir troçkist olduğunu bili-

yorum," demişti.

İnsan yazgılarının yargılandığı bir yüksek mahkeme önüne getirilmiş olan bu kişiliğimin imgesini düzeltmenin artık hiçbir olanağı kalmadığını anlamaya başlamıştım; bu imge (aslı ile arasında ne kadar az benzerlik olursa olsun) benden çok daha gerçekti; hiçbir biçimde benim gölgem değildi o, tam tersine ben o imgenin gölgesiydim; bana benzemiyor diye onu suçlamak olanaksızdı, ona benzemediğim için suçlu bendim; bu benzemezlik, benim çilemdi. Bu çileyi başka kimseye aktaramazdım, onu çekmeye mahkûmdum.

Yine de boyun eğmek istemiyordum. Bu çileyi gerçekten çekmek istiyordum: benim olmadığına karar verdikleri o kişiliği sürdürmek istiyordum. O öldürücü madencilik işine iyi kötü alışmam için onbeş gün geçmesi gerekti. Ellerim ağır bir madenci kazmasının üstünde kenetli, ta ertesi gün yeniden başlayanadek titreşiminin tüm bedenimi sarstığını hissediyordum. Her neyse, dürüstçe ve çılgınca bir tutkuyla çalışıyordum.

Bir ağır işçi kadar verimli olmaya kararlıydım ve bir süre sonra hemen hemen bunu başardım.

Ancak, kimse bunu, kendimi kanıtlamanın bir gösterisi olarak nitelemiyordu: Hepimiz, yaptığımız işler karşılığında para alıyorduk (gerçi yeme, içme, yatma parası maaşımızdan kesiliyordu ama, yine de fena para almıyorduk); ayrıca, başkaları da, görüşleri ne olursa olsun, yitirilmiş yıllardan, hiç olmazsa yararlı bir şeyler koparabilmek için ölesiye çalışıyorlardı.

Bizleri her ne kadar azılı rejim düşmanı olarak görseler bile, sosyalist toplumlarda öngörülen her türlü etkinliğin kışlada sürdürülmesi zorunluydu; rejim düşmanı olan bizler, Parti komiserinin denetimi altında, on dakikalık, doğaçtan toplantılar düzenliyor, siyasal konular üzerine, günlük konuşmalara katılıyorduk; bunun dışında, duvar gazeteleriyle ilgilenmek zorundaydık. Oralara sosyalist devlet adamlarının resimlerini yapıştırıyor ve mutlu geleceği müjdeleyen sözlerini yazarak onları yüceltiyorduk.

Önceleri, sanki gösterişli bir biçimde bu işlere gönüllü olarak katılıyordum. Ama bu da başkalarının gözünde hiçbir şey

kanıtlamıyordu: Öbürleri de şefin gözüne girmek ve ondan izin koparmak için aynı işleri yapmak üzere ortaya atılmıyorlar mıydı? Hiçbir asker, gerçekte bu işleri siyasal etkinlik olarak görmüyor, yalnızca bizi ellerinde tutan bu kişilerin önünde uygulanması gereken anlamsız soytarılıklar olarak niteliyordu.

Başkaldırmamın bir hayâl ürünü olduğunu anlamakta gecikmedim. İmgemle aramdaki uyuşmazlığı ancak kendim sezinliyordum, başkaları onu görmüyordu.

Yazgımızı ellerinde tutan astsubayların arasında ufak tefek, siyah saçlı bir Slovak vardı. Bu onbaşı, ılımlılığı ve sadistlikten uzaklığı ile öbürlerinden ayrılıyordu. Bizimkiler ona iyi gözle bakıyorlardı. Kötü gözle bakanlar ise, onun bu iyilikseverliğinin budalalığından kaynaklandığını savunuyorlardı. Bizlerin tersine, astsubaylar silâhlıydı ve zaman zaman atış talimi yapıyorlardı. Bir gün, küçük onbaşı, söylentilere göre, atışta en yüksek puanları toplayarak eğitimden zaferle dönmüştü. Çocukların bir çoğu (yarı sempatiyle, yarı alayla) onu kutlamıştı. Küçük onbaşının gururdan yüzü kızarmıştı.

Aynı gün bir rastlantı sonucu onunla yalnız kalmıştım. Gevezelik olsun diye sordum: "Atışlarınızda nasıl böylesine isabetli olabiliyorsunuz?"

Küçük onbaşı yanıt vermeden önce beni şöyle bir süzdü ve "Özel bir yöntemim var benim," dedi. "Kendi kendime, bu tenekeden bir hedef değil, bir emperyalist, derim. O zaman öfkeyle hedefi tam ortasından vururum!"

Oldukça soyut olan emperyalist kavramı altında gözünün önüne nasıl bir insan getirdiğini öğrenmek için yanıp tutuşuyordum ki, ben sormadan, ciddi ve düşünceli bir sesle: "Hepiniz neden bana alkış tutuyorsunuz, bilmiyorum," dedi. "Bakın bugün bir savaş olsa, ilk sizin üstünüze ateş ederdim!"

Bizi azarlamak için bir kez bile ses tonunu yükseltmemiş olan (daha sonradan bu yüzden yerinden alınmıştı) bu saf yaratığın ağzmdan bu sözleri işittiğim zaman, benimle Parti ve Partili arkadaşlar arasındaki bağın, bir daha onarılamayacak biçimde parmaklarımın arasında çözüldüğünü hissettim. Yaşam çizgimin dışına itilmiştim artık.

6.

Evet, tüm bağlar kopmuştu.

Öğrenim, eyleme katılma, çalışma, dostluklar, aşk, aşkı arayış, hepsi tek sözcükle: bitmişti. Elimde zamandan başka bir şey yoktu artık. Zamanı ise hiç daha böylesine yakından tanımamıştım. Eskiden alışık olduğum, çalışmaya, sevgiye, her türlü çabaya dönüşen zaman değildi bu. Onun farkında bile olmuyordum, ilgisizce kabul ediyordum, çünkü o da göze batmadan, benim etkinliklerimin arkasında nazik bir biçimde siliniyordu. Şimdi ise, giysilerinden arınmış, asıl ve gerçek görünümüyle bana geliyor ve kendisini gerçek adıyla tanımlamaya zorluyordu beni. Çünkü ben saf ve katışıksız zamanı, bomboş bir zamanı yaşıyordum artık. Onu bir an bile unutmamamı, sürekli onu düşünmemi, durmadan onun ağırlığını duymamı istiyordu benden.

Bir müzik parçasını dinlerken melodiyi yitiririz; bu arada onun zamanın değişik bir parçasından başka bir şey olmadığını unuturuz; orkestra sustuğunda zamanı duyarız, zamanın ta kendisini. Ben şu anda bir duraklama, bir geçiş dönemi yaşıyordum. Bu, orkestranın verdiği ara değildi kuşkusuz. (Onun süresi saymaca bir işaretle açıkça belirlenmiştir.) Benimki sınırsız bir araydı. Tüm öbür birliklerde yapıldığı gibi iki yıllık askerlik süremizin her gün ne kadar kısaldığını saptamak amacıyla, bir terzi mezurasını her gün biraz daha keserek bölümlerini azaltma hakkımız yoktu bizim; siyahların askerlik süresi gerekli görüldüğü kadar uzatılabilirdi. Örneğin, ikinci bölükten, kırk yaşlarında Ambroz adındaki bir adam burada dördüncü yılını doldurmaktaydı.

Evde karısı ya da nişanlısı olan için askerlik acı bir olaydı. Bu, sürekli olarak onları düşünmek, varlıklarını bir türlü akıldan çıkaramamak, aynı zamanda sürekli olarak onların gelişini (o kadar seyrekti ki) gözlemek demekti. Beklenen gün komutanın çıkış izni vermemesi ve görüşe gelen kadının kapıda kalması olasılığı da her an insanın yüreğini titretirdi.

Siyahlar, karamsar bir espri anlayışıyla subayların bu do-

yumsuz asker karılarını nasıl beklediklerini, onlara sataşarak, kışlada tutulan adamların hakkı olan isteğin meyvelerini nasıl topladıklarını anlatırlardı.

Yine de, evlerinde bir kadın bırakmış olanlar için, boşlukları dolduran bir bağ vardı; o bağ, her an kopma tehlikesi gösteren, son derece nazik bir bağ bile olsa yaşamlarına bir anlam veriyordu. Benim için böyle bir bağ yoktu; Marketa ile olan tüm ilişkilerimi kesmiştim. Arasıra birkaç mektup alıyorsam da bunlar annemden gelen mektuplardı. Peki, bu bir bağ sayılamaz mıydı?

Hayır; ana baba evi, insanın kendi evi demek değildi. Bir bağ olamazdı; o ancak geçmişten ibaretti: Anadan babadan gelen mektuplar, giderek uzaklaştığınız bir kara parçasından iletilen mesajlardır; daha kötüsü, bu tür mektuplar aralıksız olarak, size yolunuzdan şaştığınızı yinelerler. Size, o kadar dürüstçe, o kadar emek verilerek biraraya getirilen koşullarda yola çıkmaya hazırlandığınız, demir aldığınız o limanı anımsatırlar; "evet," der size öyle bir mektup, o liman hâlâ durduğu yerde, eski dekoru içinde, emin ve güzel, ama ya *gemi nerde? Gemi yitik!*

Böylece yavaş yavaş, yaşamımın sürekliliğini yitirdiği, elimden kaçtığı olgusuna kendimi alıştırmıştım. Vicdanımla başbaşa kaldığım yerden başlayarak, varolduğumu kendi kendime kanıtlamaya çalışmaktan başka çarem yoktu. Giderek, bu *kişiliksizleşmenin alacakaranlığına* gözlerim alıştı ve çevremdeki insanları ayırdetmeye başladım.

Bu boşlukta kalışım, neyse ki pek dikkat çekmediği için onların gözünde tümüyle bir yabancı olup çıkmamıştım.

Bu alacakaranlıktan ilk sıyrılıp çıkan, Honza adında Brno'lu bir genç oldu. Bugün de belleğimin alacakaranlığından ilk çıkan yine o. Honza belli belirsiz Brno lehçesiyle konuşurdu. Eskiden bir polisin canına okuduğu için siyahların arasına düşmüştü. Üst sınıflardan eski bir okul arkadaşı olan polisle tartışmışlar, Honza da onun pestilini çıkarmıştı. Mahkeme kurulu Honza'nın açıklamalarını yetersiz bulmuş, onu doğruca buraya göndermeden önce altı ay hapis cezasma çarptırmıştı. Nitelikli bir tesviyeci olan Honza için bir gün yeniden mesleğine dönmek-

le başka herhangi bir iş yapmak arasında hiçbir ayrım yoktu. Hiçbir şeye bağlı değildi ve geleceği konusunda tam ve özgürce bir kaygısızlık içindeydi.

Özgürlük konusunda, ancak, bizim yirmi kişilik koğuşun en garip kişisi olan Bedrich onunla boy ölçüşebilirdi; Bedrich, eylülde askere alınmamızdan ancak iki ay sonra bize katılmıştı. Önce bir piyade birliğine atanmıştı, ama silâh kullanmak onun katı dinsel ilkelerine tümüyle aykırı bir şeydi; onunla nasıl başa çıkılacağını bilemiyorlardı; özellikle de Truman ve Stalin'e yazdığı mektupları ele geçtikten sonra; dokunaklı bir dille yazılmış olan bu mektuplarda Bedrich, sosyalist kardeşlik adına, bu iki devlet adamına, orduları dağıtmaları için yalvarıp yakarıyordu; öncel eri, üstleri, şaşkınlık içinde onu silâhlı eğitimlere katılmaya zorlamışlardı. Böylece Bedrich, öbür askerlerin arasında tek silâhsız kişi olarak, "silâh omuza," "silâh indir" gibi komutları kusursuz bir biçimde ama elleri boş olarak uyguluyordu. İlk siyasal eğitim seminerlerine de katılmıştı. Tartışma sırasında, aceleyle söz istiyor ve emperyalist savaş kışkırtıcılarına amansızca karşı çıkarak harikalar yaratıyordu. Ancak, kendi yaptığı ve kışlanın duvarlarına yapıştırdığı bir afişte, tüm silâhların bırakılması çağrısında bulunduğu zaman, askeri savcı, ayaklanma çağrısında bulunmak suçuyla onun hakkında kovuşturma açtı. Yargıçlar, barış lehindeki ateşli demeçleri yüzünden öylesine şaşkına döndüler ki, Bedrich'in psikiyatrik bir muayeneden geçirilmesini istediler, onu aklamadan önce uzun süre düşündüler ve sonunda bize yolladılar. Bedrich mutluydu.

Kara listeye gönüllü olarak alınan tek kişiydi o. Savaşı kazanmıştı. İşte bu nedenle kendini özgür hissediyordu; bu duygu onda, Honza'da olduğu gibi, küstahlık biçiminde kendini göstermiyor, tam tersine, dingin bir disiplin ve çalışma coşkusu görünümünde ortaya çıkıyordu.

Öbürlerinin tümü gerilim ve sıkıntı içindeydi: Slovakya'da oturan Macar kökenli 30 yaşlarındaki Varga, milliyetçiliğin önyargılarını umursamayarak, ardarda birçok orduda savaşmış ve cephenin her iki tarafında da çeşitli esir kamplarında kalmıştı; kardeşi, sınırdaki nöbetçiyi vurarak, yabancı bir ülkeye kaçan kı-

zıl saçlı Petrow; Elbe Vadisinin zengin köylülerinden birinin oğlu saf yürekli Josef; kuş gibi özgür yaşamaya alışkın olan bu çocuk şimdi, maden kuyularınm cehennem görüntüsünün verdiği korku içinde boğuluyordu; Prag'm bir işçi semtinden gelen şıklık düşkünü yirmi yaşındaki Stana'yı, 1 Mayıs Şenliğinde, sözde sarhoş olup, yurttaşların alaycı bakışları altında kaldırım kenarına işediği için Ulusal Komite kahredici bir raporla ödüllendirmişti. Şubat olayları sırasında, bir avuç arkadaşıyla birlikte komünistlere karşı gösteri yapan hukuk öğrencisi Petr Pekny. (Pekny, şubat olaylarının ertesi günü fakülteden kovulmasını sağlayan o kişilerle aynı kamptan olduğumu anlamakta gecikmedi ve bugün onunla aym kapana kısılmış olmamdan ötürü duyduğu kin dolu sevincini bana belirten tek kişi oldu.)

O günlerde yazgımı paylaşan daha birçok askeri anımsayabilirim, ama ben en önemlisinde karar kılıyorum: Honza'yı hepsinden çok seviyordum. Onunla ilk konuşmalarımızı anımsıyorum; çalışmalara ara verildiği bir sırada ekmeğimizi bölüşürken onunla yanyana düşmüştük. Honza dizime vurarak: "Sağır ve dilsiz çocuk, söyle bakalım, sen aslında kimsin?" demişti. (Sürekli varlığımın derinliklerindeki mücadeleye kendimi kaptırdığım için) o günlerde gerçekten sağır ve dilsizdim.

İnceden inceye ona içimdekileri açıklamaya çalıştım. Ama sözcüklerimin ne denli yapay ve özentili olduğunu seziyordum. Buraya niçin ve nasıl geldiğimi bilmediğimi, aslında burada hiçbir işim olmadığını anlattım. "Hıyarlık etme!" dedi Honza. "Sanki bizim ne işimiz var burada?" Bir kez daha ona kendi görüş açımı sergilemek istedim. (Daha doğal sözcükler arıyordum.) Honza, son lokmasını yutarak, ağır ağır, "Aptal olduğun kadar boyun da uzun olsaydı, tepene güneş geçerdi," dedi. Bu sözcüklerin arasında, beni tefe koyan köylü şakası apaçık sırıtıyordu. Birden, şımarık bir çocuk gibi durmadan yitirilen ayrıcalıklarımı yardıma çağırmaktan utanç duydum. Ben ki inançlarımı, özellikle bu ayrıcalıkların reddedilmesi üzerine kurmuştum.

Zamanla, Honza'ya daha çok yakınlık duydum. (Maaşların ödenmesiyle ilgili hesap sorunlarını bir çırpıda kafamda çözümleyebildiğim için, birkaç kez bizi kazıklamalarını önlemiştim; bu

da Honza'nın bana karşı saygı duymasına yol açmıştı.) Bir gün, benim izinlerden yararlanacak yerde, karargâhta böyle aptal gibi çöreklenip kalma alışkanlığımla alay etti ve kendi avenesiyle birlikte beni de sürükleyip götürdü. Bu gidişimizi çok iyi anımsıyorum; iyi bir ekiptik, sekiz kişi kadar vardık. Stana'yı, Varga'yı, sonra Dekoratif Sanat bölümünden Cenek adlı bir oğlanı anımsıyorum. Cenek, okulda kübik resim çizmekte direndiği için siyahların arasına düşmüştü. Şimdi, buna karşılık, orda burda biraz para kazanmak için, kömürkalemle çizdiği dev boyutlardaki bir sürü gürzlü topuzlu eski savaşçı resimleriyle kışlanın duvarlarını süslemeye uğraşıyordu. Gidebileceğimiz fazla bir yer yoktu aslında. Ostrava kentinin merkezi yasaklanmıştı bize; ancak birkaç semte gitmemize izin vardı. Bu semtlerde belirli bistrolara girebilirdik. Komşu mahalleye vardığımızda, talih yüzümüze güldü: Bir okul binasının kullanılmayan salonunda danslı bir gece eğlencesi vardı. Burası yasak alanı içinde değildi. Önemsiz bir giriş ücreti ödeyerek salona doluştuk. Yığınla masa ve sandalyeyi barındıran salon oldukça tenhaydı: Topu topu bir düzüne kızla otuz kadar da erkek vardı, bunların da yarısını, köşedeki topçu kışlasından gelen askerler oluşturuyordu. Bizleri görür görmez dikkat kesildiler. Bizi iyice incelediklerini hissediyorduk. Boş olan uzun bir masaya çöktük, bir şişe votka ısmarladık, ama garson kız kuru bir sesle alkol satışının yasak olduğunu söyledi. Bunun üzerine Honza sekiz adet limonata istedi; sonra her birimiz çıkarıp Honza'ya birer kâğıt para verdik; on dakika sonra Honza üç şişe romla çıkageldi. Limonatalarımızı masanın altında romla karıştıracaktık. Bunu büyük bir dikkat ve gizlilik içerisinde yapmak zorundaydık, çünkü topçular bizi yakından izliyorlardı, bizim bu gizli alkol tüketimimizi hiç çekinmeden açığa vuracaklarını biliyorduk.

Ordu birlikleri, belirtmeliyim ki, bize düşman gözüyle bakıyorlardı; bizi kuşkulu elemanlar, katiller, caniler ve onların dertsiz aile bireylerini alçakça öldürmeye her an hazır düşmanlar olarak görüyorlardı. (O dönemde geçerli olan casusluk edebiyatı bu merkezdeydi.) Öte yandan (ki bu hepsinden önemliydi) bizi paralı ve her yerde onlardan en az beş kat fazla harcama ya-

pabilecek güçte olduğumuz için de bizi kıskanıyorlardı.

Gerçekten garip ve çelişkili bir durumumuz vardı: Yorgunluk ve kahır içinde geçiyordu günlerimiz, saçlarımızın uzamasıyla birlikte içimizde yersiz bir güven duygusunun yeniden filizleneceğinden korktukları için, onbeş günde bir kafalarımız kazınıyordu. Bizler dışlanmış, terkedilmiş olanlardık. Gelecekten iyi hiçbir şey beklemiyorduk artık. Ama paraya gelince, paramız vardı. Fazla değilse bile ayda iki izin günü olan bir asker için bu bir servet sayılırdı; öyle ki, (o az sayıdaki, yasaksız yerlerde) şu birkaç saatlik özgürlük süresince, para babası gibi davranabilir ve bitmek tükenmek bilmeyen öbür günlerin güçsüzlüğünü bu yolla giderebilirdik.

Podyumda, nefesli çalgılardan oluşan sıradan bir orkestra, pistte dönüp duran iki üç çift için valsler ve polkalar çalarken, biz de rahatça kızları dikizliyor, alkollü limonatalarımızı yudumluyor ve o an için kendimizi herkesten üstün hissediyorduk; keyfimiz yerindeydi; insancıl bir sevinç, bir arkadaşlık ve kardeşlik duygusuyla doluyordu içim. Jaroslav'ın çembalolu orkestrasında çaldığım o son günlerdenberi bu duyguları duymamıştım.

Arada, Honza, topçuların elinden mümkün olduğu kadar çok kız kapmak için bir plan tasarlamıştı. Plan kusursuz olduğu kadar da basitti. Vakit geçirmeden planı uygulamaya giriştik. Bu işe en çok ilgi gösteren Cenek oldu. Maskara ve atak oğlan, bizi eğlendirmek için, görevini gösterişli bir biçimde yerine getirdi: Çok makyajlı, esmer bir kızı dansa kaldırdı, sonra onu masamıza getirdi; hem kendisine, hem kıza romlu limonata servisi yaparak, aralarında bir anlaşma varmış gibi: "Öyleyse, tamam!" dedi. Esmer kız onayladı ve kadeh tokuşturdu. Topçu üniformalı, onbaşı rütbeli bir Moravyalı, yanımızdan geçerken, esmer kızın önünde durdu ve mümkün olduğu kadar kaba bir ses tonuyla Cenek'e: "İzninle," dedi. Cenek de "Keyfine bak, arkadaş!" diye yanıtladı. Esmer kız, ateşli onbaşıyla polkanın çılgın ritmine uyarak tepinirken, Honza telefona giderek acele bir taksi çağırdı; on dakika içinde taksi geldi, Cenek de çıkış kapısında dikilmeye gitti; esmer güzeli dansı yarıda bıraktı, tuvalete gideceğini söyleyerek onbaşıdan özür diledi, bir saniye sonra da arabanın

yola koyulduğu duyuldu.

Cenek'in başarısından sonra sıra ihtiyar Ambroz'a geldi. O da kendisine biraz yaşlı ve kılıksız bir kadın buldu. Kadının bu haline rağmen dört topçu subayı kadının çevresinde dolanıp duruyorlardı. On dakika sonra bir taksi daha geldi ve Ambroz, hiçbir kızın peşinden gelmediğini ileri süren Varga'yla birlikte savuştu. Hepsi, Ostrava'nın öteki ucunda, önceden kararlaştırdıkları bir bistroda Cenek'le buluşmaya gidiyorlardı. İçimizden iki kişi bir kızı daha ayarlamayı başardılar. Böylece salonda üç kişi kalmıştık: Stana, Honza ve ben. Sayımızın giderek azalması ile kendi avlanma alanları içersindeki üç kadının ortadan kaybolması arasındaki ilişkiden kuşkulanmaya başlayan topçular, bize kötü kötü bakıyorlardı. Masum görünme çabalarımıza rağmen havada bir savaş kokusu sezinliyorduk. "Son bir taksi daha çağırıp namusumuzla burdan çekip gidelim," dedim.

Bu arada, gecenin ilk saatlerinde bir kez dansa kaldırmayı başardığım bir sarışını özlemle izliyordum. Benimle gelmesini önermeye bir türlü cesaret edememiştim. Bundan sonraki dansa güveniyordum. Ancak topçular onu öyle bir koruma altına almışlardı ki yanaşmak olanaksız gibi görünüyordu. "Direnmek yararsız," dedi Honza ve telefona gitmek için ayağa kalktı. Ama salondan geçerken topçular masalarından kalkıp çevresini sardılar. Evet, savaş patlak vermek üzereydi. Stana ile bana, masadan kalkıp arkadaşımızın imdadına koşmaktan başka yapacak bir şey kalmamıştı. Topçular Honza'yı sessizce sarmışlardı; içlerinden cıvık, yarı sarhoş biri (herhalde onun da masanın altında gizli bir şişesi vardı) bu kaygı verici sessizliği bozdu, tatsız bir söyleve başladı. Babasının savaştan önce işsiz olduğunu, elini kolunu sallayarak ortada dolaşan bu siyah amblemli pis burjuvaları görmeye artık dayanamadığını, arkadaşları engel olmazsa bu herifin çenesini dağıtacağını söyledi.

Sarhoşun çektiği söyleve kısa bir ara vermesinden yararlanan Honza, topçu arkadaşların kendisinden ne istediklerini kibarca sordu. Buradan acele gazlamanızı istiyoruz, dediler. Honza, bizim de zaten bunu yapmak üzere olduğumuzu ve taksi çağırmasına izin vermelerini istedi.

Sarhoş, neredeyse komaya girecekti; tiz bir sesle: "Bok sürüsü!" diye gürledi. "Bizim burada yokluktan anamız ağlıyor, parasızlıktan geberiyoruz, bu kapitalistler, bu vatan haini ajanlar, bu orospu çocukları ise taksilerde sürtüyorlar. Yoo, bu kadarı fazla, şu ellerimle onları boğarım da yine taksiyle göndermem onları!"

Hepsi kavgaya başladılar; üniformalılara siviller ve işin bü-
yümesinden kaygılanan okul personeli de katıldı. Tam o sırada, benim sarışın gözüme ilişti; masasında yalnız kalmıştı.

Tartışmaya karşı kayıtsız bir tavırla ayağa kalktı ve tuvaletlere doğru yöneldi; kalabalıktan yavaşça sıyrıldım, holde, vestiyerle tuvaletlerin arasında ona seslendim. (Görevliden başka kimse yoktu burada.) Yüzme bilmeden kendini suya atan biri gibiydim. Utangaç olayım ya da olmayayım, bir şey yapmak zorundaydım; ceplerimin birini karıştırarak, yüz kuronluk bir sürü kâğıt paralar çıkardım ve: "Bizimle gelmek istemez misiniz? Orada çok daha iyi eğleniriz!" dedim. Paralara şöyle bir göz attı, sonra omuz silkti. Onu dışarıda bekleyeceğimi ekledim; kız kabul ettiğini belirtti, sonra tuvalete daldı. Biraz sonra, üzerinde bir manto, kapıda belirdi; bana gülümsedi ve benim ötekiler gibi olmadığımın hemen anlaşıldığını söyledi. Bu sözler hoşuma gitti; kolumu kolunun altından geçirerek onu sokağın öbür yanına doğru götürdüm. Tek bir fenerle aydınlatılan okulun önünde, Honza ile Stana'nın çıkışını görebileceğimiz bir yerde durduk. Sarışın kız bana öğrenci olup olmadığımı sordu, ben doğrulayınca, bana açıldı ve geçen gece fabrikadaki dolabından para çalınmış olduğunu söyledi. Bu para kendisinin değil, fabrikanın parasıydı. Umutsuzluk içindeydi. Çünkü bu yüzden kendisini mahkeme önüne çıkarabilirlerdi. Ona, diyelim, bir yüzlük banknot borç verip veremeyeceğimi sordu, cebimi karıştırdım ve ona bumburuşuk, iki yüzlük banknot uzattım.

Çok beklemeden bizim iki arkadaş, başlarında şapka, sırtlarında kaput, kapıda göründüler. Onlara doğru ıslık çaldım, ama tam o sırada şapkasız ve kaputsuz üç asker enselerinde bitti. Ne konuştuklarını işitmesem bile sözcüklerin tehdit dolu anlamlarını tahmin edebiliyordum. Benim sarışını arıyorlardı. Derken bir

tanesi Honza'nm üzerine atıldı ve dövüş başladı. Ben de hızla yardıma koştum. Stana topçulardan bir tanesiyle boğuşurken, Honza ikisiyle birden dövüşmek zorunda kaldı. Tam onu yere yıkmak üzereydiler ki, şans eseri, ben zamanında yetiştim ve saldırganlardan birine yumruğu yapıştırdım. Sayıca üstün olmalarına güveniyorlardı ama güçler eşit olunca, ilk saldırının şiddeti azaldı; içlerinden biri Stana'nın şiddetli yumruğu karşısında yıkılınca biz de onların şaşkınlığından yararlanarak oradan sıvıştık.

Uysal sarışın bizi köşede bekliyordu. Onu görünce bizim oğlanlar kendilerinden geçtiler, benim yaman biri olduğumu bağırarak beni kucaklamaya kalktılar. Honza şapkasının altından dolu bir şişe rom çıkardı. Bu hengâmede onu nasıl başardığını bir türlü anlayamadım. Şişeyi havaya kaldırdı. Keyfimize diyecek yoktu. Gelgelelim, nereye gideceğimizi bilemiyorduk. Bir bistrodan kovulmuştuk, öteki bistrolara girmemiz yasaktı, öfkeden kudurmuş rakiplerimiz taksiye binmemizi engellemişlerdi. Sokakta kalmamız ise ceza yememizle sonuçlanabilirdi. Bir ara sokağa saparak çabucak oradan uzaklaştık; önce her köşede evler gördük, derken bir yanda yalnızca bir duvar, öte yanda da şarampollerle karşılaştık. Bir hendeğin kenarında iki tekerlekli bir yük arabasının silueti görünüyordu, daha ötede ise traktöre benzer bir şey vardı. "Bu bir taht," dedim. Honza, sarışını yerden bir metre yükseklikteki yere oturttu. Şişe elden ele dolaşıyor, dördümüz de içiyorduk. Sarışın giderek dillendi ve Honza'ya meydan okumaya başladı: "Bana yüz kuron avans vermeyeceğine bahse girerim!" Aman Tanrım demeye kalmadan Honza yüzlük bir banknotu kızın alnına yapıştırıverdi. Böylece kız alacağının üçte ikisini almış oldu. Oğlanlar da eteğini kaldırmakta gecikmediler. Kız kilotunu kendi çıkardı. Beni elimden tutarak kendine doğru çekmeye çalıştı. Ama içimde bir korku vardı, kendimi kurtardım, Stana'yı ona doğru ittim; Stana, en ufak bir çekince göstermeden kızın bacaklarının arasında yerini aldı; böylece birkaç saniye kenetli kaldılar. Ben Honza'ya da sıramı verip sıvışmak istiyordum, çünkü bir yandan ev sahibi gibi davranmakta direniyor, öte yandan içimdeki korkuyu bir türlü atamıyordum. Ama bu kez sarışın, yönetimi eline alarak, gövdesini

gövdeme yapıştırdı. Yüreklendirici bazı değinimlerden sonra erkekliğim uyandığında, kulağıma sevecenlikle fısıldadı: "Ben senin için buradayım, koca aptal," sonra içini çekmeye başladı, öyle ki, birden, onun gerçekten sevecen bir genç kız olduğu izlenimine kapıldım; beni seven ve benim sevdiğim bir genç kız. Sarışın, iç çekmeyi sürdürdükçe sürdürüyor, ben de kendimi kaptırdıkça kaptırıyordum. Birden Honza'nın küfür eden sesiyle kendime geldim ve o zaman, onun sevdiğim kız olmadığını anladım ve işimi bitirmeden kendimi öylesine bir hızla ondan ayırdım ki kız korktu ve "Sen çıldırdın mı?" dedi, ama Honza onun yanına varmıştı bile ve iç çekmeler yeniden başladı.

O gece, karargâha ancak saat iki sularında dönebildik. Saat dört buçukta kalkmamız ve pazar günü gönüllü olarak yapacağımız işlere başlamamız gerekiyordu. Bu işler şefimize bir prim verilmesini ve bizim de onbeşte bir cumartesi günleri izin almamızı sağlıyordu. Gerçi uykusuzduk, bedenlerimiz alkolle uyuşmuştu; maden ocağının alacakaranlığında miskin miskin çalışıyorduk, ama yine de bir önceki geceyi zevkle anımsıyordum.

On beş gün sonraki izin günü daha az parlak geçti. Yöneticilerle arasında geçen bir olaydan ötürü Honza'ya izin verilmemişti. Ben başka bir bölümde çalışan iki arkadaşla birlikte izine çıktım.

Onları çok az tanıyordum. Dehşetli uzun boyundan ötürü 'Lamba Direği' diye adlandırılan bir kadıncağızı görmeye gittik. Korkunç bir şeydi, ama yapılacak da başka bir şey yoktu; yararlanabileceğimiz kadın çevresi çok kısıtlıydı. İzinlerimizin böylesine az olması bunu gerektiriyordu. İzinlerinin bu denli kısa ve seyrek oluşu yüzünden askerler, özgürlük anlarından her ne pahasına olursa olsun yararlanma gereğini duyuyor, bu yüzden pek ince eleyip sık dokumuyorlar, daha iyisini aramıyorlardı. Zamanla ve sonuçlarını birbirimize ilettiğimiz aramalar taramalar sayesinde, ortak kullanım amacıyla, (ne denli sıradan olursa olsun) bir kadınlar çevresi oluşturmuştuk. Bunlar elde edilmeye yatkın, ama çekilmez türden kadınlardı.

Lamba Direği bu ortak çevrenin bir parçasıydı; bu beni hiç rahatsız etmiyordu; bizim iki arkadaş kadının anormal yapısıyla

alay etmeye koyulup da, belki ellinci kez, zamanı gelince ayağımızın altına tuğlalar koyma gereğini yinelediklerinde, bu şakalar bana garip bir haz veriyordu; kadına olan şiddetli gereksinimimi nerdeyse kamçılıyordu; nasıl bir kadın olursa olsun, ne derece kimlikten yoksun olursa o derece ruhsuz demekti. Öylesi daha iyiydi benim için; *herhangi* bir kadın olmasını bu bakımdan yeğliyordum.

Ama çok içkili olmama karşın, Lamba Direği dedikleri kızı görünce bu çılgınca isteğim birdenbire tükendi. Her şey bana tiksinti verici ve anlamsız göründü. Yanımda ne Honza ne de Stana vardı. Bana sempatik gelen bir kişi bile yoktu. Ertesi gün korkunç bir bunalıma düştüm. Bu bunalım geriye baktığımda onbeş gün önceki serüveni de zehirlemekte gecikmedi; ben de, ne bir traktörün üstüne tünemiş, ne de lamba direğine benzeyen bir kızla bir daha asla ilişki kurmamaya yemin ettim...

İçimde ahlâk ilkeleri mi canlanıyordu yeniden? Hayır, yalnızca tiksinti duyuyordum. Ama neden tiksinti duyuyordum, daha birkaç saat öncesine kadar, herhangi bir kadına karşı amansızca bir istek duyan ben değil miydim? Ve bu isteğin şiddeti, özellikle bu kadının kimliğine karşı olan umursamazlığıma bağlı değil miydi? Ben öbürlerinden daha mı nazik yaratılışlıydım? Orospulara karşı dehşet mi duyuyordum yoksa? Hayır. Birden, içimi hüzün kapladı.

Başımdan geçen serüvenlerin hiç de olağanüstü olmadıklarını, onları kapris yüzünden ya da ister soylu ister süfli, her şeyi öğrenme tutkusuyla seçmediğimi anlamanın verdiği bir hüzündü bu. Bu olayların bugünkü durumumun temel ve *normal* koşulları haline geldiğini bilmek çok acıydı benim için. Bunlar, olasılıklarımın alanını sımsıkı sınırlıyor, bundan böyle beni bekleyen aşk hayatımın ufkunu kesin bir çizgiyle belirliyordu.

Bunlar, *özgürlüğümü* (bir yıl önce, onları belki öyle görebilirdim) değil, determinizmimi, sınırlarımı, mahkûmiyetimi bana açıklıyordu. Birden korkuya kapıldım. Bu içler acısı görünüm ve bu korkunç yazgı karşısındaki korku. Ruhumun kendi içine kapandığını, gizlendiğini hissettim ve bu kuşatma altında kaçacak bir yerimin olmadığı düşüncesi korkumu büsbütün artırdı.

7.

Aşk hayatımızın sefil görünümünün yarattığı bu hüznü az çok hepimiz hissediyorduk. (Barışla ilgili manifestoların yazarı) Bedrich, vicdanının derinliklerinde barındığı anlaşılan mistik bir tanrıya sığınarak bu hüzünden kurtulmaya çabalıyordu; bu dinsel evrenin erotizm alanındaki karşılığı, kendi başına cinsel doyuma ulaşma yoluydu. Bunu da dinsel bir töreyi yerine getirir gibi düzenli olarak uyguluyordu. Ötekiler, daha aldatıcı bir yoldan kendilerini savunuyorlardı: romantizmin ve duygusallığın doruğuna çıkarak, orospu avını sürdürüyorlardı. Kimilerinin arkada bıraktığı bir sevgilisi vardı. Tüm dikkatlerini geçmişteki anıların üzerinde yoğunlaştırarak, sevgililerinin imgesini her türlü kusurdan arındırıyor, sanki tapınırcasına onu göklere çıkarıyorlardı; sonsuz bağlılık ve sadık bekleyiş düşleriyle kendilerini aldatıyorlardı; kimileri de, bistrolardan birinde sarhoş olarak ellerine geçirdikleri bir kızın, kendileri için kutsal bir aşk ateşiyle yanıp tutuştuğunu birbirlerine gizli gizli anlatıyorlardı. Praglı bir kız, iki kez Stana'yı görmeye geldi. Askere alınmazdan önce bir süre onunla ilişkisi olmuş, ama o günlerde onu sanırım pek ciddiye almamıştı; ama birden aşka gelmiş ve onunla hemen evlenmeye karar vermişti. Bize, bunu salt bu nedenle verilen iki günlük izin yüzünden yaptığını söylediyse de Stana'nın bunu lâf olsun diye söylediğini biliyordum. Bu olay martın ilk günlerinde geçiyordu; komutan ona gerçekten kırk sekiz saatlik bir izin verdi ve Stana evlenip cumartesi pazarı geçirmek üzere Prag'a gitti. Bunu çok iyi anımsıyorum, çünkü Stana'nın evlendiği gün benim için de son derece önemli bir gündü.

İznimi almıştım. Lamba Direği ile boşa harcadığım son izin günümden ötürü üzüntülü olduğumdan, arkadaşlardan kaçıp tek başıma yola çıkmıştım. Ostrava'nın uzak semtlerini birbirine bağlayan dolambaçlı eski bir tramvay yolunu seçmiş, her şeyi rastlantıya bırakmıştım. Rastgele bir yerde inip yine rastgele bir başka tramvaya bindim. Ostrava'nın bu bitmez tükenmez çevre yolları, fabrikalarla doğanın, çöplerin biriktiği sokaklarla

boş tarlaların, kocaman apartmanlarla köy evlerinin birbirine karıştığı bu görünümler beni tuhaf bir biçimde etkiliyor, tedirgin ediyordu; tramvaydan inip yaya olarak uzun bir gezintiye çıktım. Neredeyse tutkuyla bu garip görünümü inceledim ve anlamını çözmeye çalıştım; bu uyumsuz tabloyu kafamda bir düzene koymaya çalıştım; sarmaşıklarla örtülü şirin bir köy evinin yanından geçerken şöyle düşündüm: Bu ev, çevresini kuşatan upuzun sıvası boyası dökülmüş evlerle, arka planı oluşturan çirkin bacalarla, yüksek fırınlarla tam bir çelişki içindeydi; teneke barakalardan oluşan bir mahalleden geçiyordum; biraz uzakta, pis ve kurşuni renkli olmasına karşın bir bahçe ve parmaklıklarla çevrilmiş bir villa gördüm; bahçenin köşesinde bir salkımsöğüt, bu peyzaj içinde yerini yadırgamışa benziyordu. İşte salt *bu yüzden*, onun gerçek yerinin burası olduğunu söylüyordum kendime. Bu *uyuşmazlıklar* beni tedirgin ediyordu. Yalnız görünümün ortak özellikleri oldukları için değil, aynı zamanda kendi yazgımın, buradaki sürgün yaşamının bir simgesi olarak onları gördüğüm için; ve doğal olarak, kendi kişisel öykümün tüm kentin objektivitesine yansıması benim için bir çeşit avuntu oluyordu; bu yerlere ait olmadığımı anlıyordum, tıpkı salkımsöğütün ve sarmaşıklı evin buralara ait olmadığı gibi. İki yanında uyumsuz yapıların sıralandığı ve insanı hiçbir yere götürmeyen bu kısa sokakların, alçak barakalardan oluşan bu çirkin semtlerin eskiden canlı kırsal bölgeler olan bu yerlere hiç uymadığı gibi, ben de buralara uymuyordum; ve bu yerlere ait olmadığım *için* de gerçek yerimin burada, bu şaşırtıcı, uyumsuzluklar metropolünde olduğunun bilincine vardım. Birbirine yabancı olan her şeyi amansızca bir kucaklayışla birbirine bağlayan bu garip kentteydi benim yerim.

Bugün artık Ostrava'nın yakın semtlerinden biri olan eski Petrkovice köyünün ana yollarından birinde bulunuyordum. Tek kath hantal bir yapının yakınında durdum. Köşesinde, dikine bir SİNEMA tabelası asılıydı. Ancak benim gibi aylak dolaşan birinin aklına gelebilecek yersiz bir soru geçti aklımdan: Bu sinemanın neden bir adı yoktu. Dikkatle baktım ama yapının üzerinde başka hiçbir yazı yoktu (Üstelik sinemaya benzer bir yanı da yoktu). Bu yapı ile bitişikteki evin arasında, yaklaşık iki metrelik

bir boşluk, küçük bir sokak oluşturuyordu; oraya girdim ve bir avludan geçtim; yapının arka tarafından zemin kata iniliyordu; duvarda, reklam afişleri ve film fotoğraflarıyla donatılmış vitrinler vardı; oraya yaklaştım, ama orada da sinemanın adı yoktu; döndüm ve avluyu ikiye ayıran bir demir parmaklığın ötesinde, yan sokakta küçük bir kız gördüm. Ona sinemanın adını sordum; küçük kız şaşkın bir bakışla, bilmediğini söyledi. Artık bunun anonim bir sinema olduğunu kabul etmek zorunda kaldım; Ostrava'nın bu sürgün kentinde, sinemaların bile bir ad taşımaya hakları yoktu.

Hiçbir amacım olmadan yine vitrinlere döndüm ve ancak o zaman bir afiş ve iki fotoğrafla anonsu yapılan filmin Sovyet filmi *Onur Danışması* olduğunu anladım. Bu, Marketa'nın, benim yaşamımda büyük kurtarıcı rolünü üstlenme hevesine kapıldığında esinlendiği kadın kahramanın filmiydi. Parti'nin benim aleyhime açtığı dava sırasında yoldaşlar da bu filmdeki sert uygulamalardan esinlenmişlerdi; tüm bunlar beni filmden öylesine tiksindirmişti ki, lâfını bile işitmek istemiyordum; ama gelin görün ki, burada, Ostrava'da bile onun suçlayıcı işaret parmağından kurtulamıyordum... Eh, sizin aleyhinize kaldırılan bir parmak hoşunuza gitmiyorsa ona arkanızı dönmeniz yeter... Ben de öyle yaptım; yeniden sokağa dönmek istiyordum.

İşte tam o sırada ilk kez olarak Lucie'yi gördüm.

Bana doğru yürüyordu; sinemanın avlusuna girmek üzereydi. Onunla karşılaşınca niye sanki yoluma devam etmedim? Bu garip aylaklığım yüzünden mi? Yoksa gözümü alan avlunun o acayip ışıkları yüzünden mi sokağa çıkmakta geciktim? Belki de Lucie'nin görünümü buna neden oldu. Oysa sıradan bir görünümü vardı. Özellikle bu *sıradanlık* bana dokunmuş ve ilgimi çekmiş olmalıydı. Ama beni böyle ilk anda durdurmasını nasıl açıklamalı? Ostrava yollarında böyle sıradan kızlara sık sık rastlamamış mıydım? Yoksa bu olağandışı bir sıradanlık mıydı? Bilmiyorum. Ama işte, olduğum yerde kalmış, gözlerimi genç kıza dikmiştim: Lucie, yavaş yavaş yürüyerek, *Onur Danışması*'nın fotoğraflarını sergileyen vitrine yöneldi; sonra yine hiç acele etmeden oradan uzaklaştı ve gişeye açılan kapıdan girdi. Evet, beni

büyüleyen, kuşkusuz, Lucie'nin bu garip yavaşlığı olmuştu; acele etmeye değecek hiçbir amacı olmadığını, ellerini bir şeye doğru sabırsızlıkla uzatmanın anlamsız olduğu duygusunu çevresine yayan bu yavaşlık. Evet, belki de gerçekte, gişeye gidişini, para çıkarışını, bilet alışım, sonra salona bir göz atıp, avluya dönüşünü izlemeye beni zorlayan, onun davranışlarmdaki bu melankoli dolu yavaşlıktı.

Bakışlarımı ondan ayıramıyordum. Ayakta duruyordu. Arkası bana dönüktü. Uzaklara, bahçelere, küçük hendeklerle çevrili köy evlerine, taa ilerde görünümü kesen bir taşocağının uzandığı yerlere bakıyordu. (O avluyu ve avlunun ayrıntılarını asla unutamam; bitişik avluyla arasındaki demir parmaklıklı merdivenin basamaklarına oturup düşlere dalmış küçük kız hep gözümün önündedir. Küçük bir duvarın çevrelediği o basamaklar, duvarın üzerindeki boş saksılar, kurşuni renkli lenger, taşocağının arkasında batmakta olan puslu bir güneş...)

Altıya on vardı. Filmin başlamasına daha on dakika var demekti. Lucie döndü ve kendini sıkmadan avludan çıkarak sokağa yöneldi; ben arkasından yürüyordum. Arkamda, Ostrava'nın yıkık görünümünü simgeleyen tablo gözden yitmişti. Şimdi önümde yeniden bir kent sokağı uzanıyordu; kız ve elli adım ötede bakımlı küçük bir meydan, tahta banklar göze çarpıyordu. Aradan, sahte bir gotik yapının kırmızı kiremitleri sırıtıyordu. Lucie'yi gözlüyordum: banklardan birine oturmuştu; hareketleri bir an olsun yavaşlığını yitirmemişti; *nerdeyse yavaşça oturmuş diyecektim,* çevresine bakmıyordu bile, hiç kımıldamıyor, ameliyat olmayı bekleyen bir hasta gibi oturmuş, sanki tüm dikkatini onu büyüleyen bir şeye yönelterek, çevresini hiç umursamadan kendi iç dünyasına kulak vermişti; belki de bu yüzden, onu hiç kuşkulandırmadan çevresinde dolaşabiliyor ve onu inceliyordum.

Yıldırım aşkından rahatça sözedilebilir, aşkın bir efsaneye dönüşebildiğinin, iş işten geçtikten sonra onun bir mitos haline gelebildiğinin bilincindeyim; ayrıca burada böyle bir yıldırım aşkmın sözkonusu olduğunu savunmuyorum; ancak, bu kez işin içinde gerçekten, bir çeşit *gerçeği açıklama* vardı:

Lucie'nin özünü, daha doğrusu Lucie'nin bundan böyle benim için ifade ettiği şeyin özünü anlamış, duyumsamış, bir anda kavramıştım: Bir aydınlanma, bir gerçeğin aydınlanmasıydı bu. Lucie'ye bakıyordum, köy berberine yaptırttığı permananth, biçimsiz, kıvırcık saçlarına, sırtındaki eski, eprimiş, üstüne kısa gelen kahverengi mantosuna bakıyordum; gizemli, güzelce yüzünü inceliyordum; bu genç kızda, dinginlik, yalınlık ve alçakgönüllülük sezinliyor ve benim aslında bu değerlere gereksinimim olduğunu anlıyordum; birbirimize çok yakın olduğumuz duygusu içindeydim. Ona yanaşmak, onunla konuşmak yeterli olacaktı. Gözlerimin içine baktığı anda, yıllardır görmediği kardeşini görür gibi olacak ve gülümseyecekti bana.

Lucie sonunda başını kaldırdı, kuledeki saate baktı (bu davranışı belleğime kazınmıştır; kol saati olmayan ve her zaman bir içgüdüyle bir saat kulesinin önüne oturan bir kızın davranışı). Sonra banktan kalktı, sinemaya doğru yollandı; ona katılmak istiyordum. Cesaretim yok değildi, ama sözcükler ağzımdan çıkmadı. Kafamda bir tek hece bile yoktu. Kapıdaki bilet kontrolüne kadar genç kızı izledim. Sinema salonu bomboştu. Birkaç kişi girerek gişeye doğru yollandı; onların önüne geçerek, bu lânet film için bir bilet aldım.

Genç kız salona girdi; ben de arkasmdan. Yarı yarıya boş olan salonda numaralı biletlerin anlami yoktu; herkes istediği yere oturmakta özgürdü; Lucie'nin bulunduğu sıraya kaydım ve yanına oturdum. Birden bezgin ve gürültülü bir müzik sesi duyuldu, ışıklar söndü ve sahnede reklamlar başladı.

Lucie siyah amblemli bir askerin, tam yanına oturmasının rastlantı olmadığını anlamıştı herhalde. Onunla bu denli ilgilendiğim için, yakınhğımı kuşkusuz hissediyor olmalıydı. Ekranda olup bitenlerden hiçbir şey anladığım yoktu. (Ne gülünç bir öc almaydı bu: Ahlâk hocalarım bu filmin verdiği yetkiye dayanarak beni birçok kez yargılamış, görevimden almışlardı. Aynı film şu anda, hiç benim ilgimi çekmeden, gözlerimin önünde akıp gidiyordu ve ben bundan büyük bir haz duyuyordum.)

Seans bitince ışıklar yandı, tek tük seyirciler yerlerinden kalktılar. Lucie de kalktı ve dizlerinin üstünde duran kahverengi

mantosunu alarak bir kolunu içine soktu. Ben, sıfır numara tıraş edilmiş kafamı görmesin diye hemen kasketimi başıma geçirdim ve öteki kolunu geçirmesi için ona yardım ettim. Kız bir an bana baktı ama hiçbir şey söylemedi, belki de hafifçe başını eğdi; bunun teşekkür anlamına mı geldiğini, yoksa tümüyle bilinçsiz bir hareket mi olduğunu kestiremedim. Sonra, küçük adımlarla ilerleyerek koltuklarm arasından çıktı. Ben de, boyu olduk-
ça uzun ve hiç yakışmayan kaputumu çabucak giyerek arkasından seyirttim. Daha dışarı çıkmamıştık ki, söze başladım.

İki saat, onu düşünerek, onun yanında oturmakla genç kızdan yayılan dalgaları algılamıştım sanki; birden, onunla rahatça konuşabilecekmişim, onu çok iyi tanıyormuşum gibi geldi bana;

Konuşmaya, her zaman yaptığım gibi şakayla ya da alaylı sözlerle başlamadım. Kendimi çok doğal hissediyordum. Bu beni şaşırtıyordu, çünkü genç kızların önünde bugünedek hep gizlendiğim maskenin ağırlığı altında ezilmişimdir.

Ona nerede oturduğunu, ne yaptığını, sinemaya sık sık gidip gitmediğini sordum. Madende çalıştığımı, bunun öldürücü bir iş olduğunu, çok seyrek olarak izinli çıktığımı anlattım. Kız bana fabrikada bir işi olduğunu, işçi kızların barındığı bir yurtta kaldığını, saat onbire kadar yurda dönmesi gerektiğini, kır balolarından hoşlanmadığı için sık sık sinemaya gittiğini söyledi. Ona, bir gece daha izin alabilirse seve seve birlikte sinemaya gidebileceğimi söyledim. Bana, sinemaya yalnız gitme alışkanlığında olduğunu belirtti. Yaşamak ona üzüntü verdiği için mi böyle davrandığım sordum. Evet, dedi. Ben de pek neşeli bir insan olmadığımı söyledim.

Üzüntülü ve melankolik bir anlaşma kadar insanları birbirine çabuk yaklaştıran hiçbir şey olamaz; bu yakınlaşma çoğu kez aldatıcı bile olsa.

Sakin bir suç ortaklığının oluşturduğu bu ortam, insanın içindeki her türlü korku ve baskıyı uyutur, ince ruhlular kadar kaba saba olanlar da bunu sezinler. Bu, insanlar arasında en kolay yakınlaşma biçimi olmakla birlikte benzeri az bulunur. Ancak, kendimize yakıştırdığımız manevi kişilikten, yapay davranış ve mimiklerden arındırmak gerekir bu ortamı.

Gösterişsiz davranmamız zorunludur; bunu yapmayı nasıl başarabilmiştim, böyle birden ve hazırlıksız olarak buraya nasıl varabilmiştim, ben ki sahte yüzlerimin arkasına gizlenerek körler gibi çevremi elyordamıyla kollardım; bilmiyorum ama bu duygu bana bir bağış, mucize gibi bir kurtuluş olarak göründü.

Birbirimize kendimizle ilgili en basit şeyleri anlatıyorduk. Onun kaldığı yurdun önüne kadar yürüdük, orada bir an durakladık; bir sokak lambası Lucie'nin yüzünü aydınlatıyordu. Ben onun o biçimsiz kahverengi mantosuna bakıyor, Lucie'nin yüzünü ya da saçlarını değil, o zavallı giysisinin havı dökülmüş kumaşını okşuyordum gözlerimle.

Lambanın, üstümüzde bir o yana bir bu yana sallandığını, yanımızdan çirkin kahkahalar atarak yurdun kapısını açan genç kızların geçtiğini hâlâ anımsıyorum. Evin içini, gri renkli çıplak duvarları, pervazsız pencereleri, aynı zamanda Lucie'nin yüzünü anımsıyorum. Benzer koşullar altında tanıdığım kızların yüzleriyle kıyaslanacak olursa, bu yüz, tümüyle rahat, dertsiz bir anlam taşıyor; tahtaya kaldırıldığında somurtup direnmeden ya da kurnazlığa girişmeden, salt bildiklerini açıklamakla yetinen, alacağı iyi ya da kötü notu umursamayan bir öğrencinin yüz ifadesini çağrıştırıyordu.

Sonunda, kendisine, ne gün izinli çıkacağımı ve birbirimizi ne zaman görebileceğimizi bildiren bir kart göndermemi kararlaştırdık. Öpüşmeden, birbirimize dokunmadan ayrıldık; ben de yola koyuldum. Birkaç adım sonra döndüm; Lucie eşikte, elinde anahtar, hareketsiz, bana bakıyordu; ancak şimdi, ondan biraz uzakta olduğum şu anda ölçülü olmayı bir yana bırakmış, şu ana dek utangaç olan bakışları benim üzerime dikilmiş kalmıştı. Sonra elini kaldırdı. Bu hareketi daha önce hiç yapmamış, nasıl yapılacağını bilmeyen, el sallamanın salt vedalaşma anlamına gelen bir işaret olduğunu bilen ve bu nedenle acemice bu işe girişen biri gibi. Ben de durmuş aynı şeyi yapmıştım; uzaktan bakışmıştık. Yeniden yürümeye başladım, yeniden durdum (Lucie hâlâ el hareketini sürdürüyordu), sonra yavaş yavaş, sokağın köşesine doğru, birbirimizin gözünden yitip gidene kadar yürüdüm.

8.

O akşamdan başlayarak içimde her şey değişti; yüreğim yeniden yerleşik bir hale geldi; bir odayı düzenler gibi içimde çabucak bir ev düzeni kuruldu. Artık orada oturan biri vardı. Duvar saatinin aylardan beri felçli olan yelkovanla akrebi düzenli tiktaklarla çalışmaya başlamıştı. Bu önemli bir olaydı: o an'a kadar bir hiçten öbür hiçe doğru akıp giden ölçüsüz ve ilgisiz bir sıkıntı gibi zaman, yavaş yavaş insancıl yüzünü yeniden takınıyor, dile geliyor, kendinden sözettiriyordu. Kışladan çıkacağım izin günleri giderek gözümde değer kazanıyor ve günler, Lucie'ye kavuşmak için tırmandığım merdivenlerin basamakları haline geliyordu.

O günden beri başka hiçbir kadına düşüncelerimi bu denli adamadım, böylesine sessiz bir ilgi göstermedim, (zaten hiç bu kadar zamanım olmadı bir daha), hiçbir kadına bu denli gönül borcu duymadım.

Gönül borcu! Ne için mi? Lucie beni her şeyden önce, hepimizi çember içine alan o sefil aşk yaşamından kopardı. Evet, gerçi Stana da gencecik yaşında evlenerek bu çemberi kırmayı başarmıştı. Onun artık Prag'da bir evi, sevdiği, düşünebileceği bir karısı vardı. Yine de özenilecek bir yanı yoktu: Evlenme eylemiyle yazgısını sarsmıştı gerçi, ama Ostrava'ya gelmek üzere trene atladığı anda, bu eylem onun üzerindeki tüm etkisini yitiriyordu.

Lucie'yi keşfetmekle ben de yazgımı sarsmıştım; ama onu gözden yitirmemiştim; aralıklı olmakla birlikte Lucie ile olan buluşmalarımız düzgünce sürüp gidiyordu. Beni onbeş gün bekledikten sonra sanki dün ayrılmış gibi karşılayabileceğini biliyordum.

Ama Lucie beni yalnız Ostrava'daki aşk serüvenlerinin umutsuzluğundan kaynaklanan genel tiksintiden kurtarmakla kalmamıştı. Mücadeleyi yitirdiğimi biliyordum ve üzerimdeki bu siyah amblemi değiştiremeyeceğimi, iki ya da daha fazla yılımı birlikte geçireceğim bu adamların önünde kendi kabuğuma çe-

kilmeye çalışmanın anlamsız olduğunu, durmadan kendi yolumdan gitme hakkımı (bunun ne denli bir ayrıcalık olduğunu anlamaya başlamıştım) istemenin de saçma olduğunu biliyordum, ama bu duruma ancak mantığım ve irademle boyun eğmiştim. *Yitik alınyazıma* için için ağlamaktan da kendimi alıkoymam olanaksızdı. İşte bu için için ağlamalarımı Lucie bir büyü etkisiyle yatıştırıyordu. Onu yanıbaşımda hissetmek benim için yeterliydi. Kozmopolitizm, enternasyonalizm, sınıf bilinci, sınıf çatışmaları, proletarya diktatoryasının tanımı üzerine tartışmalar, stratejisi ve taktiği ile politika, onun yaşamında hiçbir rol oynamıyordu. Bunu bilmek bana rahatlık veriyordu.

İşte ben bu sözkonusu uğraşlar (kullanılan sözcükler günün sözcükleriydi; çok geçmeden, bu sözcükler anlaşılmaz hale geldiler) yüzünden batmıştım. Oysa, ben de salt bu sözcüklere bağlıydım. Birçok soruşturma komitesinin önüne çıkarıldığımda, beni komünizme yönelten çeşitli nedenleri onlara açıklamıştım. Ama bu hareketin en çekici, hatta büyüleyici bulduğum yanı, bize *tarihin akışını* etkileme gücünü vermesiydi (daha doğrusu, ben öyle sanıyordum). Gerçekten de, insanların, olayların yazgısına biz karar veriyorduk o günlerde; özellikle, üniversitelerde: profesör düzeyindeki Parti üyeleri, o sıralarda, parmakla sayılacak kadar az olduğundan, komünist öğrenciler, daha ilk yıllardan başlayarak, yavaş yavaş fakültelerin yönetimini ele geçiriyorlar, profesörlerin atanmasından, eğitim reformlarmın ve ders programlarının belirlenmesine kadar tüm kararları kendileri veriyorlardı. İçinde bulunduğumuz sarhoşluk genelde iktidar sarhoşluğu olarak nitelenebilirdi; ama ben biraz iyi niyet göstererek, daha yumuşak sözcükler seçebilirdim. Bizi büyüleyen aslında Tarih'ti; Tarih atının sırtına binip, sağrısını butlarımızın arasına sıkıştırmak bizi sarhoş ediyordu. Genelde bu çirkin bir iktidar tutkusuna dönüşüyordu sonunda, ama (insanlarla ilgili her şeydeki karmaşıklık burada da vardı). Nitekim biz de, tüm insanların artık Tarih'in *akışının* dışında kalmayacağı ya da Tarih'in *ökçesinin* altında ezilmeyeceği, tersine, onu kendisinin yöneteceği ve biçimlendireceği bir dönemi başlattığımız hayaline kaptırmıştık kendimizi.

Tarih'in akışını etkileyemezsek, yaşam yaşam olmaktan çıkıyor, yarı-ölüm, sürgün ve Sibirya anlamına geliyordu kanımca. İşte şimdi (altı ay Sibirya benzeri bir bölgede çalışma sonunda) bir varolma olasılığının belirdiğini ayrımsadım. Bu, yepyeni ve beklenmedik bir olasılıktı: Uçup giden Tarih'in kanadı altında gizlenmiş, günlük yaşantımızın unutulmuş bir düzlüğü uzanıyordu önümde. Orada, alçakgönüllü, zavallı, ama yine de sevgiye değer bir kadın beni bekliyordu: Lucie.

Tarih'in bu büyük kanadını nereden bilebilirdi Lucie? Onun sağır edici gürültüsü belki de hiç kulağını yalayıp geçmemişti; Tarih'le ilgili hiçbir bilgisi yoktu; o tarihin *altında* yaşıyordu; ona susamamıştı; *büyük* ve *geçici* kaygılardan habersizdi; o *küçük* ve *sonsuz* kaygılar içinde yaşıyordu. Bense, birden özgürlüğüme kavuşmuştum; bana öyle geliyordu ki, o *gri cennetine* götürmek için beni almaya gelmişti; ve bana biraz önce kuşkulu görünen adım, beni Tarih'in dışına sürükleyen o adım, benim için birden huzur ve mutluluğa götüren adım olmuştu. Lucie, çekingen, bana kolunu uzatıyor, ben de onun beni yönlendirmesine izin veriyordum...

Lucie benim yol göstericimdi. Peki, daha somut verilere göre kimdi bu Lucie?

On dokuz yaşındaydı, ama zor bir yaşam geçirmiş ve çocukluktan yetişkinlik çağına bir anda doludizgin geçmiş olan tüm kadınlar gibi o da gerçekte çok daha yaşlıydı. Cheb'de doğduğunu ve on dört yaşına kadar okula gittini söylemişti. Ondan sonra çıraklık dönemi başlamıştı. Benim zorlamalarımın dışında, ailesinden sözetmekten hoşlanmazdı. Aile yaşamında mutlu olamamıştı: "Benimkiler beni sevmezlerdi," diyordu: Bunu örneklerle kanıtlıyordu. Annesi yeniden evlenmişti; üvey babası içiyor ve kendisine kötü davranıyordu.

Bir keresinde, Lucie'yi evden para çalmakla suçlamışlar, üstelik onu dövmüşlerdi. Uyuşmazlık doruğuna vardığında, kız bir fırsatını bulup Ostrava'ya kaçmıştı. Burada bir yılı aşkın bir süredir oturuyordu; arkadaşları vardı ama o yalnız çıkmayı yeğliyordu. Arkadaşları dansa gidiyor ve erkek arkadaşlarını yurda getiriyorlardı, ama Lucie bunu istemiyordu, o ciddiydi, sinema-

ya gitmeyi yeğliyordu.

Evet, kendisini "ciddi" olarak niteliyor, bu niteliğini sinema sevgisiyle açıklıyordu; özellikle, o sıralarda çok gösterilen savaş filmlerinden hoşlanıyordu; onları heyecan verici ve çekici bulduğu için sevdiği kuşkusuzdu; ama belki de, bu filmler korkunç acılarla dolu olduğu için ve Lucie de bu acı çeken insanlarla kendini özdeşleştirdiği için onları tutuyordu. Istırap ve acıma duyguları onun gözünde yüce duygulardı ve kendinde beğendiği o 'ciddi'lik erdemini doğruluyordu.

Lucie'nin salt sadeliği sayesinde beni kendisine çektiğini düşünmek yanlış olur; saflığı, eğitimindeki boşluklar beni anlamasını asla engellemiyordu. Bu anlayış, bir deneyimler birikimine, bilgiye ya da problem çözme ve öğüt verme yeteneğine değil de beni içgüdüsel bir algılamayla dinleyişine dayamyordu.

Bir yaz gününü anımsıyorum: bu kez karargâhtan, her zamankinden daha çabuk ayrılabilmiştim. Lucie işten çıkmamıştı daha; yanıma bir kitap almıştım; küçük bir bahçe duvarının üzerine tünemiş, okuyordum. Aslında okuma işi çok kötü gidiyordu; zamanım azdı; Praglı arkadaşlarımla da pek az ilişkim vardı; asker çantamın içinde üç ciltte derlenmiş bir şiir kitabı. Onlardan medet umarak durmadan bu şiirleri okuyordum: Frantisek Halas'ın şiirleriydi bunlar.

Bu kitaplar yaşamımda garip bir rol oynamıştı. Şiir okumaya meraklı olmayışım da belki garip sayılabilir. Diyebilirim ki, bu üç cilt şiir kitabı bugüne dek bağlandığım biricik şiir kitapları oldu. Onları, Parti'den çıkarıldıktan sonra keşfetmiştim; o dönemde, Halas adı *yeniden* üne kavuşmuştu. Çünkü, o yıllarda Parti'nin baş kuramcısı, kısa bir süreden beri ortalarda görünmeyen bu ozanı hastalıklı bir karamsarlıkla, inançsızlıkla, varoluşçulukla politikanın eleştirdiği her tür zararlı düşünceyi yaymakla suçluyordu. (Halas, Çekoslovak şiiri üzerine düşüncelerini bir kitapta toplamıştı. Bu kitap ve Halas üzerine yazılanlar tüm satış rekorlarını kırıyor; binlerce genç bu yazıları zorunlu bir metin olarak inceliyordu.)

Belki gülünç gelebilir ama şunu itiraf edeyim ki, Halas'ın şiirlerine karşı duyduğum ilgi, *dışlanmış olan* bir başka kişiyi tanı-

mak isteğimden kaynaklanıyordu; düşünce evrenimin gerçekten onunkine benzeyip benzemediğini; sözü geçen teorisyenin, marazi ve kötü olduğunu savunduğu üzüntüyü, kendi üzüntümle özdeşleştirerek, bundan bir tür sevinç duyup duyamayacağımı denemek istiyordum (çünkü benim durumumda sevinci, sevincin içinde arayıp bulamazdım). Ostrava'ya yollanmadan önce, edebiyat düşkünü eski bir okul arkadaşımdan bu üç küçük şiir kitabını ödünç almış, yalvarıp yakararak geri istememesini sağlamıştım.

Lucie, o gün kararlaştırdığımız yerde beni elimde bir kitapla görünce, ne okuduğumu sordu. Ona kitabı açık olarak sundum. "Şiir," dedi, şaşkınlıkla. "Şiir okumam tuhafına mı gidiyor?" Hafifçe omuz silkerek, "Yoo, hayır," dedi, ama sanırım gerçekten şaşırmıştı, çünkü büyük bir olasılıkla şiir kitaplarını çocuk kitaplarıyla bir tutuyordu kafasında. Ostrava'nın o garip, kendine özgü yaz günlerinden biriydi. Aylak aylak dolaşıyorduk. Hava kömür tozuyla dolu, gökyüzü siyahtı. Tepemizde süt beyazı bulutlar yerine, uzun kablolar üzerinde kömür yüklü küfeler gidip geliyordu. Parmaklarımın arasında evirip çevirdiğim kitabın Lucie'nin ilgisini çekmekte olduğunu görüyordum. Küçük bir korulukta bir yere oturunca, kitabı yeniden açıp ona sordum: "Seni ilgilendiriyor demek?" Başıyla, evet diye yanıtladı.

Bugüne dek kimsenin karşısında şiir okumamıştım. Sıkılganlığımdan ötürü, insanların önünde kendimi fazla açıklamaktan, duygularımı sergilemekten beni alıkoyan küçük bir sigorta sistemi ile donatılmıştım. Bu sistem iyi çalışıyor, tam zamanında akımı kesiyordu; şimdi, şiir okurken, bana kendi duygularımdan sözediyormuşum gibi geliyor ve sanki bunu yaparken tek ayak üzerinde dengemi bulmaya çahşıyormuşum gibi bir duyguya kapılıyordum; şiirin ritm ve uyak düzeninde zorlayıcı ve yapay bir şey vardı bana göre. Başkalarının önünde şiir okumak beni sıkardı. Onun için ancak yalnızken kendimi şiire verebiliyordum.

Ama Lucie'de bir büyü vardı (ondan sonra, kimsede bu büyüye rastlamadım) içimdeki sigortanın atmasını, akımın kesilmesini engelliyor ve kuruntularımı yok ediyordu. Onun önünde her türlü yasağı kaldırabilirdim: İçtenliğin, duygusallığın, dokunaklı-

lığın su yüzüne çıkmasına izin verebilirdim. Böylece okumaya başladım:

Cılız başaktır bedenin
Yeşermez hiç ondan düşen tane
Cılız bir başak gibidir bedenin.

İpek yumaktır bedenin
Arzu işlenmiştir son kıvrımına kadar
İpek bir yumak gibidir bedenin

Tutuşmuş gökyüzüdür bedenin
Giysilerinde ölüm pusu ve düş kırar
Tutuşmuş gökyüzü gibidir bedenin

Eşsiz bir sessizliktir bedenin
Gözyaşlarıyla titretir göz kapaklarımı
Tepeden tırnağa sessizliktir bedenin

Kolumu Lucie'nin omuzuna atmıştım. Üzerindeki küçük, çiçekli hafif keten giysinin yumuşaklığını parmaklarımın altında duyumsuyordum; okuduğum dizelerin etkisi altında kalarak onların, Lucie'nin sessiz, yazgısına boyun eğmiş, ölüme mahkûm bedeninin üzüntüsünü dile getiriyorlarmış duygusuna kapıldım. Sonra başka şiirler okudum, bir de bugün hâlâ bende bıraktığı imgeyi unutamadığım şu üç dize ile sonuçlanan şiiri:

Ey çılgınlığı, yanıltıcı sözlerin. Güzellikten
ve her şeyden daha çok inanıyorum sessizliğe
Ey şenliği sessizlikte anlaşanların.

Birden, parmaklarımın altında Lucie'nin omuzlarının sarsılmaya başladığını hissettim. Lucie hıçkırıyordu.

Onu böyle ağlatan neydi acaba? Dizelerin anlamı mı? Yoksa sözcüklerden, ses tonumdan kaynaklanan o tanımı olanaksız duyarlılık mı? Ya da ezgilerin gizemli ciddiliği onu yüceltmiş ve

bu yüceliş onu ağlatacak kadar dokunaklı mı olmuştu? Belki de bu dizeler yalnızca içinde gizli bir kilidi açmış ve uzun süredir içinde biriken bir ağırlıktan kurtarmıştı onu.

Bilmiyorum, Lucie bir çocuk gibi, boynuma asılmış, başı, göğsümü sıkan o yeşil çuha üniformama dayalı, ağlıyor, ağlıyor, ağlıyordu.

9.

Şu son yıllarda, kaç kez, her türden kadın beni kendini beğenmişlikle suçladı (salt, onların duygularını yeterince yanıtlayamadığım için). Bu anlamsız bir şey. Ben kendimi beğenmiş biri değilim. Ama doğrusunu söylemek gerekirse, ben bu yetişkin çağımda, bir kadınla gerçek bir ilişki kuramadığım, hiçbirini sevemediğim için yeterince üzgünüm. Bu başarısızlığın nedenlerini bildiğimden emin değilim; yüreğimin bu eksikleri doğuştan mı, yoksa bunun kökenlerini yaşam öykümde mi aramak gerekir, bilmiyorum; duygusallığa düşmek istemiyorum, ama durum bu işte. Anılarımın arasında sık sık bir salon canlanıyor gözümün önünde. Bu salondaki yüz kişi kollarım kaldırmış, yaşamımı yıkıma sürükleyen kararlar veriyorlar; ama bu yüz kişi, bir gün her şeyin yavaş yavaş değişmeye başlayacağını bilmiyordu; onlar sürgün yaşamımın sonsuza dek süreceğini hesaplamışlardı. O acı lokmayı yeniden yutmak istemiyorum. Şimdi ama, inatla üzerinde durduğum bir nokta vardı; başımdan geçenlerin birçok değişik yorumlarını yapıyordum: Örneğin, partiden atılmam yerine, asılmamı önermiş olsalardı ne olacaktı diye geçiriyordum kafamdan. Öyle bir durumda bile, herkesin onaylamak için elini kaldıracağından hiç kuşkum yoktu. Özellikle komiteye sunulan ön rapor, cezanın ne denli yararlı ve yerinde olduğunu gerekçeli ve lirik sözlerle belirtmişse. Sonradan, kadın ya da erkek, yeni dostluklar, yeni arkadaşlıklar kuruyor, olası sevgililer buluyor, onları da hayalimden o döneme ve o salona transfer ediyorum ve kendi kendime, aleyhimde oy kullanıp kullanmayacaklarını soruyorum. Kimse bu sınava karşı koyamaz; hepsi ellerini kaldırıyorlar, tıpkı bir zamanlar arkadaşlarımın ve tanıdıklarımın yaptığı gibi (kimi ivedilikle, kimi istemeyerek, kimi inançla, kimi de korkuyla).

İtiraf edin öyleyse: sizi sürgüne ya da ölüme göndermeye hazır insanlarla birlikte yaşamak zordur, onlarla içli dışlı olmak zordur, onları sevmek zordur.

Belki de sık sık görüştüğüm insanları böylesine gaddar bir

hayâl sınavından geçirmekle onlara haksızlık etmiş oluyordum. Belki de büyük bir olasılıkla, benim yanımda, az çok sakin, iyinin kötünün ötesinde bir yaşam sürecekler, ellerin havaya kaldırıldığı o salona hiçbir zaman girmeyeceklerdi.

Biri belki daha ileri giderek bana, bu davranışımın tek bir amacı olduğunu söyleyebilir: moral bir kendini beğenmişlik içinde kendimi yücelterek başkalarını aşmak. Ama kendini beğenmişlik suçlaması doğru değil; gerçi kimsenin yıkımı uğruna oy kullanmadım, ancak elimi kaldırma hakkından yoksun bırakılacağımı önceden bildiğim için, bu bir erdem sayılamaz. Uzun süre, benzer koşullar altında, öbürleri gibi davranmayacağıma kendimi inandırmaya çalıştım; ama sonunda, dürüstlük göstererek kendi kendimle alay ettim: elini kaldırmayan bir ben mi vardım yani? Yeryüzünde tek haktanır ben miydim? Yoo, hayır, ötekilerden daha iyi olduğuma ilişkin hiçbir garanti veremezdim. Ancak bu, başkalarıyla olan ilişkilerimde neyi değiştirirdi? Kendi zavallılığımın bilincinde olmak, benzerlerimin zavallılığı ile beni asla bağdaştıramaz. Her biri kendi alçaklığını bir ötekinde gördüğü için, birbiriyle kardeşçe geçinen insanlar kadar beni tiksindiren hiçbir şey olamaz.

Böylesine iğrenç ve yapışkan bir kardeşlikle işim yok benim.

Peki, Lucie'yi nasıl sevdim ben öyleyse? O günlerdeki düşüncelerim bugünkünden farklıydı, allahtan. O yaşlarda insan düşünceden çok üzüntüye kaptırıyor kendini. Öyle ki, sevgiye susamış, kuşkulardan uzak bir yürekle, Lucie'yi bir nimet, bir bağış gibi kabul etmiştim. İyiliksever bir Tanrının lütfu.

Bu, benim için mutlu bir dönemdi, belki de en mutlu dönemim. Yıpranmış, hırpalanmış, yorgun ve bitkindim, ama varlığımın derinliklerinde, günden güne artan, içime yayılan bir huzur vardı. Ne gariptir ki, bugün kendini beğenmişliğimden yakınan ve herkesi budala yerine koyduğumu sanan kadınlar, Lucie'yi tanımış olsalardı, onu aptal bulacaklar, onu nasıl sevdiğime akıl erdiremeyeceklerdi. Oysa ben onu öyle çok seviyordum ki, bir gün birbirimizden ayrılabileceğimizi aklımdan bile geçiremiyordum; gerçi bunu bir kez bile Lucie'ye söylememiştim ama ben

bir gün mutlaka onunla evleneceğim inancıyla yaşıyordum. Bu birleşme, bana eşit düzeyde gibi görünmüyorsa da bu eşitsizlik benim için itici olmaktan çok çekiciydi.

Bu kısa mutluluk ayları için o günlerdeki komutanıma da teşekkür borçluyum; astsubaylar bizi ellerinden geldiğince hırpalıyor, üniformamızın kıvrımları arasında en küçük kirlere varıncaya kadar araştırıyor, yataklarımız kusursuz olarak yapılmamışsa altüst ediyorlardı. Ama komutan anlayışlıydı.

Orta yaşlı olan bu adam, bir piyade alayından bize aktarılmış ve söylenene bakılırsa bu olaydan sonra rütbesi indirilmişti. O da bizim gibi cezalıydı. Belki bundan ötürü aramızda gizli bir bağlılık vardı; bizden, düzenli ve disiplinli olmamızı, ayrıca, pazar günleri orda burda gönüllü olarak çalışmamızı istiyordu (üstlerine, politik eylemlerini açıklamak amacıyla). Ama, bizi hiçbir zaman haksız yere hırpalamıyor ve on beş günde bir cumartesileri bize zorluk çıkarmadan izin veriyordu; o yaz, Lucie'yi, sanırım her ay üç kez görebildim.

Onsuz olduğum günler, ona sayısız mektuplar ve kartpostallar yolluyordum.

Bugün, ona neden ve nasıl sözettiğimi pek iyi anımsamıyorum; yalnız, ona pek çok şey yazdığımı, Lucie'nin ise hiçbir şey yazmadığını belirtmek istiyorum. Mektuplarımı yanıtlamasını sağlamak benim elimde değildi; belki de benim mektuplarım onu ürkütmüştü; belki bana ne yazacağını bilmediğini sanıyor, yazım yanlışı yapmaktan korkuyor; belki acemice elyazısından utanıyordu. Kimlik kartı üzerindeki imzasından başka elyazısını görmemiştim. İşte asıl bu acemiliklerinin ve bilgisizliklerinin benim için değerli olduğuna onu bir türlü inandıramamıştım; çünkü bunlar Lucie'nin dokunulmamışlığını, eldeğmemişliğini açığa vuruyordu. Böylece onda daha derin, daha silinmez bir iz bırakabilirim umudunu veriyordu bana.

Lucie önceleri bana mektuplarım için çekingen bir tavırla teşekkür etmekle yetindi; bir süre sonra, bana karşılığında bir şey vermek hevesine kapıldı; yazmak istemediğine göre de çiçekte karar kıldı.

Bir gün, seyrek ağaçlıklı bir koruda dolaşırken, Lucie bir-

den eğilerek bir çiçek koparıp bana verdi. Bu tavrını dokunaklı buldum, hiç de şaşırmadım. Ama bir sonraki buluşmamızda beni bir buketle karşıladığında biraz afalladım.

Yirmi iki yaşındaydım; kadınsı ya da olgunlaşmamış görünmekten şiddetle kaçınıyordum; sokakta elimde çiçekle dolaşmaya utanırdım, çiçek satın almaktan hoşlanmaz, hele bana yollanmasından ya da verilmesinden hiç hoşlanmazdım. Utanarak karşı koymuş ve Lucie'ye, doğru olan bunun tersidir, yani erkeklerin kadınlara çiçek vermesidir, demiştim, ama onun gözlerinin dolduğunu görünce, hemen gönlünü alarak onu övdüm ve çiçekleri aldım.

Yapacak bir şey yoktu. O günden sonra her buluşmamızda bir buket beni bekliyordu, ben de artık buna kendimi alıştırmıştım; armağan öylesine içtenlikle sunuluyordu ki kendimi savunmasız hissediyordum. Lucie'nin bana bu biçimde armağan vermeyi neden yeğlediğini anlıyordum: belki güzel konuşma yeteneğinden yoksun olduğu için acı çekiyor ve çiçeklerle bir konuşma dili geliştirmeye çalışıyordu; eskiden çiçeklerden esinlenerek kullanılan ağır bir simgesel dil değilse de, bir anlamda ondan daha arkaik, daha belirsiz, daha, içgüdüsel, dil öncesi bir dil özlemi içindeydi; hep, konuşmaktan çok susmayı yeğleyen Lucie, belki de sözcüklerin daha icat edilmediği o ilk çağları düşlüyordu: insanlar kısa tavırlarla konuşuyorlar, parmakla bir ağacı birbirlerine gösteriyorlar, gülüyorlar, biri ötekine dokunuyordu...

Lucie 'nin bu armağanlarının gerçek anlamını aydınlığa kavuşturmuş olayım ya da olmayayım, sonunda beni duygulandırdılar ve bende de ona bir armağan verme isteği uyandırdılar. Lucie'nin yalnız üç giysisi vardı. Onları her zaman aynı düzende değiştiriyor, buluşmalarımız sanki aynı bestenin üç varyasyonunu izliyordu. Ben bu küçük giysileri seviyordum; biri ötekinden farksızdı; hepsi de yıpranmış, eskimiş ve oldukça zevksizdi; kol ağızları eprimiş o kahverengi mantocuğunu sevdiğim kadar seviyordum onları da. Lucie'nin yüzünü okşamazdan önce bu mantocuğu okşamıştım. Ama kafama koymuştum bir kez; ona bir giysi, güzel bir giysi, daha doğrusu bir sürü giysi alacaktım. Bir gün Lucie'yi, hazır giyim eşyası satan büyük bir mağazaya sürük-

ledim.

Eğlence olsun diye girdiği bu mağazaya, salt merakımızı gidermek için merdivenleri inip giysilere bakmaya geldiğimizi sanıyordu. İkinci katta, kadın giysilerinin sıra sıra asılı olduğu uzun demir çubukların yanında durdum. Lucie, benim onları ilgiyle izlediğimi farkederek yaklaştı ve tuvaletlerle ilgili açıklama yaptı. Tüm ayrıntılarıyla belirtilmiş kırmızı çiçekli bir giysiyi göstererek "Bu güzel," dedi. Burada gerçekten güzel olan pek az şey vardı, ama arayıp bulacaktık.

Ben bir giysiyi askılıktan çekerek tezgâhtarı çağırdım: "Küçük hanım bunu deneyebilir mi?" Lucie belki karşı çıkacaktı ama, bir yabancının, bölümdeki görevlinin önünde buna cesaret edemedi, sonunda nasıl olduğunu bilmeden kendini bir kabinde buldu.

Biraz sonra perdenin bir ucúnu kaldırarak içeriye baktım; prova edilen giysinin olağanüstü hiçbir yanı olmadığı halde, şaşırdım kaldım: giysinin az çok modern olan kesimi, sanki sihirli bir biçimde Lucie'yi değiştirmiş, onu bambaşka bir yaratık yapıvermişti. Satıcı, arkamdan "İzninizle," dedi, sonra gerek Lucie'yi, gerekse giysiyi uzun bir övgü yağmuruna tuttu. Ardından beni ve siyah armalarımı bir bakışla ödüllendirerek, (yanıt önceden belli olduğu halde) "siyasiler"den misiniz diye sordu. Başımla evet dedim. Gözünü kırparak gülümsedi ve: "Daha güzel çeşitlerimiz var; görmek istemez misiniz?" dedi. Biraz sonra, çeşitli yazlık giysiler, bir de şık bir siyah elbise getirdi. Lucie tümünü peşpeşe giydi; hepsi de ona son derece yakışıyor, onu bambaşka bir insan yapıyordu; o güzel siyah giysinin içindeyse artık onu tanıyamaz olmuştum.

Aşk sürecinde belirleyici anlar her zaman dramatik olaylardan kaynaklanmaz; çoğu zaman, ilk bakışta tümüyle önemsiz gibi görünen koşullardan doğar. Hazır giyim mağazasına yaptığımız bu ziyaret de böyle belirleyici bir olaydı. O güne kadar Lucie benim için bir çocuk, bir sevecenlik ve avunma kaynağıydı, bir yatışma, bir kendi kendimden kaçıştı, hemen *her şeydi* benim için; kadınlık dışında. Aşkımız, cinsellik açısından, öpücük sınırını aşmamıştı. Lucie'nin öpüşmesi bile çocukçaydı (kapalı

ve kuru dudaklarla verilen bu uzun ve namuslu öpücükler beni büyülüyordu; öylesine dokunaklıydılar). Özetle, bugüne dek ona karşı salt sevecenlik duymuştum. Cinsel duygulardan uzaktım; bu yokluğa öylesine alışmıştım ki, dikkatimi bile çekmiyordu. Lucie'ye olan bağlılığım bana öylesine güzel görünüyordu ki, bu ilişkide bir eksiklik olduğu düşüncesi bile beni rahatsız etmiyordu. Lucie'nin keşişlerinkini andıran gri giysileri ve benimle onun arasındaki keşişlere özgü saf ve temiz ilişki. Bu ne uyumlu bir birliktelikti! Lucie yeni bir giysi giydiği anda bu denklem tümüyle altüst olmuştu: Lucie birden Lucie'yle ilgili imgelerimden sıyrıldı. Güzel kesimli bir eteğin altında beliren düzgün bacaklarını, bedeninin zarif orantılarım, güzel bir kadının, parlak renkli şık bir giysinin içinde eriyip giden donukluğunu farkettim. *Bedenini* böyle birdenbiren *keşfetmem* beni soluksuz bıraktı.

Kaldığı yurtta Lucie üç genç kızla birlikte aynı odayı paylaşıyordu; haftada iki gün ziyaretçi kabul etmelerine izin verilmişti. O da, salt, beşten sekize kadar üç saat süreyle. Ziyaretçi, ayrıca, giriş katındaki kapıcı dairesinde adını yazdırmak, kimliğini bırakmak ve giderken yeniden kapıcıya görünmek zorundaydı. Öte yandan, Lucie'nin üç arkadaşının her birinin bir ya da birkaç sevgilisi olduğundan, onları ortak odalarının özel yaşamında kabul etmek zorunluğu vardı. Bu da tartışmalara, birbirlerinden nefret etmelerine yol açıyor ve ortaklaşa paylaşmak zorunda kaldıkları dakikalar için birbirlerini suçluyorlardı. Bütün bunlar öylesine üzücüydü ki, Lucie'yi kendi odasında görmeyi bir türlü göze alamamıştım. Bununla birlikte, Lucie'nin oda arkadaşlarının bir ay içinde, üç aylık bir staj için tarım işçileri koluna katılacaklarını biliyordum. Lucie'ye bu süreden yararlanıp onunla evinde buluşmak istediğimi söyledim. Lucie üzgün bir tavırla benimle dışarda arkadaşlık etmeyi yeğlediğini söyledi. Ama, bizi hiçbir şeyin, hiç kimsenin rahatsız edemeyeceği bir yerde, tümüyle bize olabileceğimiz bir yerde onunla buluşmak istediğimi belirttim; ayrıca onun nasıl bir düzen içinde yaşadığını görmek istediğinde olduğumu anlattım. Lucie bana karşı nasıl direneceğini bilmiyordu. Bugün bile, sonunda önerimi kabul ettiği zaman duyduğum heyecanı anımsarım.

10.

Yaklaşık bir yıldır Ostrava'daydım. Önceleri dayanılmaz gibi gelen askerlik artık benim için sıradan ve alışılmış bir görev haline gelmişti; tüm sıkıntılara karşın, varlığımı sürdürmeyi başardım, iki üç arkadaş edinmiştim, mutluydum. Güzel bir yaz geçiriyordum (ağaçlar kurumdan kapkara olmuştu ama ben onları yemyeşil görüyordum). Ancak, herkesin bildiği gibi, mutsuzluğun tohumu mutluluğun kalbinde gizlidir: sonbahardaki üzüntülü olayların tohumları da işte bu kara-yeşil yaz günleri içinde atıldı.

Bu iş Stana ile başladı. Martta evlenmişti, birkaç ay sonra da ilk haberler kendisine ulaştı: karısı gece kulüplerinde sürtüyordu. Stana sinirlendi ve ona peşpeşe mektuplar yazdı, gelen yanıtlar yatıştırıcıydı; derken, güzel bir yaz günü annesi çıkagel-di Ostrava'ya; tüm cumartesiyi birlikte geçirdiler. Stana karargâha döndüğünde solgun ve suskundu. Önce, utancından hiçbir şey söylemek istemedi, ama ertesi gün önce Honza'ya, sonra daha birkaç kişiye açıldı; herkesin haberi olduğunu öğrenince, daha çok konuşmaya başladı, hem de her gün ve sürekli olarak: karısının orospuluk yaptığını, gidip ona bir iki söz söyleyeceğini, boynunu koparacağını falan anlatıyordu durmadan. Hemen iki gün izin koparabilmek için komutanı bulmaya gitti. Ancak komutan karar vermiyordu; çünkü gerek karargâhtan, gerek maden ocağından Stana aleyhinde çeşitli şikâyetler iletilmişti kendisine. Hep dalgın, işine karşı ilgisiz ve öfkeli olduğu belirtiliyordu. Stana, kendisine hiç olmazsa yirmidört saat izin verilmesi için yalvardı, yakardı. Komutan acıdı ve razı oldu. Stana gitti ve biz onu bir daha hiç görmedik. Olup bitenleri ancak kulaktan işittim: Prag'a varmış, kadının üstüne saldırmış (kadın diyorum ama, aslında ondokuz yaşında bir kızdı); o da küstahça, (belki de büyük bir zevkle) Stana'ya her şeyi itiraf etmiş. Bunun üzerine, Stana işe onu dövmekle başlamış; kız kendini savunmuş, kocası onu boğmaya çalışmış ve sonunda şişeyle başına vurmuş; kız parkenin üstüne yığılıp öylece hareketsiz kalmış. Stana pani-

ğe kapılarak kaçmış; Tanrı bilir, nerden bulduysa dağların arasında küçük bir eve sığınmış ve orada, yakalanmayı, darağacına gönderilmeyi beklemeye başlamış. Gerçekten de iki ay sonra yakalanmış, ama cinayet suçundan değil de, asker kaçağı olarak yargılanmış. Karısı, anlaşılan, Stana gittikten kısa bir süre sonra ayılmış ve kafatasındaki tümsek dışında hiçbir zarar görmediği saptanmış. Stana askeri tutukevindeyken, kadın ondan boşanmış, bugün Praglı ünlü bir aktörle evli. Zaman zaman, sonu çok kötü biten eski arkadaşmı anmak için bu ünlü oyuncuyu görmeye giderim hâlâ. Stana aktif görevi sona erince orduda mayıncı olarak kalmış; kötü bir iş kazası sonucu bir bacağını yitirmiş, yaranın iyi kapanmaması sonucu da ölmüş. özel kitap grubu

Oyuncu çevrelerinde hâlâ yıldızının parladığı söylenen bu kadın, yalnız Stana'ya değil, hepimize uğursuzluk getirmişti. Gerçi Stana'nın ortadan kaybolmasıyla, kısa bir süre sonra, bakanlığın bir denetim komisyonunun bizim karargâha gelmesi arasında (herkesin düşündüğü gibi) doğrudan bir ilişki olup olmadığını kesinlikle saptamak olanaklı değildi bizim için, ama biz öyle bir izlenim edinmiştik. Her ne olursa olsun, bizim komutanın görevine son verildi, yerine genç bir subay getirildi, (yirmibeş yaşında var yoktu). Onun gelişi her şeyi değiştirdi.

Ben yirmibeş dediysem de o çok daha genç gösteriyordu, bir yeniyetmeden farksızdı; bu yüzden, etkili olabilmek için önemli tavırlar takınmaya özen gösteriyordu. Bağırmayı sevmiyordu; kuru bir ses tonuyla konuşuyor, sarsılmaz bir sükunetle, hepimizin onun gözünde birer cani olduğumuzu bize hissettiriyordu. "Sizin en büyük isteğiniz benim ipe çekildiğimi görmek olduğunu biliyorum," diye söze başlamıştı bu yeniyetme, daha geldiği gün. "Ama şanssızlığa bakın ki, eğer asılacak biri varsa, o da sizler olacaksınız."

İlk çatışmaların başlaması gecikmedi. Cenek'in öyküsünü özellikle anımsıyorum, çünkü bize pek eğlenceli gelmişti: Askere alındığından bu yana, bir yıl içinde Cenek, birçok büyük duvar resimleri yapmıştı. Bundan önceki komutanın zamanında bu resimler hep beğeni kazanmıştı. En sevdiği konular mezhep savaşlarının büyük kahraman Jan Zizka ile ortaçağ şövalyeleri

olan silâh arkadaşlarıydı; karargâhtaki çocukları eğlendirmek amacıyla, bu silâhlı grupların yanına çıplak bir kadın görüntüsü koymaya özen gösterirdi. Komutana, bu görüntüyü özgürlüğün ya da yurdun simgesi diye tanıtıyordu. Birliğin yeni komutanı da, sırası gelince, Cenek'in hizmetlerinden yararlanmak istedi ve onu çağırtarak, siyasel eğitime ayrılmış olan salonu süslemek için bir şeyler çizmesini buyurdu. Ama Zizka'nın o eski ablak suratlı şövalyelerini bırakıp "daha çok çağdaş konular üzerine eğilmesini" söyledi; tablonun Kızıl Ordu'yu temsil etmesi ve onun bizim işçi sınıfıyla olan birliğini vurgulaması, ayrıca sosyalizmin şubatta kazandığı zaferde Kızıl Ordu'nun oynadığı önemli rolü de belirtmesi gerekiyordu. Cenek, "Peki komutanım!" dedi ve işe koyuldu; günlerce, yere serilmiş dev beyaz kâğıt tabakaları üstünde çalıştı, didindi, sonra onları tüm arka duvar boyunca raptiyelerle iliştirdi. Bir buçuk metre yüksekliğinde ve sekiz metre uzunluğundaki deseni gördüğümüz zaman derin bir sessizlik kapladı ortalığı: orta yere, kahraman pozunda bir Rus askeri yerleştirilmişti; kalın giysileri içinde, makineli tüfeği boynuna asılı, kürklü şapkası kulaklarına kadar geçmiş, sekiz çıplak kadınla çepeçevre sarılı bir asker. Yanıbaşındaki iki kadın onu çapkın bakışlarla süzerken o da her birini omuzlarından tutuyordu. Suratı kaba bir gülüşle gerilmişti; öbür kadınlar çevresini almış, kimisi kolunu ona doğru uzatmış, kimisi de ayakta dikelmiş duruyordu (bir tanesi de yere uzanmıştı), hepsi de güzel bedenlerini sergiliyordu.

Cenek tablonun önüne geçti (salonda yalnızdık, komiseri bekliyorduk). Cenek demecine başladı: "Şimdi, çavuşun sağında gördüğünüz şu kadın Alena. Yaşamıma ilk giren kadın. Beni baştan çıkardığı zaman onaltı yaşındaydım, bir denizcinin metresiydi. Burada tam yerini bulmuş. O dönemdeki güzelliğini burada yansıtmaya çalıştım. Bugün herhalde bu çekiciliği kalmamıştır. Daha o zamanlar bile etli butluydu. Özellikle kalçalarından bunu anlayabilirsiniz (işaret parmağıyla kalçalarını gösteriyordu). Arkadan çok daha güzel olduğunu gözönüne alarak onu şuraya bir kez daha çizdim! (Kompozisyonunun bir köşesine doğru giderek parmağını, çıplak kıçını seyirciye gösteren kadına

doğru tuttu. Kadın bir yere doğru gidiyordu sanki.) Şu şahane butlara bakın hele, ölçüler biraz abartılmış olabilir, ama bizler böylelerinden hoşlanıyoruz değil mi arkadaşlar? Bir de şurdakine bakın (çavuşun solundaki kadını gösteriyordu), bu Lojzka; onu elde ettiğim zaman artık erginlik çağına gelmiştim, küçücük göğüsleri (parmağıyla gösterdi), upuzun bacakları (yine gösterdi), olağanüstü güzel bir yüzü vardı; okulda da sınıf arkadaşımdı. Şu ötedekine gelince, Dekoratif Sanatlar akademisinde bizim modelimizdi. Onun çizgilerini ezbere bilirim, birlikte çalıştığımız o yirmi arkadaş da ezbere bilir. Çünkü sınıfın orta yerinde hep aynı pozu ahrdi; bizler de insan bedenini ona bakarak çizmeye çalışırdık. Kimse ona elini bile sürmemiştir, annesi her seferinde çıkış kapısında onu bekler ve hemen alıp aile yuvasına götürürdü. Bu kızcağızın başka günahları varsa Tanrı bağışlasın, ama bizler en iyi niyetle ve en büyük dürüstlükle bedeninin ayrıntılarını çizmişizdir. Buna karşılık, beyler, şu gördüğünüz pis bir fahişeydi (üsluplaştırılmış garip bir divanın üstüne sereserpe uzanmış bir kadını gösterdi). Yaklaşın, gelin de görün (biz de öyle yaptık), karnının üstündeki şu noktayı görüyor musunuz? sigara ile yakılmış, sevgilisi olan kıskanç bir kadın tarafından; söylentiye bakılırsa. Çünkü bu hatunun, beyler, her iki cinsle de ilişkisi vardı. Kadının bir cinsel organı vardı, gerçek bir akordeondan farksız, onun içinde her türlü şeye yer vardı, hepimiz onun içine sığabilirdik, bizler olduğumuz gibi, üstüne üstlük karılarımız, sevgililerimiz, çocuklarımız, büyük ninelerimiz, büyük dedelerimiz..."

Cenek, tam açıklamasının en güzel bölümüne başlayacaktı ki, komiser eğitim salonuna girdi, biz de banklarımıza oturmak zorunda kaldık. Cenek'in çalışmalarına eski komutanın zamanından alışık olan komiser, yeni tabloya tümüyle ilgisiz kalarak, yüksek sesle, sosyalist bir ordu ile kapitalist bir ordu arasındaki farklılıkları açıklayan bir broşürü okumaya başladı. Cenek'in açıklamaları hâlâ kulaklarımızda çınlıyordu; tatlı bir düşe dalmıştık ki, bizim yeniyetme komutan salonda belirdi. Eğitim çahşmalarına katılmaya gelmişti kuşkusuz, ama komiserin yönetmeliğe uygun raporunu almadan önce kocaman duvar freskinin

etkisiyle çarpıldı; komiserin yeniden okumaya başlamasına fırsat vermeden, buz gibi bir sesle Cenek'e tablonun ne anlama geldiğini sordu. Cenek yerinden fırladı, yapıtının önünde yer aldı ve atıp tutmaya başladı: İşte Kızıl Ordunun halkımızın sınıf çatışmasındaki önemini simgeleyen alegorik bir tablo; burada (çavuşu göstererek), Kızıl Ordu; her iki yanında, işçi sınıfının simgeleri (denizcinin metresini göstererek) ve şubat günlerinin onurlu simgeleri (okul arkadaşını göstererek) yer alıyor. İşte (öbür kadınları işaret ederek) özgürlük, zafer ve eşitliğin alegorileri ve burada da (kıçını sergileyen denizcinin metresini göstererek) Tarih sahnesinden çekilmek üzere olan burjuvaziye tanık oluyoruz.

Cenek sustu; komutan, bu tablonun Kızıl Orduya karşı bir hakaret olduğunu belirtti ve onun hemen kaldırılması gerektiğini söyledi, Cenek'e gelince, bu davranışının siciline işleneceğini ekledi. Ben (dişlerimin arasından), neden diye sordum. Bunu işiten komutan, bir itirazın mı var, diye sordu. Ayağa kalkarak bu tablonun hoşuma gittiğini söyledim. Komutan, bundan kuşkusu olmadığını, tablonun tam bizim gibi ırz düşmanlarının zevkine uygun olduğunu söyledi. Ben, ağırbaşlı heykeltıraş Myslbek'in de özgürlüğü çıplak bir kadın olarak heykelleştirdiğini, Ales'in ünlü tablosundaki Jizera ırmağının üç çıplak tarafından canlandırıldığını; ressamların her dönemde aynı biçimde yapıtlar verdiklerini anlattım.

Cüce komutan bana şaşkınca baktı ve yeniden tablonun kaldırılmasını buyurdu. Ama, allem edip kallem edip onu kandırmış olacağız ki, Cenek'i cezalandırmaktan vazgeçti; Ancak, hem ona hem bana kancayı taktı. Kısa bir süre sonra, Cenek bir disiplin cezası aldı, peşinden de ben.

Bu şöyle oldu: bir gün bizim bölük, karargâhın uzak bir köşesinde kazma kürekle çalışıyordu; tembel bir onbaşı da bize isteksizce gözcülük yapıyordu. Her an gereçlerimize yaslanarak gevezelik ediyorduk. Biraz ötede dikilip bizi gözetleyen yeniyetme komutanımızı farketmemiştik bile. Ancak kısa bir süre sonra, böbürlenen bir sesle bizi çağırdığı zaman kendimize geldik: "Asker Jahn, buraya gel!" Küreğimi yakaladığım gibi kararlı bir tavırla yanına gidip hazırola geçtim. "Böyle mi çalışıyorsunuz?"

diye sordu bana. Ona nasıl bir yanıt verdiğimi anımsamıyorum, çünkü benim yazgımı elinde tutan böyle bir herifi bir hiç yüzünden kızdırıp karargâhtaki yaşamımı güçleştirmeye hiç niyetim yoktu. Ne var ki benim sıkıntılı ve anlamsız yanıtımdan sonra bakışları sertleşti, bana yaklaştı, bir şimşek hızıyla kolumu yakaladı ve ustaca bir judo hamlesiyle beni üstünden aşırarak yere yıktı. Sonra çömelerek üzerime abandı ve beni yere mıhladı (ben hiçbir savunma girişiminde bulunmamıştım, yalnızca şaşkınlık duyuyordum). "Yetti mi?" diye sordu yüksek sesle (oradakilerin hepsinin duyabilmeleri için). Ona yettiğini söyledim. Hazırola geçmemi buyurdu ve tek sıra halinde dizili duran bölüğe yönelerek, "Asker Jahn'a iki gün hapis cezası veriyorum!" dedi. "Bana karşı bir küstahlık falan yaptığı için değil. Olup bitenleri gördünüz. Onu bir anda nasıl hizaya getirdiğimi de. İki gün hapis cezası, aylaklığı yüzünden. Sizlere de aynı hizmette bulunabilirim." Bir yarım daire çizerek kendinden pek hoşnut bir tavırla döndü gitti.

O anda, ona karşı yalnızca kin duydum. Kin pek parlak bir ışık saçtığından, çevrenizdeki nesnelerin çizgileri gözden yiter. Komutanım yalnızca gaddar ve sinsi bir sıçan gibi göründü gözüme. Bugün onu, daha çok, rol yapan, hava basan genç bir adam olarak görüyorum. Gençler rol yapıyorlarsa, aslında bu onların suçu sayılmaz. Yaşam, bu bitmemiş, tamamlanmamış yaratıkları, tamamlanmış bir dünyanın içine daldırıyor ve onlardan olgun bir adam gibi davranmaları isteniyor. Onlar da, bu yüzden, moda olan ve kendilerine yakışan, hoşlarına giden kalıpları, modelleri benimsemekte acele ediyorlar – ve rol yapıyorlar.

Bizim komutan da işte böyle tamamlanmamış, olgunlaşmamış bir gençti. Günün birinde kendisini bizim bölüğün önünde bulmuştu. Bizi anlamaktan yoksun biriydi. Ama kendisine bir çıkış yolu bulmuştu. Okudukları ve işittikleri ona tıpatıp benzer durumlar için biçilmiş bir kaftan, bir maske sunuyordu: çizgi resimlerdeki taş yürekli kahraman, sinirleri çelikten bir genç erkek, bir serseri güruhunu hizaya getiriyordu. Büyük lâflara gerek yoktu. Soğukkanlılık, her şeyden arınmış buz gibi bir ruh hali, kendine ve bilek gücüne güven yeterliydi bu iş için. Yeniyet-

meliğinin bilincimde olduğu oranda, süpermen rolüne daha büyük bir tutuculukla sarılıyordu.

Peki, ben böyle bir genç aktöre ilk kez mi rastlıyordum? Sekreterlikteki kartpostalla ilgili soruşturmam sırasında yirmi yaşımı daha yeni doldurmuştum. Soruşturmacılarım benden bir ya da iki yaş büyüktüler. Onlar da, tamamlanmamış yüzlerini en uygun buldukları maskelerin altında gizleyen küçük adamlardı. Dünya nimetlerinden arınmış, eğilip bükülmez devrimci maskesi, onlar için idealdi. Peki Marketa? O da kurtarıcı rolünü oynamayı yeğlememiş miydi? Bu rol, üstelik o mevsimin sıradan bir filminden birdenbire aktarılmamış mıydı? Peki, ahlâk ve erdemin duygusal etkisine kendini birdenbire kaptıran Zemanek'e ne buyrulurdu? O da rol yapmıyor muydu? Ya ben? Benim birden çok rolüm yok muydu sanki? Şaşkınlık içinde birinden ötekine koşup duruyordum, ta ki sıkılıp yakayı eleverene kadar.

Gençlik korkunç bir şeydir: bu öyle bir sahnedir ki, çocuklar bu sahnede yüksek tabanlı kothornoslarla* binbir çeşit kostümler içinde tepinip dururlar, öğrendikleri ve yarım yamalak anladıkları, ama bağnazca bağlandıkları düşünceleri bağıra bağıra söylerler. Tarih de korkunç bir şey, o da olgunlaşmamış insanlara çoğu zaman oyun alanı olarak hizmet eder; genç bir Neron için genç bir Bonaparte için, büyüklere öykünen tutkuları ve gülünç rolleri korkunç ve acıklı bir gerçekliğe dönüşen coşmuş çocuk yığınları için bir oyun alamdır.

Bunu düşündüğümde tüm değer yargıları kafamda dengesini yitirir ve gençliğe karşı derin bir nefret duyarım. Tarih sahnesinde boy gösteren vicdansızlara karşı ise çelişkili bir hoşgörü vardır içimde; onların eylemleri olgunlaşmamış kişilerin korkunç çırpmmaları olarak görünür gözüme.

Olgunlaşmamış kişileri düşünürken, Alexej'i anımsıyorum; o da mantığını ve deneyimlerini aşan büyük rolünü oynuyordu. Bizim komutanla ortak bir yanı vardı: yaşından küçük gösteriyordu; ancak onun gençliği (komutanın tersine) incelikten yok-

---

* **Kothornos:** Eski Yunanlılarda, trajedi oynanırken giyilen yüksek ve kalın tabanlı ayakkabı. (Çev.)

sundu: Cılız bir bedeni, kalın gözlük camlarının arkasında miyop gözleri, siyah noktalarla dolu teni (ergenlik çağının son belirtileri) gözümün önünde. Önceleri, bir piyade okulunda öğrenciyken, günün birinde bu ayrıcalık elinden alınmış ve bizim birliğe atanmıştı. O günlerde, ünlü politik davalar görülüyordu. Binlerce Parti, adalet ve polis örgütü salonlarında, sanıkları güven, onur ve özgürlükten yoksun kılmak amacıyla durmadan eller havaya kalkıyordu. Alexej, kısa bir süre önce tutuklanan önemli bir komünistin oğluydu.

Günün birinde, aramızda belirmiş, Stana'dan boşalan yatak ona verilmişti. İlk günlerde benim yeni arkadaşlarıma baktığım gözlerle bakıyordu bizlere; içine kapanıktı. Öbür arkadaşlar, onun Parti üyesi olduğunu öğrendiklerinde (Parti'den dışlandığı daha ilan edilmemişti), onun yanında konuşmalarma dikkat etmeye başladılar.

Benim de vaktiyle Parti üyesi olduğumu öğrenince Alexej benimle daha rahat konuşmaya başladı; bana, yaşamın kendisini zorladığı bu büyük sınavdan, her ne pahasına olursa olsun, geçmesi ve Parti'ye ihanet etmemesi gerektiğini söyledi. Sonra (daha önce hiç dizeler yazmadığı halde) kendi yazdığı bir şiiri okudu. Buraya gönderileceğini öğrendikten sonra yazmıştı bu dörtlüğü:

Dilerseniz, yoldaşlarım, dilerseniz,
Bir köpek sayın beni, tükürün üzerime.
Köpek kılığında, tükürük yağmurunda, yoldaşlar,
Sadık kalıp saflarda olacağım sizlerle.

Onu anlıyordum, çünkü bir yıl önce ben de aynı şeyleri yaşamıştım. Ama şimdi kendimi çok daha az yaralı hissediyordum. Günlerimin yol göstericisi Lucie, beni Alexej gibilerin umutsuzca kıvrandıkları bu alandan geri çevirmişti.

11.

Yeniyetme komutanımız, bizim birlikte hegemonyasını uygularken, çıkış iznimi koparıp koparamayacağımı anlamaya çalışıyordum; Lucie'nin arkadaşları çoktandır işçi kollarına katılmışlardı; oysa ben karargâhtan ayrılmayalı bir ay olmuştu; komutan benim adımı ve yüzümü iyice bellemişti. Bu, bir askeri birlikte insanın başına gelebilecek en kötü olaydı.

Artık varlığımın her dakikasının onun kaprisine bağlı olduğunu bana anımsatmak için hiçbir fırsatı kaçırmıyordu. İzin sorunu iyice çıkmaza girmişti; daha gelir gelmez, ancak pazarları gönüllü ekiplerde düzenli olarak çalışanlara izin verileceğini açıklamıştı; bunun üzerine hepimiz gönüllü olarak katıldık; ancak bu, çekilmez bir yaşamdı, çünkü her allahın günü madene inmek zorundaydık.

İçimizden biri eninde sonunda bir cumartesi, sabahın ikisine kadar izinden yararlanacak olsa, bu kez pazar günü işbaşı yaptığında uykusuzluktan yorgun düşüyordu.

Ben de öbürleri gibi, bu pazar angaryası için kaydımı yaptırmıştım; ama bu bana kesinlikle izin alma garantisi sağlamıyordu, çünkü yatağın kötü yapılmış olması ya da buna benzer herhangi ufak bir suç, pazar günkü çabamızın değerini yoketmeye yetiyordu. Ancak iktidar, kendini beğenmişliğini salt gaddarlıkla göstermez; kimi zaman da, çok seyrek bile olsa, hoşgörüyle belirtir. Böylece birkaç hafta geçmişti ki, bizim yeniyetme komutan cömert davranma hevesine kapıldı ve ben de son anda bir gecelik izin koparabildim. Bu, Lucie'nin arkadaşlarının dönüşünden iki gün öncesine rastlıyordu.

Yaşlı kapıcı kadın benim adımı kayıt defterine yazdığı zaman huzursuz oldum. En sonunda dördüncü kata çıkmama izin verdi. Uzun bir koridorun sonundaki kapıyı vurdum. Kapı açıldı, ama Lucie kapının arkasında saklı duruyordu. Önümde yalnızca oda vardı; ilk bakışta bu odanın yurtlardaki sevimsiz odalarla hiçbir ilişkisi yoktu. Bilmem hangi dinsel tören için hazırlanmış bir salonda olduğumu sanabilirdim; masanın üstündeki

dalia buketi ona görkemli bir görünüm veriyor, iki kocaman kaktüs, pencereye doğru uzanıyordu. Her yerde, (masanın, yatağın, tahta döşemenin üstünde, çerçevelerin arkasında) yeşillikler göze çarpıyordu. Bir anda bunların kuşkonmaz olduğunu farkettim. Hazreti İsa'nın eşeğinin her an bu odaya gelmesi beklenebilirdi.

(Hâlâ açık kapının arkasında gizlenen) Lucie'yi kendime doğru çektim ve onu öptüm. Üstünde o şık siyah giysi, ayağında, giysilerini aldığımız gün kendisine armağan ettiğim yüksek ökçeli pabuçlar vardı. Bu görkemli yeşilliklerin arasında, bir rahibe gibi ayakta duruyordu.

Kapıyı kapattık ve ancak o zaman kızlar yurdunun sıradan bir odasında bulunduğumun bilincine vardım; bitkisel dekor, dört demir karyolayı, sıyrık içinde dört başucu sehpasını, bir masa ve üç sandalyeyi gözden saklamak için düzenlenmişti. Ama bütün bunlar, Lucie'nin bana kapıyı açtığı andan beri içimi dolduran coşkuyu kesinlikle azaltmıyordu: Bir ay sonra bana en sonunda birkaç saat için izin verilmişti; dahası vardı: uzun bir yıldan sonra, yeniden küçük bir *evin* içindeydim; bu içten ve sıcak hava beni her yandan sarıyor, sarhoş ediyor, güçlü soluğuyla beni nerdeyse kendimden geçiriyordu.

Buraya kadar, Lucie ile yaptığımız tüm gezilerde açık yerler beni karargâha, orada içinde yaşadığım koşullara götürüyordu; çevremi saran havadaki görünmez ipler beni o parmaklıklı yere kenetliyordu sanki. Kışla kapısının üstündeki "Halkımızın hizmetindeyiz" yazısı gözümün önünden gitmiyordu. Bana öyle geliyordu ki, "halka hizmet etmek"ten, bir an için vazgeçebileceğim tek bir yer yoktu. Bütün bir yıl boyunca özel bir odanın dört duvarı içinde bulunmamıştım.

Bu yepyeni bir durumdu benim için; üç saat boyunca mutlak bir özgürlüğe sahip olduğum izlenimine kapıldım; örneğin, istesem, (tüm askeri kurallara karşın) hiç çekinmeden, yalnız kasketimi, kayışımı değil, ceketimi, pantolonumu, postallarımı, her şeyimi çıkarabilir ve gerekirse onları ayağımın altına alıp çiğneyebilirdim; kimse görmeden istediğimi yapabilirdim; üstelik oda iyi ısıtılmıştı, bu tath sıcaklık ve bu özgürlük beni sarhoş edi-

yordu. Lucie'ye sarıldım ve onu yeşilliklerle döşenmiş yatağa doğru sürükledim. Gri renkli çirkin bir yatak örtüsüyle kaplı yatağın üstündeki bu küçük yeşil dallar beni tedirgin ediyordu. Onları evlilik simgeleri olarak yorumlamaktan başka bir şey gelmiyordu elimden. Lucie'nin saf ruhunda, en eski geleneklerin bilinçsizce yankılandığı düşüncesine kapıldım birden. Bu düşünce beni duygulandırdı. Lucie, dinsel bir törenin görkemli yöntemlerine göre, bekâretine veda etmeye kararlıydı anlaşılan. Onun öpücüklerime ve sarılmalarıma karşılık vermekle birlikte bunu belirgin bir çekingenlikle yaptığının ancak bir süre sonra farkına vardım. Dudakları ne denli istekle dolu olursa olsun yine de kilitli kalıyordu. Tüm bedenini benimkine bastırıyordu, ama bacaklarının sıcaklığını parmaklarımın altında hissetmek amacıyla elimi eteğinin altına soktuğum zaman kendini çekiyordu. İçtenlikle, hiçbir şey düşünmeden, kendimi onunla birlikte kör bir sarhoşluğa terketmek isteğimde yalnız olduğumu hissettim; Lucie'nin odasına gireli daha beş dakika geçmemişti ki, gözlerimin, hayal kırıklığının verdiği yaşlarla dolduğunu anımsıyorum.

Sonunda, yatağın üstünde yanyana oturduk, (zavallı kuşkonmaz dalları altımızda eziliyordu) ve konuşmaya başladık. Bir süre sonra (konuşmamız aksıyordu çünkü) onu yeniden kucaklamayı denedim, ama direniyordu; o zaman, onunla güreşmeye başladım, ama bunun o güzel aşk oyunlarından biri olmadığını anlamakta gecikmedim. Bu, ilişkimizi çirkin bir düzeye indirgemekten başka bir işe yaramayacak olan bir dalaşmaya dönüştü. Çünkü Lucie kendini adamakıllı, vahşice, nerdeyse umutsuz bir biçimde savunuyordu. Kendimi durdurmaktan başka çarem yoktu.

Onu sözlerle inandırmaya çalıştım; konuşmaya başladım; kuşkusuz, kendisini sevdiğimi söyledim. Sevmenin de tümüyle kendini birine vermek anlamına geldiğini anlattım. Basit ve yalın olmasına karşın bu sav çürütülemezdi; zaten Lucie'nin de onu çürütmek ister gibi bir hali yoktu. Onun yerine susmayı yeğliyor ya da yalvarıyordu:

"Hayır, yalvarırım sana, hayır!" ya da, "Bugün olmaz, bugün olmaz!" Sonra da, dokunaklı bir acemilikle, sözü başka bir

konuya çevirmek istiyordu.

Ben yeniden giriştim: "Birlikte olacağı adamı kışkırtıp, sonra onu alaya alan o kızlardan mısın sen? Bu kadar duygusuz, bu kadar kötü ruhlu musun?" diye sordum.

Sonra ona yeniden sarıldım ve yeniden kısa ve iç ezici bir güreş başladı. İçinde bir dirhem aşk olmayan çetin bir güreş. Yeniden içimde çirkinlik duygusu uyandı.

Birden bıraktım; tanrım nasıl olurdu da bunu daha önce düşünemezdim? Lucie bir çocuktu, aşk onu korkutuyor olmalıydı, o bakireydi, bilinmeyenden çekiniyordu; onun ancak cesaretini kırmaya yarayan bu zorbaca davranışlardan vazgeçmeye, kendimi tatlı ve anlayışlı göstermeye karar verdim. Cinsel ilişkinin, aramızdaki sevecenlik ilişkisinden hiçbir bakımdan farklı olmadığını, bu sevecenliğe ancak katkısı olabileceğini ona anlatmalıydım. Onun için çok ısrar etmedim ve Lucie'yi bu yoldan inandırmaya çalıştım. Öyle uzun süre sarılıyor ve öpüyordum ki artık hiçbir zevk almıyordum, onu içimden gelmeden okşayıp seviyordum ve belli etmeden boylu boyunca yatağa yatırmaya çalışıyordum. Sonunda başardım; göğüslerini okşuyordum. (Lucie buna hiçbir zaman karşı çıkmamıştı); tüm bedenine karşı sevecen davranmak istediğimi, bu bedenin o, Lucie olduğunu fısıldıyordum kulağına. Bedeninin tümüne karşı sevecenliğimi göstermek istiyordum; eteğini biraz kaldırmayı başardım sonunda; dizinin yirmi yirmibeş santimetre yukarısını öpebilecek kadar; ama ondan öteye varamadım; başımı cinsel organına doğru kaydırıyordum ki, dehşete kapılan Lucie elimden kurtuldu ve yataktan attı kendini. Ona baktım, ve şimdiye dek hiç görmediğim, için için nasıl kıvrandığını belirten bir yüz ifadesiyle karşılaştım.

"Lucie, Lucie, günışığı yüzünden mi utanç duyuyorsun? Karanlık mı olsun istiyorsun?" diye sordum ona; o da benim bu sorumu bir cankurtaran simidi gibi yakalayarak doğruladı: aydınlık onu utandırıyordu. Pencereye doğru giderek storu indirmek istedim, ama Lucie: "Hayır, olmaz! Bırak!" dedi.

"Neden?" diye sordum.

"Korkuyorum."

"Neden korkuyorsun, karanlıktan mı, aydınlıktan mı?"

Sustu, sonra ağlamaya başladı.

Ona acımak şöyle dursun, red yanıtı bana saçma, önyargılı ve haksız geliyor, bana acı veriyordu, onu anlayamıyordum. Ona, bakire olduğu için ve duyacağı fiziksel acıdan dolayı mı bana karşı direndiğini sordum. Bu türden bir soru karşısında, her seferinde uysal bir anlatımla beni doğruluyordu, çünkü red yanıtı için iyi bir gerekçe bulmuş oluyordu. Ona, bakire oluşunun güzel bir şey olduğunu ve her şeyi onu seven biri olarak salt benimle keşfedeceğini anlattım.

"Tümüyle benim olmak, benim kadınım olmak seni sevindirmiyor demek!" "Evet," dedi, bu düşüncenin kendisini sevindirdiğini söyledi. Bir kez daha ona sarıldım, o da bir kez daha kasıldı. Öfkeme hakim olmakta güçlük çekiyordum. "Peki, bana karşı neden böyle direniyorsun?" "Yalvarırım sana," diye yanıtladı Lucie, "gelecek seferi bekle, evet ben de istiyorum, ama bu akşam değil, bir başka sefer." "Peki, niye bugün değil?" "Hayır, bu akşam olmaz." "Peki, ne zaman, öyleyse? Sen de benim kadar iyi biliyorsun ki bu yalnız kalabileceğimiz son fırsat. Arkadaşların öbür gün geliyorlar! Ondan sonra seninle, kimsenin olmadığı bir yerde nasıl buluşacağız?" "Sen herhalde bir yer bulursun," dedi. "Tamam," dedim, "ben bir çözüm bulurum, ama geleceğine söz ver bana, çünkü senin odan kadar sempatik küçük bir yer bulabilme şansım çok az." "Hiç önemi yok," dedi, "hiç! Sen nerede istersen, ben razıyım."

"Peki, öyle olsun, yalnız bana söz ver, oraya geldiğimde benim karım olacaksın, böyle direnmekten vazgeçeceksin." "Evet," dedi. "Yemin eder misin?" "Evet."

Bu seferlik ancak bir sözle yetinmek zorunda olduğumu anladım. Zayıf bir olasılıktı ama yine de hiç yoktan iyiydi. Hayal kırıklığımı yendim; geri kalan zamanımızı konuşarak geçirdik. Giderken, kuşkonmaz iğneleriyle dolmuş olan üstümü başımı iyice silkeledim, Lucie'nin yanağını okşayarak, bundan böyle yalnız gelecek buluşmamızı düşüneceğimi söyledim ona. (Yalan söylemiyordum.)

12.

Lucie ile son buluşmamızdan sonra, yağmurlu bir sonbahar günü, derin su birikintilerini ayıran hendeklerle dolu bir yoldan, maden ocağından kışlaya doğru tek sıra halinde yürüyorduk; çamura batmış, kemiklerimize kadar ıslanmış bir durumdaydık. dinlenmeye gereksinimimiz vardı. Bir aydan beri büyük çoğunluğumuz bir pazar bile izin alamamıştı. Yemeğimizi henüz mideye indirmiştik ki, yeniyetme komutanımız bizi alelacele toplantıya çağırarak, odaların teftişi sırasında çeşitli düzensizlikler saptadığını bildirdi. Sonra, komutayı astsubaylara devretti ve ceza olarak talimlerin iki saat daha uzatılmasını buyurdu.

Silâhsız olduğumuzdan, askeri talimlerimiz özellikle saçma bir nitelikteydi; yaşamımızı zorlaştırmaktan, değerini düşürmekten başka bir amaç taşımıyordu. Yeniyetme komutanın hegemonyası altında, bir kez anımsıyorum, bütün bir öğleden sonra ağır tahtaları kışlanın bir köşesinden öbür köşesine taşımak, ertesi gün yeniden oradan oraya taşımak zorunda kalmıştık ve bu böyle on gün aralıksız sürüp gitmişti. Madenden dönüşte, kışlanın avlusunda tüm yaptıklarımız, aslında, tahtaları bir yerden bir yere taşımaya benzer işlerden oluşuyordu. Bugün yaptığımız ise, tahta yerine, bedenlerimizi bir yerden bir yere taşımak oluyordu; onları yürütüyor, sola ya da sağa döndürüyor, karınüstü yere uzatıyor, çakılların üstünde sürünerek yürütüyorduk. Bu manevraların üstünden üç saat geçmişti ki, komutan ufukta belirdi; astsubaylara, bizi fizik eğitime götürmeleri için buyruk verdi.

En arkada, barakaların ardında, dar ve küçük bir stadyum uzanıyordu. Orada hem futbol oynanabilir, hem de koşu yapılabilirdi. Astsubaylar bir yarış düzenlemeyi planlamışlardı. Bölük, onar kişilik dokuz gruptan oluşuyordu: yarışa katılacak dokuz ekip. Tabii astsubaylar iflâhımızı kesmeye niyetliydi, ama çoğu on sekiz yirmi yaşlarında ve hırslı olduklarından, onlar da yarışmak istiyordu; böylece bizden üstün olduklarını kanıtlayacaklardı; bu amaçla bize karşı, ilk ağızda on onbaşıdan kurulu bir

ekip oluşturdular.

Bize planlarını açıklamaları ve anlamamızı sağlamaları uzun zaman aldı: İlk on kişilik ekibin, alanın bir ucundan öbür ucuna dörtnala koşması; bitiş çizgisinde ise ondan sonraki ekibin ters yönde koşmaya hazır beklemesi gerekiyordu. Koşmaya hazır üçüncü koşucu ekip de ikinciyi izleyecek ve bu böyle sürüp gidecekti. Astsubaylar bizim sayımımızı yapmışlar ve bizleri pistin her iki ucuna yerleştirmişlerdi.

Madendeki çalışmalar ve talimlerden sonra, yorgunluktan bitkin düşmüştük; bu yarış planı bizi öfkeden kudurtuyordu; bunun üzerine, iki üç arkadaşıma küçük bir hile önerdim: en ağır tempoda koşacaktık! Bu öneri hemen kabul edildi, kulaktan kulağa yayıldı ve bitkin asker sürüsünü gizli bir gülme tufanı sardı.

Sonunda, hepimiz belirlenen noktalarda yerlerimizi almış, anlamsız bir hedefe yönelik olan bu yarışmaya hazır bekliyorduk. Üniformalı ve ayağımızda ağır postallar olduğu halde, diz çökmüş durumda depara geçmemiz gerekiyordu; hiç görülmemiş türden bir bayrak yarışıydı bu: Sopayı alacak olan yarışçı, kurallarm tersine, bize doğru koşacaktı. Avucumuzda tuttuğumuz gerçek bir yarış sopasıydı, depar işareti de gerçek bir start tabancası ile verildi.

Astsubaylar ekibinin ilk koşucusu olan onbaşı çılgın bir hamle için hız alırken, biz de rölanti dörtnala geçmek için yerimizde dikildik (ben başı çeken grupta bulunuyordum); yirmi metre kadar koşmuştuk ki, kahkahalarımızı güçlükle bastırmak zorunda kaldık, çünkü onbaşı alanın öbür ucundan şimdiden bize doğru yaklaşmıştı; bizim grup ise inamlmaz bir düzen içinde, depar çizgisine hâlâ oldukça yakın, olağanüstü bir çaba içerisinde soluk soluğa kalmış izlenimini veriyordu; parkurun iki ucunda toplanmış olan arkadaşlar bize seslenerek moral veriyorlardı.

"Yallah, yallah, yallah!" Yarı yolda, astsubayların iki numaralı yarışçısıyla karşılaştık. Astsubay, bizim henüz ayrıldığımız çizgiye büyük bir atılımla ulaşmak üzereydi. Sonunda hedefe vardık, sopayı devrettiğimiz anda ise, arkamızdan oldukça uzakta, üçüncü astsubay, elde sopa, depar çizgisinden ayrılmıştı bile.

Bu yarışı, siyah damgalı arkadaşlarımın son büyük gösterisi olarak anımsıyorum. Buluşları sınırsızdı: Honza, topallayarak koşuyor, herkes onu vargücüyle yüreklendiriyordu. Hedefe, bir aferin kasırgası içinde, gerçek bir kahraman gibi, öbürlerinden iki adım önde vardı. Çingene Matlos, koşu sırasında tam sekiz kez düştü kalktı. Cenek, dizlerini çenesine kadar kaldırarak koşuyordu (bu onu son süratle koşmaktan daha çok yoruyor olmalıydı). Hiçbiri oyunun kurallarını bozmadı; ne ciddi ve ağırbaşlı bir tavırla, hepimiz birimiz için sloganına uygun olarak kafileyi izleyen barış manifestolarının yazarı, disiplin meraklısı, çilekeş Bedrich, ne çiftçinin oğlu Josef, ne benden hoşlanmayan şu Petr Pekny, ne kollarını arkada kavuşturmuş gergin ve tırıs adımlarla yürüyen yaşlı Ambroz, ne kızıl saçlı Petran, ne de yolda "Hurra" diye haykıran Macar Varga; hiçbiri, bizi kahkahadan kırıp geçiren bu güzel ve basit mizanseni bozmadı.

Bu sırada, barakaların olduğu yönden bize doğru gelen yeniyetme komutan gözümüze ilişti. Onu gören bir onbaşı kendisine rapor vermek üzere öne çıktı. Komutan onu dinledi, sonra alanın bir ucundan bizim becerilerimizi izlemeye geldi. Sinirlenmeye başlayan astsubaylar (onlarm ekibi çoktan hedefe varmıştı) bize doğru bağırdılar: "Hadi, çabuk! Davranın, canlanın biraz!" Ama onların yüreklendirici sesleri bizimkilerinkine karışıyordu. Pusulayı şaşıran astsubaylar ne yapacaklarını bilmiyorlardı, yarışmayı durdurup durdurmama konusunda birbirlerine soruyorlar, biri öbürüne seyirtiyor, bir çıkar yol bulmaya çalışıyorlar, arada bir komutana bir göz atıyorlardı. Komutan ise, onlara hiç bakmadan, yarışmayı buz gibi bir yüzle izlemekle yetiniyordu.

Son grup depar çizgisinden ayrıldı. Alexej bu gruptaydı; onun nasıl davranacağım ilgiyle bekliyordum. Tahminimde yanılmamıştım: oyunu bozmak istiyordu. İlk başta tüm gücüyle öne atıldı, yirmi metre kadar sonra, en azından beş metre kadar öndeydi. Ama tam o sırada garip bir şey oldu: koşu ritmi giderek zayıfladı, geride kalmaya başladı; Alexej'in, istese bile oyunu bozamayacağını anladım. Bu cılız bir oğlandı, geldikten sonra iki gün içinde, ona ister istemez hafif işler vermek zorunda kalmış-

lardı, çünkü oğlanda ne kas vardı ne nefes! Bu koşunun bizim tiyatro oyununun odak noktasını oluşturacağını sezinledim. Alexej vargücüyle koşuyor ama aynı gruptan olan ve beş adım arkadan sürüklenip gelen tiplerden nerdeyse ayırdedilemiyordu; komutan ve astsubaylar, Alexej'in, depardan şimşek gibi fırlamasının da komedi programının bir parçası olduğunu sanıyorlardı herhalde; Honza'nın yalandan topallaması, Matlos'un düşüşleri ya da taraftarlarımızın bizi destekleyen kükremeleri gibi. Alexej, tıpkı arkasından, yalandan binbir güçlük ve gürültüyle soluyarak gelen öbürleri gibi yumruklarını sıkmış koşmaya çabalıyordu. Ama Alexcj'in gerçekten solunum yolu rahatsızlığı vardı; ona tüm çabasıyla egemen olmaya çalıştıkça, yüzünden gerçek ter akıyordu; pistin ortasına gelince Alexej hızını daha da azaltmak zorunda kaldı; öyle ki, öbürleri hiç acele etmeden arkasından yetiştiler; bitiş çizgisine otuz metre kala onu geçtiler; yirmi metre kala Alexej koşmayı bıraktı ve sendeleyerek bitişe vardı. Bir eliyle göğsünün sol yanını bastırıyordu.

Komutan toplanmamızı buyurmuştu. Böyle yavaş koşmamızın nedenini bilmek istiyordu. "Çok yorulmuştuk." Yüzbaşı yoldaş, tüm yorgunların ellerini kaldırmalarını buyurdu. Ellerimizi kaldırdık. Alexej'i gözlüyordum (benim önümdeki sıradaydı); yalnız o el kaldırmamıştı. Ama komutan bunu farketmemişti. "Güzel, demek herkes yorgun," dedi. "Hayır," dedi birisi. "Yorgun olmayan kim?" Alejex "Ben," diye yanıtladı. "Bak hele, siz yorgun değil misiniz?" diye sordu komutan, şaşkmlıkla ona bakarak. "Nasıl oluyor da siz yorgun değilsiniz?" "Çünkü ben komünistim," diye yanıtladı Alexej.

Bu sözler üzerine bizim bölük sessizce güldü. "Demek yorgun değilsiniz?" diye yineledi komutan. "Hayır," diye yanıtladı Alexej." "Yorgun olmadığınıza göre, bu yarışmayı kasten sabota ettiniz öyleyse. Bu yüzden, ayaklanma girişiminden ötürü size onbeş gün hapis cezası veriyorum. Sizlere gelince, sizler yorgundunuz. Mazeretiniz var. Bu yarışma sırasındaki veriminiz beş para etmediğine göre, yorgunluğunuz izin günlerinizden kaynaklanıyor. Sağlığınız gözönünde tutularak, bölüğün izinleri iki ay süreyle kaldırılmıştır."

Cezaevine girmeden önce Alexej benimle konuşmak istedi; bir komünist gibi davranmadığım için bana serzenişte bulundu; sert bakışlarla, sosyalizm yanlısı olup olmadığımı sordu. Ona sosyalizmden yana olduğumu söyledim; ancak burada, kara listedekilerin karargâhında, bunun hiçbir önemi yoktu, çünkü burada dışardakinden farklı bir sınır çizgisi vardı; bir yanda, kendi özyazgılarını yitirmiş olanlar, öte yanda ise o yazgıyı onlardan çalarak bundan keyfince yararlananlar vardı. Alexej beni onaylamadı: Ona göre sosyalizm ile karşı devrimcilik arasındaki ayrım çizgisi her yerde aynıydı; kışlamız, her ne olursa olsun sosyalizm düşmanlarına karşı bir savunma aracından başka bir şey değildi. Ona, bizim yeniyetme komutanın, sosyalizmi düşmanlara karşı nasıl savunduğunu sordum. Değil mi ki, Alexej'i onbeş gün için kodese tıkıyor ve insanlara karşı böyle kötü davranarak onları sosyalizmin en şiddetli düşmanları haline getiriyordu. Alexej, komutandan hoşlanmadığını kabul etti. Ama kışla eğer sosyalizm düşmanlarına karşı bir savunma aracı ise, Alexej'in buraya yollanmaması gerektiğini kendisine söylediğim zaman, bana sertlikle, burada çok haklı nedenlerle bulunduğunu söyledi: "Babam casusluk suçundan tutuklandı. Bunun ne demek olduğunu düşünebiliyor musun? Parti bana nasıl güvenebilir? Parti bana güvenmemekle görevli," dedi.

Sonra Honza ile konuştum; (Lucie'yi düşünerek) bizi bekleyen izinsiz iki aydan yakındım. "Enayi, sen de" dedi, "eskisinden daha çok çıkacağız!"

Bayrak yarışının eğlenceli sabotajı, arkadaşlar arasındaki dayanışma kavramını güçlendirmiş ve içlerindeki inisiyatif esprisini uyandırmıştı. Honza, kışladan sıvışma olanaklarını incelemekle görevli, sınırlı kişilerden oluşan bir çeşit komite kurmuş, kırk sekiz saat içinde her şey yoluna girmişti; bu amaç için kullanılmak üzere bir gizli fon kurulmuş, bizim koğuşlardan sorumlu iki astsubay da parayla tutulmuştu; parmaklıkları kesmek için en uygun yerin bulunması da uzun sürmedi. Burası, kışlanın bittiği yerde, revirden başka yapının bulunmadığı bir köşeydi; köyü oluşturan evlerden en baştaki evle parmaklık arasında beş altı metre ya var ya yoktu. Burada iyi tanıdığımız bir madenci otu-

ruyordu. Arkadaşlar onunla çarçabuk anlaştılar: avluya açılan kapıyı anahtarla kilitlemeyecekti; kaçak asker gizlice parmaklığa varacak, sonra göz açıp kapayana kadar onu aşacak ve beş metre kadar koşacaktı; avlu kapısından çıktı mıydı kurtulmuş demekti; evin içinden geçecek ve arkadan kasabanın bir sokağına çıkacaktı.

Bu yol oldukça güvenliydi; tabii, aşırılığa kaçmamak koşuluyla; çok sayıda adam aynı gün kışladan ayrılırsa yoklukları kolayca anlaşılırdı; Honza'nın komitesi, çıkışları düzenlemekle de görevliydi.

Ama daha benim sıram gelmeden, Honza'nın tüm girişimi yıkıldı. Bir gece komutanın kendisi barakaları teftişe çıktı ve üç kişinin eksik olduğunu saptadı. Koğuşların sorumlusu olan onbaşıyı sıkıştırdı; onbaşı kaçaklara önceden haber vermemişti. Komutan, sanki her şeyi biliyormuş gibi, onbaşıya ne kadar rüşvet aldığını sordu. O da, birisinin kendisini ihbar ettiğini sanarak, inkâra bile kalkışmadı. Komutan, Honza'yı yüzleştirmek için çağırttı, onbaşı da parayı ondan aldığını itiraf etti.

Yeniyetme komutan bizi mat etmişti. Onbaşıyı, Honza ile o gece gizlice kaçmış olan üç askeri de askeri savcıya gönderdi. (En iyi arkadaşıma veda bile edemedim, her şey biz madendeyken, sabahleyin çarçabuk olup bitmişti; ancak çok sonra, hepsinin hüküm giydiğini, Honza'nın bir yıla mahkûm olduğunu öğrendim). Bizi toplantıya çağıran komutan, iki ay fazladan izin yasağına çarpıldığımızı, ayrıca bundan böyle disiplin birliklerinin yönetimi altına gireceğimizi bildirdi; bunlara ek olarak, iki gözcü kulesinin yapılması, çevreye projektörlerin yerleştirilmesi ve kışlanın korunması amacıyla kurt köpekli iki gözcünün gönderilmesi için buyruklar verdi.

Komutanın bu işe el atması öylesine ezici ve kesin olmuştu ki, hepimiz aynı duyguya kapıldık: biri, Honza'nın girişimini ihbar etmiş olacaktı. Muhbirliğin, kara listedekiler arasında geçerli olduğu söylenemezdi; hepimiz bundan nefret ediyorduk, ama böyle bir olasılık her zaman için vardı; çünkü koşullarımızı düzeltmek, hedefe gecikmeden varmak, rahat bir gelecek sağlayacak iyi bir belge edinmek için en etkin yol buydu; büyük çoğun-

luğumuz, bu en aşağılık duruma düşmemeyi başarmıştı ama, başkalarından kolayca kuşkulanmamayı daha başaramamıştık.

Bu kez de, bu türden bir kuşku hepimizin içinde kök saldı ve çok geçmeden kolektif bir inanca dönüştü (gerçi komutanın darbesi kesinlikle bir ihbar sonucu olmayabilirdi), ama hepimizin kuşkusu, kesinlikle Alexej üzerinde yoğunlaşmıştı. Kendisi o sırada hapis cezasının son günlerini yaşıyordu; ama her sabah bizimle birlikte madene iniyordu, elbette herkes onun uyanık bir polisten farksız olduğunu, Honza'nın girişiminin pekâlâ kulağına çalınmış olabileceğini ileri sürüyordu.

Zavallı gözlüklü öğrenciye her türlü eziyet ediliyordu: ekip şefi (bizden biri) ona en tatsız işleri yüklüyordu; araç gereçleri düzenli olarak kayboluyor, Alexej de bunları kendi maaşından ödemek zorunda kalıyordu; imalar ve aşağılamalar durmadan birbirini izliyordu; ayrıca birçok üzücü olaya katlanması gerekiyordu. Dibinde tahta kerevetinin bulunduğu tahta perdenin üstüne biri, makine yağıyla, koca siyah harflerle: DİKKAT, 'HAİN' diye yazmıştı.

Honza ve dört suçlunun muhafız eşliğinde kışladan ayrılmalarından birkaç gün sonra bir akşamüstü, bizim grubun koğuşuna bir gözatmaya gitmiştim. Kimse yoktu, Alexej'den başka. O da yatağının üstüne eğilmiş, yenibaştan düzeltmeye çalışıyordu. Neden yatağını düzelttiğini sordum. Bana, çocukların günde birkaç kez yatağını bozduklarını anlattı. Ona, herkesin Honza'yı onun ihbar ettiğine inandığını söyledim. Şiddetle karşı çıktı; neredeyse ağlayacaktı; hiçbir şeyden haberi yoktu ve asla muhbirlik etmemişti; "Niye öyle söylüyorsun? dedim ona." Kendini komutanın işbirlikçisi olarak görüyorsun. O zaman, muhbirlik yapman doğal sayılır." "Ben komutanın işbirlikçisi değilim! Komutan bir sabotajcı!" dedi, kesik kesik konuşarak. Sonra bana kendi görüşünü açıkladı; kodesteyken, düşünceleri onu bu kanıya yöneltmişti: Parti, bu siyah asker birliklerini, silâh emanet edemediği, buna karşın yeniden eğitme gereğini duyduğu kişiler için kurmuştu. Ancak, sınıf düşmanları uyumuyordu, onlar ne pahasına olursa olsun bu eğitime engel olmak istiyorlardı. Onların istediği, siyah askerlerin komünizme karşı şiddetle kin tutma-

larını sağlamaktı; böylece karşı devrime hizmet edecek bir yedek güç oluşturacaklardı. Yeniyetme komutanın, herbirinin ayrı ayrı öfkesini kışkırtacak biçimdeki davranışları, düşman stratejisinin bir parçası olduğunu açıkça gösteriyordu!

Parti düşmanlarının ne kadar gizli köşelere burunlarını sokabileceklerinden hiçbir haberim yoktu anlaşılan. Komutan, kesinkes bir düşman ajanıydı. Ama Alexej, görevinin ne olduğunu biliyordu ve komutanın davranışlarına ilişkin ayrıntılı bir rapor yazmıştı. Bulutlardan yere indim sanki: "Ne yazdın, nereye yazdın?" diye bağırdım. Parti'ye komutan aleyhinde bir şikâyette bulunduğunu açıkladı bana.

Bu arada barakadan çıkmıştık. Bana, öbürlerinin önünde kendisiyle görünmekten korkup korkmadığımı sordu. Ona, böyle bir soru sorması için insanın enayi olması gerek; hele mektubunun, istediği yere varacağını düşünmek için iki kat enayi olması gerek dedim. Bunun üzerine, bir komünist olarak, her türlü koşullar altında, yüzünü kızartmayacak biçimde davranması gerektiğini söyledi. Benim de (Parti'den dışlanmış olsam bile), bir komünist olduğumu ve başka türlü davranmam gerektiğini bana bir kez daha anımsattı: "Biz komünistler, burada olup biten her şeyden sorumluyuz." Bu sözler beni öfkelendirdi; ona, "Özgürlük olmaksızın sorumluluk düşünülemez," dedim. Bana, bir komünist gibi davranacak kadar kendisini özgür hissettiğini söyledi; komünist olduğunu kanıtlamalıydı ve kanıtlayacaktı; bunu söylerken çenesi titriyordu; bugün, bunca yıl sonra, bu an'ı anımsarken, Alexej'in o zamanlar henüz yirmi yaşını aşkın olduğunun, onun bir genç adam, bir yeniyetme olduğunun daha çok bilincine varıyorum.

Yazgısı, küçücük bir bedene giydirilmiş bir dev giysisi gibi üstünde dalgalanıyordu.

Alexej'le bu görüşmeden kısa bir süre sonra Cenek bu hainle ne diye konuştuğumu sordu. "Alexej bir enayi, ama hain değil," dedim ona ve komutan aleyhine yaptığı yakınmayla ilgili açıklamaları anlattım. Bunlar, Cenek'i etkilemedi: "Enayi mi değil mi bilemem, ama, hain olduğu kesin," dedi. "Çünkü kamu önünde babasını inkâr etmek için insanın hain olması gerekir."

Anlamıyordum; benim haberim olmamasına şaştı; komiserin kendisi, Alexej'in bir bildirisinin yer aldığı birkaç aylık gazeteleri onlara göstermişti: Alexej, kendisinin en kutsal saydığı şeye ihanet etmiş ve pislik bulaştırmış olan babasını inkâr ediyordu.

O gün akşama doğru, (birkaç gün önce yapılan) gözcü kulesinin tepesinden, projektörler, kışlayı ilk kez aydınlatıyordu; bir nöbetçi, köpeği ile birlikte parmaklıkların çevresinde gidip geliyordu.

Anlatılması olanaksız bir üzüntü çöktü üzerime: Lucie'den yoksundum, bitip tükenmek bilmeyen iki ay süresince onunla buluşamayacaktım. Aynı akşam oturup ona uzun bir mektup yazdım; uzun süre onu göremeyeceğimi, kışladan çıkmaya hakkımız olmadığını ve istediğim şeyi benden esirgemiş olmasından ne denli içlendiğimi, onun anısının, bu karanlık haftalara katlanmama yardımcı olabileceğini anlattım.

Mektubu postaladığımın ertesi günü yine o sonu gelmez hazırol, ileri marş, yat kalklarla vakit öldürüyorduk. Önceden saptanmış bu hareketleri otomatik olarak uyguluyordum. Ne öfkeli öfkeli komutlar yağdıran onbaşıyı, ne de yürüyen ya da kendilerini yerlere atan arkadaşlarımı gözüm görüyordu; çevremdeki şeyleri de iyi seçemiyordum: barakaların bulunduğu avlunun üç bir yanını, bir de yol boyunca uzanan bir parmaklığın bulunduğu avlunun dördüncü yanını. Orada, zaman zaman, yoldan geçenler durup bize bakardı. Daha çok çocuklar; yalnız ya da onlara bu parmaklıkların ardında küçük askerlerin eğitim yaptığını anlatan ana babalarıyla birlikte gelen çocuklar. Tüm bunlar, benim için cansız bir dekora, renkli bir tuvale dönüşürdü bir süre sonra (demir parmaklıkların ardında olan her şey boyalı bir tuvalden başka bir şey değildi), yine de o yöne bakmayacaktım, eğer birisi, o taraftan "Düş mü görüyorsun bebeğim?" diye seslenmeseydi.

Ancak o zaman görebildim onu. Lucie'ydi. Parmaklığın arkasında duruyordu. Sırtında eski kahverengi mantosu (alışveriş yaptığımız gün, yaz bitince, soğukların geleceğini neden unutmuştuk sanki?), ayaklarında o siyah yüksek ökçeli şık ayakkabılar (benim armağanım) vardı. Hiç kımıldamadan bizi seyrediyor-

du. Giderek artan bir ilgiyle askerler onun bu garip sabırlı haline ilişkin yorumlar yapıyorlar ve zorla bekarlığa mahkûm edilmiş erkeklerin cinsel umutsuzluğunu sözlerine yansıtıyorlardı. Astsubay bile sonunda askerlerin dikkatsizliklerinin ve kendi aralarındaki kaynaşmaların farkına vardı, nedenini de bulmakta gecikmedi; kendi güçsüzlüğüne kızıyordu: genç kıza orada durmasını yasaklayamazdı; demir parmaklıkların dışmda, onun yetkilerini aşan, az çok özgür bir alan vardı. Askerlere, gözlemlerini kendilerine saklamalarını buyurduktan sonra, komutlarının ses tonunu ve eğitimin temposunu artırdı.

Lucie, birkaç adım attığı anda benim görüş alanımdan tümüyle çıkıyordu. Ama sonunda yine birbirimizi görebileceğimiz bir yere geliyordu. Bitişik düzen saati en sonunda bitti, ama Lucie'ye yaklaşma zamanı bulamadım, çünkü palaspandıras siyasal eğitim dersine yetişmek gerekiyordu; barış yanlıları ve emperyalistler üzerine açıklamalar dinledik ve ancak bir saat sonra kaçabildim. Acaba Lucie hâlâ parmaklığın yanında mıydı? Evet, oradaydı; ona doğru koştum.

Bana, kendisine karşı hınç duymamamı söyledi; beni seviyordu; onun yüzünden üzüntü çektiğim için, kendi kendine kızdığını anlattı. Ona kendisini ne zaman görebileceğimi bilmediğimi söyledim. Bunun önemi olmadığını, buraya yeniden sık sık geleceğini söyledi (arkamdan birileri geçiyor ve bağırarak bize açık saçık şeyler söylüyorlardı). Lucie'ye, askerlerin kabalığının ona utanç verip vermeyeceğini sordum. Beni sevdiğine göre, bunun önemsiz olduğunu söyledi. Demir parmaklıkların arasından bir gül verdi bana (borozan çaldı, toplantıya çağırıyorlardı bizi), demir parmaklıkların arasındaki açıklıktan öpüştük.

13.

Lucie hemen her gün kışlanın yakınlarına geliyordu. Sabahları madendeydim, kışlaya ancak öğleden sonra gelebiliyordum; her gün küçük bir buket çiçek veriliyordu bana (yüzbaşı, eşyamızı teftiş etmeye geldiğinde, çiçeklerin hepsini yerlere atıyordu). Lucie ile seyrek olarak birkaç tümce konuşabiliyorduk (klasik, klişeleşmiş tümcelerdi bunlar, çünkü toplam olarak birbirimize söyleyecek hiçbir sözümüz yoktu; düşünce ya da haber ahşverişi yapamıyorduk, tek bir gerçeği binlerce kez birbirimize doğruluyorduk); hemen her gün, ona mektup yazıyordum; aşkımızın en yoğun dönemiydi bu. Nöbetçi kulesinin projektörleri, akşama doğru köpek havlamaları, yeniyetme komutanın, bizim üzerimizdeki egemenliği, bütün bunlar, Lucie'nin gelişine yönelik düşüncelerimde pek az yer tutuyordu.

Aslında, köpeklerin koruması altındaki bu kışlada olsun, bedenimi sarsan elektrikli delicinin üzerine abanarak çalıştığım madende olsun, çok mutluydum. Mutluydunı, gururluydum, çünkü Lucie benim için arkadaşlarımın, astsubayların sahip olamadığı bir hazineydi: seviliyordum, seviliyordum, apaçık, herkesin gözü önünde. Gerçi Lucie, arkadaşlarımın gözündeki ideal kadını simgelemiyor, sevecenliğini onlara göre garip bir biçimde sergiliyordu, ama yine de bu bir kadının sevgisiydi ve bu sevgi onlarda, şaşkınlık, özlem ve kıskançlık yaratıyordu.

Bizim, dünyadan ve kadınlardan uzak bu kapalı yaşamımız sürdükçe konuşmalarımız da tüm ayrıntılarıyla kadın üzerinde yoğunlaşıyordu. Kadın yüzündeki ya da göğsündeki benlerini anımsıyor, ya da karakalemle kâğıt üstüne, kazmayla kilin üstüne, parmağımızın ucuyla kumun üstüne kadın göğüsleri ve kadın kıçları çiziyorduk; bu hayâli butların, kalçaların, hangisinin ideal ölçülere uygun olduğunu tartışıyorduk; cinsel ilişki sırasında söylenen sözleri, iniltileri gerçeğe uygun biçimde canlandırmaya çalışıyorduk; tüm bunlar yineleniyor ve her seferinde yeni ayrıntılar ekleniyordu. Sonunda, ben de sorguya çekildim. Arkadaşlar, sözünü ettiğim kızı, her gün karşılarında gördüklerinden

ve onun somut görünüşünü, benim anlatımıma kolayca bağlayabilecekleri için beni daha da merakla dinliyorlardı. Arkadaşlarımı hayâl kırıklığına uğratamazdım, anlatmaktan başka çarem yoktu. Ben de bunun üzerine, Lucie'nin hiç görmediğim çıplaklığından, hiç yaşamadığım aşk gecelerimizden sözettim; böylece, gözlerimin önünde birden Lucie'nin sakin tutkusunun ayrıntılı ve kesin tablosu canlanıverdi.

Onunla ilk seviştiğim gün nasıl geçmişti? Onun evinde, kaldığı yurt odasındaydık; benim önümde soyunmuştu; uysal, sevecen, ama bedenini savunarak; çünkü ne de olsa bir köylü kızıydı ve ben onu çıplak gören ilk erkektim. Bu utangaçlığı beni deli gibi kışkırtıyordu, bu sevgiyle karışık utangaçlık. Ona yaklaştığım zaman, ezilip büzülüyor, elleriyle önünü kapatıyordu...

Neden hep o yüksek ökçeli siyah ayakkabıları giyiyordu?

Bu ayakkabıları ona, salt benim önümde, çırılçıplak, ayaklarında bu pabuçlarla dönüp dursun diye almıştım. Utanıyordu ama her istediğimi de yapıyordu; ben her zaman, elimden geldiğince, uzun bir süre giyimli duruyordum; o da bu küçük pabuçlar ayağında, odanın içinde çıplak dolanıyordu (benim giyimli, onunsa çıplak olması dehşetli hoşuma gidiyordu); çıplak olarak dolaptan şarap almaya gidiyor ve yine çıplak olarak gelip bardağımı dolduruyordu...

Böylece, Lucie'nin parmaklığa geldiği günlerde, artık onu seyreden yalnızca ben değildim, Lucie'nin nasıl seviştiğini, o anda neler söylediğini ya da nasıl içini çektiğini tüm ayrıntılarıyla bilen on kadar arkadaş da benimle birlikte onu izliyordu.

Her seferinde, anladıklarını belirten bir tavırla, ayağında yine o siyah pabuçların olduğunu saptıyorlar ve yüksek ökçelerinin üstünde cambaz gibi küçük odanın bir köşesinden öbür köşesine kadar onun çıplak olarak gezindiğini düşlüyorlardı.

Arkadaşlarımın her biri, bir kadını anımsayabilir ve onu öylece başkalarıyla paylaşabilirdi ama, benden başka hiçbiri, o kadının görünümünü sunmak gücüne sahip değildi; yalnız benimki gerçekti, canlıydı ve oradaydı.

Lucie'nin çıplaklığını ve erotik davranışlarını anlatmaya beni iten dayanışma duygusu, isteğimin büsbütün somutlaşmasına

ve acıya dönüşmesine yol açtı. Lucie'nin gelişlerini açık saçık sözlerle yorumlayan arkadaşlar beni asla kızdırmıyordu: onların Lucie'ye sahip olma biçimi benim ona sahip olmamı engelleyemezdi (parmaklıklar ve köpekler onu hepsinden, benden bile koruyordu, buna karşılık hepsi onu bana sunuyordu: hepsi, Lucie'nin beni rahatsız eden bir imgesini sunmak için *sözbirliği etmişti* sanki, onu benimle birlikte biçimlendiriyor, ona çıldırtıcı bir çekicilik kazandırıyorlardı; kendimi arkadaşlarıma teslim etmiştim ve hep birlikte Lucie'ye karşı beslediğimiz isteğin tutsağı olmuştuk. Onu görmek için parmaklığın yanına vardığımda, bedenimi titremeler sarıyordu; konuşamıyordum bile; onu öylesine istiyordum ki. Altı ay boyunca utangaç bir öğrenci gibi, ondaki dişiliği sezinlemeden kendisiyle nasıl görüşebildiğimi bir türlü anlayamıyordum. Lucie ile tek bir sevişme için her şeyimi feda edebilirdim.

Bununla, ona olan bağlılığımın kaba ve bayağı bir duyguya dönüştüğünü, sevecenliğini yitirdiğini söylemek istemiyorum. Yalnızca şunu söylemek istiyorum: O günlerde, yaşamımda ilk kez, bir kadına karşı tam bir istek duyuyordum, tüm benliğim buna bağlanmıştı: bedensel ve ruhsal olarak. Şevhet ve sevecenliğe, üzüntü ve yaşama sevincine, bayağılığa olduğu kadar avuntuya, bir anlık zevkin yanısıra sonsuz mülkiyete karşı bir susamışlık vardı içimde. Tümüyle bağımlı olmuş, bu amaca yönelmiş ve her şeyimi onun üzerinde yoğunlaştırmıştım. Bu anlarımı yitirilmiş bir cennet olarak anımsıyorum. Köpeklerin ve nöbetçilerin koruması altındaki garip bir cennet. Lucie ile kışla dışında buluşabilmek için ne olursa olsun her şeye hazırdım; bana bir dahaki buluşmamızda artık kendini savunmayacağma ve nereye istersem geleceğine sözvermişti. Demir parmaklıklar arasından bir kez bu sözünü yinelemişti. Bu yüzden, tehlikeli bir işe girişmeye değerdi.

Bu iş zamanla kafamda olgunlaştı. Honza'nın planının özünden haberi yoktu komutanın. Parmaklıklar arasındaki gizli aralık olduğu gibi duruyordu ve kışlanın yanıbaşındaki evde oturan madenci ile varılan anlaşma da hâlâ geçerliydi. Gözetim şu sırada, gerçekten öylesine sıkıydı ki, gündüz kaçmak sözkonusu

değildi. Geceleri, gardiyanlar kurt köpekleriyle çevrede dolanıyorlar, projektörler ortalığı aydınlatıyordu, ama tüm bu önlemler bizim artık olanaksız hale gelmiş kaçışlarımızı önlemekten çok, komutanın zevki için alınıyordu. Yakayı ele vermek, askeri mahkemeye çıkarılmak demekti. Bu da, göze alınamayacak kadar büyük bir tehlikeydi. İşte bu zayıf da olsa, benim şansıma, diyordum kendi kendime. Kışladan çok uzak olmayan gizli bir sığınak bulmam gerekiyordu ikimiz için. Çevrede oturan madencilerin çoğu bizimle aynı asansörle madene inerlerdi. Böylece çok geçmeden ellilik, dul bir madenciyle anlaşma yolunu buldum. Adam, o zamanın parasıyla üçyüz kurona, bana lojmanını ödünç vermeyi kabul etti. Bu, tek katlı kurşuni renkte bir kulubeydi. Kışladan görülebiliyordu burası; Lucie'ye, parmaklıkların ötesinden evi gösterdim ve ona tasarımı anlattım; sevinmedi; kendisi yüzünden böyle bir riske girmekten vazgeçirmeye çalıştı beni ve sonunda, hayır demesini bilemediği için kabul etti.

Kararlaştırdığımız gün geldi. Her şey oldukça garip başladı. Daha madene yeni girmiştik ki, yeniyetme komutan demeçlerinden birini dinletmek üzere bizi toplantıya çağırdı. Genelde, bu konuşmalarında, gelecekteki bir savaşın rüzgârlarını estirir ve karşı devrimcilerin nasıl bir gaddarlıkla yok edileceğini anlatır dururdu (ona göre, bizler ilk saftaydık). Bu kez yeni düşünceler eklemişti demecine: sınıf düşmanları Komünist Parti'si saflarına sızmıştı; ama espiyonlar ve hainler şunu iyi bilmeliydiler: kendilerini kamufle eden düşmanlara, düşüncelerini gizlemeyenlerden çok daha kötü davranılacaktı, çünkü, kılık değiştirmiş düşman, kuduz köpekten farksızdı. "Aramızda işte böyle biri var," dedi yeniyetme komutan ve Alexej'in bulunduğu sıradan öne çıkmasını buyurdu. Sonra cebinden bir kâğıt parçası çıkararak onun burnuna dayadı: "Bu mektup sana bir şey söylüyor mu?" diye sordu. "Evet," dedi Alexej." "Sen işte o kuduz köpeklerden birisin; üstelik bir muhbir ve bir hafiyesin. Ancak, bir köpeğin ulumaları uzaktan duyulmaz!" Sonra onun gözleri önünde mektubunu yırttı.

"Sana başka bir mektubum var," dedi komutan, Alexej'e açık bir zarf uzatarak, "Bunu yüksek sesle oku!"

Alexej, zarftan bir kâğıt çıkardı, bir göz gezdirdi – ve sustu. "Okusana!" diye yineledi subay. Alexej susmayı sürdürüyordu. "Okumak istemiyor musun?" diye sordu komutan ve Alexej'in kafa tutması üzerine buyurdu: "Yat aşağı!" Alexej çamurun içine yüzüstü yattı. Yeniyetme komutan onun yanıbaşında ayakta duruyor ve bekliyordu. Hepimiz, bunu ancak Ayağa kalk! Yat! Ayağa kalk! Yat! buyruklarının izleyeceğinden ve Alexej'in bir doğrulup bir yatmak bir doğrulup bir yatmak zorunda kalacağından emindik. Ama, komutan buyruklarını sürdürmedi, Alexej'in yanından ayrıldı ve ağır adımlarla ilk sıradaki askerlerin önünden geçti, donanımlarını gözden geçirdi, sıranın sonuna geldi. (bu birkaç dakika sürdü), topuklarının üzerinde döndü ve acele etmeksizin yüzüstü yatan askerin yanına geldi:

"Şimdi oku bakalım," dedi. Alexej, çamura bulanmış çenesini kaldırdı, o an'a kadar mektubu sımsıkı tuttuğu elini uzattı ve yattığı yerden okudu: "15 Eylül 1951 tarihinde, Çekoslovakya Komünist Parti'sinden çıkartıldığınızı bilgilerinize sunarız. Bölge Komitesi..." Komutan, Alexej'e sırada yerini almasını buyurdu ve komutayı bir astsubaya devretti. Sonra bizi eğitime çıkardılar.

Yanaşık düzenden sonra, siyasal eğitime geçildi. Saat altı buçuğa doğru (daha şimdiden gece olmuştu), Lucie parmaklığın yanında bekliyordu; ona doğru yöneldim. Kız başını öne doğru eğdi; bu her şeyin yolunda gittiğini bildiren bir işaretti. Sonra oradan ayrıldı. Akşam yemeğini yedik, ışıklar söndürüldü, yatmaya gittik; yatağımda, koğuş nöbetçisi onbaşının uyumasını bekledim. Sonra postallarımı giydim ve olduğum gibi, uzun beyaz iç donu ve gecelik entarimle orayı terkettim. Koridoru geçerek avluya vardım. Üşüyordum. Parmaklığın arasındaki geçitin, karargâhın sonunda, revirin arkasında ayarlanmış olması iyi bir rastlantıydı, çünkü beklenmeyen bir durumla karşılaştığım zaman her an için hastalandığımı ve doktoru aramaya geldiğimi bahane edebilirdim. Ancak, kimseye rastlamadım; revirin çevresini dolandım; duvarın gölgesinde kalmaya özen gösteriyordum; bir projektör, tembel tembel aym yeri aydınlatıp duruyordu (nö-

betçi kulesindeki adam işini pek ciddiye almıyor olmalıydı); benim geçmem gereken avlunun ò bölümü karanlıkta kalıyordu; tek bir kaygım kalmıştı: bütün gece, köpeği ile birlikte parmaklık boyunca volta atan gardiyanla karşılaşmak. Her şey susuyordu (bu da benim işimi zorlaştırıyordu); yaklaşık on dakika kadar orada kaldım. Sonunda, bir havlama işittim; bu, karargâhın taa öbür ucundan geliyordu. Duvardan sıyrılarak, Honza'nın müdahalesinden beri, parmaklığın toprak düzeyine kadar indirilmiş olduğu yere geldim. Karınüstü yatıp kayarak altından geçtim. Artık duraksamamak gerekiyordu; birkaç adım sonra, madencinin kazıklarla çevrili avlusuna vardım; her şey yolundaydı: kapı kilitli değildi, evin dışında bulunuyordum. Storu çekilmiş olan pencereden ışık süzülüyordu. Pencere camına vurdum, birkaç saniye sonra eşikte dev gibi bir adam belirdi, gürültü ve patırtıyla onu izlememi söyledi. Bu gürültülü gösteri beni terletti, çünkü kışlanın ne kadar yakınında olduğumu unutmama olanak yoktu.

Kapı doğrudan bir odaya açılıyordu; eşikte donakaldım: bir masanın çevresinde çok rahat bir biçimde oturan beş kişi vardı. Masanın üstünde açık bir şişe duruyordu. Beni görünce, gülünç kılığıma gülmeye başladılar; gecelikle soğuktan donacağımı söyleyerek bana bir bardağa içki doldurdular; bir yudum aldım, bu 90°'lik alkoldü. İçine hemen hemen hiç su katılmamıştı; beni yüreklendirdiler, ben de bardağı devirdim; sonra öksürmeye başladım; bu kez yeniden, babacan bir tavırla gülmeye başladılar ve bana bir sandalye verdiler; "sınırı geçmeyi" nasıl başardığımı sordular ve bir kez daha benim soytarı kılığıma bakarak kahkahayı bastılar; benimle "iç donlu kaçak" diye eğleniyorlardı. Otuzla kırk yaş arası olan bu madenciler burada toplanmayı âdet edinmişlerdi anlaşılan; içiyorlardı ama sarhoş değillerdi; ilk şaşkınlığım geçtikten sonra onların bu kaygısız tavırları beni umutsuzluktan kurtardı. Bu sert ve yakıcı içkiden bir bardağa daha karşı koyamadım. Madenci bu arada yan odaya dalmış, elinde koyu renkli bir takım elbise ile dönmüştü. "Bu sana olur mu?" diye sordu. Madencinin benden on santim daha uzun olduğunu gördüm. Bedence de benden çok daha iriydi, ama "Olmak zorun-

da" diye yanıt verdim. Pantolonu, yönetmeliğe uygun iç donunun üstüne geçirdim, ama elimle tutmak zorundaydım, yoksa aşağı düşüyordu. "Kemeri olan kimse yok mu?" diye sordu, pantolonu bana bağışlayan kişi. Kimsede yoktu.

"Bir sicim olsa, hiç olmazsa," dedim. Bir sicim bulundu neyse ve onun sayesinde pantolonu iyi kötü yerine oturtabildim. Ceketi de giydim. Adamlar (nedenini tam bilemiyorum) benim Şarlo'ya benzediğime karar verdiler. Bir melon şapkayla, bastonum eksikti. Onların hoşuna gitsin diye ayak uçlarımı birbirinden ayırarak topuklarımı bitiştirdim. Pantolonun paçaları kocaman postalların üstünde akordeon gibi dalgalanıyordu. Adamlar, neşe içinde, bu gece hiçbir kadının bana karşı koyamayacağına yeminler ediyorlardı. Bana üçüncü bir bardak içirdiler ve kaldırıma kadar geçirdiler. Ev sahibi, bana canımın istediği saatte üstümü değiştirmek için gelip penceresine vurabileceğini söyledi.

Kasabanın, cılız bir ışıkla aydınlatılmış sokağına çıktım, Lucie ile buluşacağım sokağa girmeden önce, askeri karargâhın çevresinde geniş bir daire çizdim. Kışlamızın aydınlatılmış giriş kapısının önünden ne olursa olsun geçmek zorundaydım. Yüreğime dolan korku yersizdi: Sivil giysim beni öylesine iyi koruyordu ki, nöbetçi beni gördüğü halde tanımadı; sağ salim menzile vardım. Tek bir sokak lambasının aydınlattığı evin kapısını açtım ve madencinin anlattıklarından yararlanarak ezbere ilerledim: soldaki merdiven, birinci kat, karşıma gelen kapı. Kapıyı vurdum. Anahtar kilidin içinde döndü ve Lucie açtı.

Onu kucakladım (beni altıdan beri orada bekliyordu, gece ekibinden olan madenci evden çıkar çıkmaz Lucie oraya gelmişti; bana içki içip içmediğimi sordu. Ben de evet dedim ve nasıl geldiğimi anlattım. Başıma bir şey gelir korkusuyla titreyip durmuştu (gerçekten titrediğinin farkına vardım birden). Ne büyük bir sevinçle onunla buluşmaya geldiğimi anlattım; kollarımda hâlâ titrediğini hissediyordum. "Neyin var?" diye sordum kaygıyla. "Bir şeyim yok," dedi. "Peki niye titriyorsun?" "Senin için korktum," dedi tatlılıkla ve kollarımdan sıyrıldı.

Çevreye bir göz attım. Oda küçücüktü, çok yalın biçimde döşenmişti: masa, sandalye, yatak (çarşaflar pek temiz olmasa

da, yatak düzenli bir biçimde yapılmıştı). Yatağın arkasındaki duvarda dinsel konulu bir resim asılıydı. Karşı duvara dayalı dolabın üstünde kavanozlar içinde reçeller dizilmişti. Bu odada tatlı olan biricik şey bunlardı. Bütün bunları, tavanda tek başına asılı çıplak bir ampul aydınlatıyordu. Gözleri rahatsız eden bu çiğ ışık beni acımasızca aydınlatıyor, gülünç görünüşüm bana acı veriyordu: kocaman ceket, iple bağlı pantolon, uçları görünen kara suratlı postallarım; yeni tıraş edilmiş kafam ampulun altında pırıl pırıl parlıyor olmalıydı.

"Kılığımdan ötürü Tanrı aşkına beni bağışla, Lucie!" diye yalvardım ve kılık değiştirmemin gerekliliğini yeniden anlattım. Lucie bana bunun önemsiz olduğunu söyledi, ama ben alkolün de verdiği içtenlikle, onun önünde böyle durmamın olanaksızlığını belirttim ve çabucak pantolonla ceketi üstümden attım; ama bunların altında gecelik entarisi ve askeriyenin ayakbileklerimize kadar uzanan o çirkin iç donu vardı. Bunlar, bir dakika önce onları gizleyen o takım elbiseden on kat daha gülünçtü. Işığı söndürmek için düğmeyi çevirdim, ama karanlık beni bu çirkin görünümden kurtarmadı, çünkü sokak lambasının ışığı olduğu gibi odaya vuruyordu. Gülünç olmanın utancı, çıplaklığın utancını bastırdı; gecelik entarisiyle iç donumu üstümden sıyırarak Lucie'nin önünde ayakta çırılçıplak kaldım; onu kucakladım (bir kez daha titrediğini hissettim). Ona soyunmasını, bizi ayıran her şeyden sıyrılmasını söyledim. Tüm bedenini okşuyor ve ona tekrar tekrar isteğimi yerine getirmesi için yakarıyordum, ama Lucie bana biraz beklememi, dediğimi yapamayacağını, hemen yapamayacağını, bu kadar çabuk yapamayacağını söyledi.

Elinden tuttum, gidip yatağın üzerine oturduk. Başımı karnına yasladım, bir an öylece, hareketsiz kaldım. Birden, çıplaklığımın ne denli kuraldışı ve saçma olduğunun farkına vardım (sokak lambasının pis ışığı bedenimi aydınlatıyordu); her şey düşlediklerimin tersine gelişiyormuş gibi bir düşünceye kapıldım: giyimli bir erkeğin yanında çıplak bir genç kız yerine, çıplak bir erkek, giyimli bir kadının karnına yaslanmış duruyordu; Meryem'in sevecen ellerinin arasında, çarmıhtan indirilmiş bir İsa'ymışım gibi bir izlenime kapıldım birden ve bu düşünce beni kor-

kuttu, çünkü, ben buraya acınmak için değil, bambaşka bir şey için gelmiştim – bir kez daha Lucie'nin yüzünü ve giysisinin üstünden bedenini öpmeye başladım. Bu arada çaktırmadan, düğmelerini çözmeye çalışıyordum.

Ama başaramadım; Lucie elimden sıyrıldı. O zaman, ilk baştaki atılganlığımı, güvenimi, sabrımı yitirdim, sözcüklerimin ve okşamalarımın dağarcığını tüketmiştim artık. Yatağın üstüne uzanmış hareketsiz ve çıplak öylece yatıyordum; Lucie başucumda oturmuş, pürtüklü elleriyle yüzümü okşuyordu. Bu süre içinde, giderek içimi bir acılık ve öfke kapladı; aklımdan, bugün onunla buluşabilmek için göze aldığım tüm riskleri Lucie'ye aktarıyor, bu geceki gezinin bana nelere mal olabileceğini (yine aklımdan) ona anımsatıyordum. Ama bunlar ancak yüzeysel sitemlerdi. Onları, hiç olmazsa aklımdan Lucie'ye açıklayabilirdim. Öfkemin asıl nedeni çok daha derinlerde yatıyordu (onu açıklamak yüzümü kızartırdı): zavallılığım, yitirilmiş gençliğimin kahredici zavallılığı, şu uzun ve doyumsuz haftaların sefaleti, doyurulmamış isteğimin aşağılayıcı sonu. Beni çileden çıkaran bunlardı. Marketa'yı elde etme çabalarımın etkisizliği, traktörün üstündeki sarışının bayağılığı ve yeniden Lucie'yi elde etme çabalarımın etkisizliği. Bağırarak, yakarımı dile getirmek istedim: Benim neden yetişkin olmam gerekiyordu sanki?

Yetişkin olarak yargılanmış, dışlanmış, troçkist olarak damgalanmış, madenlere gönderilmiştim, ama aşka gelince, yetişkin olma hakkına sahip değildim ve yetişkin olmamanın tüm utancını içime sindirmeye zorlanıyordum. Lucie'den nefret ediyordum, onun beni sevdiğini bilmem, nefretimi daha da artırıyor, bana karşı bu direncini sapık ve anlaşılmaz kılıyor, beni öfkeden çıldırtıyordu.

Üstüne çullandım; tüm gücümü kullanarak, eteğini sıyırmayı, sutyenini yırtmayı ve çıplak göğsünü tutmayı başardım; ama Lucie giderek artan bir güçle kendini savundu ve (benimki kadar kör bir şiddetin egemenliği altında) benden ayrıldı, yataktan atlayarak dolaba sırtını yasladı.

"Neden kendini savunuyorsun?" diye bağırdım. Yanıt vermekten yoksun, anlaşılmaz bir dille, kızmamamı, ondan yüz çe-

virmemem gerektiğini mırıldandı. Ama aydmlatıcı, mantıklı hiçbir şey söylemiyordu. "Neden kendini savunuyorsun? Seni ne kadar sevdiğimi bilmiyor musun? Sen zincire vurulacak bir delisin!" diye hakaret ettim. "Öyleyse kov beni," dedi, hâlâ dolaba yapışık olarak. "Evet seni kovacağım, çünkü beni sevmiyorsun, çünkü benimle alay ediyorsun!" Bağırarak ültimatomu verdim: ya benim olacaktı ya da onu bir daha hiç görmeyecektim.

Sonra bir kez daha ona doğru gittim ve onu kucakladım. Bu kez kendini savunmuyordu, ama kollarımda güçsüz, ölü gibi duruyordu. "Bu bakireliğinle kendini ne sanıyorsun? Onu kimin için saklıyorsun?" Lucie susuyordu. "Niye susuyorsun?" "Sen beni sevmiyorsun," dedi. "Ben mi seni sevmiyorum?" "Hayır! Beni seviyorsun sanmıştım..." Ve hıçkırmaya başladı.

Önünde diz çöktüm; bacaklarını öptüm, ona yalvardım. Lucie hıçkırarak onu sevmediğimi yineliyordu.

Birden çılgmca bir öfkeye kapıldım. Olağanüstü bir güç sanki yolumu kesiyor, yaşamak için amaçladığım her şeyi sürekli olarak elimden söküp alıyordu; benim istediğim, bana ait olan her şeyi, Parti'yi, arkadaşlarımı, fakülteyi elimden alan aynı güçtü sanki; incir çekirdeğini doldurmayan nedenler yüzünden yok yere her zaman her şeyi benden alıp götürüyordu. Bu olağanüstü gücün Lucie'yi bana karşı ayaklandırdığını anladım. Kendini bu gücün oyuncağı haline getirdiği için ondan nefret ediyordum. Yüzüne şiddetle bir tokat indirdim. – Aslında Lucie'ye değil, o düşman gücüne vurmak istemiştim. Ondan nefret ettiğimi, artık onu görmek istemediğimi, bir daha hiç görmek istemediğimi, tüm yaşamım süresince görmek istemediğimi haykırdım. (Sandalyenin üstünde bırakılmış) duran kahverengi mantosunu ona doğru fırlattım ve çıkıp gitmesi için bağırdım.

Lucie mantosunu giydi ve çıktı. Kendimi yatağa attım; içimde derin bir boşluk vardı; onu geri çağırmaya hazırdım çünkü; daha onu kovduğum andan başlayarak onu özlemeye başlamıştım; çünkü giyimli ve asi bir Lucie ile birlikte olmanın, Lucie'siz olmaktan bin kat daha iyi olduğunu biliyordum.

Bunu biliyordum, ama onu geri çağırmak için en ufak bir harekette bulunmadım.

Bu kiralık odada çıplak olarak uzun süre yattım, çünkü bu durumda, insanlarla karşılaşmak, kışlanın karşısındaki evde ortaya çıkmak, madencilerle sakalaşmak ve onların kabasaba sorularını yanıtlamak benim için düşünülemezdi.

Buna karşın (gecenin iyice ilerlemiş saatinde) giyinmeyi ve buradan çıkmayı başardım. Karşı kaldırımdaki sokak lambası hâlâ terkettiğim evi aydınlatıyordu. Kışlanın çevresini dolandım, (şimdi sönük) olan camı tıkırdattım, iki üç dakika bekledim, karşımda esneyen madencinin önünde o gülünç giysileri çıkardım, şansımın iyi gidip gitmediğini sorması üzerine belirsiz yanıtlar verdim ve yeniden gecelik entarimi ve iç donumu kuşanmış olarak kışlaya yollandım. Umutsuzluktan bitkindim, her şey bana vız geliyordu, kurt köpekli nöbetçinin hangi yanda olduğuna, ve projektörün ışığına dikkat etmeden yürüdüm. Parmaklığın altından kayarak geçtim, sakin adımlarla barakama yöneldim. Revirin duvarı boyunca yürüyordum ki, birden: "Dur!" sesini işittim. Olduğum yerde kaldım. Bir cep feneri yüzümü aydınlattı. "Orada ne haltediyorsun?"

"Kusmak üzereydim, çavuş yoldaş," diye açıkladım, bir elimle duvara yaslanarak.

"Devam et, devam et!" dedi çavuş ve köpekle birlikte voltasını atmaya devam etti.

14.

Onbaşının uykusu ağır olduğundan, başka bir zorlukla karşılaşmadan yatağıma varabildim. Ama gözümü uyku tutmadı. Astsubayın tiz sesiyle "Ayağa kalk!" komutunu vermesiyle, bu kötü gece sona erdiğinde ferahlık duydum sanki. Postallarımı ayağıma geçirip yüzüme soğuk su çarpmak üzere lavaboya koştum. Döndüğümde, yarı giyinik bir sürü arkadaşın, sessizce gülerek, Alexej'in yatağının çevresinde dolandığını gördüm. Birden anladım: Alexej, kafası battaniyenin altına gömülü, yatağında yüzüstü yatmış, kütük gibi uyuyordu. Bu, bana Franta Petrasek'i anımsattı: Petrasek bir sabah bölüm şefine içerleyerek, derin bir uykuya dalmış numarasına yatmıştı. Üstleri sırayla onu sarsmış, ama hiçbir sonuç alamamışlardı. Umutsuzluğa kapılan subaylar, yatağını avluya taşıtmışlar ve Petrasek ancak yangın söndürme aygıtını üstüne doğrulttukları zaman tembel tembel gözlerini oğuşturmaya başlamıştı. Ama Alexej'in başkaldıracağından kuşku edilemezdi. Onun bu derin uykusu, bünyesinin zayıf oluşundan ileri geliyordu kuşkusuz. Koğuş görevlisi onbaşı, kollarının arasında su dolu bir tencereyle çıkageldi; arkasından sürü halinde bizimkiler onu izliyordu. Tüm beyinsiz astsubayların kafasına yatkın olan ve denizciler arasında yapılan bu eşek şakasını onun kulağına fısıldamış olacaklardı.

Bizimkilerle, rütbeliler arasındaki bu dokunaklı suç ortaklığı (ki genelde son derece horgörülürdü) beni kızdırdı; Alexej'e karşı olan ortak nefretleri yüzünden, aralarındaki tüm eski hesapların böyle birden siliniverdiğini görmek beni tiksindirdi. Hepsi, anlaşılan, dün komutanın, Alexej'in muhbir olduğu yolundaki sözlerini, kendi kuşkuları doğrultusunda yorumlamışlar ve astsubayın gaddarlığına katılmaya sevinçle razı olmuşlardı. Çılgınca bir öfkeye kapıldım, ilk karşılaştıkları suçlamaya böylesine çabuk inandıkları için, her zaman içlerinde barınan bu acımasızlıklarından ötürü hepsine, çevremdekilerin tümüne karşı öfkem kabardı. Onbaşı ve arkasındaki güruhun önüne geçtim, yatağın yanına yaklaşarak, yüksek sesle: "Kalk Alexej, enayilik

etme!" dedim.

O anda, arkadan biri gelerek bileğimi burktu ve beni dizlerimin üstüne çökmeye zorladı. Kafamı çevirdim, Petr Pekny'yi gördüm. Islık çalan bir sesle: "Eğlencemizi bozmaya mı kalkıyorsun, Bolşevik?" dedi. Bir silkinişle kendimi kurtardım, suratına bir tokat attım. Kavgaya girişmek üzereydik ki, öbürleri bizi yatıştırmak için araya girdiler; Alexej'i vaktinden önce uyandırmaktan korkuyorlardı. Onbaşı da elinde tenceresiyle bekliyordu. Alexej'in başucuna gelerek haykırdı: "Ayağa kalk!" Bir yandan da, tenceredeki suyu kafasından aşağı boca ediyordu.

O zaman garip bir şey oldu: Alexej eskisi gibi yatmaya devam etti. Hiç yerinden kıpırdamamıştı. Gözleri faltaşı gibi açılan onbaşı yeniden haykırdı: "Asker, ayağa kalk!" Ama, asker kıpırdamıyordu. Onbaşı eğildi ve onu sarstı (yatak örtüsü, yatak ve çarşaflar ıslanmıştı, tahta döşemenin üzerine su damlıyordu). Onbaşı, Alexej'i döndürmeyi başardı. Yüzü çökmüş, solgun ve kımıltısızdı.

Onbaşı bağırdı: "Doktor!" Kimse yerinden kıpırdamadı. Hepsi, ıslak geceliği içinde yatan Alexej'i izliyordu. Onbaşı yeniden "Doktor!" diye bağırdı ve bir askere işaret etti. Asker koşarak gitti.

(Alexej, öylece kımıldamadan yatıyordu, eskisinden daha küçülmüş, daha genç, daha acılı bir görünümü vardı. Tıpkı bir çocuk gibi. Yalnız, çocuklardan farklı yanı, dudaklarının iyice gerilmiş olmasıydı; üstüne su damlaları düşüyordu. Birisi "Yağmur yağıyor..." dedi.

Koşarak gelen doktor Alexej'in nabzını tuttu ve "Tamam," dedi. Sonra ıslanmış olan örtüyü kaldırdı: Şimdi onu o uzun beyaz ve ıslak iç donuyla boylu boyunca (o kısacık boyuyla) görüyorduk; zavallının ayak tabanları havaya dikilmişti. Doktor yatağın çevresine bakındı ve başucu masasının üstündeki iki ilâç tüpünü eline aldı, inceledi (ikisi de boştu) ve: "İki kişiyi yok etmeye yeter," dedi. Sonra bitişikteki yatağın çarşafını çekerek Alexej'in üzerine örttü.

Bütün bunlar gecikmemize neden oldu; bu yüzden koşa koşa gidip kahvaltı etmemiz ve üç çeyrek saat sonra madene inme-

miz gerekti. İş bitiminde, yeniden talim, siyasal eğitim, zorunlu marşlar, temizlik işleri, gün batımma dek birbirini izledi. Şöyle bir düşündüm: Artık ne Stana ne de en iyi arkadaşım Honza aramızdaydı. (Honza'yı bir daha hiç görmedim, ceza süresini doldurduktan sonra gizlice Avusturya'ya geçtiğini işittim). Artık Alexej de yoktu; rolünü çılgınca, körükörüne ve yüreklilikle oynamıştı. *Köpek maskesiyle saflarda kalmayı* artık başaramadıysa, birden oyun oynama gücü tükendiyse, bu onun suçu değildi; gerçi benim arkadaşım değildi, inancına körükörüne bağlılığı yüzünden bana yabancıydı, ama, yazgısı açısından bana hepsinden daha yakındı; ölümüyle, bana son bir serzenişte bulundu sanki; Parti'nin bir adamı bağrından söküp attığı durumlarda artık o adamın yaşama nedenlerinin ortadan kalktığını anlatmak istemişti bana sanki. Onu sevemediğim için kendimi birden suçlu hissettim. Çünkü artık geri gelemezdi ve ben onun için bir şey yapabilecek tek insan olduğum halde, onun için hiçbir şey yapmamıştım. Ama, ben yalnızca Alexej'i, yani bir adamı kurtarmak için elimdeki tek fırsatı kaçırmamıştım; üstelik bugünkü bakış açımla olanları düşündüğümde, kara listedeki arkadaşlarımla aramdaki dayanışma duygusunu da yitirdiğimi ve böylece, insanlara olan inancımı yeniden diriltmek için elimde kalan son olanağı da tükettiğimi anlıyorum. Bizi birbirimize bağlı yoğun bir sürü haline getiren, salt koşulların baskısına ve korunma içgüdüsüne dayalı bu dayanışmanın değerinden kuşkuya düşmüştüm. Ve biz siyahlardan oluşan kolektivizmin, bir adamın izini sürerek onu sürgüne ve ölüme gönderebileceğini düşünmeye başladım, tıpkı vaktiye o salondaki kolektivizm gibi, belki de tüm kolektivizmler gibi.

O günlerde, içim bir çöl gibiydi; çöl içinde bir çöl. Lucie'yi çağırmak için can atıyordum. Onun bedenini o zamanlar neden bu kadar istediğimi birden anlayamadım; şimdi bana o etten kemikten bir kadın değil de, sonsuzluğun soğuk ve karanlık boşluğunu dolduran saydam ve sıcak bir sütun gibi görünüyor. Kovduğum için benden uzaklaşan bir ışık sütunu.

Derken başka bir gün doğdu. Avludaki talimler sırasında, gözlerimi parmaklıklardan ayıramadım; onun gelmesini bekliyor-

dum. Ama, bütün bu süre içinde, yanındaki yüzü gözü kir pas içindeki yumurcağa bizi gösteren yaşlı bir kadından başka kimse geçmedi oradan. Akşam, Lucie'ye uzun ve üzgün bir mektup yazdım; gelmesi için yakardım, onu görmem gerektiğini anlattım; artık ondan hiçbir şey istemediğimi, salt varolmasını dilediğimi söyledim. Onu görebilmek, benim yanımda olduğunu bilmek yeterdi bana...

Hava benimle alay edercesine ısınmıştı. Gökyüzü masmaviydi, nefis bir ekim ayıydı. Ağaçlar yeşillenmiş ve doğa, (Ostrava'nm o zavallı doğası) çılgın bir sarhoşluk içinde sonbahara veda törenini kutluyordu. Acıklı mektuplarım hiçbir yankı uyandırmadığı için, doğanın çevremdeki bu şenliği bende acı bir alay izlenimi bırakıyordu. Kışkırtıcı bir güneşin altında parmaklığın önünde durakiayanlar bana tümüyle yabancıydı.

Yaklaşık onbeş gün sonra, mektuplarımdan biri postadan geri geldi; Zarfın üstündeki adres çizilmiş ve kurşun kalemle, adres bırakmadan gitti, diye yazılmıştı.

İçimi büyük bir korku kapladı. Lucie ile son buluşmamızdan bu yana, o gün birbirimize söylediklerimizi bir kez daha anımsamış, kendimi yüz kez lanetlemiş, yine yüz kez kendimi aklamış, onu kendimden sonsuza dek uzaklaştırdığıma inanmış ve yüz kez her şeye karşın Lucie'nin beni anlayacağı ve bağışlayacağı kanısına varmıştım. Ama postacının karaladığı bu yazı bana, aleyhimde varılan bir yargı gibi gelmişti.

Artık egemen olamadığım bir sıkıntının tutsağı olarak, ertesi gün yeni bir çılgınlığa giriştim. Çılgınlık diyorum, ama karargâhtan son kaçışımdan daha tehlikeli değildi bu girişim. O günkü yiğitliğim gerilerde kalmıştı; ayrıca başarısızlığımdan dolayı, tehlikelerini anımsamıyordum bile. Benden önce Honza'nın bu işi birkaç kez uyguladığını biliyorum. Yaz süresince, kocası sabahları dışarda çalışan bir Bulgar kadınla buluşmuştu. Ben de onun yöntemini uyguladım: Sabah vardiyasında öbür arkadaşlarla birlikte göründüm, sonra jötonumu ve emniyet lambamı geri aldım, yüzümü gözümü toza bulayarak gizlice gözden kayboldum; Lucie'nin kaldığı yurda koşarak gittim ve kapıcı kadını sorguya çektim. Genç kız, elinde kendisine ait tüm eşyasını koydu-

ğu küçük bir valizle, yaklaşık onbeş gün önce oradan ayrılmıştı; kimse nereye gittiğini bilmiyordu; kimseye bir şey söylememişti. Korktum: Ya başına bir şey geldiyse? Kapıcı kadın yüzüme baktı, ilgisiz bir harcketle: "Bu işçi kızlar hep böyle yaparlar," dedi. "Gelirler, giderler, kimseye bir şey söylemeden." Çalıştığı fabrikada danışmaya, personel bürosuna başvurdum, ama hiçbir şey öğrenemedim. Sonunda, oradan ayrılarak Ostrava'da başıboş dolaştım; bir süre sonra tam iş bitiminden önce karargâha vardım. Madenden çıkışta, arkadaş sürüsünün arasına karışmayı tasarlıyordum. Ancak, Honza'nın uyguladığı bu reçeteden bir nokta gözümden kaçmış olacaktı; yakayı ele verdim. İki hafta sonra, askeri mahkemenin önüne çıkarıldım ve askerden firar yüzünden on ay hapis cezasına çarptırıldım.

Evet, Lucie'yi yitirdiğim o anda, yaşamımın bu uzun umutsuzluk ve boşluk dönemi başladı. İşte, kısa bir süre için geldiğim, doğduğum kentin bu çamurlu dekoru bana tüm bunları anımsatmıştı. Evet, her şey o anda başlamıştı: Demir parmaklıkların arkasında çile doldururken annem ölmüş, ben onun cenaze törenine bile gidememiştim. Sonra, yeniden Ostrava'ya, siyahların yanına döndüm ve bir yıl daha askerlik yaptım. O dönemde, askerlik hizmetimi tamamladıktan sonra, üç yıl madende çalışmak üzere bir iş sözleşmesi imzaladım; çünkü bunu reddedenlerin birkaç yıl daha kışlada tutulacakları söylentisi dolaşıyordu ortada. Böylece, üç yıl daha sivil olarak madende çalıştım.

Bunları düşünmeyi, bunlardan sözetmeyi sevmiyorum ve lâf arasında bile olsa, bugün, benim gibi inandıkları bir hareketten atılmış olanların, yazgılarıyla övünmelerini hoş karşılamıyorum. Evet, doğru, benim de sürgünde geçen günlerimi bir kahramanlık öyküsüne dönüştürdüğüm oldu ama, bu yalancı bir gururlanmaydı. Zamanla, siyahlar arasında bulunmamın, yiğitlik göstermemden, savaşım vermemden, başka düşüncelere karşı çarpışmamdan kaynaklanmadığını, hoşgörüsüz olarak kabul etmek zorunda kaldım; hayır, gerçek hiçbir dram benim düşüşüme neden olmamıştı; hayır, ben anlattıklarımın öznesi olmaktan çok nesnesi olmuştum. Sonuç olarak, (acılara, başarısızlığa de-

ğer vermediğimden) başımdan geçenlerle gururlanmak için hiçbir neden görmüyorum.

Lucie mi? Ha evet, onu görmeyeli onbeş yıl oldu. Uzun süre de onunla ilgili hiçbir şey işitmedim. Ancak, askerlik hizmetimden sonra, onun Bohemya'nın doğusunda bir yerlerde olabileceğini duydum. Ama artık onu aramıyordum.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

JAROSLAV

1.

Tarlaların içinden geçen bir yol görüyorum. Köylü arabalarının tekerleklerinin toprak yolda bıraktıkları izleri görüyorum. Yol boyunca, otlar öylesine yeşil ki, onları okşamaktan kendimi alamıyorum.

Çevremde küçük tarlalar göze çarpıyor. Kooperatiflerin birleştirdiği büyük alanlar değil, küçük tarlalar. Nasıl oluyor? Bu, zamanımızın doğa görüntülerinden biri değil mi yoksa? Peki, neden bu görüntü öyleyse?

Biraz daha uzaklaşıyorum; bir tarlanın sınırında bir yabani gül ağacı karşıma çıkıyor. Küçük yabani güllerle donanmış bir ağaç. Birden duruyorum ve kendimi mutlu hissediyorum. Çalılığın dibindeki otların üzerine oturuyorum, hemen de uzanıyorum oraya. Sırtımın, kadife gibi yumuşak toprağa değdiğini hissediyorum. Sırtımla yokluyorum onu. Sırtımla tutuyorum onu ve bana ağır gelmekten çekinmemesini ve bütün ağırlığını bana vermesini diliyorum ondan.

Sonra tahta pabuçların çıkardığı takırtıları işitiyorum. Uzakta ince bir toz bulutu kalkıyor. Yaklaştığı ölçüde saydamlaşıyor. Bulutun içinden atlılar çıkıyor. Eğerli atlara binmiş beyaz üniformalı genç adamlar. Ama yaklaştıkça giysilerinin partallığı göze çarpıyor. Kimilerinin dolmanları, altın yaldızlı düğmelerle tutturulmuş, kimileri çapaçul; uzun kollu gömlek giymiş adamlar da var aralarında. Kimileri kalpak giymiş, kimilerinin başı açık.

Yok hayır, bu düzenli bir birlik değil, kaçaklar bunlar, düşman saflarına geçenler, eşkıya takımı. Bu bizim süvari birliğimiz! Ayağa kalktım, gelişlerini seyrediyorum. İlk atlı kılıcını kınından çekti ve havada salladı. Bölük durdu.

Kılıçlı adam, yüzüme dik dik bakabilmek için atının boynuna doğru uzandı.

"Evet, benim," dedim.

"Kral!" dedi öteki şaşkınlıkla. "Tanıdım seni."

Başımı eğdim, mutluydum. Bunca yüzyıldır buralarda atlarla dolaşıyorlardı ve beni tanımışlardı.

"Nasıl yaşıyorsun, kralım?" diye sordu adam.

"Korkuyorum, arkadaşlar," dedim.

"Seni izliyorlar mı?"

"Hayır, daha da beter. Bana karşı entrikalar çevriliyor. Çevremdeki insanları tanıyamıyorum. Evime gidiyorum, bir bakıyorum, başka bir oda, başka bir kadın. Her şey değişik. Herhalde yanıldım diyorum, dışarı çıkıyorum, ama dışarıdan baktığımda gerçekten benim evim olduğunu görüyorum! Dışarıdan benim, ama içeriden yabancı. Nereye gitsem, bu böyle. Beni korkutan şeyler oluyor arkadaşlar."

Adam bana soruyor: "Ata binebiliyor musun hâlâ." O zaman onun atının yanında, binicisi olmayan eğerli bir atın durduğunu farkediyorum. Adam bana onu gösteriyor. Bir ayağımı üzengiye geçiriyorum ve kendimi yerden kaldırıyorum. Hayvan sendeliyor ama ben hayvanın böğrünü şimdiden dizlerimle sıkıştırıyorum, büyük bir sevinçle. Adam cebinden kırmızı bir mendil çıkarıyor, bana veriyor: "Bunu yüzüne bağla ki, seni tanımasınlar!" diyor. Yüzümü örtünce kör gibi oluyorum. Adamın sesini işitiyorum: "At seni gideceğin yere götürür."

Tüm atlılar dörtnala kalktılar. Komşularımın, yanıbaşımda dörtnal gittiklerini hissediyordum. Baldırlarım, onların baldırlarına değiyordu. Kimi anlarda, atlarının kesik kesik soluklarını duyuyordum. Belki bir saat kadar böyle at koşturduk, yanyana. Sonra durduk. Aynı adamın sesi bana: "Geldik, kralım!" dedi.

"Peki, neredeyiz?" diye sordum.

"Büyük ırmağın sesini duymuyor musun? Tuna kıyısına vardık. Burada güven altındasın kralım."

"Doğru," dedim, "Kendimi güven içinde hissediyorum. Yüzümü açmak istiyorum."

"Açmamalısın kralım, daha değil. Gözlerine ne gerek var? Gözlerin seni aldatır ancak."

"Ama ben Tuna ırmağını görmek istiyorum!"

"Gözlerine gereksinmen yok, kralım! Sana hepsini anlatacağım. O daha iyi. Çevremizde uçsuz bucaksız bir ova var. Otlaklar var. Şurada burada çalılıklar, orada burada dikili duran kuyudan su çekmeye yarayan tahta kollar var. Ama biz yamaçta, otlarm arasındayız. İki adım ötede otlar kuma dönüşüyor, çünkü bu yörelerde Tuna'nın yatağı kumlu. Şimdi, attan in kralım!"

Toprağa ayak bastık ve yere oturduk. "Çocuklar ateş yakıyorlar," diye devam etti adamın sesi. "Güneş ufukta batmak üzere, yakmda serinlik çıkacak."

"Vlasta'yı görmek istiyorum," dedim acele.

"Göreceksin."

"Nerede?"

"Uzakta değil. Onunla buluşacaksın. Atın seni oraya götürecek."

Birden ayağa fırladım ve hemen oraya gitmek istediğimi bildirdim. Ama erkeksi bir el beni omuzumdan yakaladı. "Otur, kralım. Dinlenmeli ve yemek yemelisin. Bu süre içinde sana ondan sözedeceğim."

"Anlat, nerede şimdi?"

"Buradan bir saat uzaklıkta, damı samanla örtülü ahşap bir kulübe var. Ev küçük bir tahta çitle çevrili."

"Evet, evet," dedim, yüreğim mutluluktan taşarak, "her şey tahtadan. Öyle olması çok iyi. Tek bir metal çivi istemiyorum o evde."

"Evet," diye devam etti ses, "parmaklık, hemen hemen yontulmamış kazıklardan oluşuyor, öyle ki, insan dalların ilkel biçimini hemen ayırdedebiliyor."

"Tahtadan yapılmış tüm nesneler bir kediyi ya da köpeği anımsatır," dedim. "Ben ahşabın dünyasını seviyorum. Ancak onun içinde kendimi evimde hissediyorum."

"Tahta parmaklığın ardında ayçiçekleri ve dalialar yetişiyor, bir de yaşlı elma ağacı var. Vlasta da eşikte duruyor, işte!"

"Üzerine ne giymiş?"

"Keten bir eteklik. Ahırdan geldiği için biraz kirlenmiş. Elinde bir tahta kova var. Ayakları çıplak. Ama güzel, çünkü daha çok genç."

"Yoksul o. Yoksul bir hizmetçi."

"Evet, ama her şeye karşın bir kraliçe! Kraliçe olduğu için de gizlenmesi gerek. Ona sen bile yaklaşamazsın, keşfedilir korkusuyla. Ancak, yüzün örtülü olarak onun yanma varabilirsin. At yolu biliyor."

Adamın anlattıkları öyle güzeldi ki, üzerime tatlı bir gevşeklik çöktü. Otların üzerinde yattığım yerden onun sesini duyuyordum; derken sesi duyulmaz oldu, artık yalnız dalgaların gürültüsü ve ateşin çıtırtısı işitiliyordu. O kadar güzeldi ki, gözlerimi açmaya cesaret edemiyordum. Ama yapacak bir şey yoktu. Vakit gelmişti ve gözlerimi açmak zorundaydım.

2.

Altımdaki şilte, lake tahtanın üzerinde duruyordu. Lake tahtayı sevmiyorum. Divanı destekleyen eğri metalik ayakları da sevmiyorum. Üstümde, üç beyaz şeritin çevrelediği pembe camdan bir karpuz lamba tavandan sarkıyor. Bu karpuz lambayı da sevmiyorum. Ne de, hiçbir işe yaramayan bir yığın cam eşyayı sergileyen şu karşımdaki büfeyi. Tahta olarak bir şu köşedeki *armonyum** var. Bu odada bir tek onu seviyorum. Bu, babamdan kalan bir andaç. Babam öleli bir yıl oluyor.

Divandan kalktım. Kendimi hâlâ yorgun hissediyordum. Bir cuma günü öğleden sonrasıydı, kralların pazar günkü atlı gösterisinden iki gün önceydi. Her şey bana yük oluyordu. Bizim yörede, folklorla ilgili her şey bana her zaman yük olmuştur. Kaygılar, girişimler, tartışmalar yüzünden onbeş gündür doğru dürüst uyumamıştım.

Derken, Vlasta odaya girdi. Sık sık, günün birinde onun şişmanlayacağı korkusuna kaptırıyorum kendimi. Şişman kadınlar iyi huylu olur derler. Vlasta zayıf, yüzünde ince ince çizgiler var. Bana, okul dönüşü çamaşırhaneye uğrayıp çamaşırları almayı unutup unutmadığımı sordu. Unutmuştum; "Zaten unutmasaydm şaşardım," dedi; sonra, bir kez olsun bugün evde kalmayı düşünüp düşünmediğimi sordu. Ona hayır demek zor geldi bana. Biraz sonra kentte bir toplantıya gidecektim; Yönetim bölgesine. "Vladimir'e, okul ödevlerine yardım edeceğine söz vermiştin." Omuz silktim. "Peki, bu toplantıda kimler olacak?" Ben adlarını verirken, Vlasta sözümü kesti: "La Hanzlik de olacak mı?" "A, evet," diye itiraf ettim. Vlasta alındı. Her şey altüst oldu. Madam Hanzlik'in adı kötüye çıkmıştı. Piyer ve Pol'le yattığını herkes biliyordu. Vlasta benden, hiçbir bakımdan kuşkulanmıyordu ama, Hanzik'in katıldığı bu iş toplantılarını bayağı buluyordu. Onunla bu konuyu konuşmanın yararı yoktu. En iyisi çekip gitmekti.

---

* Armonyum: Ayakla yönetilen bif pedalla çalınan kamışlı bir org. (çev.)

Toplantı, kralların atlı gösterilerinin son hazırlıklarına ayrılmıştı. Her şey ters gidiyordu. Ulusal Komite, bize cimrice davranıyor. Daha birkaç yıl öncesine dek, folklor törenleri için hatırı sayılır miktarda ödünç para veriyordu. Şimdi ise, Ulusal Komite'yi parasal yönden bizim desteklememiz gerekiyor.

Gençler Birliği'nin artık gençler için hiçbir ilginç yanı yok. Öyleyse bu atlı gösterinin düzenlenmesi işini ona bırakalım ki etkinliği biraz artsın. Eskiden, kralların atlı gösterisinden sağlanan para, daha az kârlı olan folklor gösterilerini desteklemek amacıyla kullanılıyordu; eh bu kez Gençler Birliği bundan yararlansın ve bu parayı istediği biçimde kullansın diye düşünüyorduk. Güvenlik güçlerinden, atlı gösteri sırasında günlük trafiği durdurmalarını istedik. Gelgelelim, toplantı yaptığımız gün, onlardan olumsuz yanıt almıştık. Bir atlı gösteri yüzünden trafiğin düzenini bozmanın mümkün olmadığını söylüyorlardı. Arabaların arasına sıkışmış atlılarla yapılacak bir gösteri bir şeye benzemezdi ki. Hep dertler, dertler.

Toplantı uzamıştı; döndüğümde saat sekize geliyordu. Meydanda Ludvik'i gördüm. Kaldırımda ters yönde yürüyordu. İçimi bir korku aldı. Onu buraya getiren neydi? Bir an için, gözlerini üzerimde gezdirdiğini farkettim, sonra hızla başını çevirdi. Beni görmezlikten gelmişti. İki eski arkadaş. Aynı okul sırasında geçen sekiz yıl! Ve o beni görmezlikten geliyordu!

Ludvik, yaşamımdaki ilk çatlak oldu. Bugün alışmış durumdayım. Yaşamım, sağlam olmayan bir ev. Geçenlerde Prag'daydım; altmışlarda çok sayıda açılan ve öğrenci ruhuna sahip olan genç animatörler sayesinde de çok tutulan o küçük tiyatro salonlarından birine gittim. Pek ilginç olmayan bir güldürü oynuyorlardı ama bol şakalı şarkılar ve iyi bir caz vardı. Birden müzisyenler, başlarına yanları tüylü, yuvarlak fötr şapkalar geçirdiler. Bunlar bizde, folklor kılığıyla giyilen şapkalardı. Sonra çembalolu bir orkestranın taklidini yapmaya koyuldular. Tiz seslerle ve canla başla, bizim halk danslarımızın hareketlerini karikatürize ediyorlar ve bu danslara özgü tipik bir tavırla bir kollarını gökyüzüne doğru uzatıyorlardı. Halk gülmekten kırılıyordu. Gözlerime inanamıyordum.

Bundan çok değil, beş yıl öncesine dek, kimse bizimle böyle alay etmeye cesaret edemezdi. Kimse de böyle gülmezdi. Bugün ise soytarı yerine konuluyorduk. Neden durup dururken soytarı haline geldik?

Ya Vladimir, şu son haftalarda neler, neler yapmadı ki! Ulusal Komite, Gençler Birliği'ne, onu kral seçmesi öncrisinde bulunmuştu. Böyle bir seçim, her zaman için bir babayı onurlandırırdı. Onlar beni düşünmüşlerdi. Folklor alanında yaptığım her şey için oğlumun kişiliğinde beni ödüllendirmek istiyorlardı. Ama Vladimir, buna karşın, hiçbir şeye kulak asmadı. Elinden geldiğince ayak diretti. O pazar Brno'ya, araba yarışlarına gitmek istediğini söyledi. Hattâ, atlardan korktuğunu bile ileri sürdü.

Sonunda, böyle tepeden inme bir pistonla kral olmayı reddettiğini savundu. Pistona asla razı olamazmış.

Tüm bunlar beni ne denli sinirlendirmişti. Sanki, benim yaşamımı anımsatacak her şeyi kendi yaşamından silip atmak istiyordu. Bizim birliğin yanısıra oluşturduğum, çocuk şarkılarını ve danslarını tanıtan topluluğa katılmayı hiçbir zaman istememişti. Daha şimdiden direniyordu. Müzik yeteneği olmadığını ileri sürüyordu. Oysa, oldukça iyi gitar çalıyor ve birtakım saçmasapan Amerikan ezgilerini söylemek için arkadaşlar topluyordu çevresine.

Evet, doğru, Vladimir daha onbeş yaşında. Beni de seviyor. Bugünlerde, başbaşa bir konuşma yaptık, belki beni anlamıştır.

3.

Çok iyi anımsıyorum. Ben döner tabureye, Vladimir de karşımdaki divana oturmuştuk. Dirseğimi, benim için o çok değerli olan armonyumun kapağına dayamıştım. Bu çalgıyı çocukluğumdan beri dinlerdim. Babam her gün çalardı. Özellikle, basit armonize edilmiş popüler şarkılardı bunlar. Sanki uzak kaynakların şırıltısını dinler gibiydim. Vladimir, bunu dinlemeyi, kabul ederse. Bunu anlamaya karar verirse.

XVII. ve XVIII. yüzyıllarda Çekoslovakya halkı yaşamını yitirdi sanki. XIX. yüzyıl onun yeniden doğuşu oldu. Eski Avrupa ulusları arasında Çekoslovakya çocuk sayılıyordu. Onun da, kuşkusuz görkemli bir geçmişi vardı, ama o çevreden ikiyüz yıllık bir uçurumla ayrılmıştı. Bu süre içinde Çek dili, kentlerden kırsal kesime sığınmış, salt okumamışların malı haline gelmişti. Buna karşın, onların arasında bile kendi kültürünü sürdürmüştü. Bu, alçakgönüllü ve Avrupalıların gözünden uzak kalmış bir kültürdü. Türkülerden, öykülerden, geleneksel törenlerden, atasözlerinden ve anlatılanlardan oluşan bir kültür. İki yüzyılın üstündeki tek köprü.

Biricik köprü, biricik geçit. Hiçbir zaman bozulmayan bir geleneğin biricik dalı. Ve XIX. yüzyılın eşiğinde, yeni Çek yazınının ilk öğreticileri işte bu dalın üzerine kendi yapıtlarını aşılamışlardı. İlk ozanlarımızın öykü ve türkülere böylesine sıkı sıkıya bağlanmaları bu yüzdendir. İlk şiirler, halk türkülerine benziyordu.

Vladimir, yavrum, nasıl olur da bunu anlamıyorsun? Baban, salt bir folklor delisi değil. Belki biraz öyle ama, bu gülünç tutkunun ötesine, çok daha derinlere inmeyi amaçlıyor. Halk sanatı aracılığıyla, özsuyunun yükseldiğini duyumsuyor; onsuz Çek kültürü kuru bir ağaçtan başka bir şey olmazdı.

Ben tüm bunları savaş sırasında anladım. Bizi, varolmaya hakkımız olmadığına, salt Çekçe konuşan Almanlar olduğumuza inandırmak istemişlerdi. Önceden de varolduğumuza, hâlâ da varolduğumuza kendinizi inandırmak zorunda kalmıştık. He-

pimiz, o dönemde kendi kaynaklarımıza, kendi kökenimize inmiştik.

O sıralarda, caz çalan liselilerden oluşan küçük bir toplulukta kontrbasçıydım. Günün birinde Moravyalılar Birliğinden gelen adamlar bana yeniden çembalolu bir orkestra kurmamızı önerdiler.

Böyle bir zamanda kim geri çevirebilirdi böyle bir öneriyi? Ben de keman çalacaktım o orkestrada.

Eski halk ezgilerini ölüm uykusundan uyandırdık. XIX. yüzyılda yurtseverler, derlenmiş halk sanatını yazıya döktüklerinde geç kalmışlardı. Çağdaş uygarlık, folklorun yerini almaya başlamıştı bile. Böylece, yüzyılımızın başında, kitaplarda korunmuş olan halk sanatının, yeniden yaşamımıza girmesi amacıyla folklor çevreleri doğdu. Önce kent yaşamında, sonra kırsal kesimde. Tüm bu çabalar özellikle Moravya'da kendini gösteriyordu. Yöresel halk bayramları, kralların atlı gösterileri düzenleniyor, insanlar, halk orkestralarının kurulmasına özendiriliyordu. Güçlü çabalardı bunlar, ama bir yerde de verimsiz kalmak zorundaydılar. Çünkü folklorcular, uygarlığın gömmekte başarılı olduğu oranda, folkloru diriltmekte başarılı olamıyorlardı.

Savaş bize yeni bir güç aşıladı. Nazi işgalinin son yılında bir atlı gösteri düzenlenmişti. Kentte bir kışla vardı; kaldırımdaki kalabalığın arasında Alman subayları insanları dirsekliyorlardı. Bizim atlı gösteri, bir anda gerçek bir gösteriye dönüşmüştü. Süvari bölüğünü oluşturan, renk renk giysileri içindeki arkadaşlarımız, elde kılıç ortalıkta cirit atıyorlardı. Tarihin uzaktan görüntüleriydi bunlar. Tüm Çekoslovaklar, bu gösteriyi öyle niteliyor ve gözleri parlıyordu. Ben onbeş yaşmdaydım ve kral seçilmiştim. Çevremi saran soylular arasında atımı sürüyordum. Yüzüm örtülüydü. Gurur duyuyordum. Babam da. Onu onurlandırmak için beni kral seçtiklerini biliyordu. Köyün yurtsever müdürünü herkes severdi.

Vladimir, yavrum, sanırım ki olayların bir anlamı var. İnsan yazgılarının birbirine bilgelik bağıyla kenetlendiklerine inanıyorum. Seni bu yıl kral seçmeleri bana bir işaretmiş gibi geliyor. Yirmi yıl önceki kadar gururluyum. Daha da fazla. Çünkü senin

kişiliğinde beni onurlandırmak istiyorlar. Bunu neden yadsımalı? Bu onur benim gözümde değerli. Krallığımı sana devretmek istiyorum. Onu benim elimden almanı istiyorum.

Belki de beni anladı. Bana, kral seçilmeyi kabul edeceğine söz verdi.
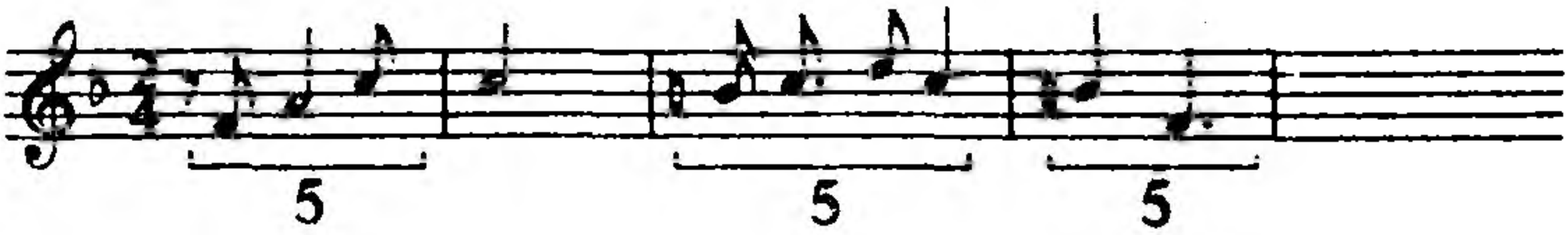
4.

Bunun ne denli ilginç olduğunu anlayabilseydi keşke. Ben daha ilginç bir şey düşünemiyorum. Bundan daha büyüleyici bir şey olamaz.

Şu, örneğin. Uzun süre Pragh müzisyenler, Avrupa halk türkülerinin Barok'tan kaynaklandığını savundular: Şatoların orkestralarında köylü müzisyenler çalıp söylüyordu; sonra bunlar soyluların müzik kültürünü, kırsal kesimdeki basit insanların yaşamına aktarıyorlardı. Bu nedenle, halk ezgileri, kesinlikle kendine özgü bir artistik form niteliği taşımıyor, bilimsel müzikten kaynaklanıyordu.

Bohemya yöresi için bu belki doğru olabilir, ama Moravya'da söylediğimiz türküler, bu açıklamanın kapsamına girmiyor. Tonalite açısından ele alalım: Barok döneminin bilimsel müziği majör ve minör üzerine kurulmuştu. Bizim türkülerimizse, şato orkestralarına göre anlaşılmaz tonlarda söylenir!
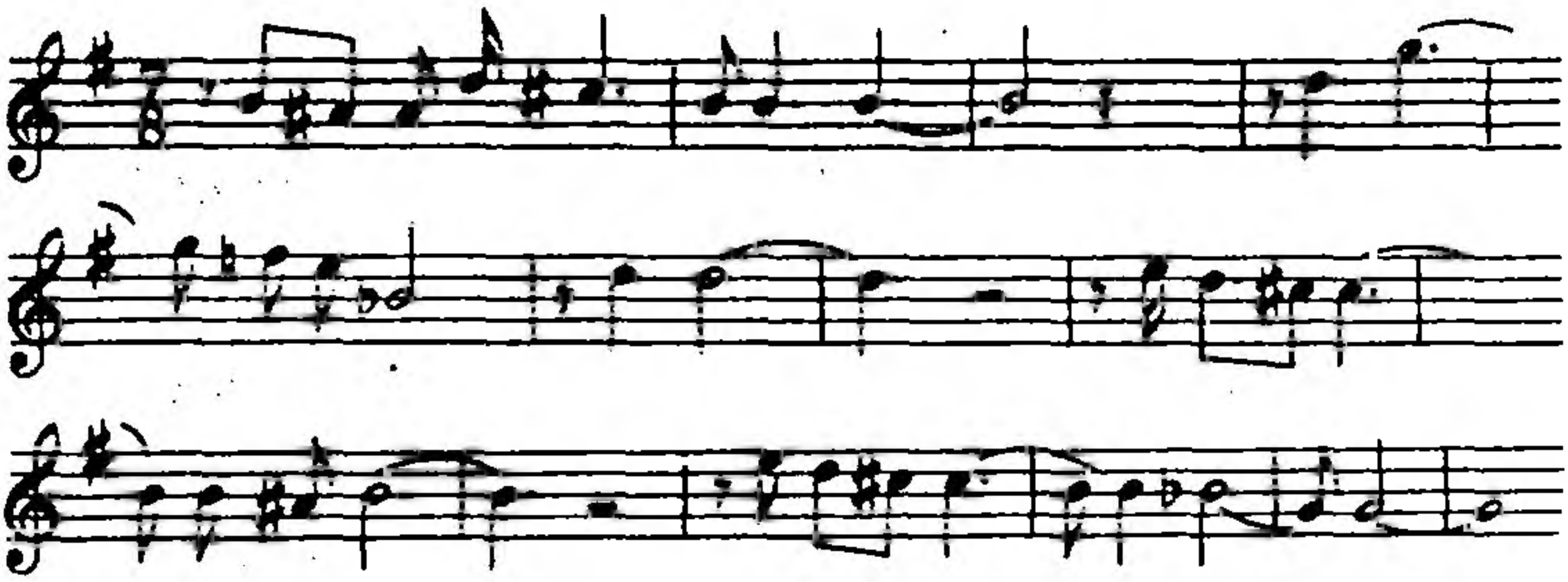
Örneğin Lidyalı tonunda söylenen türküler. Bunlar bana her zaman geçmiş günlerdeki pastoral idillerin özlemini anımsatır. Puta tapanların tanrısı Pan'ı görür ve flüt sesini işitir gibi olurum.

Barok ve klasik müzik, tutucu bir kült'ü benimsemişlerdi. Bu kült yedinci majör temi üzerine kuruluyordu. Vurgulu çalgılar için, *duyarlı nota* disiplinini uyguluyordu. İkinci majörle vurgulamaya geçen yedinci minör onu korkutuyordu. Oysa, bizim halk ezgilerimizde, benim hoşlandığım asıl bu yedinci minördü. İster *éolien*, ister *dorien*, isterse *mixolydien* makamından olsun, onu melankolik olduğu için seviyorum. Her şeyin, türkünün ve yaşamın son bulduğu o ana temaya doğru çılgınca koşmayı reddettiği için bu havayı seviyorum:

Ancak, kilise ezgileri olarak nitelendirilemeyecek kadar garip tonalitede olan ezgiler de var. Onların önünde şaşkınlıktan donakalıyorum:

Moravya ezgileri, tonalite açısından inanılmayacak bir karmaşıklık gösteriyor. Armonik yapıları gizemli. Minörle başlayıp majörle sonuçlanıyor, değişik tonlar arasında bocalıyorlarmış izlenimini veriyor. Çoğu kez, onları armonize etmem gerektiğinde, hangi tonda olduklarını bir türlü anlayamıyorum. Bu ezgiler ritmik düzende de aynı belirsizliği gösteriyor. Özellikle Bartok'un, *parlando* terimiyle nitelendirdiği ağır ezgiler. Onların ritmini, bizim sistemimize göre, müziğe uygulamanın hiçbir yolu yok. Bu yüzden popüler müzik yorumcuları, bu ezgileri belirsiz bir ritm üzerine yorumluyorlar.

Bunu nasıl açıklamalı? Leos Janacek, ritmin bu anlaşılmaz karmaşıklığının, ezgiyi söyleyen kişinin ruh halinin anlık değişimlerinden kaynaklandığını öne sürüyor. Çevresindeki çiçeklerin renklerine, o günkü havaya, çevresindeki görüntülere olan tepkisini, söyleyiş biçimiyle dile getiriyor.

Peki bu, aşırı şiirsel bir yorum olmuyor mu? Üniversitenin daha ilk yılında, öğretmenlerimizden biri, bize yaptığı deneylerden birini anlatmıştı. Halk ezgileri yorumcularından ayrı ayrı ki-

şilere müzik sistemimize ters düşen aynı ezgiyi teker teker söyletmiş ve duyarlı elektronik aygıtlar yoluyla elde edilen sonuçlara göre, hepsinin tıpatıp aynı makamda söylediklerini saptamış. Demek oluyor ki, bu ezgilerdeki ritm karmaşası, ezgilerin kesinlikten yoksun oluşlarından ya da yorumcunun o andaki ruh halinden kaynaklanmıyor. Bu türküler, kendi içlerindeki gizli yasalara boyun eğiyorlar. Belli bir Moravya dans havasında örneğin, ikinci yarı mezür, her zaman birincisinden birazcık daha kısa. Peki bu karmaşıklık, partisyona nasıl uygulanabilir? Bilinçli müziğin ölçüsü simetriye dayanır. Bu ronda bir ikili beyaz nota ile bir beyaz nota ise, iki siyah nota ile eşdeğerdedir; mezür ikiye, üç ya da dört eşdeğerli zamana bölünür. Ama, eş uzunlukta olmayan iki zamanlı bir mezür nasıl uygulanabilir? Bugün bizler için en çetin sorun, Moravya ezgilerinin özgün ritmini müziğe uygulayabilmektir.

Burada belirgin olan bir şey var: O da, halk türkülerimizin barok müzikten doğmuş olamayacağı gerçeği. Bohemya türküleri belki oradan kaynaklanmış olabilir. Çünkü Bohemya'daki uygarlık düzeyi bizden üstündü; kentlerin kırsal kesimle, köylülerin şato ile daha sıkı bağlantıları vardı. Gerçi, Moravya'da da şatolar vardı. Ama, ilkel olan köylü kesimi onlardan Bohemya'dan çok daha fazla soyutlanmıştı. Burada, köylü müzisyenlerin şato orkestrasının bir bölümünü oluşturmaları sözkonusu olamazdı. Bu koşullar altında, halk türküleri, en eski çağlardan kalma olanları bile, bizde özelliklerini korumayı başarmıştır. Onların çeşitliliği ancak bu yoldan açıklanabilir. Uzun süreli ve yavaş gelişen tarihçelerinin değişik evrelerini yansıtır bu türküler.

Bizim halk müziğimizle yakından karşılaştığın zaman, sanki, *Binbir Gece Masalları*'nda danseden ve tüllerini bir bir üzerinden atan kadın canlanıverir gözlerinin önünde.

Bak, işte ilk tül. İlkel, kabasaba motiflerden oluşan bir kumaş bu. Bunlar en genç türküler, son ellili, yetmişli yılların türküleri. Batıdan, Bohemya'dan gelmişler. Öğretmenler okullarımızdaki çocuklara bunları öğretiyorlardı. Bu türkülerin çoğu majör perdesinden olmakla birlikte, biraz bizim ritmik alışkanlıklarımıza göre uyarlanmıştı.

İşte ikinci tül. Bu, birinciye kıyasla çok daha parlak renkli. Bu türküler Macar kökenli. Onlar Macar dilinin yayılışını izliyordu. Çigan orkestraları on dokuzuncu yüzyılda bu türküleri tüm ülkeye yaydılar. Çardaşlar ve asker türküleri.

Dansöz bu tülü de üstünden attığında, onun altındaki göründü: Yerli Slavların XVIII. ve XVII. yüzyılın ezgileri.

Ama dördüncü tül hepsinden daha güzel. Bunlar, XIV. yüzyıla kadar giden ezgiler. O günlerde, güney doğudan, Karpatlar yoluyla Valaklar ülkemize gelmişlerdi. Valaklar çobandı. Onların pastoral ezgileri ve eşkıya türküleri her türlü akort ve armoniden yoksundu. Salt melodiye dayanıyordu. Kaval gibi çalgıların belirlediği arkaik tonaliteler bunlar.

Bu tül atıldıktan sonra, artık altında başka tül kalmıyor. Kadın çırılçıplak dansediyor artık. En eski ezgiler bunlar. Paganizm döneminde doğmuş olan türküler. Bunlar, müzik tarihinin en eski sistemine dayanıyor. Dört notadan oluşan tetrakort sistemi. Ot biçme, ekin biçme dönemine ilişkin ezgiler. Ataerkil köy topluluklarının törelerini yansıtan ezgiler.

Türkü olsun, halk törelerini yansıtan ezgiler olsun, hepsi bir tarih tünelini oluşturuyor. Uzun süreden beri, savaşların ve uygarlığın yıktığı her şeyin bir bölümü bu tünelin içinde koruma altına almabilmiştir. Bu tünelden baktığımda, çok gerilere kadar görebiliyorum: Rostilav ve Svatopluk'u, ilk Moravya prenslerini görüyorum. Eski slav dünyasını görüyorum.

Ama neden yalnız slav dünyasından sözediyoruz? Bir şarkı metninin oluşturduğu bulmaca karşısında yürüttüğümüz varsayımlar içinde kayboluyoruz. Örneğin, buralarda söylenen kırsal ezgilerde, bir yarış arabasından ve bir keçiden sözediliyor. Aralarmdaki bu belirsiz ilişkiyi anlayamıyorum. Bakirelerin başgöz edileceğini anlatan bu kırsal ezgiler, halk tarafından övülüyor. Bu türkülerin yorumcuları, söyledikleri türkülerin sözlerini kendileri de anlamıyordu. Salt, zamanı bilinmeyen eski bir geleneğin durağan gücü, artık anlaşılmaz olmuş bir sözcükler topluluğunu, sayısız yıllardan beri bu ezgilerde ayakta tutmuştur. Sonuçta, akla yakın tek açıklama şu olabilir: Antik Yunanın Dioni-

zos'u. Bir tekenin sırtına binmiş bir *satir** ve ezgide sözü geçen şerbetçi otuyla sarılı değneğini havada sallayan şarap tanrısı.

İlk çağları çağrıştıran bu imgeler, bana inanılmaz gibi görünmüştü! Ancak, sonradan, üniversitede, müziğin tarihçesini okuduğum zaman bu düşüncem değişti. En eski halk türkülerimizin yapısının, antik müziğin yapısıyla gerçekten bağdaştığının ayırdına vardım. Lidyalılar'ın, Frig'lerin ve Dor'ların tetrakordu ile bizim halk türküleri arasında bir ilişki vardı. Bu kavram, alçak tonları değil de, yüksek ses tonlarını esas alan gam'dan kaynaklanır ve ancak müzikte armoni terimleri çerçevesinde düşünüldüğü zaman devreye girer. Demek oluyor ki, en eski halk türkülerimiz, eski Yunan'da söylenen türkülerle aynı müzik dönemini paylaşıyor ve antik dönemin koruyuculuğunu yapıyorlar.

Satir: İnsan vücutlu, teke ayaklı, küçük boynuzlu yarıtanrı. (çev.)

5.

O akşam, yemek yerken, Ludvik'in durmadan, gözlerini benden kaçırdığını farkettim. Bu yüzden, Vladimir'e daha da çok bağlandığımı hissettim, Birden, onu ihmal ettiğim korkusuna kapıldım. Onu kendi dünyamın merkezine sürüklemeyi hiçbir zaman başaramayacağım kaygısı kapladı içimi. Yemek bittikten sonra Vlasta mutfakta kalmıştı. Vladimir'le ben oturma odasına geçmiştik. Ben yine ona halk türkülerinden sözetmeye çalıştım. Ama konuşma pek rahat yürümüyordu.

Kendimi bir öğretmen gibi görüyordum. Onun canını sıkmaktan korkuyordum. O tabii, oturmuş, hiç ses çıkarmadan, beni dinliyormuş gibi görünüyordu. Bana karşı her zaman nazik davranırdı. Ama kafasının içinden gerçekte neler geçirdiğini nasıl bilebilirdim?

Bıktırıcı öğütlerimle onu bunaltmamın üzerinden epey bir zaman geçmişti ki, Vlasta karşımızda belirdi ve uyku zamanının geldiğini söyledi. Ne yaparsın? O, evin temel direği, takvimi, çalar saati; sorun çıkartmamalıyım. Hadi oğlum, yürü bakalım, iyi geceler.

Vladimir'i armonyumun olduğu odada bıraktım. O orada yatıyor, madeni ayaklı divanın üstünde. Ben, bitişik odada, Vlasta ile paylaştığım yatakta yatıyorum. Hemen yatmayacağım. Yatakta dört döneceğimi bildiğim için onu uyandırmaktan korkarım. Birkaç dakika daha dışarda kalacağım. Gece sıcak. Oturduğumuz bu eski ve alçak evin arkasındaki bahçeden eski günlerdeki kırsal kesimin kokuları geliyor. Armut ağacının altında tahta bir sıra var.

Allahın belâsı Ludvik! Gelmek için tam da bugünü mü buldu? Korkarım, uğursuzluk işareti bu.

Benim en eski arkadaşım! Çocukken şu armut ağacının altında ne çok oturmuştuk. Severdim onu. Lisenin altıncı sınıfından, onu tanıdığımdan beri. Okulu, öğretmenleri, hiçe sayardı. Onu eğlendiren şey, okul yönetmeliğine ters düşen işler yapmaktı.

Biz neden böyle bir ikili oluşturmuştuk acaba? Yazgı tanrı-

çaları Parka'ların işiydi bu, herhalde. Ludvik yetim, bense öksüzdüm. Annem doğum sırasında ölmüştü. Ludvik onüç yaşındayken Almanlar mason olan babasını alıp bir kampa götürmüşler, Ludvik de onu bir daha görmemişti.

Ludvik ailenin büyük oğluydu. Benim onu tanıdığım dönemde ise, küçük kardeşinin ölümünden sonra ailenin tek oğlu oydu. Babası tutuklanınca, ana oğulun kimseleri kalmamıştı. Büyük bir yoksulluk içindeydiler. Koleje devam etmek çok pahalıya geliyordu. Ludvik'in okumaktan vazgeçmesi gerekecekti anlaşılan.

Ama son anda bir kurtuluş yolu buldu.

Ludvik'in babasının, savaştan çok önce, yerel bir müteahhitle evlenmeyi başarmış olan bir kızkardeşi vardı. O günden sonra mason erkek kardeşiyle ilişkisini hemen hemen kesmişti. Ancak, kardeşinin tutuklanmasından sonra, yurtsever yüreği birden alevlenivermiş ve yengesine, Ludvik'le bizzat ilgilenme önerisinde bulunmuştu.

Kendisinin biraz geri zekâlı tek bir kızı vardı. Bu yüzden, yetenekli bir genç olan yeğenine gıpta ediyordu. Karı koca ona yalnız maddi yardımda bulunmakla yetinmemişler, onu her gün evlerine çağırmayı da adet edinmişler ve düzenli olarak evlerine gidip gelen kasaba ileri gelenleriyle tanıştırmışlardı onu. Ludvik, halası ile eniştesine minnettarlığını göstermek zorundaydı, çünkü öğrenimi onların desteğine bağlıydı. Ancak o, ateşle suyun birbirini sevdiği kadar onları seviyordu. Ailenin soyadı Koutecky'di ve o zamandan beri bu soyadı, bizim için tüm kendini beğenmişlerin simgesi haline gelmişti.

Madam Koutecky, yengesine yüksekten bakıyordu. Kardeşine karşı da iyi bir evlilik yapamadığı için kin besliyordu. Cezaevine girdiği zaman bile, karısma karşı olan davranışını değiştirmedi. İyilikseverlik toplarını ise salt Ludvik'in üzerine çevirmişti. Onu kendi kanından gelen bir mirasçı olarak görüyor ve evlat edinmek istiyordu. Yengesinin varlığı onun için üzücü bir yanılgıydı. Bir kez bile onu evlerine çağırmamıştı. Tüm bunları gözleyen Ludvik, dişlerini gıcırdatıyordu. Belki bin kez, onlara karşı çıkmak istemiş, ama, annesi yalvarıp yakararak, gözyaşı dökerek, aklını kullanmasını sağlamıştı. İşte bu nedenle, Ludvik bi-

zim yanımızda, kendini çok daha mutlu hissediyordu. Biz ikiz kardeş gibiydik. Babam nerdeyse onu benden çok seviyordu.

Her kitabın adını bilen Ludvik'in, kitaplığından doymak bilmeyen bir iştahla yararlanması, ona kıvanç veriyordu. Ludvik, liselilerden kurulu caz orkestramızda çaldığım ilk günlerde, bize katılmak istedi. Bitpazarından ucuz bir klarnet aldı; ve kısa zamanda çok iyi çalmayı öğrendi. Bundan sonra, birlikte kendimizi caza adadık ve yine birlikte, çembalolu orkestrayı biraraya getirdik.

Koutecky'lerin kızı, savaş sonuna doğru evlendi. Anne, son derece görkemli bir düğün tasarlıyordu: Genç evlilerin arkasında nedimelerden ve genç erkeklerden oluşan beş çift, gelin alayını oluşturacaktı. Bu angaryalardan birini de Ludvik'e yüklemeye kalkıştı. Ludvik, bu durumda, kasabadaki eczacının onbir yaşındaki kızıyla bir çift oluşturacaktı. Ludvik yıldırımla vurulmuş gibiydi. Bu kasaba züppelerinin düğün maskaralığında palyaço rolünü oynama düşüncesi yüzünü kızartıyordu. Yetişkin bir erkek olmakla övünüyor ve onbir yaşındaki sümüklü bir yumurcağı koluna takmaktan utanç duyuyordu; tören sırasında salyalı bir hacı öpme zorunda oluşu onu çileden çıkarıyordu. Çembalonun çevresinde oturmuş içki içiyor ve onu kışkırtıyorduk. Sonunda patladı ve burjuvalara karşı olan nefretini açığa vurdu. Sonra, dinsel evlenmelerin görkemli törenlerini lanetledi, kilisenin suratına tükürdüğünü ve müminlerin kayıt defterinden kendi adını sildireceğini bildirdi.

Biz onun sözlerini ciddiye almamıştık ama, savaşın bitiminden birkaç gün sonra Ludvik söylediğini yaptı. Bu davranışlarıyla yarattığı skandalla Koutecky'lerin yüreğine bir darbe indirdi. Ludvik bunu umursamadı bile. Onlarla isteyerek bozuştu. Komünistlerin verdiği konferanslara katılmaya başladı. Onların yayınladığı broşürleri satın alıyordu. Bizim ilçemiz ve özellikle liselimiz koyu katolikti. Buna karşın, Ludvik'i komünist eksantrikliğ[illegible]en dol[illegible] bağışlamaya hazırdık. Ona ayrıcalıklar tanıyorduk.

Bin dokuz yüz kırk yedide bakaloryamız vardı. Sonbaharda, Ludvik Prag'a öğrenim yapmaya gitti. Ben de Brno'ya. Onu bütün yıl boyunca görmedim.

6.

Yıl bin dokuz yüz kırk sekizdi. Tüm yaşam başaşağı gidiyor, giderek dengesini yitiriyordu. Dinlenme sırasında, Ludvik bizi görmek için derneğimize geldiğinde, onu biraz sıkıntı içinde karşıladık. Şubattaki komünist hükümet darbesi bize terörün başlangıcı gibi görünmüştü. Ludvik klarnetini de getirmişti ama buna gereksinimi kalmadı. Geceyi tartışmalarla geçirdik.

Aramızdaki anlaşmazlık bu tarihten mi kaynaklanıyor acaba? Sanmıyorum. O gece de Ludvik beni mat etti. Elinden geldiğince siyasal tartışmalardan kaçınarak, bizim orkestradan sözediyordu. Ona bakılırsa, işimizin anlamını eskisine oranla daha geniş bir bakış açışı içinde düşünmek gerekiyordu? Yitirilmiş bir geçmişi yeniden canlandırmakla yetinmek neye yarardı? Geriye bakanın sonu, Lut'un karısınınki gibi olurdu.

Peki, bizlerin ne yapması gerekiyordu?

"Kuşkusuz," diye yanıtlıyordu, "bizler halk sanatımızın varını yoğunu yönetmeliyiz; ama bu yeterli değil. Yeni bir dönemden geçiyoruz. Önümüzde geniş eylem alanları, yeni ufuklar açılıyor. Günlük, ortak müzik kültürümüzü arıtmak, onu burjuvaların, insanların kafasma doldurdukları o değersiz nakaratlardan, kuplelerden kurtarmak ve bunların yerine halk kökenli sanatı yerleştirmek bize düşer."

Ne garip. Ludvik'in bu söyledikleri, en tutucu Moravyalı yurtseverlerin eski ütopyasıydı. Onlar hep yoz ve Tanrı tanımaz bir kent kültürüne şiddetle karşı çıkmışlardı. Çarliston ezgileri onların kulağına şeytanın flütünden çıkan sesler gibi gelirdi! Gerçi, bunun önemi yoktu. Ama, Ludvik'in sözleri, bu yüzden, daha da aydınlığa kavuşuyordu bizim için.

Bu sözlerini izleyen düşüncesi ise daha da özgündü. Caz üzerine konuşuyordu: "Caz, bildiğiniz gibi, zenci halk müziğinden doğmuş ve tüm Batıyı egemenliği altına almıştır. Halk müziğinin harika bir güce sahip olduğunu göstermesi bakımından bizim için yüreklendirici bir kanıttır. Bir dönemin genel müzik üslubunu belirleyebildiğini gösterir."

Ludvik'i dinlerken, hayranlık ve antipati karışımı duygulara kapıldık. Kendinden emin tavırları bizi kızdırıyordu. Tüm komünistlerin o günlerde büründükleri havaları sergiliyordu. Sanki gelecekle, onun adına hükmetme yetkisi veren gizli bir anlaşma yapmıştı. Vaktiyle tanıdığımız genç adamdan birdenbire farklı bir kişilik gösterdiği için de sinirimize dokunuyordu kuşkusuz. Biz onu hep neşeli ve alaycı bir delikanlı olarak anımsıyorduk. Oysa şimdi o, tumturaklı, büyük büyük laflar ediyordu hiç çekinmeden. Ayrıca, orkestramızın yazgısının, komünist partinin yazgısıyla böyle rahat ve kesin bir biçimde birleştirilmesi bizi üzüyordu. Hiçbirimiz komünist değildik ki. Ama öte yandan, konuşmaları bize çekici geliyordu. Düşünceleri, bizim en gizli düşlerimize uyuyordu. Bizi tarihin görkemli düzeyine yükseltiyordu.

İçimden, onu 'Fareli Köyün Kavalcısı' diye adlandırıyorum. Gerçekten öyleydi. Kavalını çalar çalmaz dizinin dibine koşuyorduk. Onun düşünceleri yarım kaldığı zaman da biz ona yardıma gidiyorduk. Kendi kendime nasıl mantık yürüttüğümü anımsıyorum. Barok döneminden bu yana, Avrupa müziğinin evriminden sözediyordum. İzlenimci dönemden sonra kendi kendinden yorulmuştu. Gerek sanatları gerek senfonileri bakımından, nerdeyse tüm özsuyunu yitirmişti. Bu yüzdendir ki, caz onun üzerinde bir tür mucize etkisi yapmıştı. Caz müziği, Avrupa'nın salt gece kulüplerini ve dansinglerini büyülemekle kalmamış, aynı biçimde Stravinski, Honegger ve Milhaud'yu da kendine çekmiş, bestelerinin kapılarını bu ritme açmalarına neden olmuştu. Ama dikkat! Aynı dönemde ya da diyelim ki on oniki yıl kadar önce, Avrupa müziğine, eski dünyanın antik folklorundan taze kan aşılanmıştı. Bu folklor hiçbir yerde, bizdeki yani Orta Avrupa'daki kadar canlı değildi. Onu canlı tutanların başında Janacek ve Bartok geliyordu. Böylece, bizzat müzik tarihi, Avrupa halk müziğinin eski katmanlarıyla caz müziğini aynı paralele koymuş oluyordu. Her ikisi de, XX. yüzyılın ciddi, çağdaş müziğinin oluşumuna eşit derecede katkıda bulunmuşlardı. Ancak, geniş halk yığınlarının müziği için aynı şey söylenemez. Avrupa'da hiçbir iz bırakmamıştır. Burada caz egemenliğini kurmuştur. Bizim görevimiz de burada başlamaktadır.

Evet, biz bu kamdaydık: Bizim halk müziğimizin kökeninde, caz müziğinin kökenindekine eşit bir güç yatıyor. Cazın kendine özgü bir ritmi var. Bu ezgilerde eski zenci havalarının ilkel ritmi sürekli olarak kendini duyurur. Ama bizim halk ezgilerinin de kendine özgü ritmi var. Ayrıca tonalite açısmdan daha çok çeşitlilik gösteriyor. Caz müziği, özgün bir ritm düzeninden yararlanır. Bu düzenin olağanüstü karmaşıklığı, onlarca yüzyıl boyunca tambur ve Afrika tamtamı çalanların kültürü sayesinde oluşmuştur. Ama aynı biçimde, bizim halk müziğimizin ritmi de kendimize özgü kaynaklardan doğmuştur. Son olarak şunu söyleyeyim, caz doğaçlama üzerine kuruludur. Ancak, nota okumasını hiçbir zaman öğrenemeyen gezgin kemancıların verdiği şaşırtıcı konserler de doğaçlama üzerine kuruludur.

"Bizi cazdan ayıran bir tek şey var," diye ekledi Ludvik. "Caz müziği hızlı gelişir ve değişir. Üslubu hareket halindedir. Yeni Orleans'ın çoksesli müziğinden swing orkestrasına, oradan da pop'a ve onun ötesine doğru dik bir yokuşu tırmanmıştır caz müziği: Günümüz caz müziğinin bugünkü armonilerini, Yeni Orleans, o zamanlar asla düşleyemezdi. Bizim halk müziğimiz, geçmiş yüzyılların ormanında uyuyan bir güzel. Onu uyandırmamız gerek. Bugünkü yaşama girmek ve onunla birlikte gelişmek zorunda. Caz müziği gibi. Kendi özelliğini, melodikliğini, ritmini yitirmeden. Her zaman, onun üslubuna uygun yeni evreler keşfetmek gerek. Bu zor ve gösterişli bir iş ve ancak sosyalizm içersinde gerçekleştirilebilir."

"Sosyalizmin bu işle ne ilgisi var?" diye tepki gösterdik.

Ludvik bize açıkladı: Geçmişte, kırsal kesimdeki insanlar topluluk halinde yaşıyorlardı. Tüm köy halklarının yaşamları törelerle sınırlandırılmıştı. Halk sanatı ancak bu törelerin içersinde yaşıyabiliyordu. Romantik dönemde, tarlada çalışan kimi köylü kadınlarının bir yerlerden esinlendiğine inanılırdı. Bu kadınların ağzından, kayadan su fışkırır gibi türkü sözleri dökülürdü. Ama, halk türkülerinin doğuşu, bilinçli bir şiirin doğuşundan farklıdır. Ozan, kendi[illegible] dile getirmek için yaratır, yalnız kendisine özgü düşünce ve duyguları dile getirmek ister. Halk türkülerinde ise insanlar başkaları arasından sivrilmek değil, tersine on-

larla birleşmek amacını güderlerdi. Bu türküler, sarkıtlara benzer biçimde gelişmiştir; damla damla, yeni motiflerle, yeni yorumlarla bezenerek. Kuşaktan kuşağa, elden ele ulaşmış, her türkücü onlara yeni bir öge katmıştır. Böylece, her türkünün birçok yaratıcısi olmuş, ama onlar kendi katkılarının ardından alçakgönüllülükle silinip gitmişlerdir. Hiçbir halk türküsü kendisi için varolmamıştır. Her birinin belirgin bir işlevi vardı. Düğünleri, hasat, karnaval, noel, bağbozumu bayramlarını dile getiren türküler olduğu gibi, dans havaları ve ölü gömme törenlerinde söylenen ezgiler vardı. Aşk türkülerinin bile belirli âdetler dışında bir varlıkları yoktu. Akşam gezintileri, pencere altında söylenen serenatlar, evlenme önerileri, tüm bunlar ortaklaşa törenlerdi ve türkülerin bu törenler içinde belirgin bir yeri vardı.

Kapitalizm bu ortaklaşa yaşamı yıktı. Halk sanatı, böylece konumunu, varolma nedenini ve işlevini yitirdi. İnsanın, başkalarından ayrı, yalnız kendisi için yaşadığı bir toplumda, bu sanatı yeniden diriltmeye çalışmak boş bir çaba. İşte sosyalizm insanları yalmzlığın boyunduruğundan kurtaracak; onların yeni bir kolektivite içinde yaşamalarmı sağlayacak. Ortak çıkarları insanları birleştirecek. Özel yaşamları, toplum yaşamları ile içiçe olacak. Töreler zinciri onları birbirine bağlayacak. Kimi töreler geçmişten ödünç alınacak: Hasat bayramı, danslı geceler, çalışmayla ilgili töreler gibi. Kimileri de yenilik getiren töreler olacak: 1 Mayıs Şenlikleri, mitingler, kurtuluş bayramı, siyasal toplantılar gibi. Halk sanatı, her yanda yerini bulacak. Her yerde gelişecek, değişimlere uğrayacak, kendini yenilcyecek. Artık bunu iyice anlıyor muyduk?

Gerçekten de kısa bir süre sonra, inanılmazın gerçekleştiğini kendi gözlerimizle görecektik. Komünist Parti'sinin halk sanatımız için yaptıklarını hiç kimse yapmadı. Yeni toplulukların kurulması amacıyla büyük paralar verdi. Halk müziği, keman ve çembalo konserleri, her gün radyo programlarında yer aldı. Moravya ezgileri üniversiteleri işgal etti. 1 Mayıs bayramlarına, halk danslarına, resmi galalara geniş yer verildi. Caz müziği, ülkemizde tümüyle kaybolmakla kalmadı, Batı kapitalizminin ve onun yozlaşmış zevklerinin simgesi olup çıktı. Gençlik, tangoları

ve boogie-woogie'yi yüzüstü bıraktı, ellerini birbirlerinin omuzlarına koyarak, rondolara, halk danslarına katılmayı yeğledi. Komünist Partisi, yeni bir yaşam biçimi yaratma çabalarına girişti. Stalin'in yeni sanat üzerine olan ünlü tanımlamasına dayanıyordu: Ulusal bir forma içinde sosyalist bir içerik. Bu ulusal formayı, bizim müziğimize, bizim dansımıza, bizim şiirimize, halk sanatından başka hiçbir güç giydiremezdi.

Bizim orkestra da, bu siyasetin dev dalgaları üzerinde dolanmaya başladı. Çok geçmeden, tüm ülkede tanındı. Şarkıcılar ve dansçıların katılmasıyla genişleyen kadrosu sayesinde büyük bir orkestraya dönüştü. Pek çok ilde yüzlerce kez sahneye çıktı ve her yıl yurt dışına turneye gitti. Biz salt eskilerden, sevgilisini öldüren eşkıyanın türküsünü söylemekle yetinmiyor, aynı zamanda kendi bestelediğimiz havaları da yorumluyorduk.

Örneğin, Stalin ya da tarım kooperatifleri üzerine yaptığımız besteler. Türkülerimiz eski günleri çağrıştıran basit ezgiler değildi artık. Çağdaş tarihin bir parçası haline gelmişlerdi. Ona eşlik ediyorlardı.

Komünist Parti bizi destekliyordu. Ayrıca siyasal çekimserliğimiz de hızla yok olmuştu. Ben kırk dokuz yılının başında Parti'ye girdim. Orkestra üyeleri de birbiri ardınca bana katıldılar.

7.

Biz her zaman arkadaştık. Aramızdaki gölge ne zaman oluştu acaba?

Aslında biliyorum. Hem de çok iyi biliyorum. Benim düğün günümde oldu ne olduysa.

Brno'da, Yüksek Müzik Okulunda öğrenciydim. Aynı zamanda, üniversitede müzikoloji derslerini izliyordum. Üçüncü yıl, işler pek iyi gitmemeye başladı. Evde babamın durumu giderek kötülüyordu. Bir beyin iltihabı geçirmişti. Gerçi hayatı kurtarılmıştı, ama kendine çok dikkat etmek zorundaydı. Onun yalnızlığı aklımdan çıkmıyordu. Kendisine bir şey olsa, bana bir telgraf bile çekemezdi. Her cumartesi, korkudan titreyerek yanına gidiyor, pazartesi sabahları da yeni bir üzüntüyle ondan ayrılıyordum. Bir gün, bu üzüntü dayanılmaz hale geldi. Pazartesi bütün gün işkence çektim, salı üzüntüm daha da arttı, çarşamba, tüm eşyalarımı bavuluma doldurdum, ev sahibime kiramı ödedim ve kendisine bir daha dönmemek üzere gittiğimi söyledim.

Evimize giden yolda hâlâ kendimi görür gibiyim. Kente yakın olan köyüme gitmek için tarlalardan geçmek gerekiyordu. Bir sonbahar günüydü. Daha alacakaranlık basmamıştı. Rüzgâr esiyor, tarladaki saban izlerinin arasında oynayan çocuklar, bitip tükenmeyen iplerin ucunda zikzaklar çizen kâğıt uçurtmalarını gökyüzüne doğru fırlatıyorlardı. Babam da benim için bir zamanlar derme çatma bir uçurtma yapmıştı. Benimle birlikte tarlalara gelir, uçurtmayı fırlatır ve havanın kâğıttan kuşu iterek onun iyice yükselmesini sağlaması için koşup dururdu. Bu, beni pek eğlendirmezdi aslında. Babam benden çok eğlenirdi. Bu anı beni duygulandırdı; eve bir an önce varmak için adımlarımı hızlandırdım. Babamın bu uçurtmaları anneme yolladığı düşüncesi geçmişti aklımdan.

Ben annemi hep gökyüzünde diye düşünürüm. Hayır, Tanrıya, sonsuz yaşama ya da buna benzer şeylere artık inanmıyorum. Burada inanç sözkonusu değil. Hayalgücü sözkonusu. Ondan vazgeçmek için de bir neden görmüyorum. Onsuz, kendimi

öksüz hissederim. Vlasta, beni hayâlci olmakla suçluyor. Sözde, çevremdeki şeyleri, gerçekte oldukları gibi görmüyorum. Hiç de değil, ben onları oldukları gibi görüyorum, ama görünür olanların dışında başka şeyler de görüyorum. Hayal gücü boşuna değil. İç âlemimizin dokusunu o oluşturuyor.

Ben annemi hiçbir zaman tanımadım. Bu yüzden de hiç gözyaşı dökmedim onun için. Tam tersine, onun genç, güzel ve gökyüzünde olduğunu bilmek beni mutlu ediyordu. Başka çocukların benimki kadar genç anneleri yoktu.

Ben, Aziz Petrus'u yeryüzüne bakan küçük penceresinin önünde, bir tabureye oturmuş olarak hayâl etmeyi severim. Çoğu kez annem de bu pencerenin önünde ona eşlik eder. Annem güzel bir kadın olduğundan Aziz Petrus'un onun için yapmayacağı şey yoktur. Onun pencereden bakmasına izin verir. Annem de bizi görür. Beni ve babamı.

Annemin yüzü hiçbir zaman üzgün değildi. Tam tersine. Petrus'un kulübesinin küçük penceresinden bizi izlerken sık sık gülerdi. Öbür dünyadakiler üzüntü nedir bilmezler. İnsan yaşamının bir anlık olduğunu ve buluşmanın yakın olduğunu bilirler çünkü. Ama, ben babamı yalnız bırakıp Brno'da olduğum zamanlar, annemin bakışları bana üzgün ve sitemli gibi gelmişti. Oysa ben annemle hep barış içinde yaşamak istiyordum.

Bu yüzden, hızla eve yollandım; bir yandan da gökyüzüne asılı duran uçurtmaları izliyordum. Mutluydum. Terkettiğim şeyler için hiçbir pişmanlık duymuyordum. Elbette, kemanıma ve müzikolojiye bağlıydım. Ama bunu meslek edinmek için de yanıp tutuşmuyordum. En büyük başarı bile, evime dönmekten duyduğum kıvançla yarışamazdı.

Brno'ya artık dönmeyeceğimi söylediğim zaman babam öfkeden kıpkırmızı oldu. Onun yüzünden yaşamımı altüst etmemi kabul etmiyordu. Ben de, bunun üzerine, aldığım kötü notlar yüzünden okulu bırakmak zorunda kaldığımı anlattım ona. Sonunda bana inandı, bana olan kızgınlığı büsbütün arttı. Ama bu, beni o kadar üzmüyordu. Buraya aylak aylak oturmak için gelmemiştim ki. Bizim derneğin orkestrasında birinci keman olarak yerimi almakta gecikmedim. Ayrıca, yerel müzik okulunda bir öğretmenlik bulmuştum. Böylece, sevdiğim şeylere kendimi ada-

yabilecektim.

Bunlar arasında Vlasta da vardı. Vlasta, benimki gibi, bugün kentin varoşlarım oluşturan komşu köylerden birinde oturuyordu. Bizim topluluğun danslarına katılıyordu. Brno'daki çalışmalarım sırasında onunla tanışmıştım. Dönüşümden bu yana, onu hemen her gün görmek bana haz veriyordu. Ama gerçek aşk, ancak bir süre sonra başlayacaktı, beklenmedik bir zamanda. Bir prova sırasında, kötü bir rastlantı sonucu düşmüş, bacağını kırmıştı. Onu, âcil olarak çağırdığımız ambulansa kadar kollarımda taşımış, Vlasta'nın ufak tefek, narin bedenini kollarımın arasında hissetmiştim. Birden, şaşkınlıkla, boyumun bir metre doksan, ağırlığımın da yüz olduğunun farkına vardım. Ağaçlar devirecek güçteydim; Vlasta ise ne kadar da narindi.

Bu bir aydınlanma an'ı oldu benim için. Vlasta'da, o yaralı küçük yaratıkta, birden, herkesçe çok iyi bilinen bambaşka bir kişilik gördüm.

Nasıl olmuştu da, daha önce bunun farkına varmamıştım? Vlasta, sayısız halk türkülerinin kahramanı *zavallı hizmetçi kızdı!* Hayatta namusundan başka hiçbir şeyi olmayan, herkesin aşağıladığı zavallı hizmetçi kız! Eski püskü giysiler içindeki zavallı, yetim hizmetçi kız!

Tabü, gerçekte tam olarak öyle değildi. Anası babası vardı ve hiç de yoksul değillerdi. Zaten büyük toprak sahibi oldukları için, yeni yönetim onları kıskacı arasına almıştı ya. Vlasta'nın gözyaşları içinde bizim provalara katıldığı zamanlar hiç de az değildi. Ellerindeki ürünlerin büyük bir bölümünü vermeye zorlanıyorlardı. Babası kulak ilân edilmişti.

Traktörünü ve makinelerini elinden almak istiyorlar, onu tutuklamakla tehdit ediyorlardı. Vlasta'ya acıyordum. Onunla, bu zavallı hizmetçiyle ilgilenme düşüncesi hoşuma gidiyordu.

Onu, bir halk türküsündeki karakterle özdeşleştirdiğimden beri, binlerce kez yaşanmış bir aşkı yeniden yaşıyormuşum gibi geldi bana. Bu aşkı, çok eski bir partisyondan çalıyormuşum duygusuna kapılmıştım. Sanki bu türküler bana onu söylüyordu. Bu görkemli akıma kendimi kaptırmış, evliliği düşlüyordum.

Düğünden iki gün önce, Ludvik haber vermeden çıkageldi. Onu coşkuyla karşıladım. Hemen, ona bu önemli haberi verdim

ve en sevdiğim arkadaşım olduğuna göre, düğünde tanığım olmasını istedim kendisinden. Bana söz verdi ve geldi.

Arkadaşlarım, benim için gerçek bir Moravya düğünü düzenlemekte ısrar ediyorlardı. Düğün başlar başlamaz hepsi takım taklavat geldiler. Müzik ve kostümler hepsi tamamdı. Ellilik bir çembalo virtüozü, düğünün en yaşlı şeref konuğuydu. 'Papaz'lık görevleri ona düşüyordu. Törcn başlamadan önce, bam herkese erik rakısı, ekmek ve domuzyağı sundu. Sonra, bir el hareketiyle herkesi susturan papaz, çınlayan bir sesle şunları söyledi:

"Saygıdeğer delikanlılar ve gençkızlar,
Baylar, Bayanlar!
Davet edildik buraya işte
bu genç asilzadenin ricası üzerine
gidelim diye hep birlikte
nişanlı seçtiği güzel bâkirenin baba evine..."

Papaz, tüm törenin yöneticisi, ruhu ve can damarıdır. Bu hep böyle olmuştur. On yüzyıl boyunca. Yavuklu, hiçbir zaman kendi düğününün baş kişisi olmamıştır. O evlenmezdi. Düğün, ona sahip çıkar ve onu yüksek bir dalga gibi sırtında taşırdı. Hareket etmek, konuşmak ona düşmezdi. Papaz, onun yerine hareket eder ve konuşurdu. Hattâ, bu işler ona bile düşmezdi. Atalara özgü gelenek, kişileri birer birer eline alır, onları kendi akıntısına katıp peşinden sürüklerdi.

Papazın güdümü altında, nişanlımın köyüne yollandık. Tarlalardan geçiyorduk. Arkadaşlarım bir yandan yürüyor, bir yandan çalgılarını çalıyorlardı.

Vlasta'nın evinin önünde, aile bireyleri kostümlerini giymiş, bizi bekliyorlardı. Papaz söze başladı:

"Yorgun yolcularız bizler.
Sığınalım biraz bırakın da
ey gönlü yüce insanlar
namuslu çatınızın altına."

Kapının önünde duran gruptan yaşlı bir adam öne çıktı ve "Eğer yiğit kişilerseniz, size hoşgeldiniz derim," dedi ve bizi eve

buyur etti: Hiç konuşmadan içeriye daldık. Papaz bizi, sıradan, yorgun yolcular olarak tanıttığı için gerçek amacımızın ne olduğunu açıklayamadık önce. Kız tarafının sözcüsü olan yaşlı adam bize cesaret verdi: "Yüreğinizi sıkan bir şey varsa çekinmeyin, söyleyeyin!"

Bunun üzerine papaz konuşmaya başladı. Belirgin olmayan, bilmece gibi sözler söylüyordu. Konuştuğu kişi de ona aynı biçimde yanıtlar veriyordu. Birçok dolambaçlı sözden sonra, ziyaretimizin nedenini açıkladı.

Bunun üzerine, yaşlı adam ona şu soruyu sordu:

"Soruyorum size, sevgili arkadaşım,
bu soylu âşık neden bu soylu genç kızla
evlenmek istemektedir acaba,
çiçeği için mi, meyvesi için mi yoksa?"

Papaz yanıtladı:

"Herkes bilir, açar bütün güzelliğiyle
açar bütün görkemiyle çiçek
ve neşelendirir bizi.
Ama solar çiçek ve meyve gelir sonra.
Çiçek için değil bizim nişanlımız,
Meyve içindir, çünkü meyve bizi besleyecektir."

Bu karşılıklı söyleşme daha bir süre devam etti, sonra ihtiyar şu sözlerle konuşmayı bir sonuca bağladı: "Bu koşullar altında, nişanlı kızı getirelim, razı olup olmadığını öğrenelim." Ardından bitişik odaya geçti ve biraz sonra, yöresel giysiler içindeki bir kadını elinden tutarak içeri getirdi. Zayıf, uzun boylu, kemikli, yüzü atkıyla örtülü bir kadındı bu. İhtiyar: "İşte senin sözlün!" dedi.

Ancak, papaz başını salladı, bizler de gürültü patırtı ederek durumu protesto ettik. İhtiyar bir süre daha çığırtkanlık yaptıktan sonra, maskeli kadını geri götürmeye karar vermek zorunda kaldı. Ve sonunda, Vlasta'nın içeri girmesine izin verdi. Genç kızın ayağında siyah çizmeler, üstünde parlak kırmızı bir önlük ve canlı renklerle süslü bir bolero vardı. Başına çiçeklerle örülmüş bir taç takmıştı. Bana çok güzel göründü. İhtiyar, genç kı-

zın elini aldı ve benim elime verdi.

Sonra nişanlı kızın annesine dönerek, ağlamaklı bir sesle ona seslendi: "Ah, anacığım!"

Bu sözler üzerine, yavuklum elini elimden çekti, annesinin önünde diz çökerek başını eğdi. İhtiyar sözlerini sürdürdü:

"Tatlı annecik, bağışla sana yaptığım kötülüğü!
Sevgili annecik, Allah aşkına, bağışla beni
sana yaptığım kötülük için!
Taptığım annecik, İsa'nın beş yarası adına, bağışla beni
sana yaptığım kötülük için!"

Çok eski bir oyunun dilsiz oyuncularıydık. Senaryo güzel, büyüleyici ve gerçeklere dayanıyordu. Sonra müzik başladı ve hepimiz köyün yolunu tuttuk. Nikâh töreni belediyede yapıldı, yine müzik eşliğinde. Sonra yemek yendi. Öğleden sonra ise herkes dansetmeye koyuldu.

Akşam, nedimeler Vlasta'nın biberiyelerden örülmüş tacını çıkararak, tören havası içinde benim başıma geçirdiler. Vlasta'nın çözülen saçlarını örerek başının çevresine sardılar, sonra çenesinin altından bağlanan bir başlık geçirdiler başına. Bu tören, bakirelik aşamasından, kadınlık aşamasına geçişi simgeliyordu. Vlasta, tabii ki, uzun süredenberi bakire değildi artık. Bu yüzden taç sembolünü hak etmiyordu. Ama bu bana pek önemli gelmedi. Törelere göre, ancak şimdi, nedimelerin bana tacını sunduğu şu anda bakireliğini yitirmiş oluyordu.

Tanrım, nasıl oluyor da bu küçük tacın anısı beni, ilk sevişme anımızdan, Vlasta'nın gerçek kanından daha çok duygulandırabiliyor? Bilmiyorum, ama gerçek bu işte. Kadınlar türkü söylüyorlardı ve türkülerinde bu küçük taç sularda yüzüyor ve akıntı kırmızı kurdelalarını çözüyordu. İçimden ağlamak geliyordu. Sarhoştum. Suda yüzen bu tacı görüyordum, küçük dere onu çaya, çay ırmağa, ırmak Tuna'ya, Tuna da onu denize taşıyordu. Bakirelik tacının, dönüşü olmayan bir yolda yitip gittiğini görüyordum. Evet, dönüşü yoktu. Tüm temel durumlar, yaşamda ancak bir kez oluşur; hiçbirinin dönüşü yoktur. Bir adamın adam olması için, bu dönüşü olmamanın tam anlamıyla bilincine varması gerekir. Hile yapmaması, bunun bilincinde değilmiş gibi

davranmaması gerekir. Çağdaş insan hileye başvuruyor. Dönüşü olmayan büyük anların çevresinden dolanmaya ve böylece doğuşundan ölümüne dek kefaret ödemekten kaçınmaya çabalıyor. Halk adamı daha namuslu. Türkü söyleyerek, her temel durumun köküne iniyor. Vlasta, altına serdiğim havluyu kana buladığı zaman, dönüşü olmayan bir durumla karşılaştığımın bilincinde değildim. Oysa, törenin ve türkülerin şu dakikasında, dönüşü olmayan an gelip çatmıştı. Kadınlar ayrılık türküsünü söylüyorlardı. Bekle, bekle, sevimli âşık, sevgili anamla vedalaşayım. Bekle, bekle, atını dizginle, bacım ağlıyor, ondan ayrılmak acı. Elveda, elveda, sevgili arkadaşlarım, bir daha dönmemek üzere gidiyorum, ebediyen gidiyorum.

Gece olmuş, karanlık bastırmıştı. Düğün alayı, evimize kadar bizi izledi.

Evin kapısını açtım. Eşikte duran Vlasta, evin önünde toplanmış olan arkadaşlarına dönüp son bir kez baktı. Bunun üzerine, aralarından bir tanesi, son bir türkü çağırmaya koyuldu:

"Kapının eşiğindeydi
Nasıl da nasıl da güzeldi,
gülüm benim gonca gülüm.
Atlayıp geçti eşiği,
büyüsü bozuldu,
soldu benim gonca gülüm."

Sonra kapı arkamızdan kapandı. Yalnız kalmıştık. Vlasta yirmi yaşındaydı, ben de ondan çok büyük değildim. Ama, ben kendi kendime, Vlasta'nın eşiği geçtiğini ve bu büyülü andan başlayarak, güzelliğinin ağaç yaprakları gibi döküleceğini söylüyordum. Onda, gelecekteki yaprak dökümünü görür gibiydim. Düşüşe geçilmişti bile. Onun, yalnızca bir çiçek olmadığını, şu andan başlayarak, meyvenin gelecekteki an'ının onda şimdiden varolduğunu düşünüyordum. Bu durumda, altından kalkamadığım, bu yüzden boyun eğdiğim acımasız düzenin etkisini duyumsuyordum. Henüz tanımadığım, görüntüsünü bile hayâl edemediğim Vladimir'i düşünüyordum. Buna karşın onu düşünüyor ve dolaylı olarak onun kuşağının geleceğini görüyordum.

Vlasta ile ben yatağımıza uzandığımızda, insan türünün bil-

gece sonsuzluğu bizi yumuşacık kollarıyla sımsıkı sarmalıyormuş duygusuna kapıldım.

8.

Düğün günümde Ludvik bana ne mi yapmıştı? Aslında, hiçbir şey. Yüzü buz gibiydi. Garip bir hali vardı. Öğleden sonra, herkes dansederken, çocuklar ona klarnet çalmasını önerdiler. Onun kendileriyle birlikte çalmasını istiyorlardı; reddetti. Kısa bir süre sonra da ortadan kayboldu. Ben çakırkeyif olduğumdan bunun farkına varmamış olabilirim. Yine de, ertesi gün, onun ortadan kaybolüşu, düğün günü üzerinde küçük bir leke bırakmış gibi geldi bana. Kanımdaki alkol, bu lekeyi gözümde daha da büyütmüş, Vlasta ise alkolden de çok etkilemişti beni. O, Ludvik'i hiçbir zaman sevmemişti. Ona, Ludvik'in düğünümde tanık olacağını bildirdiğim zaman, pek de hoşnut olmamıştı. Öyle ki, düğünümüzün hemen ertesi günü, Ludvik'in davranışlarını bana anımsatmaktan geri kalmadı. Sanki herkes ona kötülük ediyormuş gibi, Ludvik bütün gün surat asmıştı, kendini beğenmiş adam, nē olacak!

Aynı akşam Ludvik bize konuk oldu. Vlasta'ya küçük armağanlar getirdi ve özür diledi. Dün keyifsiz olduğu için kendisini bağışlamamızı diledi. Başına gelenleri bize anlattı. Parti'den ve fakülteden atılışını. Nasıl bir geleceğin kendisini beklediğini bilmiyordu.

Kulaklarıma inanamadım ve ne diyeceğimi bilemedim. Kendisine acımamızı istemeyen Ludvik, konuyu değiştirmek için acele etti. Orkestramız onbeş gün sonra yurt dışına büyük bir turneye çıkacaktı. Biz taşralılar için bundan daha sevinçli bir olay olamazdı. Ludvik bana bu yolculukla ilgili sorular sormaya başladı. Onun çocukluğundan bu yana yurt dışında yolculuk yapmayı düşlediğini anımsadım birden. Oysa şimdi bunu yapması olanaksızdı artık. Siyaset yüzünden mimlenmiş kişilerin sınır dışına çıkmalarına izin verilmiyordu. Bundan böyle, onun ve benim durumumun birbirinden tümüyle ayrıldığını anladım. Onun için, bizim turneden açık açık sözetmem olanak dışıydı. Yazgılarımız arasında birden açılan uçurumu aydınlatmaktan korkuyordum. Bu uçurumu karartma kaygısıyla, onu aydınlatma tehlikesi taşıyan her türlü sözcükten kaçınıyordum. Ama, onu aydınlatmayan tek

bir sözcük bile bulamadım. Yaşamımızla ilgili en küçük bir tümce bile, birbirimizden ne kadar uzak olduğumuzu gösteriyordu. Yollarımız, geleceğimiz, birbirinden ayrılıyordu. Birbirine ters düşen doğrultularda, uzaklara savruluyorduk. Bu yüzden, sıradan konular üzerine konuşmayı denedim. Bu daha da kötü oldu. Konuşmanın kasıtlı önemsizliği hemen su yüzüne çıktı ve söyleşi çekilmez bir hale geldi.

Ludvik izin istedi ve gitti. Oturduğumuz kentin dışında bir yerde gönüllü olarak bir işe girdiğini işittim. Bense, orkestramızı yurt dışında yönetiyordum. O günden sonra kendisini yıllarca görmedim. Ostrava'ya, ordu karargâhına birkaç mektup yazdım. Her seferinde, son konuşmamızı izleyen aynı hoşnutsuzluk içimi kemirmeye devam etti. Ludvik'in düşüşünü karşısına geçip seyredemezdim. Başarımdan ötürü utanıyordum. Başarılarımın doruğundan, arkadaşıma, yüreklendirici ya da acıma dolu mesajlar göndermek bana tiksinti verici geliyordu. Ben, daha çok aramızda hiçbir şey değişmemiş gibi görünmeye çaba gösteriyordum. Mektuplarımda ne yaptığımızı ayrıntılarıyla anlatıyor, orkestrada ne gibi yenilikler olduğunu, yeni çembalocu arkadaşımızın gösterdiği gelişmeleri yazıyordum. Bana ait olan bu dünyayı, sanki ortak dünyamız olarak kalmış gibi ona betimliyordum.

Bir gün, babama bir ölüm ilânı geldi. Ludvik'in annesi ölmüştü. İçimizden hiç kimse, bugüne dek onun hasta olduğundan kuşkulanmamıştı. Ludvik benim ufkumda yittiğinden beri, onunla ilgilenmemiştim. Kenarı siyah bir bantla çevrili kâğıdı elimde tutarken, yaşam yolumun üzerinden, az bir süre için bile olsa, ayrılanlara karşı ilgisiz kaldığımı keşfettim birden. Başarılı yaşamımı kastediyordum tabii. Kendimi suçlu hissettim birden. Bir süre sonra, beni altüst eden bir şeyin farkına vardım. Ölüm ilânının altında, tüm aile adına yalnız Koutecky çiftinin adları yazılıydı. Ludvik'in adı sanı geçmiyordu.

Tören günü geldi. Ludvik'le karşılaşma korkusu daha sabahtan içimi kemirmeye başlamıştı. Ama törende yoktu. Tabutun arkasından giden birkaç kişi vardı yalnızca. Koutecky'lere Ludvik'in nerede olduğunu sordum. Omuz silkerek, bilmediklerini söylediler. Küçük grup ve cenaze arabası görkemli bir meza-

rın önünde durdu. Mermerden ağır bir mezar taşı ve beyaz bir melek heykeli mezarı süslüyordu. Zengin müteahhitin ve ailesinin tüm mal varlığına el konduğundan, bu insanlar şimdi küçük bir emekli maaşı ile geçiniyorlardı. Ellerinde, meleğin süslediği bu görkemli aile mezarından başka bir şey kalmamıştı. Bunları biliyordum, ama tabutu bu mezara niye indirdiklerini bir türlü anlayamıyordum.

Ludvik 'in bu tarihte cezaevinde olduğunu daha sonra öğrenecektim. Bizim oturduğumuz kentte bunu bilen bir tek annesiydi. Öldüğü zaman, Koutecky'ler, sevilmeyen yengenin cenazesine elkoymuşlardı. En sonunda, nankör yeğenlerinden öç alabileceklerdi. Annesini ondan çalarak. Cenazeyi, meleğin bekçilik ettiği mermer aile blokunun altına gömerek yok ettiler. Saçları bukleli, elinde küçük bir ağaç dalı olan bu melek, o günden beri gözümün önünden gitmemiştir. Ölü anasının, babasının cesetlerine varana dek, her şeyi elinden alınan arkadaşımın, yağmalanmış yaşamı üzerinde süzülüp duruyordu bu yağmacı melek.

9.

Vlasta, zevzeklikten hoşlanmaz. Gece bahçede bankın üzerinde sereserpe oturmak, ona göre zevzekliktir. Cama hızla vurulduğunu işittim. Pencerede, gecelikli bir kadın siluetinin ağır başlı gölgesi belirdi. Söz dinledim. Benden güçsüzlere karşı kafa tutmak benim için olanaksızdır. Eh, ben de bir metre doksan boyunda olduğuma ve tek elimle yüz kiloluk bir çuvalı kaldırabildiğime göre, kafa tutacak kimse ile karşılaşmadım bugüne dek.

Böylece, Vlasta'nın yanına yatıp uyumak üzere içeri girdim. Lâf olsun diye, Ludvik'e rastladığımı söyleyiverdim. Vlasta, kasıtlı bir ilgisizlikle "Ee, ne olmuş?" diye sordu. Kesinlikle, ondan hazetmiyordu. Bugün bile, ona katlanamaz. Ama, yakınması için de bir neden yok doğrusu. Evlendiğimizden bu yana onu bir kez gördü. Elli altıda. O sefer Ludvik'le bizi ayıran uçurumu gizlemeyi başaramamıştım.

Ludvik o tarihte askerliğini yapmış, tutukluluk süresini tamamlamış birkaç yıl da madende çalışmıştı. Prag'da yeniden öğrenimine başlamak için girişimler yapmıştı. Bizim kente gelişi ise salt polis formalitelerini düzene koymak içindi. Onunla yeniden karşılaşma düşüncesi beni korkutmuştu. Ama, karşıma çıkan adam, yıkılmış ezik bir adam olmaktan uzaktı. Tam tersine. Bu Ludvik, benim eskiden tanıdığım Ludvik'ten farklıydı. Eskisinden sert, sağlam ve belki daha huzurluydu. Acıma uyandıran hiçbir yanı yoktu. Beni korkutan uçurumu kolayca aşabileceğimiz kanısındaydım. Aramızdaki bağı yenilemenin sabırsızlığı içinde, onu bizim topluluğun bir provasına çağırdım. Bu orkestranın hâlâ onun da orkestrası olduğuna inanıyordum. Çembaloyu, ikinci kemanı başkalarının çalmasının, hatta klarnetçinin bile değişmiş olmasının ne önemi vardı? Eskilerden bir ben kalmıştım zaten.

Ludvik çembalonun yanıbaşında bir sandalyeye oturmuştu. Önce en sevdiğimiz şarkıları çaldık. Daha lisedeyken geliştirdiğimiz şarkıları. Sonra yenilerini, dağların eteklerinde yitip gitmiş köylerden bulup çıkardığımız ezgileri. En sonunda, en çok gu-

rur duyduğumuz şarkılara sıra geldi. Hayır, bu kez otantik geleneksel şarkılar değil de, halk sanatı düzeninde kendi bestelediğimiz şarkılardı bunlar. Böylece, kooperatif topraklarının büyüklüğü ya da bugün ülkelerinin efendisi olan köylüler ya da her türlü gereksinimi kooperatif tarafından karşılanan traktörcüler üzerine ezgiler söylemeyi sürdürdük. Bu ezgilerin müziği gerçek halk ezgilerine benziyordu, sözleri de gazete yazılarından çok daha günceldi. Bu şiir derlemesinin içinde en çok yüreğimize işleyen, işgal sırasında nazilerin işkence ettiği kahraman Fucik'e adanmış olan şarkıydı.

Küçük sandalyesinin üzerine tünemiş olan Ludvik, çembalocunun tokmaklarının devinimini gözleriyle izliyordu. Sık sık bardağına şarap dolduruyordu. Keman köprüsünün üzerinden onu gözlüyordum. Ama Ludvik denetlemesini sürdürüyor, bir kez bile başını kaldırıp benden yana bakmıyordu.

Sonra, birer birer müzisyenlerin eşleri salona girmeye başladılar. Provanın bittiğine işaretti bu. Ludvik'i eve çağırdım. Vlasta, bize yemek için bir şeyler hazırladı, sonra bizi başbaşa bırakarak uyumaya gitti. Ludvik ondan bundan sözetti. Ama, benim asıl değinmek istediğim konuda suskunluğunu koruduğunu anladım. Peki ama her ikimizin de en çok değer verdiğimiz konu üzerine en iyi arkadaşımla konuşmamak olur muydu? Sonunda, Ludvik'in gevezeliğine son vermek için sözünü kestim. Şarkılarımızı nasıl buluyordu? Ludvik, onları beğendiğini söyledi. Ama, bu nezaket sözleriyle sıyrılmasına fırsat vermedim. Ona daha başka sorular sordum. Kendi bestelediğimiz bu yeni şarkılar üzerine ne düşünüyordu?

Ludvik tartışmadan kaçınıyordu. Yine de adım adım baskı yaparak onu tartışmaya zorladım. O bir avuç eski halk ezgisi çok güzeldi. Öbürlerine gelince, onu hiç etkilememişti. Günün modasına kendimizi fazla kaptırmıştık. Bunda şaşılacak bir şey yoktu. Büyük halk yığınları önünde konser veriyorduk. Onların beğenisini kazanmayı amaçlıyorduk. Ancak, ezgilerimizin kendine özgü niteliklerini aşındırıyorduk. Ayrıca, alışılmış ölçülere göre uyarlama yoluyla, bu ezgilerin taklidi olanaksız ritmlerini de aşındırıyorduk. Kronolojik akımlardan derinliği en az olanını

seçmiştik, çünkü öylesini sahne ışıkları altında sunmak daha kolaydı.

Ben karşı çıktım. Biz daha bu işin başındaydık. Amacımız halk şarkılarının yayılmasını en yüksek düzeye çıkarmaktı. Bu yüzden onları, büyük çoğunluğun örf ve âdetlerine biraz olsun uydurmamız gerekiyordu. Önemli olan, daha şimdiden *çağdaş* bir folklor, bugünkü yaşamımıza uygun düşen yeni halk şarkıları yaratmış olmamızdı.

Ludvik aynı kanıda değildi. Asıl bu yeni şarkılar onun kulaklarını tırmalıyordu. Eskilerin yerine konulan içler acısı örnekler! Düzmece şeyler!

Geçmişte konuştuklarımızı düşünmek şimdi bana acı veriyor. Geriye doğru bakmakta inat edersek, peygamber Lut'un karısının akıbetine uğramakla bizi tehdit eden kimdi o zamanlar? Kim bize, halk ezgilerinden çağımızın yeni müzik üslubunu doğacağını anlatmıştı? Ve kim, bizi çağımız paralelinde yürümeye zorlamak için bu halk ezgilerini dürtmeye özendirmişti.

"Tüm bunlar, bir ütopyaydı," dedi Ludvik.

"Ne demek ütopya? Bu ezgiler var! Onlar yaşıyor!"

Ludvik alaylı alaylı güldü. "Sizin topluluğunuz onları söylüyor, ama sizin dışınızda bu şarkıları söyleyen bir kişi gösterebilir misin bana? Kooperatiflerin zaferini anlatan türkülerinizi, salt kendi zevki için mırıldanan bir tek kooperatifçi bulabilir misin bana? Öylesine göz boyayıcı palavralar ki bunlar, insan ancak yüzünü buruşturabiliyor. Bu propaganda sözcükleri, iğreti halk müziğinin üzerinde, kötü iliştirilmiş bir yaka gibi duruyor! Fucik üzerine, sözde Moravya üslubunda bir ezgi! Bu mantığa aykırı bir şey! Praglı bir gazeteci için yapılmış bir beste! Onun Moravya ile ne gibi ortak yanı var ki?"

"Fucik hepimizin," diyerek karşı koydum. "Bizim de, bu şarkıyı kendi düzenimizde söylemeye hakkımız var."

"Kendi düzenimizde mi diyorsun? Siz kendi düzeninizde söylemiyorsunuz ki! Kullandığınız sözcükleri bir düşünsene. Sonra, neden Fucik üzerine bir ezgi? Direnişe yalnız o mu katıldı? Başkalarına işkence yapılmadı mı sanki?"

"Ama, içlerinde en ünlü olanı o!"

"Tabii! Propaganda ile yükümlü mekanizma, ölmüş kahramanları gözler ve onların arasından kendine gerekli olanını, baş kahramanını seçer! Bütün bu alaylı sözlerine ne gerek var? Her dönemin kendi simgeleri yok mu?"

"Doğru, ama ilginç olan, kimin simge olarak seçildiği! Onun kadar yiğit olan yüzlerce kişi vardı, ama onlar unutuldular. Oysa çoğu olağanüstü insanlardı. Siyasetçiler, yazarlar, bilim adamları, sanatçılar. Onlar simge haline getirilmedi. Onların resimleri, resmi dairelerin ya da okulların duvarlarını süslemiyor. Oysa onlar da çoğu kez arkalarında bir yapıt bıraktılar. Ama asıl bu yapıtları utanç verici. Onu düzenlemek, oymak, biçmek, budamak, iskedikleri kalıba sokmak güç bir iş. Kahramanların propaganda galerisinde, bu yapıtlar rahatsızlık veriyor."

"Bu kahramanların hiçbiri *'İdam Sehpası Altında Röportaj'*ın yazarı değil!"

"İşte anlatmak istediğim noktaya geldik! Suskun bir kahraman ne işe yarar? Son anlarını, bir gösteriye, bir ibret dersine dönüştürmekten kaçınan bir kahraman neye yarar? Oysa Fucik, arkasında hiçbir yapıt bırakmadığı halde, hücredeyken düşündüklerini, duyduklarını, yaşadıklarını, insanlığa buyurduklarını, öğütlediklerini iletmeyi kendisine temel görev edinmişti. Bunları, küçücük kâğıtlara yazıyor ve onları güvenli bir yerde saklamak için gizlice dışarı kaçıranların, yaşamlarını tehlikeye atmalarına neden oluyordu. Kendi düşüncelerine ve izlenimlerine ne büyük değer veriyormuş; daha doğrusu, kendi kendine ne büyük değer veriyormuş meğerse!"

Bu sözler benim dayanma gücümü aşıyordu artık. Fucik'in, salt kendini beğenmişlikten çürüyüp gittiğini mi söylemek istiyordu?

Ludvik, gemi azıya almış bir at gibiydi: "Hayır, Fucik'i yazmaya iten kendini beğenmişliği değildi. Güçsüzlüğüydü. Çünkü bir tecrit hücresinde, tanıklardan, başkalarının onayından yoksun, kendi kendisiyle yüzleşmek, büyük bir gurur ve büyük bir cesaret ister. Fucik'in, halkın yardımına gereksinimi vardı. Hücresinin yalnızlığı içinde, kendisine en azından hayâli bir halk yığını yarattı. Görülmek ihticındaydı! Alkışlarla kendini güçlendir-

mek zorundaydı! Gerçek insanlar yerine, hayâli insanlarla yetinmek zorundaydı! Hücresini bir sahneye dönüştürmek ve yazgısını sergilemek yoluyla, onu dayanılır hale getirmek istiyordu."

Ludvik'in yıkılışına, onun sertliğine kendimi hazırlamıştım. Ama bu öfke, bu zehir gibi alaycılık beni gafil avlamıştı. Zavallı Fucik ona ne kötülük etmişti? Ben insanların değerini, sadakatleriyle ölçerim. Biliyorum, Ludvik haketmediği bir cezaya çarptırılmıştı. Ama bu daha da kötüydü! Çünkü düşüncelerindeki bu değişikliğin nedenleri o zaman daha çok su yüzüne çıkmış oluyordu. Sırf onuru kırılmış olduğu için, yaşam karşısında tüm tutumunu tersine çevirebilir mi insan?

Tüm bunları Ludvik'e söylemeye cesaret edemedim; derken, beklenmedik bir şey oldu. Ludvik bana yanıt vermedi. Sanki içindeki öfke fırtınası birdenbire dinmişti. Düşünceli bir bakışla beni süzdü, alçak sesle ve sakin bir tavırla bana kızmamamı söyledi. Aldanmış olabilirdi. Bunu öyle garip ve öyle soğuk bir tavırla söyledi ki, içten olmadığı besbelliydi. Ben konuşmamızın böyle içtenlikten yoksun olarak sonuçlanmasını istemiyordum. Duyduğum acılık ne olursa olsun, ben yine de ilk kararımın etkisi altındaydım. Ludvik'e düşüncelerimi açıklamak ve dostluğumuzu onarmak istiyordum.

Çarpışmamız ne kadar şiddetli geçmiş olursa olsun, yine de uzun bir tartışma alanının sınırında, eskiden çok güzel olan ortak bir toprak parçası kaldığını umuyordum. Orada yeniden birlikte oturabilirdik. Ancak, konuşmayı sürdürme çabalarım tümüyle başarısızlığa uğradı. Ludvik özür dilemek için diller dökü-yordu. Abartma tutkusuna bir kez daha yenik düşmüştü. Söylediği sözleri unutmam için bana yalvardı.

Unutmak mı? Böylesine ciddi bir söyleşiyi neden unutmam gerekiyordu? Onu sürdürmek bizi daha çok rahatlatmaz mıydı? Ludvik'in isteğinin altında yatan gizli anlamı ancak ertesi gün farkedebildim. Geceyi bizde geçirmiş, sabah da kahvaltı etmişti. Sonra, yarım saat daha konuştuk. Bana, fakülte öğrenimini iki yılda tamamlamak için gerekli izni koparabilmek amacıyla giriştiği yorucu çabaları anlattı. Parti'den dışlanması, tüm yaşamına vurulan müthiş bir damga olmuştu. Her yerde kendisine karşı

gösterilen güvensizliği belirtti. Onu Parti'den dışlanmasından önce tanıyan küçük bir arkadaş grubu sayesinde dersliklerin sıralarında belki kendine bir yer bulabilecekti. Daha sonra, kendisiyle aynı durumda olan birkaç tanıdığından sözetti. Onların izlendiğinden ve sözlerinin titizlikle kayıtlara geçirildiğinden emindi. Yakınları sorguya çekiliyordu; işgüzar ya da kötü niyetli kişilerin tanıklığı, onların fazladan birkaç yıl daha sıkıntı çekmesine mal olabilirdi. Sonra yeniden önemsiz konulara saptı. Ayrılık an'ı geldiğinde Ludvik, beni gördüğüne sevindiğini söyledi. Bir akşam önce söylediklerini unutmam için bana yeniden yalvardı.

Bu yaklaşımının ve arkadaşlarının geçirdikleri deneyime ilişkin imalarının anlamı çok açıktı. Şaşkınlıktan donakalmıştım. Ludvik benimle konuşmayı kesmişti, çünkü korkuyordu! Tartışmamızın açığa vurulmasından korkuyordu! Bir ihbardan korkuyordu! Benden korkuyordu! Bu korkunç bir şeydi. Bir kez daha, hiç beklenmedik biçimde, aramızdaki uçurumun sandığımdan daha derin olduğunu anladım. Öylesine derindi ki, bir söyleşiyi tamamlamamıza bile izin vermiyordu.

10.

Vlasta uyumuş bile. Zavallı küçük. Zaman zaman hafifçe horluyor. Bizim evde her şey uykuya dalmış. Bana gelince, yatağa uzanmışım, upuzun, koskocaman ve ne denli güçsüz olduğumu düşünüyorum. Bu kez çok ağır bir darbe yemiştim. Öncelerı, saf saf, her şeyin benim elimde olduğuna inanıyordum. Ludvik'le ben birbirimizi hiçbir zaman kırmamıştık. Ona yeniden yakınlaşmak için biraz iyi niyetin yeterli olduğunu sanıyordum. Başka ne engelliyebilirdi ki ona yaklaşmamı?

Ama bunun benim elimde olmadığının kanıtı ortada işte. Kopmamız da birbirimize yeniden yaklaşmamız da benim elimde değilmiş. Ben de onları zamana bıraktım. Zaman geçiyordu. Son buluşmamızdan bu yana dokuz yıl geçti. Ludvik öğrenimini tamamladı ve kendisini ilgilendiren bir kesimde bilimsel araştırmacı olarak çok iyi bir iş buldu. Uzaktan yazgısını izliyorum. Onu sevecenlikle izliyorum. Ludvik'i hiçbir zaman düşmanım olarak ya da bir yabancı olarak düşünemem. O benim arkadaşım, ama büyülenmiş bir arkadaş. Tıpkı prensin nişanlısının yılana ya da kurbağaya dönüştürüldüğü o peri masalında olduğu gibi. Peri masallarında, prensin sabırlı sadakati her zaman her şeyi kurtarmıştır.

Ama zaman benim arkadaşımı bu büyüden kurtaramıyor. O yıllarda, birçok kez, bizim kentten geçtiğini işittim. Ama bir kez bile benim kapımı çalmadı. Bugün ona rastladım ve o beni görmezlikten geldi. Allahın belâsı Ludvik.

Her şey son konuşmamızdan sonra başladı. Yıldan yıla çevremdeki çölün genişlediğini hissediyordum. Yorgunluklar giderek artıyor, sevinçler ve başarılar ise giderek azalıyordu. Eskiden topluluğumuz her yıl yurt dışına turneye çıkardı, sonra çağrılar giderek seyrekleşti, bugünlerde ise bizi hemen hemen hiç çağırmıyorlar. Sürekli çalışıyoruz, çabalarımızı iki katına çıkarıyoruz, ama çevremizi sessizlik kaphyor. Boş bir salonda bulunuyorum ve bana öyle geliyor ki, benim yalnız kalmamı buyuran Ludvik. Çünkü insanı yalnızlığa mahkûm eden, düşmanları de-

ğil dostlarıdır.

O zamandan beri, giderek daha sık, küçük tarlalarla çevrili toprak yoldan kaçamak olarak yürüme alışkanlığını edindim. Bir tepenin dibinde tek başına yetişen yabani gül ağacının bulunduğu tarla içinden geçen yol. Son müminlerin hepsini orada buluyorum. Çocuklarıyla birlikte bir asker kaçağı var, serseri bir müzisyen var. Ve ufkun ötesinde, ahşap bir ev ve o evin içinde Vlasta var – zavallı hizmetçi kız.

Asker kaçağı bana kralım diye sesleniyor ve ne zaman olursa olsun onun koruması altına girebileceğime yemin ediyor. Yabani gül ağacına kadar gelmem yeterli. Randevuya her zaman sadık kalacağını belirtiyor.

Bir hayâl dünyasında huzura kavuşmak ne kolay olurdu! Ama ben sürekli olarak her iki dünyada birden yaşamayı denedim, birini öbürü adına terketmeksizin. Gerçek dünyadan vazgeçmeye hakkım yok, orada her şeyimi yitirsem bile. Belki en sonunda, tek bir şeyi başarmış olmam yeterli olacak. O da şu:

Yaşamımı açık seçik ve anlaşılır bir mesaj olarak onu anlayacak ve uzaklara götürecek tek ve biricik insana emanet etmek. Bugünden o güne dek, asker kaçağıyla birlikte Tuna'ya doğru yollanmaya hakkım yok.

Bunca yenilginin ardından son umudum olan düşüncemdeki bu tek adam, bir tahta perde ile benden soyutlanmış, uyuyor. Yarından sonra bir ata binecek. Yüzü maskeli olacak. Ona krallık payesi verecekler. Gel yavrum. Uyuklamaya başladım. Sana benim unvanımı verecekler. Ben uyuyacağım. Seni düşümde at üstünde görmek istiyorum.

BEŞİNCİ BÖLÜM

LUDVİK

1.

Uzun süre ve çok iyi uyudum. Sekiz saat sonra uyandım, ne iyi ne kötü, hiçbir düş anımsamıyorum, başım da ağrımıyor, yalnızca, canım kalkmak istemedi; ben de yattım; uyku, benimle dünkü karşılaşma arasında bir tür siper kurmuştu; yoksa Lucie bilincimde silinmiş değildi, ama benim için yeniden soyut bir kavram haline gelmişti.

Bir soyutlama mı? Evet: Ostrava'daki o gizemli ve acıklı kayboluşundan sonra, önceleri izini sürmek için hiçbir pratik olanak yoktu elimde. Zaten, askerlik hizmetimden sonra, yıllar geçtikçe, bu tür araştırmaları sürdürme isteğimi yitirdim. Kendi kendime, onu ne büyük bir aşkla sevmiş olursam olayım kendisi ne denli *eşsiz* olursa olsun, Lucie, birbirimizi tanıdığımız ve birbirimize sevdalandığımız *durumdan* soyutlanamaz diyordum. Sevdiğimiz kadını, onu tanıdığımız ve onunla buluştuğumuz zamanki koşulların tümünden soyutlamak, bir düşünce yanılgısı gibi geliyordu bana. Düşüncemizi inatla bu nokta üzerinde yoğunlaştırarak, onu *kendisi* olmayan her şeyden, dolayısıyla, onunla yaşanan ve aşka biçimini veren *olaydan* arındırmak yanlıştı bence.

Gerçekten de bir kadının, kendi kendisi için ne ifade ettiği benim için önemli değil; hangi yönüyle bana hitap ediyor, *benim* için neyi simgeliyor, önemli olan o. Ben o yanını seviyorum. Onu, ikimiz arasında geçen öyküsünün bir kişisi olarak seviyorum. Elsinor şatosundan, Ofelya'dan, başından geçen tüm somut olaylardan, rolünün gerektirdiği *metin*'den yoksun bir Hamlet ne anlam taşıyabilir? İçi oyuk ve aldatıcı bir kalıptan başka geriye ne kalırdı o zaman? Aynı biçimde, Lucie de, Ostrava'nın varoşları, demir parmaklıkların arasmdan sokulan güller, eski

püskü giysiler, umutsuzca beklediğim uzun haftalar olmasa, benim sevdiğim Lucie olmayacaktı kuşkusuz.

Olup bitenleri işte böyle düşünüyor, böyle yorumluyordum; yıllar geçtikçe onu yeniden görmekten nerdeyse korkar oldum, çünkü onunla Lucie'nin artık Lucie olamayacağı bir yerde karşılaşacağımızı ve ipi yeniden düğümleyemeyeceğimi biliyordum. Bununla, onu artık sevmekten vazgeçtiğimi, unuttuğumu, kafamdaki imgesinin solduğunu kastetmiyorum; tam tersine, gece gündüz içimdeydi, suskun bir özlem gibi; sonsuzca yitirilmiş şeyler nasıl özlenirse onu öyle özlüyordum.

Lucie, benim için, geçmiş olarak her zaman yaşayan, ama bugün için ölü bir geçmiş zaman haline gelmişti; giderek, benim için tensel, maddesel, somut görüntüsünü yitirmiş bir efsaneye, bir mitosa dönüşmüştü; parşömen üzerine yazılmış ve yaşamımın derinliğinde gömülü metal kutu içindeki bir mitos.

Belki bu yüzden en akla gelmeyecek şey olagelmişti: kuaför salonundaki koltukta, onun yüzü karşısında benim duraksamam. Yine bu yüzden, bu sabah, o karşılaşmanın *gerçek* olmadığı izlenimi uyanmıştı bende; belki o da bir efsaneden bir vahiyden, bir bulmacadan başka bir şey değildi. Uykunun dinlendirdiği sakin bir kafa ile bu cumartesi sabahı kendi kendime soruyordum: Dün akşam Lucie'nin gerçek varlığı beni böyle sarstıysa ve uzak bir geçmişe doğru fırlattıysa beni, bunun anlamı ne olabilirdi? *Neden* ona rastlamıştım? Bu rastlantı bana ne *söylemek* istiyordu?

Kişisel olaylar, geçip gitmekten öte, insana bir şey de söylüyor mu acaba? Tüm kuşkuculuğuma karşın, bende hâlâ bazı akıldışı kör inançlar var. Başıma gelen tüm olayların fazladan bir *anlam taşıdığı,* bir şeyi simgelediği inancı gibi; kendine özgü serüvenleriyle yaşam bizimle konuşuyor, bize yavaş yavaş bir gizini açıklıyor, çözümlenecek bir bulmaca gibi kendini sunuyor bize sanki. Yaşadığımız öykülerin aynı zamanda yaşamımızın mitosunu oluşturduklarına ve bu mitosun, gerçeğin ve esrarın anahtarı olduğuna inanıyorum.

Bu bir yanılsama mı acaba? Olabilir, hem de kesinlikle olabilir, ama ben yine de kendi yaşamımı sürekli olarak *açıklama*

gereğini duymaktan kendimi alamıyorum.

Gıcırdayan otel yatağının üzerine uzanmış, Lucie'nin yeniden basit bir düşünceye, basit bir soru işaretine dönüşmesi üzerine düşünüyordum.

Yatak gıcırdadı ve bu gıcırtı ani ve uyumsuz sesiyle beni yeniden kendime getirdi ve düşüncelerimin Helena'ya doğru kaymasına yol açtı. Sanki bu yatak gıcırtısı, beni göreve çağıran bir sesmiş gibi içimi çektim, ayaklarımı yataktan dışarı çıkardım, kenarına oturdum, gerindim, parmaklarımı saçlarımın arasından geçirdim, pencereden gökyüzüne baktım, sonra ayağa kalktım. Lucie ile dünkü karşılaşma daha birkaç gün önceki, Helena'ya karşı o denli şiddetli olan ilgimi silmiş yoketmişti. Bu ilgi şimdi bir ilginin anısından başka bir şey değildi artık; yitirilmiş bir ilgiye karşı bir görev duyguydu yalnızca.

Lavaboya yaklaştım, pijamanın üstünü çıkardım, musluğu sonuna dek açtım; avuçlarımı suyun altına tutarak, bezle bedenimi ovalamadan önce, suyu hızla boynuma, omuzlarıma, gövdeme çarptım; kanımı kamçılamak istiyordum; Helena'nın gelişini ilgisizlikle karşılamam birden korkuttu beni. Bu kayıtsızlığımın, yinelenme şansı az olan böyle olağanüstü bir durumu bozacağından kaygı duyuyordum. Kendime, votkayla noktalanacak, mükellef bir kahvaltı vadettim.

Kafeteryaya indim, ama orada, örtüsüz masaların üzerine dizilmiş, ayakları havada, üzücü bir sandalye yığınından başka bir şey bulamadım. Kirli önlüklü, ufak tefek yaşlı bir kadın onların arasında dolanıp duruyordu. Tezgâhının arkasında, tasasızlığı kadar derin bir koltuğa gömülmüş oturan kapıcıya, otelde kahvaltı etmenin mümkün olup olmadığını sordum. Hiç kımıldamadan, bugün kahvenin kapalı olduğunu söyledi. Kendimi sokağa attım. Güzel bir gün olacağa benziyordu. Gökyüzünde küçük bulutlar geziniyor, hafif bir rüzgâr kaldırımdaki tozları havalandırıyordu. Meydana doğru hızla ilerledim. Kasap dükkânının önünde bir kuyruk vardı; kollarındaki sepet ya da fileyle kadınlar sabırla sıra bekliyordu. Geçenler arasında, kiminin elinde küçücük bir meşale gibi kırmızı şapkalı bir dondurma külâhı tuttuklarını ve ara sıra onu yaladıklarını gördüm. Aynı anda, kent

meydanına vardım. Orada, self servis yapılan tek katlı bir yapı gözüme ilişti.

Hemen girdim. Geniş bir salonu vardı. Yerler karolarla döşenmişti; yüksek masaların çevresinde insanlar, içi doldurulmuş küçük sandviç ekmeklerini dişliyor, kahve ya da bira içiyorlardı.

Burada kahvaltı etmek istemedim. Uyandığımdan beri, jambon füme ve yumurtalardan oluşan zengin bir kahvaltı düşlüyordum. Bu bir saplantı haline gelmişti bende. Ayrıca, canlanmak için bir kadeh de votka çekiyordu canım. Biraz ötede, barok bir anıtın bulunduğu bir başka meydandaki lokanta geldi aklıma. Öyle ahım şahım bir yer olmasa bile orada bir masa, bir sandalye, bir de bana servis yapacak bir garson bulabilirdim, bu da yeterdi bana.

Anıtın yanından geçtim: Altlığın üstünde bir aziz, azizin üstünde bir bulut, bulutun üstünde bir melek, meleğin üstünde bir başka bulut vardı. Sonuncu melek bu bulutun üzerine oturmuştu; bakışlarımı azizler, bulutlar ve meleklerden oluşan bu dokunaklı piramitin üstünde gezdirdim; bu ağır taş kitle gökyüzünü ve onun derinliğini simgeliyor, oysa solgun mavi renkli gökyüzü, bu tozlu toprak parçasından umutsuzca uzaklarda duruyordu.

Çimler ve tahta sıralarla çevrili meydanı geçtim (tozlu bir boşluktan oluşan çevreyi değiştiremeyecek kadar çıplaktı her taraf yine de.) Lokantanın yoga biçimindeki kapı tokmağına asıldım. Kapalıydı. Bunca dilediğim küçük şölenin bir düş olarak kalacağını anlamaya başlamıştım. Çocukça bir inatla, bu günün başarısının belirleyici koşulu olarak görüyordum onu. Küçük taşra kentlerinin, otururak kahvaltı etme gibi bir alışkanlığı olan değişik kişilerle pek ilgilenmediğini anladım; lokantaların çok daha geç saatte açılmaları bunu gösteriyordu. Bu yüzden lokanta aramaktan vazgeçtim, yarım tur attım ve ters yönden gelerek meydanı geçtim.

Yeniden, ellerinde kırmızı şapkalı küçük dondurma külâhı tutan insanlara rastladım ve yeniden bu küçük külâhların meşaleye benzediğini ve bu görüntünün belki de belli bir anlamı olduğunu, sözkonusu külâhların salt *meşalelerin bir parodisi* olmadığını, pembe bir zevkin kaçak izini taşıdığını düşündüm. Bu zevk

değil, *zevkin bir parodisiydi* ve bu küçük tozlu kentin tüm meşalelerinin ve zevklerinin kaçınılmaz parodik özelliğini dile getiriyordu anlaşılan. Bu meşale yalayıcı kalabalığın akıntısına kendimi kaptıracak olursam bir pastaneye varma şansımın doğabileceğini hesapladım. Orada belki kıyıda köşede bir masa, oturacak bir yer bulabilir, bir siyah kahve içip, belki bir küçük pasta bile yiyebilirdim.

Gerçekten de biraz sonra bir milk-bar'a vardım. Insanlar, birkaç çörekle bir fincan kahve ya da süt için kuyrukta bekliyordu ve işte yine yüksek ayaklıkh masalar, onların üzerinde yemek yiyen ve bir şeyler içen müşteriler; dükkânın arka bölümünde de tek ayaklı yuvarlak masalar, sandalyeler vardı, ama hepsi doluydu. Ben de küçük adımlarla ilerleyen kuyruğa girdim, on dakika bekledikten sonra bir fincan kakao ile iki çörek elde ettim; onları, üzerinde yarım düzüne boş bira bardağı yığılı yüksek bir rafa taşıdım ve rafın ıslak olmayan bir köşesine fincanımı koydum. Korkunç bir hızla yedim; yaklaşık üç dakika sonra kendimi yeniden sokakta buldum; meydan saati dokuzu çalıyordu. Önümde daha iki saat vardı: Helena bu sabah Prag'dan Brno'ya kalkan ilk uçağa binecek, buraya onbirden biraz önce varan otobüse yetişecekti. Bomboş iki saat vardı önümde.

Tabii, çocukluğumun geçtiği eski mahallemi görmeye gidebilir, doğduğum ve annemin ölünceye kadar içinde yaşadığı evin oralara gidebilirdim. Annemi sık sık düşünüyorum, ama burada, küçük iskeletinin yabancı bir mezar taşı altında yattığı bu kentte, anılarım zehir gibi.

O günlerdeki güçsüzlüğümün acı bilinci, bu acıları depreştiriyor. Bu düşünceleri kendime yasaklıyorum. Meydandaki bir bankın üzerine oturmaktan başka yapacak bir şeyim yoktu. Ama oturur oturmaz ayağa fırlıyor, vitrinlere bakmaya gidiyor, kitapçıların ön camlarındaki kitap ciltlerini inceliyordum. Sonunda, bir tütüncüden bir *Rude Pravo* gazetesi aldım, yeniden banka yerleştim, önemsiz başlıklara bir göz attım, yabancı basından biraz ilgi çekici iki haber okudum, yeniden yerimden kalktım, gazeteyi katladım ve okunmamış olarak bir çöp bidonuna attım; sonra yavaş yavaş kiliseye doğru yürüdüm, önünde durdum, iki

çan kulesini inceledim, sonra geniş merdivenlerden çıkarak kapıdan girdim, mihraba doğru çekingenlikle yürüdüm. İnsanların bu yeni geleni, haç çıkarmamasmdan ve buraya parkta gezer gibi gezmeye gelmiş olmasından ötürü kmamalarını istemiyordum.

Kalabalık artınca kendimi, kaçak olarak girmiş ve böyle bir yerde nasıl davranacağını bilmeyen biri gibi gördüm. Saate baktım ve daha çilemin dolmadığını saptadım. Bu boş zamandan yararlanmak için Helena'yı anımsamaya, onu düşünmeyc çalıştım; ama bu düşünce gelişmemekte ve statik kalmakta direniyordu. Helena'nın yüzünü doğru dürüst gözümün önünde canlandıramıyordum. Zaten, bu bilinen bir şeydir: bir erkek bir kadını beklerken, onu düşünmekte büyük zorluk çeker, onun donmuş hayâli karşısında volta atar durur.

Ben de volta atmaya başladım. Kilisenin karşısında, bugün kentin Ulusal Komitesi olan belediye binasının önünde yarım düzüne boş çocuk arabası gördüm. Ne olduğunu anlayamadım, derken, soluk soluğa genç bir adam gelip, bir bebek arabasını ötekilerin yanına yerleştirdi, yanındaki kadın (biraz şaşkın) arabanın içinden beyaz kumaş ve işlemelerden oluşan bir paket (içinde, kuşkusüz, bir bebek vardı) aldı ve genç çift, telâşla belediyeye girip ortadan kayboldular. Daha öldürecek bir buçuk saat kadar zamanım olduğundan, ben de peşlerine takıldım.

Geniş merdivenlerin başında işsiz güçsüz takımından bir yığın insan vardı. Merdiveni çıktıkça sayıları artıyordu. Birinci katın koridoru tıklım tıklım dolu görünüyordu, oysa üste çıkan merdiven boştu. Tüm bu kalabalığı oraya çeken olay birinci katta geçiyor olmalıydı. Salonun koridora açılan kapısı ardına kadar açıktı. Önüne büyük bir kalabalık yığılmıştı; oraya yöneldim; salonun boyutları normaldi. Yaklaşık yedi sıra halinde dizilmiş olan sandalyeler, bir gösteri izlemeye hazırlanan insanlar tarafından şimdiden tutulmuştu. Ön taraftaki platformun üzerine uzun bir masa yerleştirilmişti. Kırmızı bir örtüyle kaplı masanın üzerinde, vazo içinde kocaman bir buket çiçek vardı. Arka duvara, devletin renklerini taşıyan bir bayrak özenle asılmıştı; platformun altında, parterin ilk sırasına yaklaşık üç metre uzaklıkta, iç

bükey bir yarım daire biçiminde sıralanmış sekiz koltuk göze çarpıyordu; Salonun öbür ucunda, dipte küçük bir armonyum vardı; gözlüklü yaşlı bir adam oturmuş, dazlak başını açık klavyenin üzerine eğmişti.

Boş olan birkaç sandalye vardı; ben de birine yerleştim. Uzun süre bir şey olmadı, ama kimse sabırsızlık göstermiyor, herkes yanındakine doğru eğiliyor, birbiriyle fısıltı halinde konuşuyorlardı. Bu arada, koridorda, geciken gruplar salonu doldurmuştu; kimileri son kalan yerlere oturdular, kimileri de ayakta çevremize dizildiler.

Sonunda bir şey oldu: platformun arkasındaki bir kapı açıldı; üzerinde siyah bir giysi, ince uzun burnunda bir gözlükle, bir bayan belirdi; gözlerini seyircilerin üzerinde gezdirdi, sonra sağ elini kaldırdı. Ortalığı suskunluk kaplamıştı. Biraz sonra kadın, az önce belirlediği yere yöneldi, birisine bir işaret vermek ya da bir söz söylemek ister gibi; ama hemen geri döndü, sırtını duvara dayadı; aynı anda yüzünde resmi ve donuk bir gülümseme belirdi. Her şey çok iyi senkronize edilmişti; armonyum, gülümseme ile aynı zamanda başladı.

Birkaç saniye sonra kırmızı yüzlü, sarı saçları modaya uygun taranmış, bol makyajlı, yorgun bakışlı genç bir kadın platformun arkasındaki kapıda belirdi. Kollarında beyaz kundaklı bir bebek vardı. Siyah giysili kadın, onun geçişini kolaylaştırmak için, duvara iyice yaslandı; yüzündeki gülümsemeyle, bebeği taşıyan kadını yüreklendirmek istiyordu; anne, emzikli bebeğini kollarında sıkarak çekingen adımlarla ilerledi; o arada, kollarında aynı beyaz kundakla bir ikinci anne belirdi, sonra, birbiri ardınca kuyrukta bekleyen bebekli kadınlar görünmeye başladılar. Ben birinciyi gözetlemeye devam ediyordum. Önce tavana dikili olan bakışlarını yere indirmişti şimdi. Salonda tanıdık birinin bakışlarıyla karşılaşmış olacaktı ki birden şaşırdı, gözlerini başka tarafa kaçırmaya çalıştı ve gülümsedi, ancak bu gülümseme çabası bir anda yüzünde donup kaldı, dudakları kısıldı. Tüm bunlar birkaç saniye içinde oldu. Kapıdan bu yana beş altı metre kadar bir yol katetmişti; dosdoğru yürüdüğü için, yarım ay biçiminde sıralanmış sandalyelerin önünde zamanında dönüş yapamadı;

siyahlı kadın biraz asık bir yüzle duvardan bir sıçrayışta ayrıldı, genç anneye yanaşarak onu doğru yöne çevirmek için omuzuna dokundu. Anında yön değiştiren genç kadın, bir dönüş yaptı. Bebek taşıyan öbür kadınlar da onu izlediler. Toplam sekiz kadardılar. İzlemeleri gereken yolun sonuna geldiklerinde durdular. Her biri bir sandalyenin önünde ve arkası halka dönük olarak durdu. Siyahlı kadın, yukardan aşağıya doğru bir el hareketi yaptı; yavaş yavaş tüm kadınlar, arkaları halka dönük, kucaklarında bebekler, bir bir oturmaya başladılar.

Siyah giysili kadın yeniden gülümsedi ve aralık duran kapıya doğru gitti. Bir an eşikte durdu, hızla üç dört adım attıktan sonra geri geri gelerek salona döndü, duvara yaslandı. Derken, siyahlar giyinmiş, renkli desenli kravatı beyaz gömleğinin yakasına iliştirilmiş yirmi yaşlarında bir adam göründü. Başı öne eğik, ağır adımlarla yürüyordu. Hepsi koyu renkli papaz giysileri içinde, çeşitli yaşlarda yedi adam onu izliyordu. Bebekli kadınların çevresine sıralandıktan sonra durdular. İçlerinden ikisi ya da üçü, tedirgin bakışlarla, sanki bilinmeyen bir şey arıyormuş gibi çevrelerine bakındılar. Siyahlı kadın, yüzü yeniden asılmış, koşup geldi; şaşkın adamlardan birinin kulağına bir şeyler fısıldadı; adam onu başıyla onayladı; adamlar da hemen yer değiştirdiler.

Yeniden gülümsemeye başlayan siyahlı kadın, platformun arkasındaki girişin gözetimini üzerine aldı. Bu kez, herhangi bir işaret vermesine gerek bile kalmadan, yeni bir müfreze, girişini yaptı. Bu müfrezenin disiplinli ve yaptığının bilincinde olduğunu söylemem gerek. Hiç falso yapmadan, profesyonellerin rahatlığıyla yürüyorlardı; kafileyi oluşturan çocuklar on yaşlarında olmalıydı; kız, erkek, birbirinin arkasından kuyruk halinde ilerliyordu; erkekler açık mavi pantolon, beyaz gömlek giymişti. Boyunlarındaki üçgen biçiminde kırmızı fuların bir ucu arkalarında sallanıyordu; öteki iki ucu çenelerinin altından düğümlüydü. Kızlar açık mavi kısa etek, beyaz gömlek giymişlerdi, boyunlarında ise erkeklerinki gibi fularları vardı; hepsi elinde küçük bir gül demeti tutuyordu. Daha önce dediğim gibi, zarif olduğu kadar da güvenli bir tavırla yürüyorlardı. Bundan önceki müfrezeler-

den farklıydılar: yarım daire biçimindeki sandalyeleri izlemiyorlar, platformun önünden dolanıyorlardı; oraya varınca durdular, çeyrek tur atıp yine durdular. Böylece tüm platform boyunca tek sıra halinde dizilmiş oldular. Yüzleri oturan bebekli kadınlara ve salona dönüktü. Aradan birkaç saniye daha geçti, derken kapıda kimsenin izlemediği yeni bir kişi belirdi; yeni gelen doğruca platforma ve kırmızı örtüyle kaplı masaya yöneldi. Bu, orta yaşlı, dazlak kafalı bir adamdı. Vakur adımlarla dimdik yürüyordu. Üzerinde siyah takım elbise, elinde kırmızı bir evrak çantası vardı; masanın orta yerine gelince durdu, halka yüzünü döndü ve eğilerek selâmladı. Şişkin bir yüzü ve boynundan çapraz geçirilmiş kırmızı, beyaz, mavi renkli geniş bir kordeladan sarkan altın bir madalyası vardı. Madalya göbeğine kadar sarkıyor, her eğilişinde kürsüye vuruyordu.

Birden platformun önünde sıralanmış olan erkek çocuklardan biri yüksek sesle demeç vermeye başladı. Baharın geldiğini, tüm anneciklerin, babacıkların yüreklerinin sevinçle dolduğunu ve tüm dünyanın neşe içinde olduğunu söylüyordu. Bir süre bu hava içerisinde konuşmasını sürdürdü, derken, kızlardan biri sözünü keserek, anlamı pek belli olmayan, benzer şeyler söyledi: annecik, babacık, bahar ve kimi kez de gül gibi sözcükler yinelenip duruyordu. Derken başka bir erkek çocuğu onun sözünü kesti, arkadan bir başka kız çocuğu da onun konuşmasını kesti; tartıştıkları asla söylenemezdi, çünkü hepsi aşağı yukarı aynı şeyi söylüyordu. Erkek çocuklardan biri, örneğin, çocuğun barışın simgesi olduğunu söyledi. Onu izleyen kız çocuğu ise, çocuğun çiçeğin simgesi olduğunu söyledi. Çoğunluk, bu son imge üzerinde birleşti ve çocuk korosu bu temayı hep bir ağızdan söyleyerek, elde çiçekler, kollar öne doğru uzanmış olarak ilerlemeye başladı.

Sayıları, yarım daire biçiminde oturan kadınların sayısına eşit olan sekiz çocuk onların her birine birer buket sundular, sonra platformun yanına dönerek bundan böyle sustular.

Buna karşılık, platformda ayakta duran adam, kocaman kırmızı çantasını açtı ve çıkardığı kâğıdı yüksek sesle okumaya başladı.

O da bahardan, çiçeklerden, annecik ve babacıklardan sözediyordu, aşkı da anlatıyordu bu arada; aşk, ona göre meyve veren yararlı bir nesneydi; ama biraz sonra kullandığı sözcükler değişikliğe uğradı; artık annecik ve babacık demiyor, ana ve baba diyordu. Devletin, onlara (ana ve babalara) sağladığı nimetleri birer birer sayıyor ve buna karşılık onların da, devlet yararına, çocuklarını örnek birer yurttaş olarak eğitmeleri gerektiğini vurguluyordu. Bu sözlerden sonra, burada bulunan tüm ana babaların, imzalarıyla bu resmi anlaşmayı pekiştirmelerini bildirdi ve masamn bir ucunda duran deri kaplı kocaman bir imza defterini gösterdi. özelkitapgrubu

O anda siyahlı kadın, yarım dairenin sonunda oturan annenin arkasına geçti ve omuzuna dokundu. Anne arkasına döndü, siyahlı kadın, bebeği annesinin ellerinden aldı. Sonra anne yerinden kalkarak masaya doğru yürüdü. Kordelalı adam defteri açtı ve dolmakalemi anneye uzattı. Kadın imzasını attı, sonra sandalyesine döndü. Siyahlı kadın ona bebeğini geri verdi. Arkadan baba da kendi imzasını atmaya gitti; sonra siyahlı kadın, ikinci annenin bebeğini yakaladı ve anneyi platforma doğru götürdü; sonra kocası imzayı bastı, sonra bir başka anne, bir başka koca ve böylece sürüp gitti. Armonyum yeniden çalmaya başlamıştı. Bu arada yakınımda oturanlar, annelerin, babaların ellerini sıkmak için acele ediyorlardı. Bütün bu olup bitenleri izlerken, benim de bu insanlarla el sıkışmak geliyordu içimden; birdenbire adımın çağrıldığını duydum: Kordelalı adam, onu tanıyıp tanımadığımı soruyordu.

Tüm konuşması süresince incelediğim halde onu tanımıyordum tabii. Biraz tedirgin edici bu soruya olumsuz bir yanıt vermemek için ona nasıl olduğunu sordum. İşlerin fena gitmediğini söyledi, birden onu tanıdım. Bu Kovalik'ti. Kolejden bir arkadaşım. Yüzünün çizgileri, sanki bir sis tabakasının arkasından sıyrılıyor gibiydi. Ancak o zaman tanıyabildim onu; Kovalic, okul arkadaşlarımın içinde zararsız olanlardan biriydi. Ne yürekli ne korkak, ne dışa dönük ne de içine kapanıktı. Dersleri ortaydı; tepesinde dik duran saç tutamı yerini kelliğe bırakmıştı. Onu hemen tanıyamadığım için bağışlanabilirdim.

Burada ne yaptığımı, annelerin arasında tanıdıklarım olup olmadığını sordu. Ben de olmadığını, buraya salt merakımı gidermek için geldiğimi söyledim.

Hoşnutça gülümseyerek bana kentin Ulusal Komitesinin, yurttaşların şanına yakışır biçimde törenler düzenlemek için büyük çaba gösterdiğini anlattı ve utangaç bir gururla, kamu işleri görevlisi olduğunu, oldukça önemli bir mevkide bulunduğunu ve bu konuda üstlerinden övgüler bile aldığını belirtti. Bu olup bitenlerin bir vaftiz töreni olup olmadığını sordum. Bana, bunun bir vaftiz töreni olmadığını, *yeni yurttaşlar için yaşama bir hoşgeldin töreni olduğunu* söyledi. Konuşmaktan büyük bir haz duyduğu belliydi. Kanısınca, iki büyük kurum birbiriyle çatışıyordu: Töreleri ve bin yıllık gelenekleriyle katolik kilisesi bir yanda; bu nuh nebiden kalma törelerin yerini almaları gereken genç töreleriyle sivil kuruluşlar bir yanda.

İnsanların, ancak sivil törenlerin dinsel törenler kadar görkemli ve güzel oldukları zaman vaftiz ve evlenme törenlerini kilisede kutlamaktan vazgeçeklerini söylüyordu.

Görünüşe bakılırsa, bunun o kadar kolay olmadığını söyledim ona. Bunu kabul etti ve kendisi gibi kamu görevlilerinin sanatçılardan biraz destek bulduklarını için kendilerini mutlu saydıklarını söyledi. Sanatçılarm, halkımıza gerçek anlamda sosyalist gömme, evlenme ve vaftiz (vaftizi de bunlara katmakla yanılgıya düştüğünü anlamıştı. Yeni yurttaşlara hoşgeldin töreni biçiminde düzeltti) törenlerinin sağlanmasının büyük bir şeref olduğunu anladıklarını (sanırız öyledir!) umuyordu. Küçük öncülerin o gün söyledikleri dizelere gelince, onları çok güzel buluyordu. Ben de onayladım ve kilise törenlerine olan alışkanlıklarından vazgeçirmek için, insanlara, tam tersine, *her tür* törenden kaçınma olanağı verilmesi daha etkili olmaz mı, diye sordum ona.

İnsanların hiçbir zaman evlenme ya da gömme törenlerinden yoksun bırakılmaya razı olmayacaklarını söyledi. Ayrıca, bizim görüş açımızdan ('bizim' sözcüğünü vurguluyordu, kendisinin de komünist Parti'sine girdiğini bana belirtmek için) insanları bizim ideolojimize ve bizim devletimize daha çok yaklaştırmak için bu tür törenlerden yararlanmamak yazık olurdu.

Eski sınıf arkadaşıma, varsa eğer dikbaşlara karşı nasıl davrandığını sordum; böylelerinin, tabii, varolduğunu söyledi; çünkü daha herkes yeni ideolojiyi özümleyememişti; ama surat edecek olurlarsa, onlara çağrı üzerine çağrı gönderilir, öyle ki, büyük çoğunluğu, her halükârda sekiz ya da onbeş gün sonra çıkagelirdi. Bu tür törenlere katılma zorunluğu olup olmadığını sordum. Gülümseyerek hayır dedi, ama Ulusal Komite, yurttaşların bilinç düzeyini ve devlete karşı olan davranışlarını, tutumlarını buna göre değerlendirir ve her yurttaş da sonunda bunun ayırdına vardığı için katılmakta gecikmezdi.

Kovalik'e, Ulusal Komite'nin, sadık kullarına, kilisenin kendi kullarına gösterdiğinden daha çok sertlik gösterdiğini söyledim. Kovalik gülümsedi ve yapılacak bir şey olmadığını söyledi. Sonra, beni bürosuna çağırdı. Ona, ne yazık ki, hiç vaktim olmadığını, otobüs terminalinde birisini karşılamam gerektiğini söyledim. Bana, "çocuklar"dan kimseyi (kolej arkadaşlarımızı kastediyordu) görüp görmediğimi sordu. Hayır dedim, ama onu gördüğüme sevindiğimi söyledim; böylece, valtiz edilecek bir çocuğum olduğu zaman buraya kadar yolculuk yapmaktan geri kalmayacağımı ve kendisine başvuracağımı belirttim. Bir kahkaha patlatarak omuzuma bir yumruk attı. El sıkıştıktan sonra meydana indim. Otobüsün gelmesine onbeş dakika kaldığını düşünüyordum.

Onbeş dakika artık pek uzun sayılmazdı. Meydanı geçtikten sonra, kuaför salonunun önünde pencereden içeriye şöyle bir baktım (aslında, Lucie'nin orada olmadığını biliyordum, çünkü yalnız öğleden sonraları orada olurdu) sonra otobüs terminaline yöneldim ve Helena'yı gözümün önüne getirdim: güneş yanığı bir fondöten altındaki yüzünü, boyalı olduğu besbelli kızıl saçlarını, narin olmaktan uzak ama bir kadını kadın yapan temel orantılar arasındaki uyumu korumuş olan beden çizgilerini düşündüm. Onun, itici ile çekicinin kışkırtıcı sınırında bulunmasını sağlayan tüm ayrıntılarını gözümde canlandırdım: güzelden çok, gür olan sesi, *hâlâ* çekici olma tutkusunun sabırsızlığını açığa vuran aşırı mimikleri...

Helena'yı, yaşamımda ancak üç kez görmüştüm. Bu kadar

kısa bir süre içinde, belleğimde ona ilişkin doğru bir imge kalmış olması beklenemezdi. Bu imgeyi ne zaman çağrıştırmaya kalksam onu oluşturan çizgilerden bir tanesi öylesine belirgin bir biçimde ortaya çıkıyordu ki, Helena bende sürekli o imgenin karikatürüne dönüşüyordu. Ancak, hayâl gücüm ne kadar yanıltıcı olursa olsun, öyle sanıyorum ki, asıl bu biçim bozulmalarıyla Helena'nın görünümü altında gizlenen temel şeyi yakalıyordu.

Bu kez kendimi kurtaramadığım imge, her şeyden çok Helena'nın bedensel dirençsizliğinin görünümüydü. Onun bu dirençsizliği, bedensel gevşekliği, yalnız yaşının ve de analığının belirtileri değildi, her şeyden önce, savunmasız ruhsal durumunun (erotizminin), direnme yeteneksizliğinin (sözleriyle bunu boşuna gizlemeye çalışıyordu), cinselliğinin kurbanı olma eğiliminin belirtisiydi. Bu imge gerçekten Helena'nın özünü mü yansıtıyordu yoksa bu benim onunla ilgili görüşüm müydü? Kimbilir. Otobüs nerdeyse gelmek üzereydi ve ben Helena'nın, hayâl gücümün onu biçimlendirdiği gibi görünmesini istiyordum. Meydandaki yapılardan birinin kapı sundurmasının altına gizlendim. Onu, kısa bir süre izlemek istiyordum. Gözlerini faltaşı gibi açarak çevresine bakındığını, boşuna geldiği ve beni burada göremeyeceği düşüncesine kapılarak *çaresiz* kaldığını görmek istiyordum.

Ekspres bir yolcu otübüsü meydanda durdu; Helena otobüsten indi. Üzerinde yakası kalkık, kemerle belinden sıkılmış mavi bir yağmurluk vardı. Bu giysi ona genç ve sporcu bir hava vermişti. Bir bu yana, bir o yana bakındı, sonra şaşkın şaşkın duracağına, geri döndü, hiç duraksamadan kendisine orada bir oda ayrılmış olan oteline doğru yollandı.

Bir kez daha, hayâl gücümün bana Helena'nın ancak saptırılmış bir imgesini sunduğunu anladım. Allahtan, gerçek Helena her zaman benim hayâllerimden daha güzel olarak karşımda beliriyordu.

Sırtı bana dönük, yüksek ökçelerinin üzerinde otele gidişini izlerken, buna bir kez daha tanık oldum. Onu izlemeyi sürdürüyordum.

Danışma'ya varmıştı bile. Masaya dayanmış, ilgisiz otel kapıcısının adını deftere yazmasını bekliyordu. Adını heceliyordu: "Zemanek, Ze-ma-nek..." Arkasında, ayakta durmuş, onu dinliyordum. Kapıcı dolmakalemini bir kenara bıraktığında, Helena, "Yoldaş Jahn burada mı kalıyor?" diye sordu. İlerledim ve arkadan elimi omuzuna koydum.

2.

Helena ile benim aramda olan her şey, titizlikle yapılan bir hesap sonucuna dayanıyordu. İlk buluşmamızdan başlayarak Helena'nın da belirli bir tasarısı olduğu kuşkusuzdu; ancak onun tasarılarının, olayların doğal akışını, duygusallığını, şiirselliğini korumak gibi kadınca bir isteğin ötesine geçtiği pek söylenemez. Bu yüzden, olayların akışını düzenlemek ve yönetmek gibi bir kaygısı da yoktu. Buna karşılık, ben daha başından, yaşayacağım serüvenin hem yazarı hem de yönetmeni olarak işe girişmiştim. Ne sözlerimin seçimini, ne de onunla yalnız kalmak istediğim odanın seçimini rastlantının kaprislerine bırakmıştım. En ufak bir risk yüzünden, böylesine dilediğim bu fırsatı kaçırmaktan korkuyordum. Helena çok genç, çok hoş ya da çok güzel olduğu için değil, salt bu adı taşıdığı için ve kocasının da benim nefret ettiğim biri olduğu için böyle bir plan kurmuştum.

Bir gün bizim enstitüde çalışırken, radyodan gelen Zemanek yoldaş adında birinin beni görmek istediğini bildirmişlerdi. Benden, yaptığımız araştırmalar hakkında kendisine bilgi vermemi istiyordu. Ben hemen eski okul arkadaşımı anımsamış, ama bu isim benzerliğinin basit bir rastlantı olduğunu düşünmüştüm. Bu ziyaretçiyle karşılaşmanın bende uyandırdığı hoşnutsuzluk bambaşka nedenlere dayanıyordu.

Ben gazetecileri sevmem. Çoğu zaman yüzeysel, ağzı kalabalık ve aşırı derecede kendine güvenen kişilerdir. Helena'nın bir gazetenin değil de, radyonun sözcüsü olması beni daha da soğutmuştu. Çünkü, gazeteler, bana göre, suçlarını hafifletici bir yanlarıyla övünebilirler: gürültücü değildirler; önemsizlikleri sessizlikle geçiştirilebilir; kendilerini öne sürmezler; onları çöpe atabilirsiniz. Aynı derecede önemsiz olan radyo ise, bu hafifletici nedenden yararlanamaz. Bizi kahvelere, lokantalara kadar izler. Kulakların bu ardı arkası kesilmeyen kesimini almadan yaşayamayacak hale gelmiş insanları ziyaretimiz sırasında bu gerçeği anlıyoruz.

Helena'nın konuşma biçimi bile beni usandırmıştı. Enstitü-

müz ve araştırmalarımız üzerine olan düşüncelerinin önceden hazırlanmış olduğunu hemen anladım. Benden, bu alışılmış klişelere can katacak birkaç somut örneği ustaca öğrenmekten başka yapacak şeyi yoktu. Onun bu görevini zorlaştırmak için elimden geleni yaptım. Güç, anlaşılması olanaksız bir dil kullanıyor ve önyargıya dayalı tüm düşüncelerini altüst etmek için çaba gösteriyordum. Ama her şeye karşın, bu açıklamaların içinde kendine bir yol bulma tehlikesi belirdiği zaman, saklı konulara geçerek ondan kurtulmaya çalışıyordum; saçlarının kızıl renginin ona çok yakıştığını söylüyordum (oysa tam tersini düşünüyordum), radyodaki görevi, en sevdiği kitaplar hakkmda sorular soruyordum. Konuşmamızın dışında, kafamın içinde süregiden düşüncelerin sonucunda isim benzerliğinin belki de rastlantısal olmadığı kanısına vardım. Bu farfaracı, hareketli, tutkulu gazetecide, eskiden tanıdığım aynı farfaracı, haraketli ve tutkulu kişinin aile havası var gibi geldi bana. Sözlerime hafif bir flört havası vererek kocasıyla ilgili sorular sordum. İsabetli bir atış yapmıştım. İki üç soru, Pavel Zemanek'in kimliğini saptamaya yetmişti. O anda, sonradan tasarladığım biçimde ona yaklaşmayı aklımdan bile geçirmedim. Tam tersine: daha geldiği andan başlayarak ona karşı duyduğum antipati, bu buluşumdan sonra büsbütün artmıştı. Bu cansıkıcı gazeteciyle olan söyleşiyi kesmemi ve onu bir meslektaşıma devretmemi sağlayacak bir bahane aradım; hatta, gülüşü hiç eksilmeyen bu kadını kapı dışarı atmanın bana ne denli zevk vereceğini düşündüm ve bunun olanaksız oluşuna üzüldüm.

Ama en bezgin olduğum anda Helena, sorularımın ve sözlerimin gizli tonuna tepki olarak, (ki onların salt sorgu niteliği taşıdığını tahmin edemezdi) öylesine doğal bir dişi gibi davrandı ki, kinim birden yeni bir renge büründü: Helena'nın yapmacık profesyonel tavırlarının altında, kadınlık işlevini yerine getirmeye hazır bir *kadın* olduğunu sezmiştim. İçin için gülerek, Zemanek'in böyle bir eşi doğrusu hakkettiğini, bunun, onun için yeterli bir ceza olduğunu düşündüm önce, ama hemen sonra kendime geldim; bu kibirli değerlendirme, aşırı öznel, üstelik de çok kasıtlıydı; bu kadın, tartışmasız, vaktiyle çok güzeldi ve Pavel

Zemanek'in, kadın olarak ondan isteyerek yararlanmadığını kimse iddia edemezdi. Konuşmayı, ne düşündüğümü belli etmeden, gönül alıcı bir biçimde sürdürdüm. Önümde oturan bu kadın gazetecinin *kadınsı* özelliklerinin keşfini mümkün olduğunca uzak bir zamana erteledim ve bu karar söyleşimizin akışını belirledi.

Bir kadının araya girmesi, insanın içindeki kine belirli sempatik özellikler katıyor; örneğin merak, cinsel yakınlık, içli dışlı olma eşiğini aşma isteği gibi. Bir tür haz duyuyordum: Zemanek'i, Helena'yı, onların dünyasını (bana böylesi yabancı olan bir dünya) hayalimde canlandırıyor ve garip bir hazla, (nerdeyse sevecen olan) kinimi besliyordum. Helena'nın görünüşüne, kızıl saçlarına, mavi gözlerine, kısa ve kalkık kaşlarına, yuvarlak yüzüne, şehvetli burun kanatlarına, birbirinden hafif ayrık ön dişlerine, olgun ve dolgun bedenine karşı duyduğum kin. İnsanların, sevdikleri kadını inceledikleri gibi onu inceliyor, her ayrıntıyı, kazımak ister gibi belleğime not ediyordum. Kinimi örtbas etmek için giderek daha yumuşak, daha sevimli sözcükler seçiyor, o kadar ki Helena da buna uyarak giderek daha kadınsı olmaya başlıyordu. Dudaklarının, göğüslerinin, gözlerinin, saçlarının, Zemanek'e ait olduğunu düşünmekten kendimi alamıyordum ve hayâlimde tüm bunları avuçluyor, yokluyor, elle tartıyor ve hepsini avuçlarımın arasında ezmeye ya da duvara çarpıp parçalamaya zorluyordum kendimi. Sonra tüm bunları bir kez daha dikkatle inceliyor, Zemanek'in gözleriyle görmeye, sonra yeniden kendi gözlerimle görmeye çalışıyordum.

Uygulanamayacak, platonik bir düşünce geçmiyor değildi aklımdan. O da, bu kadını çapkın söyleşimizin daracık alanından çıkarıp yatağa kadar sürüklemek düşüncesi. Ama bu, insanın kafasında kıvılcım gibi çakıp sönüveren düşüncelerden biri olmalıydı. Helena, değerli bilgilerimden dolayı bana teşekkür etti ve beni daha fazla alıkoymak istemediğini belirtti. Vedalaşıp ayrıldık. Gidişinden hoşnuttum. İçimdeki o garip coşku kalmamıştı; bu kadına karşı, biraz önceki antipatimden başka bir şey hissetmiyor ve ona gösterdiğim bunca özen ve incelikten (yapmacık bile olsa) dolayı üzüntü duyuyordum.

Helena, birkaç gün sonra benden bir randevu almak için telefon etmemiş olsaydı işler öylece kalacaktı kuşkusuz. Belki gerçekten yayınlayacağı metni bana gösterme gereğini duyuyordu; ama ben hemen bunun bir bahane olduğu ve ses tonunun, ciddi ve profesyonel olmaktan çok, geçen konuşmamızdaki hafif ve içtenlikli havaya daha uygun düştüğü izlenimini edindim. Ben de çarçabuk ve düşünmeden bu ses tonunu benimsedim ve bir daha da değiştirmedim. Kahvede buluştuk; hazırladığı metne belirgin bir biçimde kayıtsız kaldım; gazeteci olarak ilgilendiği her şeyi utanmadan kasıtlı olarak ihmal ettim. Tutumum onu şaşırtıyordu, ama giderek ona egemen olmaya başladığımı anladım. Ona Prag dışında bir gezinti önerdim. Karşı çıktı ve evli olduğunu anımsattı. Onun bu direniş biçimi kadar doyurucu hiçbir şey olamazdı. Benim için çok değerli olan bu karşı çıkmalarla oyalanıyordum, eğleniyordum, dönüp dolaşıp aynı konuya geliyordum, onu alaya alıyordum. Sonunda, çağrımı kabul etmekle bu konudan kurtulabildiği için mutlu oldu. Bundan sonrası, harfi harfine planıma göre uygulanacaktı. Bu planı, onbeş yıllık bir kinin verdiği güçle tasarlamıştım. Anlaşılmaz bir kesinlikle planımın başarıya ulaşacağını ve tamamlanacağını hissediyordum.

Evet, plan iyi uygulanıyordu. Helena'nın, danışma masasının yanında duran küçük valizini aldım ve onunla birlikte, çirkinlikte benimkinden aşağı kalmayan odasına çıktım. Her şeyi gerçekte olduğundan daha iyi görme eğilimine rağmen Helena bile bunu kabul etmek zorunda kaldı. Bu yüzden tedirgin olmamasını, bir çözüm bulacağımızı söyledim. Bana anlamlı bir bakışla baktı, sonra kendine çekidüzen vermek istediğini söyledi. Bunun haklı bir istek olduğunu ve kendisini otelin lobisinde bekleyeceğimi söyledim.

Aşağıya indiğinde, düğmeleri açık yağmurluğunun arasından, üzerine siyah bir etekle, pembe bir kazak giymiş olduğu görülüyordu. Bir kez daha şıklığının farkına vardım. Ona orta sınıf olsa da bu semtin en iyi lokantasında yemek yiyeceğimizi söyledim. Bana, burası doğum yerim olduğuna göre, kendisini bana emanet ettiğini ve her konuda bana uyacağını söyledi. (İki anlama gelen bir söz dağarcığı seçmek ister gibi bir hali vardı; bu uy-

gulama, gülünç olduğu kadar sevindiriciydi de.) Sabah, iyi bir kahvaltı peşinde boşu boşuna koşturduğum yolda yürüdük. Helena birçok kez, doğduğum kenti görmekten duyduğu sevinci belirtti; ama, ilk kez burada bulunmasına karşın, çevresine hiç bakmıyor, tanımadığı bir kenti ziyaret eden birinin yapması gerektiği gibi, filan ya da falan yapının ne olduğuyla hiç mi hiç ilgilenmiyordu. Bu kayıtsızlığın, artık hiçbir şeye karşı merak duymayan nasırlaşmış bir ruhtan mı ileri geldiğini, yoksa Helena'nın, tüm ilgisini benim üzerimde yoğunlaştırdığı için, aklını artık başka bir şeye veremediğinden mi kaynaklandığını soruyordum kendi kendime. Ben ikinci varsayıma inanmak istiyordum.

Barok anıtın yanından geçiyorduk; aziz bulutu, bulut meleği, melek bir başka bulutu, o da bir başka meleği dengeliyordu; gökyüzü, sabahkinden daha çiğ maviydi; Helena, yağmurluğunu çıkardı, koluna aldı ve sıcak olduğunu söyledi.

Bu sıcaklık, saplantı haline gelen tozlu boşluk izlenimini daha da güçlendirdi; anıt, meydanın ortasında, gökyüzünden düşmüş ve artık oraya dönemeyecek bir enkaz yığını gibi dikilmiş duruyordu; bana, biz ikimiz de, parkı, lokantası olan bu ıssız meydanın ortasına *atılmışız* gibi geldi. Dönüşü olmayan bir yoldaydık sanki, düşüncelerimiz, sözcüklerimiz yukarılara tırmansa bile, eylemlerimiz bu toprak kadar alçakta kalıyordu.

Evet, alçak olduğum duygusu içimi şiddetle kapladı birden. Şaşırmıştım; ama bundan dehşete kapılmayışım ve bu alçaklığı zevkle kabul edişim beni daha da şaşırttı. Evet, gerçekten sevinç ve esenlik duyuyordum; yanıbaşımda yürüyen kadının akşamın kuşkulu saatlerine doğru, benimkinden daha yüce olmayan bir amaçla kesinlikle sürüklenip gitmesi, bu zevkimi daha da artırıyordu.

Lokanta, kapılarını şimdiden açmıştı, ama yemek salonu bomboştu. Saat daha onikiye çeyrek vardı. Masalar kurulmuştu; her sandalyenin önünde, üstü bir kâğıt peçete ile örtülmüş bir çorba tabağı duruyordu. Onun üstüne de çapraz biçimde kaşık, çatal, bıçak sıralanmıştı. Kimseler yoktu. Bir masada yerlerimizi aldık, çatal bıçak takımını ve peçeteyi tabağın iki yanına dizdik, beklemeye başladık. Birkaç dakika sonra bir garson mutfak ka-

pısında belirdi, bezgin bakışlarını salonda gezdirdi ve dönmeye hazırlandı.

"Garson!" diye seslendim.

Topuklarının üzerinde dönerek, bizim masaya doğru birkaç adım attı. "Bir şey mi istediniz?" diye sordu, beş altı metre ötemizde durarak. "Evet, yemek yemeye hazırız," dedim. "Ancak on ikiden sonra," diye yanıtladı, sonra yeniden geri dönerek sığınağına doğru yürüdü. "Garson!" diye seslendim yeniden. Döndü. "Uzakta olduğunuz için bağırmak zorunda kaldım; votkanız var mıydı?" "Hayır, votka yok." "Öyleyse, bize ne verebilirsiniz?" "Cin var," diye yanıtladı uzaktan. "O zayıf bir içki!" diye bağırdım; "ama olsun, bize iki cin getirin!"

"Size cin içip içmediğinizi bile sormadım," dedim Helena'ya dönerek.

Gülmeye başladı: "Hayır, alışık değilim!"

"Zararı yok," dedim. "Alışırsınız. Burada, Moravya'dasınız; cin de Moravya halkının en sevdiği içkidir."

"Pekâlâ! Öyle olsun!" diye bağırdı Helena neşe içinde. " Benim için, böyle burası gibi, şoförlerin, tamircilerin buluştuğu, küçük ve teklifsiz lokantalar gibisi yoktur. Sıradan şeylerin yenildiği içildiği böyle yerlere bayılırım."

"Belki, bira bardağınıza bir kadeh rom boşaltma gibi bir alışkanlığınız vardır?"

"Tam değil, ama yine de olabilir!" dedi Helena.

"Ama popüler yerlerden hoşlanıyorsunuz."

"Doğru," dedi. "Şık restoranlardan, züppe takımının ardı arkası kesilmeyen bir sürü cafcaflı yemekler yediği o yerlerden nefret ederim."

"Sizinle aynı kanıdayım. Servis yapanın sizi ihmal ettiği bir bistronun yerini hiçbir şey tutmaz. Şöyle dumanlı kötü kokulu bir yer. Ayrıca, cinin üstüne de içki yoktur. Ben öğrenciyken başka bir şey içmezdim."

"Ben de en basit yemekleri severim, örneğin patates kızartması ya da soğanlı sosis, benim için bundan güzeli olamaz..."

Benim öylesine köklü bir inançsızlığım var ki, bana birisi neyi sevdiğini neyi sevmediğini açıkladığında bunu hiç de ciddi-

yc almam, daha doğrusu, kendisi hakkında vermek istediği imajın basit bir belirtisi olarak görürüm bunu.

Helena'nın, iyi havalandırılmış temiz lokantalar yerine, havasız, pis lokallerde daha rahat soluk aldığına bir an bile inanmamıştım. Ya da sıradan bir alkolü iyi şaraplara yeğlediğine.

Helena, belli bir yapmacıktan, gösterişten hoşlandığını açığa vuruyordu. Bu eğilim, herkesin, 'sıradan', 'popüler', 'basit', 'kırsal kesime değgin' her şeyin karşısında kendinden geçtiği, 'incelik' ve 'şıklık'ın her türünü, hemen kötü değerlendirme eğiliminde olduğu, devrimci coşkuyla dolu yıllarda gelişen bir eğilimdi; çoktan modası geçmişti bunun. Bu yapmacık sözlerle, gençlik dönemim canlandı kafamda, Helena da her şeyden önce Zemanek'in karısı olarak göründü gözüme. Sabahki dalgın ve aylak halim çabucak silindi, ilgimi bir noktada yoğunlaştırmaya başladım.

Garson, küçük bir tepside iki bardak cin getirdi, masanın üzerine bıraktı. Bir de makineyle yazılmış bir kâğıt getirmişti. Bu, yemek listesinin kimbilir kaçıncı kopyasıydı. Üstündeki yazılar güçlükle okunuyordu.

Bardağımı kaldırdım ve: "Haydi bardaklarımızı cinin şerefine, şu emekçi içkisinin şerefine tokuşturalım!" dedim.

Helena güldü, bardağını tokuşturdu, sonra: "Ben her zaman basit ve dosdoğru bir insan olmayı düşlerdim," dedi. "Ukâlâ ve yapmacık olmayan. Saf, katıksız."

Bir yudum içtikten sonra: "Öyle insanlar pek az," dedim.

"Rastladığımız oluyor," dedi Helena. "Siz onlardan birisiniz."

"Öyle mi dersiniz?"

"Evet, evet."

İnsanoğlunun, gerçeği, idealindeki imaja göre biçimlendirmedeki inanılmaz yeteneği karşısında şaşırdım kaldım; ama duraksamadan, Helena'nın benim kişiliğim üzerine olan yorumunu onayladım.

"Kimbilir. Belki de öyledir," dedim. "Dürüst ve katıksız. Ama, bu ne demek oluyor? Önemli olan, insanın olduğu gibi olması, istediklerinden dolayı utanç duymaması, neyi istiyorsa

onu istemesi. İnsanlar, ilkelerin tutsağıdırlar. Birisi onlara, böyle ya da şöyle olmak gerekir demiş, onlar da öyle olmaya çabalıyorlar, bu yüzden de, hiçbir zaman, ne daha önce kim olduklarını, ne de şimdi kim olduklarını öğrenemiyorlar.. Birden kimliklerini yitiriyorlar. İnsan, her şeyden önce, kendi olma cesaretini göstermeli. Size açık açık söylüyorum, Helena, taa başından beri hoşuma gidiyorsunuz, sizi istiyorum, evli de olsanız. Bunu başka türlü söyleyemem, söylememezlik de edemem."

Bu sözlerim rahatsiz ediciydi, ama gerekliydi. Kadın düşüncesini çekip çevirmenin sarsılmaz kuralları vardır; bir kadını inandırmayı, onun görüşlerini güçlü savlarla çürütmeyi aklına koyan bir erkeğin, bu amacına ulaşma şansı azdır. Kadının, kendi hakkında, ilkeleri, idealleri, inançları konusunda vermek istediği imajı saptamak, sonra safsata yoluyla, bu sözkonusu imajla, onun, bizim istediğimiz biçimdeki davranışı arasında uyumlu bir ilişki kurmayı denememiz çok daha yerinde olur. Örneğin, Helena, 'sadelik,' 'doğallık' ve 'berraklık' düşleriyle kendini yiyip bitiriyordu. Bu düşünceler, eski devrimci püritanizmden* kaynaklanıyor ve 'saf', 'lekesiz' olmak açısından sağlam ve titiz insan imgesiyle bağdaşıyordu. Ancak, Helena'nın ilkeler dünyası, düşünceye değil de, (çoğu insanda olduğu gibi) mantık dışı bazı buyruklara dayandığı için, 'saf lekesiz insan' imgesini tümüyle ahlakdışı bir davranışla uzlaştırmaktan daha kolay bir şey yoktu. Böylece, Helena'dan beklenen davranışın, yani zinanın, onun idealleriyle sarsıcı bir çatışmaya girmesi önlenmiş oluyordu. Erkeğin, bir kadından ne olursa olsun istemeye hakkı vardır ama, bir hayvan gibi davranmak istemiyorsa, öyle bir ortam hazırlamalıdır ki, kadın, en içten hayâlleriyle uyum içinde davranabilsin.

Kısa süre içinde, birbiri ardınca müşteriler geldiler, masaların çoğunu doldurdular. Yeniden ortaya çıkan garson, masaları dolanıp yanımıza geldi ve bize ne getireceğini sordu. Yemek listesini Helena'ya verdim. O da, Moravya yemeklerini kendisinden daha iyi bildiğimi söyleyerek, listeyi bana geri verdi.

Aslında Moravya mutfağını bilmek gereksizdi, çünkü liste,

---

* İlkelere aşırı bağlılık. (Çev.)

aynı düzeydeki bütün öbür lokanta listelerinden farksızdı ve harcıâlem birkaç yemek adının sıralanışıyla oluşmuştu. İnsan hangisini seçeceğini bilemiyordu. Üzüntüyle listeyi inceledim. Ama garson, siparişi bekleyerek, sabırsızlıkla başımıza dikilmiş duruyordu.

"Bir dakika," dedim.

"Bir çeyrek saatten beri yemek istiyorsunuz, ama hâlâ seçemediniz!" dedi beni suçlayarak ve dönüp gitti.

Allahtan, biraz sonra yine geldi, biz de iki porsiyon sosis ve birkaç bardak cin ve soda ısmarlama olanağı bulabildik.

Helena bir yandan sosislerini yiyor, bir yandan da, bilmediği bir kentte böyle başbaşa oturmanın kendisi için süper olduğunu söylüyordu. (Bu terimi kullanmaya bayılıyordu.) Daha Fucik topluluğunun üyesi olduğu ve bu yörenin ezgilerini söyledikleri günlerden beri bu kenti düşlemişti. Ayrıca, benimle birlikte olmaktan haz duyduğunu, bunun kuşkusuz kötü bir şey olduğunu, ama elinden bir şey gelmediğini, bu olayın onu aştığını söyledi. Kendi duygularından utanç duymanın alçakça bir ikiyüzlülük olduğunu belirttim. Sonra hesabı ödemek üzere garsonu çağırdım.

Dışarda, barok stildeki anıt tam karşımızda öylece dikilmiş duruyordu.

Bana gülünç göründü. Parmağımla gösterdim: "Helena, şu akrobasi yapan azizlere bakın. Bakın nasıl tırmanıyorlar! Gökyüzüne çıkmayı nasıl da istiyorlar! Gökyüzü onları iplemiyor bile! Gökyüzünün, onların, bu zavallı kanatlı yaratıkların varlığından haberi bile yok.

"Gerçekten öyle," diye onayladı Helena. Açık hava onda alkolün etkisini artırmıştı. "Aziz heykellerinin ne işi var burada? Onların yerine niye dinin zaferi adına değil de, yaşamın zaferi adına bir anıt dikmiyorlar?" Denetimi henüz tümüyle elden gitmemişti ki, ekledi: "Yoksa saçmalıyor muyum? Ne olur saçmalamadığımı söyleyin bana!"

"Hayır Helena, saçmalamıyorsunuz. Çok haklısınız. Yaşam çok güzel ve biz onu hiçbir zaman yeterince değerlendiremiyoruz."

"Evet," dedi, "İnsanlar ne derlerse desinler, yaşam süper, gerçekten. Felâket habercilerinden nefret ederim; ben yakınmaya kalksam, herkesten çok yakınma nedenim olurdu, ama bundan kaçınıyorum; bugünkü gibi bir günle karşılaşma olasılığı varken, insan niye yakmsın? Her şey öyle süper ki: Bugüne dek hiç gelmediğim bir kent ve sizinle birlikte olmak..."

Helena sözlerini sürdürdü. Biraz sonra, yeni bir yapının önüne gelmiştik.

"Neredeyiz?" diye sordu Helena.

"Beni dinleyin," dedim, "bu bistrolar iç karartıcı. Ben size, bu evde, elimin altında olan küçük, özel bir taverna öneriyorum. Haydi, gelin!"

"Beni nereye götürüyorsunuz?" diye karşı koydu. Helena, yapının girişine doğru beni izleyerek.

"Gerçek özel taverna, Moravya stili. Bilmiyor musunuz?"

"Hayır," dedi Helena.

Üçüncü kattaki dairenin kapısını anahtarla açtım, içeri girdik.

3.

Helena, onu geçici olarak kaldığım bir apartman dairesine getirmemin üzerinde hiç durmadı, yorum yapmamı da beklemedi. Tam tersine, eşiği aşar aşmaz, birden anlamı belirsiz bir aşk oyunundan sıyrılıp, artık anlamı iyice belirgin bir davranışa geçmek kararındaydı anlaşılan. Bu davranış artık bir oyun değil, yaşamın kendisiydi.

Odanın ortasında, arkası bana yarı dönük, durdu. Bakışları, bundan böyle, yaklaşmamı, onu öpmemi ve kucaklamamı beklediğini belirtiyordu. Şu anda, tam tamına düşlerimin Helena'sıydı: savunmasız ve yazgısına terkedilmiş bir Helena.

Ona sokuldum; yüzünü bana doğru kaldırdı; onca beklediği öpücük yerine gülümsedim ve mavi yağmurluğunun omuzlarını parmaklarımın arasına aldım. Anladı ve yağmurluğunun düğmelerini çözdü. Ben de onu alıp girişteki çengele astım. Hayır, şimdi tam her şey kıvamına gelmişken, acele edip, sahip olmak istediğim *bütünün* bir parçasını, telâş yüzünden tehlikeye atmak istemiyordum. İlgisiz konularda gevezelik etmeye başladım; onu oturmaya davet ederek, evle ilgili her tür ayrıntıyı gösterdim; geçen akşam Kostka'nın dikkatimi çektiği içki dolabını açtım; votka şişesinin tıpasını çıkardım, sehpanın üzerine koyarak iki küçük kadehi doldurdum.

"Sarhoş olacağım," dedi Helena.

"Her ikimiz de sarhoş olacağız," dedim, oysa ben sarhoş olmayacağımı biliyordum; çünkü tümüyle aklımı başımda tutmak niyetindeydim.

Yüzü gülmedi; ciddi bir tavırla içti ve: "Biliyor musunuz, Ludvik," dedi, "beni, sıkıldıkları için serüven peşinde koşan o kuşbeyinli kadınlardan biri olarak görmeniz beni çok üzer. Ben saf değilim, sizin bir sürü kadın tanıdığınızı ve onları hor görmenize neden olduklarını biliyorum. Ama ben çok mutsuz olurum, eğer..."

"Ben de mutsuz olurdum," dedim, "eğer siz de onlar gibi sıradan, kendisini kocasından uzaklaştıran her serüvene kolayca

atılan bir kadın olsaydınız. Eğer onlardan biri olsaydınız, rastlaşmamız tüm anlamını yitirirdi."

"Doğru mu?" "Evet, doğru Helena. Haklısınız, ben pek çok kadın tanıdım. Onlar kendilerini hafife almaktan korkmamamı öğrettiler bana, ama bizim karşılaşmamız bambaşka."

"Bunu lâf olsun diye söylemiyorsunuz ya?"

"Hayır. Sizi ilk gördüğümde, hemen, yıllardan beri sizi beklediğimin bilincine vardım. Yalnız ve yalnız sizi."

"Farfaracı bir insan olduğunuzu sanmıyorum. Bu söylediklerinizi içinizden duymasanız, söylemezdiniz."

"Bu kesin. Ben duymadığım şeyleri söyleyemem. Kadınların bana asla öğretemedikleri tek şey bu. Gerçekten size yalan söylemiyorum Helena. Ne kadar inanılmaz gibi gelse de, size rastladığımda, uzun süreden beri beklediğimin siz olduğunuzu anladım. Sizi tanımadan sizi bekliyordum. Ve şimdi benim olmanızı istiyorum. Bu, yazgı gibi kaçınılmaz bir şey."

"Tanrım," dedi Helena, gözlerini kapayarak; yüzü pençe pençe kızarmıştı. Giderek düşlerimin Helena'sına dönüşüyordu: savunmasız ve yazgısına terkedilmiş.

"Ludvik, bir bilseniz! Ben de aynı şeyleri duydum! Sizi ilk gördüğümde bunun bir flört olmadığını hemen anladım. Beni korkutan da buydu zaten. Evli olduğuma göre. Bizim aramızda olanlar gerçeğin ta kendisiydi; sizin, benim gerçeğim olduğunu ve bu gerçek karşısında elimden hiçbir şey gelmeyeceğini biliyordum."

"Siz de, Helena, siz de benim gerçeğimsiniz," dedim ona.

Divanın üzerine oturmuş, gözlerini bana dikmişti. Ben de onun karşısındaki sandalyeye oturmuş, onu hırsla inceliyordum. Ellerimi dizlerine koydum, sonra yavaşça çoraplarının bittiği yere kadar eteğini sıyırdım. Daha şimdiden fazla dolgun olan butlarının üzerindeki lastikli çorap bağları, ne olduğunu bilmediğim acıklı ve zavallı bir duyguyu çağrıştırıyordu içimde. Helena, elimin altında öylece kımıldamadan duruyor, ne bana bakıyor, ne herhangi bir harekette bulunuyordu.

"Ah, her şeyi bir bilseniz..."

"Neyi bilsem?"

"Nasıl yaşadığımı."

"Peki, nasıl yaşıyorsunuz?"

Acı bir gülümseme belirdi yüzünde.

Birden kocasına ihanet eden kadınların başvurdukları sıradan çareyi bahane edeceğinden korktum. Evliliğini karalayarak tam onu kurban edeceğim sırada, kurbanlarımın değerini düşürmüş olacaktı:

"Evliliğinizde mutsuz olduğunuzu, kocanızın sizi anlamadığını bana anlatmaya kalkmayın sakın!" dedim.

"Onu söylemek istemedim," diye kendini savundu Helena; benim çıkışım onu biraz şaşırtmıştı. "Ama yine de..."

"Ama yine de şu anda bunu düşünüyordunuz. Bu, kendisini başka bir erkekle yalnız bulan her kadının aklına gelen bir şey. Ama, yalan da işte bu anda başlar; oysa siz, Helena, gerçeğe bağlı kalmak istiyorsunuz, öyle değil mi? Kocanızı mutlaka sevmişinizdir; onu sevmeden kendinizi ona vermediniz herhalde."

"Doğru," diye itiraf etti yavaşça.

"Aslında, kocanız nasıl bir erkek?"

Helena omuz silkti ve gülümsedi: "Bir erkek işte."

"Uzun süreden beri mi tanışıyorsunuz?"

"On üç yıllık bir evlilik, ama daha önceden tanışıyorduk."

"O sırada öğrenciydiniz, değil mi?"

"Evet, üniversitede ilk yılımdı."

Eteğini indirmek istedi, ama ben ellerini tutarak engelledim. Sorgulamayı sürdürdüm: "Peki o? Onunla nerede tanıştınız?"

"Müzik topluluğunun çalışmaları sırasında."

"Müzik topluluğu mu? Koroda şarkı mı söylüyordu kocanız?"

"Evet. Hepimiz gibi."

"Demek koroda tanıştınız... Yeni doğan bir aşk için güzel bir ortam."

"A, evet."

"Zaten o dönem tümüyle güzeldi."

"Siz de mi o dönemi anımsamaktan hoşlanıyorsunuz?"

"Yaşamımın en güzel dönemiydi o. Söyleyin bana, kocanız

ilk âşık olduğunuz erkek miydi?"

Helena duraksadı: "Onu düşünmek istemiyorum!"

"Helena, sizi tanımak istiyorum. Bundan böyle size ait her şeyi bilmek istiyorum. Sizi ne denli açıklıkla tanırsam, o denli benim olursunuz. Demek, ondan önce birisiyle ilişkiniz vardı?"

Başını eğdi: "Evet."

Helena'nın gepgenç başka bir erkeğe ait olması ve Pavel Zemanek'le olan ilişkisinin bu olaydan ötürü önemini yitirmiş olması beni hayal kırıklığına uğratmıştı: "Gerçek bir aşk mıydı?

Başını salladı: "Aptalca bir meraktı sadece."

"Demek ki ilk aşkınız yine de kocanız oldu."

"Evet," diye itiraf etti, ama bu çok eski..."

"Kocanızın görünümü nasıldı?" diye ısrar ettim, alçak sesle.

"Neden bunu öğrenmekte bu kadar direniyorsunuz?"

"Çünkü sizi tümüyle istiyorum, şu kafanın içinde olan her şeyle birlikte!" dedim ve saçlarını okşadım.

Bir kadını, âşığına kocasını anlatmaktan alıkoyan şey nadiren soyluluk, incelik ya da gerçek bir utanç duygusudur.

Salt âşığını kızdırmaktan korktuğu için konuşmaz. Sevgilisi onun bu kaygısını giderebilirse ona minnet borcu duyar, kendini daha rahat hisseder, çünkü her şeyden önce önünde bir konu açılmıştır, eh konular da bir yerde sınırlıdır. Evli bir kadın için koca, düşlediği temadır; yalnız o konuda kendinden emindir, yalnız o konuyu bir *uzman* olarak ele alabilir, eh her insan ne de olsa kendini uzman olarak göstermekten ve bundan dolayı övünmekten mutluluk duyar. Helena da, bu konunun beni rahatsız etmediği duygusunu ona verdiğim zaman, son derece rahatlamış olarak, Pavel Zemanek'ten sözetmeye başladı. Onun anısıyla öylesine kendinden geçmişti ki, kocasının portresine en ufak bir kara leke sürmekten kaçındı; dimdik duran bu sarışın oğlana nasıl vurulduğunu, topluluğun politik sorumlusu seçildiği zaman ona ne denli saygı duyduğunu, tüm arkadaşlarıyla birlikte ona ne denli hayranlık beslediğini, (Pavel çok güzel konuşurdu) bana anlattı.

Aşk öyküleri nasıl da içinde bulundukları dönemle tam bir

uyum sağlamıştı. Helena, birkaç tümceyle o dönemi savunuyordu. (Stalin'in, birçok sadık komünisti kurşuna dizdirdiğinden en ufak bir kuşkumuz var mıydı ki o zamanlar?) Bu savunmayı, *konu dışına* çıkarak, siyasal yönünü işlemek amacıyla yapmıyordu kuşkusuz. Kendini, kişisel olarak bu temanın içersine hapsedilmiş hissettiği için savunuyordu. Gençlik dönemini savunma ve onunla kendini özdeşleştirme biçimi nerdeyse küçük bir gösteriye dönüşüyordu. Helena sanki beni uyarmak istiyordu: Kayıtsız koşulsuz al beni; bir tek koşul dışında nasılsam, öyle kalmama izin vereceksin, beni *inançlarımla* birlikte alacaksın. İnançların değil de, bedenin sözkonusu olduğu bir durumda, böyle bir inanç gösterisi, biraz anormal bir şeydi. Bu da, sözkonusu kadını, asıl bu inançların belli bir biçimde sarstığını açığa vuruyordu: Ya kendisinin hiçbir inancı olmadığı kuşkusunu yaratmaktan korkuyor ve bu yüzden onları sergilemekte acele ediyordu ya da (ki bu Helena'nın durumuna daha uygun düşüyordu) kendisi bu inançların değerinden gizlice kuşkulanıyor ve onları yeniden değerlendirmek için kendi gözünde her türlü kuşkudan uzak olan bir değeri tehlikeye atıyordu: Cinsel birleşmeyi (belki de bir sevgili için cinsel birleşmenin, inanç üzerine yapılan tartışmadan çok daha fazla önem taşıdığına kurnazca bir güveni vardı). Helena açısından, bu gösterinin benim üzerimde olumsuz bir etkisi olmadı, çünkü beni tutkumun düğüm noktasına yaklaştırıyordu.

"Bakın, bunu görüyor musunuz?" dedi ve bilezikli saatine kısa bir zincirle bağlı gümüş bir plaketi gösterdi. Ben görmek için eğildiğimde, Helena açıkladı: plaketin üzerine kazılı motif Kremlin'i simgeliyordu. "Bu, Pavel'in armağanı." Sonra bu plaketin öyküsünü anlatmaya koyuldu. Genç bir Rus kızı bunu uzun bir savaşa giden sevgilisi Şaşa'ya armağan etmişti eskiden. Şaşa, savaşın son evresinde Prag'a kadar gelmiş, kenti felâketten kurtarmış ama kendisi orada ağır yaralanmıştı. Pavel Zemanek ile ailesinin oturduğu villanın bir bölümünde Rus ordusu o sıralarda bir hastane kurmuş; ağır yaralı teğmen Şaşa, orada yakın arkadaşlık kurduğu Pavel'in yanında son günlerini yaşamış. Can çekiştiği sırada, bir zincirin ucunda, tüm savaş süresince

boynunda taşıdığı o Kremlin minyatürünü yadigâr olarak Pavel'e vermişti. Pavel de bu armağanı en kutsal yadigârı olarak saklamıştı. Bir gün, daha nişanlıyken, Helena ile Pavel kavga etmişler, hattâ birbirlerinden ayrılmayı bile düşünmüşlerdi; sonra Pavel bir gün gelmiş ve barışma işareti olarak bu ucuz ama kendince çok değerli gümüşü ona vermişti.

O günden beri Helena bu küçük şeyi hiç üzerinden çıkarmamıştı. Bu, onun için bir tür mesajdı. "Ne mesajı?" diye sordum. "Bir sevinç mesajı," diye yanıtladı ve bunu son günlerine dek taşımayı bir görev saydığını söyledi.

Yanakları kızarmış, önümde öylece oturuyordu. Sıyrılmış eteği, o günlerin modası siyah naylon bir kilota tutturulmuş jartiyerlerini sergiliyordu. Ama o anda Helena, bir başkasının görüntüsü ardında yitip gitti: Üç kez el değiştirmiş olan bu gümüş plaketin öyküsü, Pavel Zemanek'in tüm kişiliğinin gözümün önünde hoyratça canlanmasını sağlamıştı.

Kızıl muhafız Şaşa'nın öyküsüne bir an bile inanmamıştım. Gerçekte böyle biri yaşamış olsa bile onun varlığı, Pavel Zemanek'in görkemli jestinin arkasında çoktan silinmiş olurdu. Zemanek, onu kendi yaşamının efsanevi kişisi, kutsal heykeli, yürek sızlatma aracı, duygusal kanıtı ve dinsel nesnesi haline dönüştürmüştü. Karısı, Pavel'den daha yiğitçe, bu nesneye, ölene dek coşkulu bir saygı gösterecekti. Birden Pavel Zemanek sanki yanımdaymış gibi geldi bana; o ahlâksızca, gösteriş meraklısı kişiliğiyle sanki buradaydı; kendimi birden, onbeş yıllık geçmişi olan o sahnenin ortasında yeniden gördüm. Fen fakültesinin büyük amfisi gözümün önüne geldi. Platformda, uzun masanın orta yerinde Zemanek; bir yanında iri yarı, tombul yanaklı, saçı örgülü, çirkin kazaklı bir kız; öbür yanında ise bölge yetkilisi genç bir adam. Platformun arkasında, geniş dikdörtgen biçiminde karatahta ve solda duvara asılı duran Fucik'in portresi. Platformun karşısındaki sıralardan birinde, ben de herkes gibi yerimi aldım. Şimdi, onbeş yıllık bir geriye bakışla, o günkü bakışlarımla Zemanek'i izliyorum: yoldaş Jahn'ın dosyasının inceleneceğini ilân ediyor. Sonra yeni bir bildiride bulunuyor: "Şimdi sizlere iki komünistin mektuplarını okuyacağım." Kısa bir arayla bu söz-

lerini noktalıyor, ince bir kitapçığı eline alıyor, parmaklarını dalgalı uzun saçlarının arasından geçiriyor ve insanın içine işleyen nerdeyse tatlı bir sesle okumaya başlıyor:

"Demek, sonunda geldin, ölüm meleği! Oysa, daha uzun yıllar seninle tanışmamayı daha nice yıldır özgür bir insan olarak yaşamımı sürdürmeyi, çok çalışmayı, çok sevmeyi, güzel şarkı söylemeyi ve dünyayı gezip dolaşmayı umut ediyordum..." Fucik'in *İdam sehpasının altında röportaj*'ını tanımıştım: "Yaşamı seviyordum ve onun güzelliği uğruna savaşa atılmıştım. İnsanlar, sizi seviyordum, sizler de bana bu sevginin karşılığını verdiğiniz zaman mutlu oluyordum ve beni anlamadığınız zaman da acı çekiyordum..." Bir cezaevi hücresinde gizlice yazılmış, milyonlarca kopyası çıkarılmış, radyodan yayınlanmış, okullarda zorunlu olarak okutulmuş olan bu metin, o dönemin kutsal kitabıydı; Zemanek bize, kim olursa olsun, herkesin ezbere bildiği en ünlü pasajları okuyordu. "Adım hiçbir zaman üzüntüyle anılmasın. Anacığım, babacığım, kızkardeşlerim, Gustina'm, arkadaşlarım, tüm sevdiklerim, bu sizden son isteğim..." Duvarda, Max Svabinsky'nin ünlü deseninin röprodüksiyonu asılıydı. Belle Époque* ressamı, temsili resimlerin, tombul kadınların, kelebeklerin, süslü püslü nesnelerin virtüözü, yaşlı ressam Svabinski. Savaştan sonra, arkadaşları ona gidip, Fucik'in bir fotoğrafından yararlanarak portresini yapmasını istedikleri söyleniyordu. Svabinski de, kendi zevkine uyarak, o anlatılmaz inceliğiyle Fucik'in profilden bir resmini yapmıştı. Nerdeyse bir genç kızın yüz anlatımıydı bu, yücelik ve coşku dolu. Resim nerdeyse saydamdı ve öylesine güzeldi ki, modeli tanıyanlar, bu deseni, canlısına yeğliyorlardı.

Zemanek, konuşmasını bu tonda sürdürüyordu. Salonun sessizliği içinde herkes, gergin bir durumda dinliyor, kürsüde oturan iri yarı kız hayranlık dolu bakışlarını konuşmacıdan ayıramıyordu; Zemanek birden konuşma biçimini değiştirdi ve yarı tehdit dolu bir ses tonuyla sözlerini sürdürdü. Şimdi Mirek adındaki hain sözkonusuydu: "Bir de, onun yürekli ve gururlu oldu-

---

* XX.yy'ın, özellikle mutlu geçtiği kabul edilen ilk yıllarını kapsayan dönem.

ğu, İspanya sınırında savaşırken, kurşunların önünden kaçmadığı, Fransa'daki toplama kampında geçirdiği o korkunç sınav altında ezilmediği söylenirdi! Ama, şimdi Gestapo ajanının sopası altında, korkudan beti benzi atıyor ve postunu kurtarmak için ihanet ediyor. Birkaç sopanın yok etmeye yettiği bu yüreklilik meğer ne kadar da yüzeyselmiş! İnançları kadar sığmış... Kendi canını düşünmeye başladığı anda her şeyini yitirdi. Postunu kurtarmak için arkadaşlarım feda etti. Kendini korkaklığa teslim etti ve korkaklığı yüzünden de ihanet etti..." Duvarda Fucik, güzel gözleriyle hayâl kuruyordu. Tıpkı, ülkemizdeki milyonlarca başka toplantı salonunun duvarlarında hayal kurduğu gibi. Âşık bir genç kızın anlatımını taşıyan yüzü öyle güzeldi ki, onu seyrederken utanç duyuyordum, salt suçumdan dolayı değil, ama aynı zamanda yüzümden dolayı. Zemanek şu sözlerle konuşmasını bitirdi:

"Onlar canımızı alabilirler, değil mi, Gustina? Ama onurumuzu, aşkımızı yok edemezler. Ah, yiğit insanlar, bu çileler bittikten sonra yeniden buluşacak olsak, yaşamımızın ne olacağını gözünüzün önüne getirebiliyor musunuz? Yaratıcı bir işin güzelleştireceği özgür bir yaşama yeniden başlamak? Özlemini çektiğimiz, tüm güçlerimizi yönelttiğimiz ve şimdi uğrunda can vereceğimiz bu amaçlar ne zaman gerçekleşecek?" Son sözleri dokunaklı bir biçimde söyledikten sonra Zemanek sustu.

Sonra şöyle söze başladı: "Bu, bir komünistin, idam sehpasının gölgesinde yazılmış mektubuydu. Şimdi size bir başka mektup okuyacağım." Sonra, kartpostalımı okuyarak, orada geçen tümceleri, kısa ve özlü, gülünç ve tiksinti verici olarak niteledi, sonra da sustu. Amfidekiler de sustu, ben mahvolduğumu anladım. Suskunluk uzun sürdü ve Zemanek, bu olağanüstü rejisör, suskunluğun uzaması için elinden geleni yaptı. En sonunda, düşüncemi açıklamaya çağırdı beni. Artık hiçbir şeyi kurtaramayacağımı biliyordum; bugüne dek on kez yapılan savunmam bu denli az bir etki uyandırdığına göre, bugün nasıl bir tepki yaratabilirdi ki? Zemanek biraz önce benim tümcelerimi, Fucik'in çektiği acıların mutlak terazisinde tartmamış mıydı? Ayağa kalkıp konuşmaktan başka çarem yoktu. Bir kez daha bu kartı sırf es-

pri olsun diye yazdığımı anlattım. Kullandığım terimlerin yersiz olduğunu belirttim; şakanın densizliğini ve kabalığını yerdim. Bireyciliğimden, arada bir aydın görünme hevesimden, halktan kopuk oluşumdan sözettim. Dahası kendini beğenmişlik, kuşkuculuk ve alaycılık gibi eğilimlerim olduğunu itiraf ettim, ama Parti'ye bağlı olduğuma, hiçbir biçimde onun düşmanı olmadığıma yemin ettim. Tartışma başladı, bu da arkadaşlara benim görüşümü reddetme fırsatını verdi. Benim bakış açımı çelişkili buluyorlardı; kendisinin alaycı olduğunu itiraf eden bir kişinin nasıl olup da Parti'ye bağlı olabileceğini sordular; okuldan bir kız arkadaşım, kullandığım bazı açık saçık sözcükleri bana anımsattı ve bu tür sözlerin, bir komünistin ağzına yakışıp yakışmayacağını sordu bana. Başkaları, küçük burjuva davranışları üzerine soyut düşünceler yürüterek, benim somut bir örnek olduğumu kanıtlamaya çalıştılar; genelde, benim özeleştirimin, derinlikten ve içtenlikten yoksun olduğu kanısına varıldı. Kürsünün arkasında, Zemanek' in yanında oturan iri yarı kız beni sorguya çekti: "Sana göre Gestapo'nun işkence ettiği ve yaşamlarını yitiren arkadaşlar, senin sözlerini nasıl yorumlarlardı acaba?" (Babamı anımsadım ve burada herkesin, onun sonunu bilmiyormuş gibi davrandığını düşündüm.) Sustum. Şişman kız sorusunu yineledi. Beni yanıt vermeye zorluyordu: "Bilmiyorum," dedim.

"Hadi, düşün biraz," diye üsteledi "belki sonunda bulursun!"

Ölü arkadaşlarımızın ağzından kendi hakkımda sert bir yargıda bulunmamı istiyordu; ama birden şiddetli bir öfke selinc kapıldım. "Onlar ölüme meydan okudular. Onlar aptal değildi, kuşkusuz. Benim kartımı okumuş olsalardı, belki de gülerlerdi!"

Aslında, şişman kız bana kendimi biraz olsun kurtarma fırsatı vermişti. Bu, yoldaşların sert eleştirilerini *anlamak* için son fırsattı. Bu eleştiriye katılarak, onunla özdeşleşerek, özdeşleşme yoluyla, yalvararak yoldaşlardan belli bir hoşgörü isteyebilirdim. Ama düşüncesizce yanıtım yüzünden, bir hamlede, onların düşünce alanından kendimi kopartmıştım; yüzlerce toplantı, yüzlerce disiplin süreci, dahası yüzlerce yargılama oturumu sırasında oynanan rolü oynamayı reddetmiştim: kendini şiddetle suçlayan

ve böylece suçlayanlarla özdeşleşen ve onlardan merhamet dilenen bir suçlu olmak istemiyordum.

Yeniden bir sessizlik oldu. Zemanek birden sessizliği bozdu. Benim parti karşıtı açıklamalarımın gülünç bir yanı olduğunu, aklının almadığını söyledi. Fucik'in sözlerini bir kez daha çağrıştırdı ve tehlikeli durumlarda dolambaçlı sözlerin ve kuşkuculuğun kaçınılmaz bir biçimde ihanete dönüştüğünü vurguladı, Parti'nin, surları içinde hainleri barındırmaya katlanmayan bir kale olduğunu söyledi.

Benim biraz önceki araya girmemin olup bitenlerden hiçbir şey anlamadığımı kanıtladığını ve Parti'de yerim olmadığını, yalnız bununla da kalmayıp, işçi sınıfının, eğitim masraflarımı karşılamasını da haketmediğimi sözlerine ekledi. Parti'den ve fakülteden atılmamı önerdi. Toplantı salonundakiler ellerini kaldırarak onayladılar. Zemanek, Parti kartımı geri vermem ve buradan ayrılmam gerektiğini söyledi.

Kartımı, kürsünün üstüne, Zemanek'in önüne bırakmak için ayağa kalktım. Yüzüme bakmadı bile; o andan sonra beni görmemeye başlamıştı. Ama ben, şimdi önümde oturan, sarhoş, yanakları alev alev, eteği beline kadar sıyrılmış olan karısını görüyorum. Güçlü bacaklarını yukardan siyah naylon külotu çevreliyor; açılıp kapanan bu bacakların ritmi, Zemanek'in varlığının bir on yılının nabız atışlarını belirliyor. Ellerimi bu bacakların üstüne koyuyorum. Zemanek'in yaşamını ellerimin arasında sıkıyormuşum gibi geliyor bana. Helena'nın yüzüne bakıyorum. Gözleri yarı kapalı, dokunuşlarımın altında.

4.

"Soyunun, Helena" dedim, alçak sesle. Helena divandan kalktı, eteğinin kenarı dizlerinin düzeyine geldi. Gözlerimin içine baktı sonra, bir tek söz söylemeden (gözlerini benden ayırmadan), etekliğinin fermuarını açtı. Elinden kurtulan eteklik, bacaklarından aşağı doğru kaydı; sol ayağını eteğinden sıyırdı, sağ ayağını da çekerek etekliği eline aldı ve bir sandalyeye koydu. Kazak ve kombinezonla kalmıştı şimdi. Sonra başını aradan geçirip kazağını çıkardı, onu da eteğinin yanına fırlattı.

"Bakmayın," dedi.

"Ama ben sizi görmek istiyorum," dedim.

"Hayır, soyunurken değil."

Yanına gittim. Her iki tarafından koltuk altlarından tutarak, ellerimi kalçalarına doğru kaydırdım; ipekli kombinezonun altından, terden biraz nemlenmiş olan bedeninin yuvarlaklığını hissediyordum. Yüzünü uzattı, öpüşmenin verdiği uzun bir alışkanlıkla dudakları aralandı. Ama onu öpmek istemiyordum, benim istediğim, daha çok, onu uzun uzun, elden geldiğince seyretmekti.

"Soyunun, Helena," diye yineledim, ve ceketimi çıkarmak için birkaç adım uzaklaştım.

"Burası çok aydınlık," dedi.

"Öyle olması gerek" dedim ve ceketimi bir sandalyenin arkasına astım.

Helena kombinezonunu çıkardı ve kazakla etekliğin üstüne attı; çoraplarını birbiri arkasından çözdü ve bacaklarından sıyırdı; onları fırlatıp atmadı, özenle koymak için sandalyeye doğru yürüdü; sonra göğsünü şişirerek ellerini kürek kemiklerinin arkasına doğru uzattı. Gerili omuzlarının öne doğru gelmesi birkaç saniye sürdü; aynı anda sütyeni de göğüslerinden aşağı kaydı; omuzlarla kollar arasına sıkışan dolgun, soluk renkli ve biraz sarkık olan göğüsleri birbirinin üstüne geldi:

"Soyunun, Helena," dedim ona son kez.

Yine gözlerimin içine baktı, sonra onu sıkıca saran siyah

lasteks külotunu da çıkararak çorapların ve kazağın olduğu yana doğru attı. Artık çıplaktı.

Bu sahnenin en küçük ayrıntılarını bile dikkatle kaydediyordum: Bir kadından *(hangisi olursa olsun)* alelacele zevk almaktan hiç hoşlanmazdım. Her yönüyle *kesin* olan yabancı ve gizli bir evreni ele geçirmek istiyordum. Tek bir öğle sonrasında ve tek bir sevişme süresi içinde onu ele geçirmek zorundaydım. Ben yalnızca zevkle kendinden geçen kişi değil, aynı zamanda kaçak bir avı kollayan ve bu yüzden uyanıklığı elden bırakmaması gereken avcı olmak zorundaydım.

Buraya kadar Helena'ya yalnızca bakışlarımla sahip olmuştum. Daha hâlâ ondan uzak duruyordum. Oysa o, tam tersine bakışlarımın soğukluğu altmda kalan bedeninde dokunuşlarımın sıcaklığını duymak istiyordu artık. Birkaç adım öteden bile, dudaklarının ıslaklığını ve dilinin şehvetli sabırsızlığını hissediyordum. Bir iki saniye daha geçti, sonra yanına gittim. Giysilerimizin doldurduğu iki sandalyenin arasında, odanın ortasında, ayakta birbirimize sımsıkı sarıldık.

Helena mırıldanıyordu: "Ludvik, Ludvik, Ludvik..." Onu divana götürdüm. Yatırdım. "Gel, gel! dedi. Yanıma gel, iyice sokul bana!"

Bedensel aşkın, ruhsal aşkla kaynaştığı çok azdır. Beden, o çok eski evrensel ve değişmez hareketiyle bir başka bedenle birleştiği anda, ruh ne yapar acaba? Bu süre içinde, bedensel yaşamın tekdüzeliği üzerindeki üstünlüğünü doğrulamak için neler bulur neler! Bedenini ne kadar da aşağılıyor, oysa o beden, (öbürünün bedeni gibi), iki bedenin birleşmesinden bin kat daha şehvetli hayâller kurması için kendisine iyi bir bahane oluşturuyor! Ya da bunun tersi: bedeni, bir sarkacın gelgitleri gibi hareketleriyle başbaşa bırakarak, onu ustaca aşağılıyor; kendisi ise, daha şimdiden, bedenin kaprislerinden bıkmış düşünceleriyle ondan uzaklaşıyor, bir satranç partisine, bir yemek ziyafetine ya da bir konferansa doğru yöneliyor.

Birbirine yabancı iki bedenin kaynaşması olağandışı değil. Dahası kimi zaman ruhların birleştiği bile görülebilir. Ama, bir bedenin, bir tutkuyu paylaşmak için ruhuyla birleştiği çok az gö-

rülmüştür.

Bedenim Helena ile aşk yaparken, ruhum ne yaptı?

Ruhum, bir kadının bedenini gördü ve bu bedene karşı ilgisiz kaldı. Bu bedenin salt burada olmayan biri tarafından, çoğu kez aynı biçimde görüldüğü ve sevildiği için bir anlam taşıdığını biliyordu; ayrıca, burada olmayan o üçüncü kişinin gözleriyle onu görmeye ve onun aracısı olmaya çalışıyordu; bir kadın bedeninin çıplaklığını, büzülmüş bacaklarını, karnının ve göğsünün kıvrımlarını görüyor, ama tüm bunlar ancak var olmayan üçüncü kişinin gözleriyle bakabildiğim zaman bir anlam kazanıyordu; o anda ruhum, öbürünün bakışlarına sokuluyor ve onunla özdeşleşiyordu. Bükülmüş bacaklara, karın ve göğüslerin kıvrımlarına, orada var olmayan o üçüncü kişinin onları gördüğü biçimde onlara sahip oluyordu.

Ruhum, bu üçüncü kişinin aracısı olmakla kalmıyor, aynı zamanda bedenime onun bedeninin yerine geçmesini buyuruyor; sonra karı kocanın bedenlerinin birleşmesini izlemek için uzaklaşıyor, derken, bedenime yine kendi kimliğini almasını ve bu karı koca çiftleşmesinin arasına girip onu hoyratça bozmamı buyuruyordu.

Bedeni kasılmalarla sarsılan Helena'nın boynundaki bir damar mavileşti, başını çevirdi, dişlerini yastığa geçirdi.

Adımı soludu ve gözleriyle bir an ara vermem için yalvardı.

Ama, ruhum devam etmemi buyuruyordu; Onu şehvetten şehvete kovalamamı, bedenini her türlü davranışa zorlamamı ve böylece orada olmayan o üçüncü kişinin, bu vücudu hangi açılardan gördüyse o açıların tümünü gizlice yakalamamı istiyordu.

Ara vermek olmazdı; bu çırpınışın, bu sarsıntının yinelenmesi, hep yinelenmesi gerekiyordu. Çünkü Helena ancak bu çırpınışı içinde gerçekti, içtendi, hiçbir yapmacığı yoktu ve ancak bu çırpınışıyla, orada olmayan o üçüncü kişinin belleğine bir mühür, bir şifre, bir simge gibi basılmıştı. Bu gizli şifreyi bu kralhk mührünü çalmaktaydı iş! Pavel Zemanek'in gizli odasını soymak, en gizli köşelerine kadar karıştırmak ve her şeyini altüst etmekti amacım!

Helena'nm yüzüne baktım, kıpkırmızıydı. Yüzünü buruştur-

mak onu çirkinleştirmişti; elimi yüzünün üstüne koydum, tıpkı evirip çevirdiğiniz, mıncıklayıp yoğurduğunuz bir nesneyi eller gibi; bu yüzün, bu el tarafından mıncıklanmaya ve yoğrulmaya hazır olduğunu hissettim; yüzünü iterek, başını sağa çevirdim, sonra sola; bunu birkaç kez yineledim; giderek bu hareket bir tokata dönüştü; sonra bir ikinci; sonra bir üçüncü. Helena hıçkırmaya, bağırmaya başladı, ama bu, acıdan değildi, hazdan uluyordu; çenesini bana doğru uzatmıştı, ben de vuruyor, vuruyor, vuruyordum; sonra, yalnız yüzünün değil, göğsünün de bana ve havada duran elime doğru uzandığını gördüm; kollarına, böğrüne, göğüslerine vurdum...

Ama her şeyin bir sonu var; bu güzel kıyım da sona erdi. Helena divanın ortasında karınüstü, yorgun ve bitkin yatıyordu. Sırtında bir ben, onun altında da kaba etlerini çevreleyen çizgiler, yediği darbelerin kırmızı izleri vardı...

Kalktım ve sendeleyerek odanın öbür ucuna gittim; banyonun kapısını açtım, musluğu çevirdim, soğuk suyu sonuna dek açarak yüzümü, ellerimi, tüm bedenimi yıkadım. Sonra başımı kaldırarak aynaya baktım; yüzüm gülüyordu; kendimi böyle gülümser görmek gülünç geldi bana, bastım kahkahayı. Sonra kurulandım ve banyo küvetinin kenarına oturdum. Bu anı soyutlamanın tadını çıkarmak, sevincimin keyfini sürmek için hiç olmazsa birkaç saniye yalnız kalmak istiyordum.

Evet, hoşnuttum; belki de tam anlamıyla mutluydum. Kendimi bir zafer kazanmış gibi hissediyordum, bu anı izleyecek dakikalar ve saatler bana gereksiz ve anlamsız geliyordu.

Sonra odaya döndüm.

Helena artık karınüstü yatmıyordu. Yan dönmüş, bana bakıyordu:

"Sevgilim, yanıma gel," dedi.

Çoğu kişi, bedenlerini birleştirdikten sonra ruhlarını da birleştirdikleri kanısına varırlar ve bu yanıltıcı inanç yüzünden otomatik olarak birbirlerine sen diye hitap etme yetkisine sahip olduklarına inanırlar. Ben hiçbir zaman bedenle ruh arasında eş zamanlı bir uyum olduğu inancına katılmadığım için, Helena'nın bu "sen" diye seslenmesi beni şaşırttı ve kızdırdı. Çağrısına

uymayarak, gömleğimi giymek için, eşyalarımm durduğu sandalyeye doğru yürüdüm.

"Ne olur giyinme!" diye yalvardı Helena ve elini bana doğru uzatarak yineledi: "Haydi, gel!"

Tek bir isteğim vardı. Gelecekteki dakikalar hiç gelmesin ve eğer bu isteğim olanaksızsa, o dakikalar en azından boşlukta yitip gitsin, ağırlıkları olmasın, toz taneciklerinden daha hafif olsunlar istiyordum; Helena ile ilişki kurmak istemiyordum artık. Sevecenlik düşüncesi beni korkutuyordu, ama bir gerilim ya da dramatizasyon olasılığı da beni aynı derecede korkutuyordu; bu yüzden, kendimi saldırıya karşı koruyarak, gömleği almaktan vazgeçtim ve divana Helena'nın yanına oturdum. Sonra korkunç şeyler oldu: Helena, bedenini bana doğru sürükledi, yüzünü bacağıma dayadı ve öpmeye koyuldu; bir anda bacağım ıslanmıştı, ama nedeni öpücükler değildi; başını kaldırdığında yüzünün gözyaşları içinde olduğunu gördüm. Onları silerek: "Kızma, sevgilim, ağladığım için ne olur kızma bana," dedi. Bana daha da sıkı sarılarak kollarını belime doladı. Hıçkırıklarını tutamıyordu, artık.

"Ne oluyorsun böyle?" dedim.

Başını sallayarak, "Hiçbir şey, hiçbir şey benim küçük yaramazım," dedi ve yüzümü, tüm bedenimi ateşli öpücüklere boğdu. "Aşktan deli gibiyim," diye ekledi. Ben bir şey söylemeyince devam etti: "Benimle alay edeceksin, biliyorum, ama bana vızgelir. Aşktan deli gibiyim, deli gibi!" Ben hâlâ bir şey söylemeyince: "Kendimi çok mutlu hissediyorum," dedi. Sonra, küçük sehpayı ve yarım kalmış votka şişesini işaret ederek: "Haydi, biraz içki ver bana!" dedi.

Helena'ya da kendime de içki koymak için en ufak bir istek duymuyordum. Votkaların tazelenmesi, bu seansın tehlikeli bir biçimde uzamasına yol açar diye korkuyordum (aslında çok güzel bir seanstı, ama bitmiş olması, arkamda kalmış olması koşuluyla).

"Sevgilim, yalvarırım sana!" Hâlâ küçük sehpayı gösteriyordu, sonra gerekçe olarak: "Bana kızmamalısın, çok mutluyum. Mutlu olmak istiyorum..." dedi.

"Bunun için votkaya gereksinimin yok belki," dedim.

"Ben istiyorum. İzin verir misin?"

Yapılacak bir şey yoktu; kadehini doldurdum. "Sen artık istemiyor musun?" diye sordu; başımla hayır dedim. Kadehi bir solukta içti, sonra: "Bunu yanıma bırak!" dedi. Şişeyi ve kadehi parkenin üstüne, divandan elinin erişebileceği bir yere bıraktım.

Az önceki yorgunluğundan şaşılacak bir çabuklukla sıyrılmıştı; birden küçük bir kız çocuğu oluvermişti; sevinmek, neşelenmek ve mutluluğunu göstermek istiyordu. Görünürde, çıplaklığı içinde kendini çok özgür ve doğal hissediyordu. (Üstünde yalnızca zincirin ucunda sallanıp duran Kremlin minyatürünün asılı olduğu bilezikli saat vardı); kendini daha rahat hissetmek için türlü pozlar alıyordu: ya, alaturka bağdaş kurup oturuyor, ya bacaklarını uzatıp dirseğine dayanıyor, ya da karınüstü yatarak yüzünü bacaklarıma gömüyordu. Ne denli mutlu olduğunu durmadan yineliyor, bir yandan da beni öpüyor, öpüyordu. Buna büyük bir özveriyle katlanıyordum, çünkü dudakları gereğinden çok ıslaktı. Omuzlarım, ya da yanaklarım yetmiyormuş gibi, bir de dudaklarımdan öpüyordu. Bense ıslak öpücüklerden hoşlanmam (körü körüne isteklendiğim anlar dışında). Bana, bugüne dek buna benzer bir olay yaşamadığını yineledi; ona, biraz abarttığını söyledim. Aşk konusunda hiçbir zaman yalan söylemediğine yemin etti ve ona inanmamam için hiçbir neden olmadığını söyledi. Düşüncesini geliştirerek, daha ilk rastlaşmamızdan başlayarak, her şeyi önceden hissettiğini, içgüdülerin insanı yanıltmadığını; zekâmla ve neşemle (evet, neşe! bunu da nerden çıkarmıştı) onu fethettiğimi, ayrıca, daha önce söylemeye cesaret edemediği halde, aramızda birdenbire gizli bir uyum oluştuğunu, böyle bir uyumun iki beden arasında, hayatta ancak bir kez sağlandığını bildiğini anlattı. "İşte bunun için böylesine mutluyum, anlıyor musun?" dedi ve şişeyi yakalamak için eğildi, kadehini yeniden ağzına kadar doldurdu. Kadeh boşalınca güldü: "Sen artık içmek istemediğine göre, ben yalnız içmek zorundayım!"

Serüvenin benim için bitmiş olmasına karşın, Helena'nın sözlerinin hoşuma gittiğini açıklamak zorundayım: girişimimin

başarıyla sonuçlandığını ve sevinmekte haklı olduğumu doğruluyordu bu sözler. Ne söyleyeceğimi bilemediğim ve suskun görünmek istemediğim için karşı çıktım ve hayatta ancak bir kez geçirilen böyle bir deneyimden sözetmekle olayı abarttığını belirttim; kocasıyla büyük bir aşk yaşamamış mıydı?

Bu sözler Helena'yı derin bir düşünceye yöneltti. (Divana oturmuş, ayakları yerde hafifçe birbirinden ayrık, dirsekleri dizlerine dayalı, sağ elinde boş bir bardak, öylece duruyordu.) Alçak sesle:

"Evet," diye sözlerini tamamladı.

Biraz önce geçirdiği etkili deneyimin, onu aynı derecede etkili bir içtenliğe zorladığını hesaplıyordu kuşkusuz. "Evet," diye yineledi ve biraz önce gerçekleşen mucize adına, eskileri yermenin herhalde doğru olmayacağını söyledi. Bir bardak votka daha içti, sonra, iyiden iyiye dili çözülerek, en güçlü deneyimlerin birbirleriyle karşılaştırılamayacağı düşüncesini geliştirdi; bir kadının yirmi yaş aşkı ile otuz yaş aşkı birbirinden tümüyle ayrı şeylerdi. Bunu iyice anlamalıydım: Yalnız ruhsal açıdan değil, fiziksel açıdan da, bu ikisi birbirinden farklıydı.

Sonra (biraz mantıktan yoksun ve anlaşılmaz bir biçimde), kocasıyla benim aramda belli bir benzerlik olduğunu savundu! Nasıl olduğunu pek bilmiyordu; kocasından çok farklı bir havam olduğu kesindi, tabii; ama yanılmıyordu, dış görünümün çok *ötesine* girmesini sağlayan şaşmaz içgüdüsüne güveniyordu.

"Kocana ne bakımdan benzediğimi bilmek isterdim," dedim.

Benden özür dilediğini, aslında, kocası hakkında ona soru soranın ben olduğumu ve sırf bu yüzden bu konuda konuşmaya cesaret ettiğini söyledi. Gerçeği öğrenmekte ısrar ederken bunu söylemek zorunda olduğunu belirtti: Yaşamında ancak iki kez böylesine şiddetli bir tutkuya kaptırmıştı kendini: kocasına ve bana karşı olan tutkusu. Ona göre, kocasıyla benim aramdaki yakınlık, bir çeşit yaşamsal atılım, içimizden fışkıran sevinç, sonsuz bir gençlik ve güçten kaynaklanıyordu.

Pavel Zemanek'e olan benzerliğimi açıklarken Helena, oldukça belirsiz sözcükler kullanıyordu, ama bu benzerliği gördü-

ğü, hissettiği ve bunu inatla savunduğu kesindi. Bu savların beni incittiğini, yaraladığını söyleyemem; ancak, bunların akıl almaz gülünçlüğü beni serseme çevirmişti; sandalyeye doğru yanaştım ve yavaş yavaş giyinmeye başladım.

"Seni kızdırdım mı, sevgilim?" Helena, hoşnutsuzluğumu hissederek kalktı, yanıma geldi; yüzümü okşadı ve kendisine kızmamam için yalvardı. Giyinmeme engel oluyordu. (Hangi gizli nedenlerle bilemiyorum, pantolonumu ve gömleğimi düşman gibi görüyordu.) Beni gerçekten sevdiğini, bu sözcükle oynamak alışkanlığında olmadığını söylüyordu; bana bunu kanıtlama fırsatını elbet bulacağını anlattı. Kocasıyla ilgili ilk sorularımdan beri, ondan sözetmenin aptallık olduğunu tahmin etmişti; bir başka erkeğin, bir yabancının aramıza girmesini istemiyordu; evet, bir yabancı, çünkü uzun süreden beri kocası onun için yabancıdan başka bir şey değildi. "Çünkü, üç yılı aşkın bir süredir, aramızda her şey bitti, benim küçük yaramazım. Çocuk yüzünden boşanmadık. Herkes kendi yaşamını sürdürüyor. Gerçekten iki yabancı gibiyiz. O benim için artık geçmişten ibaret, oldukça uzak bir geçmiş...

"Bu gerçek mi?" diye sordum.

"Evet, gerçek," dedi.

"Böyle yalan söyleme, gülünç bir şey bu!" dedim.

"Ama ben yalan söylemiyorum! Aynı çatı altındayız, ama karı koca olarak değil; sana yemin ederim, yıllar var ki, bunun sözünü bile etmiyoruz!"

Karşımda zavallı âşık bir kadının yalvaran yüzü vardı. Arka arkaya birkaç kez, bana gerçeği söylediğine, yalan söylemediğine yemin etti; kocasını kıskanmam için hiçbir neden yoktu; kocası geçmişte kalmıştı. Bu yüzden, bugün ona ihanet etmiş sayılmazdı, ihanet edecek kimse yoktu ortada; tedirgin olmam için bir neden yoktu. Öğleden sonraki sevişmemiz yalnız güzel değil, aynı zamanda lekesiz ve saf bir sevişmeydi.

Uyanık bir korku içinde, birden, ona inanmamazlık edemeyeceğimi anladım. Bunun farkına varan Helena, rahatlayarak, yüksek sesle ona inandığımı söylememi birçok kez istedi benden; sonra kadehime votka koyarak benimle kadeh tokuştur-

mak istedi. Ben reddettim. Beni kucakladı; tüylerim diken diken olmakla birlikte, gözlerimi ondan ayıramadım; aptal bakışlı mavi gözleri ve kıpır kıpır çıplak bedeni beni büyülüyordu.

Bu çıplaklığı, artık eskisi gibi göremiyordum. Her şeyden *arınmış*, anlamsız bir çıplaklığa dönüşmüştü benim için. Zemanek çiftinin öyküsünü içlerinde barındıran yaşlılık kusurlarının tümünü örten, dolayısıyla beni kendine çeken o kışkırtıcı güçten yoksun bir çıplaklıktı bu. Şimdi, her şeyden arınmış, kocadan, evlilik bağlarından yoksun bir Helena'nın yalnız kendisi kalmıştı karşımda. Fiziksel kusurları, o baştan çıkarıcı çekiciliğini yitirmişlerdi gözümde. Onlar da aslında neyse oydular artık: basit fiziksel kusurlar.

Helena, giderek daha sarhoş ve giderek daha hoşnut oluyordu; aşkına inandığım için mutluydu, bu mutluluğunu nasıl göstereceğini bilemiyordu: Birden radyoyu açmak geldi aklına (bana arkasını dönerek çömeldi ve radyonun düğmesini açtı); caz müziği odayı doldurdu; Helena ayağa kalktı, gözleri parlıyordu; beceriksizce bir twist ritmine ayak uydurmaya çalıştı (dehşet içinde, göğüslerinin bir sağa, bir sola doğru fırlamasını izliyordum). Soluk soluğa: "Nasıl, oluyor mu?" diye sordu. "Biliyor musun, hiç twist yapmamıştım, daha önce." Yüksek sesle güldü, gelip bana sarıldı; onu dansettirmemi istiyordu; reddetmeme kızdı; bu dansları bilmediğini, ona bunları öğretmem gerektiğini, kendisine daha birçok şey öğretmem için bana güvendiğini, benimle yeniden gençleşmek istediğini anlattı. Kendisine hâlâ genç olduğunu söylemem için yakardı bana. Ben de öyle yaptım. Birden benim giyimli olduğumun, kendisinin çıplak olduğunun farkına vardı ve güldü; bu ona çok ters geliyordu; ev sahibinin, içinde kendimizi görebileceği bir aynası olup olmadığını sordu. Ayna olarak, salt kitaplığın camekânı vardı; orada ikimizi görmeye çalıştı, ama görüntü net değildi; kitaplığa yaklaştı ve kitapların adına bakarak pufladı: İncil, Calvin'in *Institution*'ı Pascal'ın *Provinciales*'i, Hus'un yapıtları.

İncil'i aldı, ciddi bir tavır takınarak kitabı rastgele açtı ve bir papaz edasıyla okumaya başladı. İyi bir papaz olup olamayacağını sordu. Bu kutsal sözlerin ona çok yakıştığını, ama Bay

Kostka nerdeyse geleceğinden, giyinmesinin daha doğru olacağını söyledim. "Saat kaç?" diye sordu. "Altıbuçuk," diye yanıtladım. Saatimin olduğu sol bileğimi yakaladı sonra: "Yalancı!" diye bağırdı. Altıya çeyrek var! Benden kurtulmak istiyorsun!"

Helena'nın uzak olmasını diliyordum; umutsuzca, madde olan bedenin madde olmaktan çıkıp crimesini, su halinde akıp gitmesini ya da buharlaşıp pencereden uçup gitmesini istiyordum. Ama bu beden karşımdaydı. Kimseden çalmadığım, onun aracılığıyla kimseyi yenemediğim ve de yok edemediğim, ısmarlanıp bırakılmış, kocası tarafından terkedilmiş olan bu beden! Ben ki onu sömürdüğümü sanmıştım; oysa o beni sömürmüştü ve şimdi karşımda küstahça bu zaferinin tadını çıkarıyor, sevinçten uçuyor, zıplıyor, hopluyordu.

Bu garip işkenceyi kısaltmak kısmet olmadı bana. Sonunda altı buçuğa doğru giyinmeye başladı. Kolunda, benim vuruşlarımın bıraktığı kırmızı izleri gördü. Onları okşadı; gelecek buluşmamıza kadar, bunların benden birer anı olarak kalacağını söyledi; birden çabucak kendine geldi: Bu izler bedeninden silinmeden çok önce birbirimizi görecektik tabii! Ayakta, bana yaslanarak bir çorabını giymiş, öbürü elinde olduğu halde, çok daha önce buluşacağımıza sözvermemi istiyordu benden; başımla onayladım; bu ona yetmedi; bundan böyle daha *birçok kez* buluşacağımız konusunda namus sözü vermemi istedi.

Giyinmesi çok uzun sürdü. Gittiğinde saat yediye geliyordu.

5.

Pencereyi açtım, bu gereksiz öğle sonrasının tüm anılarını, kokuların ya da duyguların tüm artıklarını, bir hava akımının alıp götürmesini sabırsızlıkla bekliyordum. Şişeyi kaldırdım, divanın yastıklarını düzelttim; tüm izlerin yok edildiği kanısına vardıktan sonra pencerenin yanındaki koltuğa kendimi bıraktım. Israrla, Kostka'nın gelişini bekliyordum: Onun erkeksi sesine, (kalın bir erkek sesine şiddetle gereksinim duyuyordum) uzun boyuna, *yassı* göğsüne, akla uygun sözlerine gereksinimim vardı. Ayrıca, Helena'nın tersine, maddesellikten, çatışmalardan, gerilimlerden ve dramlardan böylesine uzak, nerdeyse soyut bir varlık olan Lucie'den bana haber getirmesini bekliyordum. Lucie yaşamımı yine etkilemekten geri kalmamıştı:

Müneccimlere göre, yıldızların hareketleri insan yaşamını nasıl etkiliyorsa, Lucie de beni aynı biçimde etkiliyormuş gibi bir düşünceye vardım; (Helena'nın kokusunu dışarı atan açık pencerenin karşısında), bu gizemli bulmacanın sonuna geldim diye düşünüyordum. Lucie'nin, bu iki gün içinde neden gökyüzünden geçtiğini keşfetmiştim: Salt, intikamımı hiçe indirgemek, beni buraya getiren her şeyi eritip buharlaşmasını sağlamak için. Çünkü Lucie, bunca sevdiğim ve son dakikada, anlaşılmaz biçimde elimden kaçan bu kadın, kaçış tanrıçası, sonuçsuz izleniş tanrıçası, sislerin karanlıkların tanrıçasıydı ve yüreğini hâlâ ellerinin arasında tutuyordu.

ALTINCI BÖLÜMÜ

KOSTKA

1.

Uzun süredir birbirimizi görmemiştik, ama zaten az görüşürdük. Çok tuhaf, çünkü hayâlimde Ludvik Jahn'a sık sık rastlıyorum ve en önemli hasmımla konuşur gibi onunla konuşuyorum. Soyut varlığına öylesine kendimi alıştırmıştım ki, bunca yıl sonra onu ansızın etten ve kemikten karşımda görünce şaşkınlıktan donakaldım.

Ludvik'i hasmım diye tanımladım. Ona böyle demeye hakkım var mı? Her karşılaşmamızda, rastlantı sonucu, ben yardımdan yoksun bir durumdaydım ve her seferinde bana yardım eden hep o olmuştur. Ama aramızdaki bu bağlılığın altında hep bir anlaşmazlık uçurumu vardı. Ludvik'in, bunun bilincinde olup olmadığını bilmiyorum. Her ne olursa olsun aramızdaki içsel ayrımdan çok, dışsal bağlantımıza önem veriyordu. Dış düşmanlara karşı uzlaşmaz bir tutumu olduğu halde, iç anlaşmazlıklara karşı hoşgörülüydü. Bense tam tersine. Bu, Ludvik'i sevmediğim anlamına gelmez. Onu, hasımlarımızı sevdiğimiz gibi severim.

2.

Onun, kıryedi yılında, fakültelerin kaynadığı bir dönemde, o hareketli toplantılardan birinde tanıştık. Ulusun geleceği belirsizdi. Ben tüm tartışmaların, düşünce çatışmalarının ve oylamaların içindeydim. O dönemde, üniversitelerde çoğunluğu oluşturanlara karşı, komünist azınlığı oluşturanlardan yanaydım.

Katolik ya da Protestan olsun birçok Hıristiyan bana karşı sert bir tavır takınmışlardı. Ateizm'in bayraktarlığını yapan bir partiyi desteklememi ihanet olarak görüyorlardı. Şimdilerde rastladıklarım, şu geçen onbeş yıl içinde yanılgımın bilincine vardığıma inanıyorlar. Ama onları hayâl kırıklığına uğratmak zorundayım. Bugüne dek tavrımı değiştirmedim.

Komünist hareketin tanrı tanımadığı bir gerçek. Bununla birlikte, ancak gözlerindeki merteği görmekten aciz hıristiyanlar bu yüzden salt komünizmi suçlayabilirler. Hıristiyanlar diyorum. Ama nerede bu gerçek hıristiyanlar? Ben genelde, salt yarı-Hıristiyanlar görüyorum ortalıkta, onlar da tıpkı inançsızlar gibi yaşıyorlar. Oysa, hıristiyan olmak, başka türlü yaşamak anlamına gelir. İsa'nın yolundan gitmek, İsa'ya *öykünmek* anlamına gelir. Özel çıkarlardan, refahtan, kişisel güçten arınmak, yoksullara, ezilmişlere ve acı çekenlere yönelmek anlamına gelir. Kiliselerin yaptıkları bunlar mıydı? Babam, sürekli olarak işsiz kalan bir emekçiydi. Kendine göre bir inancı vardı. Dindar yüzünü Tanrıya doğru çevirmişti. Ama kilise, hiçbir zaman yüzünü ona doğru çevirmedi. Babam, kendi benzerlerinin arasında, kilisenin bağrında terkedilmiş olarak, hastalığına ve ölümüne dek Tanrısıyla başbaşa kaldı.

Kiliseler, işçi hareketinin, ezilmişlerin ve adaletin özlemini çekenlerin kabaran dalgası olduğunu anlamadılar. Onlarla birlikte ve onlar için, tanrının krallığını yeryüzünde kurma çabasına girişmediler. Zorbalarla işbirliği yaptılar ve böylece Tanrıyı işçi hareketinin elinden aldılar. Ve şimdi de onu Tanrısız olmakla suçluyorlar

Ne ikiyüzlülük! Sosyalist hareket, elbette Tanrı tanımayan

bir hareket. Yalnız ben, burada bize yönelik tanrısal bir suçlama görüyorum! Yoksullara, felâketzedelere karşı kalpsiz davranışımızdan dolayı bir suçlama.

Peki, bu durumda ne yapmam gerekiyor? İnançlıların sayısında görülen azalmadan dolayı korkmalı mıyım? Okulda çocuklara dine aykırı düşünceler öğretildiği için ürkmeli miyim? Hayır. Gerçek dinin, geçici iktidarların lütuflarına gereksinimi yok. Oysa, kötü niyetli dinsel kurumların, inancı güçlendirmekten başka bir koz yok ellerinde.

Yoksa, bizim yanılgımız yüzünden Tanrıtanımaz olduğu için sosyalist harekete karşı savaşmalı mıyım? Ben ancak, sosyalizmi Tanrıdan uzaklaştıran bu trajik aşağılamadan dolayı üzüntü duyabilirim. Bu durumu aydınlatmaya ve düzeltmeye çahşmaktan başka bir şey yapamam.

Ayrıca, neden bu kadar kaygılanıyorsunuz, Hıristiyan kardeşlerim? Her şey Tanrının istemiyle gerçekleşir. Çoğu kez kendi kendime sorarım, acaba Tanrı, insanın cezalandırılmadan kendi tahtına oturamayacağını insanlığa kasıtlı olarak mı bildiriyor? Ve bu dünyanın düzeni ne kadar adil olursa olsun, kendi katkısı dışında ancak kötüye gidebilir ve bozulur mu demek istiyor?

O yılları anımsıyorum şimdi: İnsanlar, kendilerinin cennetten iki adım ötede olduklarına inanıyorlardı. Ne kadar da övünüyorlardı: Bu onların cennetiydi ve göklerden hiçbir yardım gelmeksizin oraya varacaklardı! Ancak, sonradan bu cennet gözlerinin önünde buharlaşıp yok oldu.

3.

1948 Şubatı'ndan önce, benim Hıristiyanlık inançlarım komünistlerle bağdaşıyordu. İncil'in toplumsal içeriği üzerine açıklamalarımı dinlemek hoşlarına gidiyordu. Sayısız mülkleri ve savaşları altında yıkılan bu çürümüş eski dünyaya karşı yaptığım çıkışları, Hıristiyanlık ile komünizm arasındaki akrabalığı kanıtlamamı ilgiyle izliyorlardı. Onların amacı, en geniş kitleleri kendi saflarına kazandırmaktı. Bu, Hıristiyanları da kapsıyordu tabii.

Ama Şubattan sonra her şey değişmeye başladı. Fakültede asistan olarak, ana ve babalarının siyasal düşünceleri yüzünden, fakülteden atılmakla tehdit edilen birçok öğrencinin savunmasını üstlenmiştim. Bu protestom, üniversite yönetimiyle çatışmama neden oldu. Benim gibi dinsel inançları böylesine karmaşık olan bir kişinin sosyalist gençliği eğitemeyeceğini belirten sesler yükseldi. Varlığımı sürdürebilmem için savaş vermek zorunda kalacağım anlaşılıyordu. İşte o sırada, öğrenci Ludvik Jahn'ın, Parti'nin bir genel toplantısında benim lehimde konuştuğunu öğrendim. Ona göre, Şubat öncesinde, Parti için taşıdığım önemin unutulmuş olması nankörlükten başka bir şey değildi. Hıristiyanlığıma karşı itirazlarını belirttikleri zaman da, Ludvik Jahn, dinin, yaşamımın ancak geçici bir evresi olduğunu ve gençliğim sayesinde bunu atlatacağımı ileri sürmüş.

Gidip ona bu desteğinden dolayı teşekkür ettim. Ancak, onu aldatmak niyetinde olmadığımdan, kendisine, ondan daha yaşlı olduğumu ve inancımı 'aşma' umudumun olmadığını söyledim. Tanrının varlığı, bitimlilik, sonsuzluk, Descartes'ın din karşısındaki tutumu, Spinoza'nm maddeci olup olmadığı ve daha birçok konu üzerinde tartıştık. Bir anlaşmaya varamadık. Sonunda Ludvik'e, benim yola gelmeyeceğimi sezinlediği andan başlayarak, beni desteklemiş olmaktan pişmanlık duyup duymadığını sordum. Bana, dinsel inancımın, benim bileceğim bir iş olduğunu, bunun kimseyi ilgilendirmediğini söyledi.

Bir daha ona fakültede rastlama olanağı bulamadım. Yazgılarımız, birbirine ne denli yakınmış meğerse. Bu konuşmamız-

dan şöyle böyle üç ay sonra, Jahn Parti'den ve fakülteden atıldı. Altı ay sonra da üniversiteyi terketme sırası bana geldi. Kapıya mı konmuştum? Gitmem için baskı mı yapılmıştı? Bilemeyeceğim. Benim kişiliğime ve inançlarıma karşı olan seslerin çoğaldığı bir gerçek. Belli meslektaşlarımın, kamu önünde, Tanrıtanımazlıkla renklendirilmiş bir tür açıklama yapmam gerektiğini bana duyurdukları da bir gerçek. Derslerim sırasında, komünist öğrencilerimin, inançlarımı zedeleyen saldırgan girişimlerde bulundukları da ayrı bir gerçek. Benim ayrılmamı gerektiren bir hava esiyordu sanki ortalıkta. Ama, fakültedeki komünistler arasında, Şubat öncesi tutumum nedeniyle bana hâlâ değer veren pek çok arkadaşım olduğu da öbürleri kadar bir gerçekti. Belki biraz çaba göstermek gerekliydi: Kendimi savunmaya başlamam yeterli olacaktı. Hepsini arkamda bulacaktım, bu kesin. Ama ben hiçbir şey yapmadım.

4.

"Beni izleyin," dedi İsa havarilerine, onlar da hiç sızlanmadan, balık ağlarını, kayıklarını, evlerini, ailelerini terkettiler ve onu izlediler. "Her kim ki elini sabanından ayırmaz ve arkasına bakmaya devam eder, o kişi Tanrının krallığına lâyık değildir."

İsa'nın çağrısına kulak verecek olursak, onu koşulsuz izlememiz gerekir. Tüm bunlar, İncil'in öngördüğü şeyler, ama modern çağda bu sözler ancak bir peri masalı etkisi yapıyor. Yaşantımızın sıradanlığı içinde, bir çağrı, nasıl bir anlam taşıyabilir ki? Balık ağlarımızı terkedip nereye gitmemiz ve kimi izlememiz gerekir?

Bununla birlikte çağrının sesi bizim dünyamızda bile çınlıyor, yeter ki kulağımız duyarlı olsun. Çağrı, resmi bir yazı gibi postayla bize ulaştırılmıyor tabii. Maskeli olarak geliyor. Çok seyrek olarak da çekici pembe giysiler içinde.

"Kendi seçtiğin bir eyleme değil de, seçimine, düşüncene ve isteğine ters düşen bir eyleme kendini adayacaksın; senin gideceğin yol o; benim seni çağırdığım yol; senin beni izlemen gereken yol, Efendin o yoldan geçti..." diye yazmış Luther.

Asistanlık görevine bağlı kalmam için pek çok nedenim vardı. Görece olarak rahat bir pozisyon olduğundan, çalışmalarımı sürdürmek için bana bol zaman sağlıyor ve gelecekte üniversite profesörlüğü umudunu veriyordu. Ama beni korkutan da bu görevime olan bağlılığımdı. Nice değerli insanın, pedagogların ya da öğrencilerin zorla işlerinden uzaklaştırıldıklarını gördükçe korkum artıyordu. Benzerlerimin güvenilmez yazgılarından beni ayıran, emin bir geleceği olan iyi bir işe böyle asılmak beni ürkütüyordu. Fakülteden ayrılmamı amaçlayan önerilerin bir *çağrı* olduğunu anladım. Birisinin beni çağırdığını işitiyordum. Birisi, benim, vicdanıma varıncaya dek düşüncelerimi ve inançlarımı zincire vurmaya elverişli olan mesleğimin rahatlığına karşı tetikte olmamı sağlıyordu.

Bana, o sırada beş yaşını sürmekte olan bir çocuk vermiş olan karım, pek tabii olarak, birçok yoldan kendimi savunmam

için beni zorluyor ve fakültede kalmam için her şeyimi seferber etmemi istiyordu. Küçük oğlanı, ailenin geleceğini düşünüyordu. Onun için başka hiçbir şeyin önemi yoktu. Şimdiden solmuş olan yüz çizgilerine baktıkça, bitmeyen kaygılar, yarının, ertesi yılın kaygıları, gelecek tüm günlerin ve yılların kaygıları beni dehşete düşürüyordu. Bu yük beni korkutuyor ve ruhumun derinliklerinde İsa'nın sözlerini işitiyordum. "Yarın için hiç kaygılanmayın; çünkü yarm kendi kendini güvenceye ahr. Her günkü çaba o gün için yeterlidir."

Düşmanlarım, üzüntüden kendimi yiyip bitireceğimi sandılar. Oysa ben beklenmedik bir hafiflik duyuyorum. Onlar özgürlüğümün kısıtlandığını hissedeceğimi hayâl ediyorlardı, oysa ben asıl şu anda gerçek özgürlüğümü keşfediyorum. İnsanın yitirecek bir şeyi olmadığını, onun yerinin her yerde, İsa'nın gittiği her yerde olduğunu anladım. Bu, insanların arasında her yerde anlamına geliyor.

Önceleri şaşkın ve üzgün, hasımlarımla yüzleştim. Sonra bana uygun gördükleri haksızlığı şifreli bir çağrı gibi kabul ettim.

5.

Komünistler, tıpkı din adamları gibi, Parti açısından suçlu bir kişinin, ancak tarım alanında ya da başka işlerde çalışan işçilerin arasında bir süre çalışırsa bağışlanabileceğine inanırlar. Böylece, Şubatı izleyen yıllar süresince birçok aydın uzun bir dönem için madenlerin, fabrikaların, şantiyelerin ve devlet çiftliklerinin yolunu tuttu. Bu yerlerin atmosferinde gizemli bir arınmadan sonra da okullardaki ya da sekreterliklerdeki yönetim görevlerine dönme olanağını elde ettiler.

Fakülte yönetimine, bir bilimsel araştırmacılık görevine atanmamı istemeden fakülteden ayrılmayı ve bir halk ortamında, en iyisi bir devlet çiftliğinde uzman işçi olarak çalışmak istediğimi bildirdiğim zaman, komünist meslektaşlarım, arkadaşlarım ya da hasımlarım, bu girişimimi, benim inancıma göre değil de, kendi inançlarına göre yorumladılar: Bunu, olağanüstü bir özeleştiri yeteneğinin sergilenmesi olarak ele aldılar. Önerimi beğenerek, Batı Bohemya'da bir devlet çiftliğinde, iyi bir müdür yönetiminde, güzel bir çevrede, seçme bir yer bulmama yardım ettiler ve elime, beni göklere çıkaran övgülerle dolu bir mektup verdiler.

Yeni görevim içimi büyük bir sevinçle doldurdu. Yeniden doğduğumu hissettim. Devlet çiftliği, terkedilmiş bir komünde kurulmuştu. Sınıra yakın bir yerdeydi; savaş sonrası Almanlar'ın sürgüne yolladığı kişiler yüzünden yarı yarıya boştu ve yeniden oturulur duruma getirilmeye başlanıyordu. Çepeçevre, çoğunlukla ağaçsız tepeler ve otlaklarla kuşatılmış, vadilerin yamaçlarına köy evleri serpiştirilmişti. Dalgalanan sisler, oturulan topraklarla benim arama, hareket eden bir paravana gibi konuyor, evrenin yaratılışının beşinci günündekine benzer bir görünüm yaratıyordu. Tanrının, dünyayı insanlara emanet etmekte henüz kararsız olduğu günlerdeki gibi.

İnsanlar ondan daha kararlı görünüyordu. Doğaya, sınırsız otlaklara karşı savaş veriyor, inek ve koyun sürülerini besliyorlardı. Onların arasında kendimi çok rahat hissediyordum. Vadi-

lerin arasındaki bu bitki örtüsünden en iyi biçimde yararlanmanın yollarını bulmuştum: yemleri, samanları silolara doldurmak, şifalı otlar üzerinde tarlalarda deneyimler yapmak ve seralar kurmak. Çiftlik müdürü bana bu girişimlerimden dolayı minnettardı, ben de yararlı bir iş yaparak ekmeğimi kazanmama izin verdiği için ona şükran borcu duyuyordum.

6.

1951 yılındaydık. Eylül serin geçti ama ekimin ortalarına doğru hava birden ısındı ve sonbahar, tüm kasım ayı boyunca güzel geçti. Çayırın yamacında kuruyan ot yığınları tüm çevreye kokularını yayıyorlardı. Otların arasında, çiğdemlerin narin benleri ışıldıyordu. Çevredeki köylerde, başıboş gezen bir genç kızdan sözedilmeye başlanmıştı.

Komşu köyün yumurcakları biçilmiş otlaklara gitmişlerdi. Birbirlerine bağıra çağıra öyküler anlatırlarken, bir ot yığınının arasından, saçı başı darmadağın, saçlarının arasında kurumuş otlarla bir kızın ortaya çıktığını görmüşler; oralarda şimdiye kadar hiçbirinin görmediği bir kız. Kızcağız korku içinde, dört bir yana bakınmış, sonra ormana doğru koşmuş. Yumurcakların aklına kızın peşinden koşmak geldiğinde onu gözden kaybetmişler.

Aynı yöreden gelen bir köylü kadının anlattıkları da bu öyküye ekleniyordu: Bir akşamüstü, avluda dinlenirken, yirmi yaşlarında, üstündeki mantosu lime lime olmuş bir genç kız, başı öne eğik, ondan bir parça ekmek istemişti. Kadın ona "Nereye gidiyorsun böyle?" diye sormuş. Genç kız da önünde uzun bir yol olduğunu söylemiş. "Peki, yayan mı gidiyorsun?", "Elimde kalan parayı yitirdim" diye yanıtlamış genç kız. Köylü kadın üstelememiş, ona ekmekle süt vermiş.

Sonra çobanımız kendi öyküsünü anlattı: Bir gün tepelerde dolanırken, ekmeğini ve süt kabını bir kütüğe dayamış. Sonra bir an için oradan uzaklaşıp sürüsünün yanına gitmiş. Geldiğinde, ekmekle süt kabının gizemli bir biçimde ortadan kaybolduğunu görmüş.

Çocuklar çabucak bu haberleri kendilerine mal etmişler ve hayâl güçlerini işin içine katarak bunları büyütmüşlerdi. Herhangi bir nesne kaybolduğunda, onu bu yabancının varlığının bir kanıtı olarak görüyorlardı. Kasım başında su çok soğuktu, buna karşın, onu akşamüstü, köyden pek uzak olmayan bir gölcükte yıkanırken görmüşlerdi. Bir başka kız, akşam saatinde, uzaklarda bir yerde, ince bir kadın sesiyle söylenen bir şarkı duymuştu.

Büyükler yamaçlardaki dağ evlerinden birine radyo yerleştirildiğini ileri sürüyorlardı, ama köy yumurcakları bunun o yabanıl kız olduğunu biliyorlardı. Tepelerin doruklarında, saçları darmadağın dolaşıyor ve şarkı söylüyordu.

Bir başka akşam, bir tarlada çalıçırpıyı tutuşturup bir ateş yakmışlar ve kızgın küllerin içine patatesler atmışlar. Sonra ormana doğru bakmışlar, küçük bir kız birden bağırarak onu görmüş, alacakaranlıkta kendilerini gözetlediğini söylemiş. Bunun üzerine oğlanın biri yerden bir topak toprak kapmış ve küçük kızın gösterdiği yana doğru fırlatmış; garip bir biçimde hiçbir ses duyulmamış, ama başka bir şey olmuş. Tüm çocuklar toprağı atan çocuğa çatmaya başlamışlar ve az kalsın onun üzerine çullanacaklarmış.

Evet, işte böyle: Başıboş bir genç kızın öyküsü, çocukların alışılagelmiş gaddarlığını asla uyandırmamıştı. Ona mal edilen küçük hırsızlıklara karşın hem de. Daha ilk andan başlayarak ona karşı gizli bir sempati duyulmaya başlanmıştı. Masum ve önemsiz hırsızlıkları insanlara dokunaklı mı gelmişti ne? Yaşının küçük olması bir acıma duygusu mu uyandırmıştı? Yoksa onu koruyan bir melek mi vardı?

Öyle ya da böyle, ona atılan toprak topağı, başıboş gezen genç kıza karşı çocuklarda bir sevgi uyandırmıştı. Cançekişen ateşin yanından ayrılırken, pişmiş bir patates yığınını orada bırakmışlar, sıcak durması için közlerle örtmüşler, üstüne bir de çam dalı dikmişlerdi. Kıza bir de ad bulmuşlardı. Bir sayfanın üzerine iri harflerle: *Başıboş kız, işte sana yiyecek!* diye yazmışlar, kâğıdı patates yığınının yanma bırakmışlar, üstüne de bir toprak parçası koymuşlardı. Sonra, ürkek siluetin yaklaşmasını izlemek için çalıçırpının arasına gizlenmişlerdi. Akşam geceye dönüşmüş, ama kimse görünmemişti.

Sonunda çocuklar gizlendikleri yerden çıkıp evlerine dönmek zorunda kalmışlardı. Ama ertesi sabah erkenden hepsi koşarak tarlaya gelmişlerdi. Patateslerin, kâğıdın ve çam dalının yerinde yeller esiyordu.

Genç kız, çocukların şımarttığı bir peri kızı haline gelmişti. Ona, bir tas süt, ekmek, patates ve küçük küçük mektuplar bırakıyorlardı.

Armağanların yerini her seferinde değiştiriyorlardı. Yiyeceklerini, bir dilenciye verir gibi, belli bir yere koymaktan kaçınıyorlardı. Onunla define avcılığı oynuyorlardı. İlk kızarmış patates yığınından ayrılıp köyden giderek uzaklaşıyor, kırlara dalıyorlardı. Definelerini, ağaç kütüklerinin, kaya diplerinin, haç dikili tepelerin ya da yabani gül ağaçlarının yanına bırakıyorlardı. Kimseye gizledikleri yerleri söylemiyorlar, bu oyunun kuralları-
na sıkı sıkıya bağlı kalıyorlardı. Başıboş kıza hiçbir zaman rastlayamadılar, yolunu da hiçbir zaman kesmediler. Onu görünmez bir varlık olarak kabul etmişlerdi.

7.

Bu öykü pek uzun sürmedi. Çiftlik müdürümüz, bir gün, komünün Ulusal Komite başkanı ile birlikte uzaklardaki tepelere gitti. Kasaba yakınında çalışan tarım işçileri için yatakhane yapılması düşünülen ve içinde kimsenin oturmadığı birçok evin listesini çıkarmak istiyorlardı. Yolda şiddetli bir sağnağa tutulmuşlar. Yakında genç köknar ağaçlarından oluşan bir koru, onun bitişiğinde de bir ambar varmış. Oraya koşmuşlar ve kilit yerine kullanılan kalası kaldırıp içeri dalmışlar. Işık, ancak kapıdan ve damdaki çatlaklardan giriyormuş. Bir köşede saman yığınından oyulmuş bir yatak varmış; oraya uzanmışlar; dama düşen yağmur damlalarının sesini dinliyor, ambarın keskin kokusunu soluyor, gevezelik ediyorlarmış. Birden, sağdaki duvarın dibindeki saman yığınına parmaklarını sokan müdürün eline sert bir cisim değmiş. Bu, küçük bir bavulmuş. Mukavvadan yapılmış, yıpranmış, ucuz bir bavul. İki adam, bu esrarlı şeyin önünde şaşırıp kalmışlar bir süre. Sonra bavulu açmışlar. İçinde dört tane yepyeni güzel genç kız giysisi varmış. Bu giysilerin güzel görünümü, bavulun eskimiş görünümüyle çelişkili olduğundan hırsızlıktan kuşkulanmışlar. Giysilerin yanısıra birkaç kadın çamaşırı ve mavi kurdelayla bağlı bir mektup paketi varmış. Hepsi o kadarmış. Bugün hâlâ bu mektupların içeriğinin ne olduğunu öğrenmiş değilim. Müdürün ve başkanın da bildiklerinden emin değilim. Yalnızca mektupların alıcısının adı belirlenmiş: Lucie Sebetkova.

Buluntular üzerinde yeterince düşündükten sonra, müdür, samanların içinde bir şey daha bulmuş. Bir kap ekşimiş süt. Handa, onbeş günden beri her akşam, çiftliğin çobanının anlaşılmaz bir biçimde kaybolduğunu anlattığı mavi emaye süt kabı.

Sonra olay gelişti. Müdür, çalıların arasında gözcülük yapmış, başkan da kasabaya inerek bir jandarma çağırmış. Karanlık bastığında genç kız sığmağına dönmüş. İçeri girmesine, kapıyı arkasından kapatmasına izin vermişler, yarım dakika beklemişler, ardından içeriye dalmışlar.

8.

Lucie'yi saman dolu ambarda tuzağa düşüren iki adam, yiğit insanlardı. Eski bir tarım işçisi olan başkan, altı çocuk babası namuslu bir adamdı. Jandarmaya gelince, pos bıyıklı saf bir köylüydü. Ne birinin, ne de öbürünün bir sineği bile öldürdüğü görülmüştür.

Yine de, Lucie'nin nasıl yakalandığını öğrendiğim an, garip bir üzüntü duydum. Bugün hâlâ müdürün ve başkanın, Lucie'nin bavulunu karıştırdıklarını, onun gizli ve özel eşyalarını, tatlı anıları gizleyen kirli çamaşırlarını ellerinde evirip çevirdiklerini, bakılmaması gereken yerlere baktıklarını gözümün önüne getirdiğimde yüreğim sızlıyor.

Öbür görüntü de bana aynı üzüntüyü veriyor; tek çıkışı, izbandut gibi iki adam tarafından kapatılmış, hiçbir kaçış yeri olmayan o zavallı saman dolu inin görüntüsü.

Daha sonra, Lucie'nin öyküsünü iyice öğrendiğim zaman, bu iki üzücü görüntünün arasından, öz yazgısının perdesinin gözümün önünde, birdenbire aralandığını hayretle sezinledim. Bu iki görüntü bir *tecavüz olayını* simgeliyordu.

9.

O gece, Lucie artık ambarda yatmadı. Güvenlik güçlerinin karakol olarak kullandıkları kamu hizmetindeki bir dükkâna kurulan bir demir karyola üzerinde uyudu. Ertesi gün Ulusal Komite önünde sorguya çekildi. O güne kadar, kaldığı yer olan Ostrava'da çalıştığı öğrenildi. Daha uzun süre orada kalmaya dayanamadığından kaçmıştı. Ayrmtıları sorduklarında, inatçı bir sessizlikle karşılaştılar.

Buraya, Batı Bohemya'ya kadar bu kaçışın nedeni neydi? Ailesinin Cheb'de oturduğunu söyledi. Neden onların yanına dönmemişti? O kente varmadan çok önce trenden inmişti. Çünkü paniğe kapılmıştı. Babası onu dövmekten başka bir şey bilmezdi.

Ulusal Komite başkanı, Lucie'ye, gerektiği gibi izin almadan oradan ayrıldığı için kendisini Ostrava'ya yollayacaklarını bildirdi. Lucie de onlara ilk istasyonda trenden ineceğini söyledi. Biraz bağırdılar ama çok geçmeden bunun işe yaramayacağını anladılar. Sonuç olarak onu Cheb'e yollamaları mı gerektiğini sordular. Lucie şiddetle başını salladı. Biraz daha sert davrandıktan sonra Komite başkanı boyuneğdi. "Peki, ne istiyorsun öyleyse?" diye sordu. Kız burada kalıp kalamayacağını, bir iş bulup bulamayacağını öğrenmek istiyordu. Omuz silktiler ve devlet çiftliğine sormaya gideceklerini söylediler.

Elemeğinin azlığı, başkanı her zaman güç durumda bırakıyordu. Bu yüzden, Ulusal Komite'nin önerisini duraksamadan kabul etti. Bir süre sonra, bana, sera için uzun zamandan beri istediğim işçinin sonunda bana verileceğini bildirdi. Aynı gün Ulusal Komite başkanı gelip bana Lucie'yi tanıştırdı.

O günü çok iyi anımsıyorum. Kasım sonu yaklaşıyordu ve güneşli haftalardan sonra sonbahar, rüzgârlı ve yağmurlu yüzünü göstermeye başlamıştı. Dışarda yağmur çiseliyordu. Kız sırtında kahverengi mantosu, elinde bavulu, başı eğik, gözleri ilgisiz, başkanın yanında duruyordu. Başkanın elinde mavi süt kabı vardı. Ciddi bir tavırla: "Kötü bir şey yapmış olsan da seni bağış-

lıyoruz ve sana güveniyoruz. Seni Ostrava'ya geri gönderebilirdik, ama burada kalmana izin veriyoruz. İşçi sınıfının, nerde olursa olsun, dürüst insanlara gereksinimi var. Onu hayâl kırıklığına uğratmamaya çalış!" dedi.

Başkan, çobanın süt kabını büroya teslim etmeye giderken, ben de Lucie'yi seraya götürdüm ve onu iki çalışma arkadaşıyla tanıştırarak, işle ilgili bilgi verdim.

10.

Lucie, anılarımda, günlerce yaşadıklarımın hepsinden daha canlı. Ancak, Ulusal Komite başkanının silueti, onun gölgesinde, ama oldukça açık seçik bir biçimde canlanıyor gözümde. Ludvik dün benim önümdeki koltukta otururken sizi incitmek istemedim. Şimdi yeniden bir imge, bir gölge gibi benimle birlikte olduğunuza göre, artık size söyleyeceğim. Yoksulluk arkadaşları için bir cennet kurmak isteyen bu eski tarım işçisi, saf bir coşkuyla bağışlama, güven, işçi sınıfı gibi büyük sözler söyleyen o namuslu adam, benim yüreğime ve düşünceme sizden çok daha yakındı, bana kişisel hiçbir lütuf göstermediği halde.

Eskiden, sosyalizmin, dini dışlayarak ya da dine karşı çıkarak, Avrupalılar'ın akılcılık ve kuşkuculuk ağacında yeşerdiğini, başka türlü düşünülemeyeceğini ileri sürüyordunuz. Peki, hâlâ, maddenin öncelik taşıdığına inanmadan bir sosyalist toplumun kurulma olanağı olmadığını ciddi biçimde savunmak istiyor musunuz? Tanrıya inanan insanların fabrikaları devletleştiremeyeceklerine gerçekten emin misiniz?

İsa'nın mesajından iletilen ruhsal düşüncelerin bizi toplumsal eşitliğe ve sosyalizme çok daha doğal yoldan götüreceğinden kesinlikle eminim. Ülkemdeki. örneğin Lucie'yi benim yanıma veren şu komite başkanı gibi, ilk sosyalist dönemin en ateşli komünistlerini anımsadığım zaman bu adamlar, din büyüklerine, kuşkucu Voltaire'cilerden çok daha yakın gibi geliyor bana. 1948'den sonraki devrimci dönemin kuşkuculukla ya da akılcılıkla pek ortak bir yanı yoktu. Bu, ortaklaşa inanç furyasının egemen olduğu dönemdi. Onu onaylayarak, o döneme ayak uyduran kişi, dinin öngördüklerine çok yakın ilkelerle donanmış oluyordu: benliğinden, çıkarlarından, özel yaşamından vazgeçiyordu; daha yüce, kişilik-üstü bir ereğe varmak için. Marksizm savlarının dindışı bir kökeni vardı, ama onlara verilen değer, İncil'e ve İncil'in buyruklarına verilen değerle karşılaştırılabilirdi. Dokunulmaz düşüncelerden, bizim terminolojimize göre, kutsal düşüncelerden oluşan bir çevre yaratılmıştı.

Bitmekte olan ya da şimdiden bitmiş olan bu dönem, büyük dinlerin özünü barındırıyordu bağrında. Ne yazık ki, bu dinsel bilincini sonuna kadar sürdüremedi! Bazı davranışları ve duyguları dinden kaynaklanıyordu, ama, içi boş ve Tanrıdan yoksun olarak kaldı. Ben yine de, Efendimizin merhamet edip, kendisini onlara tanıtacağına ve sonunda bu büyük dindışı inancı kutsayacağına inanıyordum hep. Boşuna bekliyormuşum.

Bu dönem, sonunda dinine ihanet etti ve kendi kendisini anlamadığı için devraldığı akılcılık mirasını ağır bir biçimde ödedi. Yüzyıllardan beri, kuşkucu akılcılık Hıristiyanlığı kemirmekte. Onu kemiriyor ama yıkamayacak. Komünist kurama gelince, bundan yirmi otuz yıl sonra kendi inançlarını silip süpürecek. Sizin inançlarınızı şimdiden öldürdü, Ludvik. Bunu siz de iyi biliyorsunuz.

11.

İnsanlar masallar ülkesine kaçmayı başardıkları zaman, soyluluk, merhamet ve şiirsel güzelliklerle dolu bir yaşam sürebilirler. Güncel yaşam ülkesinde ise, ne yazık ki sakıncalar, güvensizlikler ve kuşkular onlara egemen olur. Lucie'ye karşı da böyle davrandılar, işte. Çocuklarm masallar ülkesinden çıkar çıkmaz ve öbür işçilerin işini ve uykusunu paylaşan gerçek bir genç kız olur olmaz herkesin merak kaynağı durumuna geldi. Bu merak, insanların gökyüzünden kovulan meleklere ve masallardan atılan perilere karşı duydukları kötülük dolu bir meraktı.

Sessiz yaratılışı Lucie'nin işine yaramadı. Devlet çiftliği, bir ay sonra Ostrava'daki işçi kadrolarından hizmet dosyasını getirtti. Dosyadaki notlardan, önceleri Cheb'de kuaför çırağı olarak çalıştığını öğrendik. Bir seferinde kurallara karşı geldiği için bir yıl ıslahevinde kalmış, oradan da Ostrava'ya gitmişti.

Nitelikli bir işçi olduğu tartışma götürmezdi. Kaldığı yurtta örnek davranışları ile tanınmıştı. Kaybolusundan önce yalnızca bir tek suç işlemişti, o da tümüyle alışılmışın dışındaydı: mezarlıktan çiçek çalarken yakalanmıştı.

Bilgiler özetlenmişti ama Lucie'nin gizini açıklamaktan uzaktı; onu eskisinden daha da gizemli kılıyordu.

Çiftlik müdürüne Lucie ile ilgileneceğim konusunda söz vermiştim. Onu ilginç buluyordum. Sessizce kendini işine adamıştı. Çekingenliğinde bir dinginlik vardı. Haftalardır başıboş yaşayan birisinden beklenebilecek garipliklerden hiç iz yoktu onda. Çiftlikte rahat olduğundan ve gitmek niyetinde olmadığından sözediyordu. Tatlı ve her türlü tartışmadan kaçınan bir karakterde olduğu için arkadaşlarının gönlünü kazanmıştı. Suskunluğu, acılı bir yazgının ve yaralı bir ruhun belirtilerini taşıyordu. Bana açılmasını tüm kalbimle istiyordum, ama yaşamı boyunca, onda bir soruşturma izlenimi çağrıştıracak zorlu sorularla karşı karşıya kaldığını biliyordum. Bu yüzden, ona hiçbir şey sormadım, ona kendimi anlatmaya koyuldum. Onunla her gün konuşuyordum. Çiftlikte, hekimlikte kullanılan bitkilerin yetiştirilebile-

ceği bir tarla yaratma projemi kendisine açıkladım. Eskiden köylülerin çeşitli bitkileri kaynatarak ya da birtakım sıvılara yatırarak kendilerini tedavi ettiklerini anlattım. Kolera ya da vebaya karşı kullanılan aptesbozan otundan, idrar kesesi ve safra kesesi taşlarını eriten taşkıran otundan sözettim. Lucie dinliyordu. Bitkileri seviyordu. Ama ne kadar da bilgisizdi, saftı bu konuda. Hiçbir şey bilmiyordu, birinin bile adını söyleyemiyordu.

Kış gelip çattı. Lucie'nin o güzelim yaz giysilerinin dışında giyecek hiçbir şeyi yoktu. Elindeki paradan yararlanmasına yardım ettim. Kendine bir yağmurluk ve bir kazak alması için çarşıya götürdüm onu, sonra daha başka şeyler, ayakkabı, pijama, çorap ve kalın palto gibi şeyler aldık.

Bir gün ona Tanrıya inanıp inanmadığını sordum. Ne evet, ne de hayır dedi. Hafifçe omuz silkerek, "Bilmiyorum," diye yanıtladı. İsa'nın kim olduğunu biliyor musun, diye sordum. Evet, dedi. Aslında, onun hakkında hiçbir şey bilmiyordu. İsa'nın adı, ona göre, belirsiz bir biçimde Noel imgesi ile ilişikliydi, hiçbir anlam taşımayan iki üç bulanık tasvir çağrıştırıyordu onda. Lucie bu an'a dek ne inancı ne de inançsızlığı tanımıştı. O anda, sevgilisine, kendinden önce hiçbir erkek elinin değmediğini keşfeden âşığın duyduğu bir sarhoşluk hissettim. "Sana ondan sözetmemi ister misin?" diye sordum. Başıyla onayladı. Çayırlar, tepeler şimdiden karla kaplanmıştı. Ben anlatıyordum. Lucie dinliyordu...

12.

Narin omuzlarına aşırı yük binmişti. Ona yardım edecek birine gereksinimi vardı, ama kimse bu yardımı yapmasını bilememişti. Dinin sana sunduğu yardım basit, Lucie: Kendini ver. Seni sendeleten yükünle birlikte kendini ver. Kendini vermenin çok hafifletici bir yanı vardır. Biliyorum, kendini verecek kimsen yoktu, çünkü insanlardan korkuyordun. Ama Tanrı var. Kendini ona ver. Hafiflediğini hissedeceksin.

Kendini vermek, geçmiş yaşamı bir yana bırakmak demektir. Ruhundan onu sökmek, günah çıkartmak demektir. Söyle bana Lucie, neden Ostrava'dan kaçtın? Bir mezarın üstündeki çiçekler yüzünden mi?

O da var.

Peki ama neden almıştın onları?

Çünkü kendini üzgün hissetmişti. Onları bir vazoya koymuştu, yurttaki odasında. Kırlardan da topluyordu, ancak Ostrava kapkara bir kent, çevresinde doğa yok; yalnızca maden atıkları, şarampoller, sürülmemiş topraklar, şurda burda bir küçük koru ve çepeçevre is ve kurum. Güzel çiçekleri, Lucie ancak mezarlıkta bulabilmişti. Harika çiçekler, görkemli çiçekler. Glayöller, güller ve zambaklar. Sonra krizantemlerin narin taç yapraklarından oluşan oylumlu göbekleri...

Peki nasıl yakaladılar seni?

Mezarlığa çok giderdi. Orayı severdi. Yalnızca oradan topladığı buketlerden dolayı değil, oradaki durgunluk onu rahatlatıyordu. Her mezar başh başına bir bahçeydi. Herbirinin yanında oyalanıyor, üzerlerindeki anıtları, üzücü yazıtları inceliyordu. Kendisini rahatsız etmemeleri için, bazı ziyaretçilerin, özellikle mezar taşlarının önünde diz çöken yaşlıların hareketlerine öykünüyordu. Bir seferinde henüz taze bir mezarın önünde yine böyle diz çökmüştü. Tabut daha birkaç gün önce gömülmüştü. Toprak henüz yumuşaktı, çeleneklerle örtülüydü. Önünde, bir vazonun içinde güller vardı.

Lucie dizlerinin üzerine çökmüştü. Başının üstündeki sal-

kımsöğüt, içtenlikle mırıldanan ilâhi bir kubbe gibiydi. Anlatılmaz bir mutluluk içini doldurmuştu. Aynı anda yaşlı bir bey eşiyle birlikte oraya geldi. Bu mezar, belki oğullarının, belki de kardeşlerinin mezarıydı. Kimbilir? Mezarın önünde diz çökmüş yabancı bir genç kız gördüler. Şaşırdılar. Kim olabilirdi? Bu yabancı, kendilerinden bir giz, bir aile gizi saklıyormuş gibi geldi onlara. Belki hiç görmedikleri bir akraba ya da ölenin bir sevgilisiydi...

Onu rahatsız etmekten çekinerek durmuşlardı. Ona uzaktan bakıyorlardı. Birden ayağa kalktığını, en son kendilerinin koyduğu o güzel gül demetini vazodan aldığını, sonra dönüp uzaklaştığını gördüler. O zaman arkasından atıldılar. Kimsiniz, diye sordular. Ne söyleyeceğini bilmiyordu, utançtan kekeliyordu. Kendisinin ölü hakkında hiçbir şey bilmediğini farkettiler; ve bir bahçıvandan yardım istediler. Sonra genç kızdan kimlik sordular; onu yüksek sesle azarladılar ve ölüleri soymaktan daha utanç verici bir şey olamayacağını bildirdiler. Bahçıvan, bu mezarlıkta yapılan ilk çiçek soygununun bu olmadığını söyledi. Polis çağırdılar, Lucie, yine soru yağmuruna tutuldu ve her şeyi itiraf etti.

13.

"...Bırak, ölüler kendi ölülerini gömsünler," der İsa. Mezarlıklardaki çiçekler yaşayanlara aittir. Sen Tanrıyı tanımıyordun Lucie, ama onu tanıma özlemi içindeydin. Doğal çiçeklerin güzelliği içinde, doğaüstünün açıklamalarını sezinliyordun. Bu çiçekleri bir başkası için değil, salt kendin için topluyordun. Ruhundaki boşluğu doldurmak için. Ve onlar seni yakaladılar ve seni aşağıladılar. Peki bu kara kentten kaçışının tek nedeni bu muydu?

Sustu. Sonra, başıyla hayır dedi.

Biri sana bir kötülük mü yaptı?

Başıyla onayladı.

Anlat, Lucie!

Oda küçücüktü. Tavandan, abajursuz, çıplak, açıksaçık görünümlü bir ampul sarkıyordu.

Duvara yaslanmış bir yatak, yatağın üstünde duvara asılı bir resim. Resimde, uzun mavi bir ayin gömleği giymiş yakışıklı bir adam diz çökmüş. Burası Gethsemani* bahçesiydi. Resim bunu betimliyordu. Ama Lucie bunları bilmiyordu. İşte adam onu bu odaya götürmüştü. Lucie kendini savunmuş ve bağırmıştı. Adam ona tecavüz etmek, giysilerini üzerinden çekip çıkarmak istiyordu. Kız onun ellerinden kendini kurtarmış ve uzaklara kaçmıştı.

Kimdi bu Lucie?

Bir asker.

Onu seviyor muydun?

Hayır, onu sevmiyordu.

Peki, öyleyse neden onunla bu odaya gittin, içinde bir çıplak ampulle bir yatak bulunan o odaya?

Ruhundaki boşluk onu o adama doğru çekmişti ve bu boşluğu doldurmak için zavallı kız, askerliğini yapan bir acemi çay-

---

* **Gethsemani:** Kudüs yakınında, Zeytin dağının eteklerinde, İsa'nın çarmıha gerilmeden önce dua ettiği ve yakalandığı bahçe. (çev.)

laktan başkasını bulamamıştı.

Yine de pek iyi anlayamıyorum, Lucie. Mademki, önce onun peşinden, içinde bir tek yatak bulunan o odaya gittin, öyleyse neden kaçtın sonra?

Kötüydü, kabaydı, tıpkı öbürleri gibi.

Kimden sözediyorsun, Lucie? Hangi öbürleri?

Susuyordu.

Askerden önce kimi tanıdın? Konuş, Lucie! Anlat!

14.

Onlar altı kişiydi, kız ise yapayalnızdı. Onaltı ile yirmi yaş arası altı kişi. Kız onaltısındaydı. Erkekler, bir çete kurmuşlardı ve bu çeteden saygı ile, putperest bir tarikattan sözeder gibi sözediyorlardı. O gün, çeteye bağlılık yemini etmişlerdi, bunu bir törenle kutluyorlardı. Birçok şişe kötü şarap getirmişlerdi. Kız bu içki âlemine körükörüne başeğerek katılmış, annesine ve babasına karşı olan doyumsuz sevgisini içinden akıtmak için uygun bir ortam bulmuştu. Onlar içtikçe o da içti, onlar güldükçe o da güldü. Derken, kıza soyunmasını buyurdular. Bunu hiçbir zaman onların karşısında yapmamıştı. Ama, onun duraksadığını gören çetenin elebaşısı ilk olarak soyununca, bu kesin buyruğun yalnız kendisine yöneltilmemiş olduğunu anladı ve o da uysallıkla boyuneğdi. Onlara güveniyordu, dahası kabalıklarına bile güveniyordu. Onlar, kendisinin sığınağı ve kalkanıydı, onları yitirmeyi düşleyemezdi bile. Onlar anasıydı, babasıydı. İçtiler, güldüler ve kendisine daha başka buyruklar verdiler. Bacaklarını birbirinden ayırdı. Korkuyordu, bunun ne demek olduğunu biliyordu ama, gene de boyuneğdi. Bir çığlık attı ve bacaklarının arasından kan boşandı. Oğlanlar böğürüyorlardı, bardaklarını kaldırıyorlar ve ucuz köpüklü şarapla çete başkanının sırtını, Lucie'nin narin bedenini, bacak arasını suluyorlar ve ne idüğü belirsiz vaftiz naraları atıyorlardı. Çete başkanı Lucie'den ayrıldı, ayağa dikildi, çeteden bir başkası onu izledi ve böylece sırası gelen yaş sırasına göre, en küçüğü en sonuncu olmak üzere, birbirlerini izlediler. En küçüğü, Lucie gibi onaltı yaşındaydı. Lucie artık acıdan duramıyordu, dinlenmek, yalnız kalmak için sabırsızlanıyordu, en küçük olduğu için onu itme cesaretini kendinde buldu. Ama o, salt en küçükleri olduğu için aşağılanmaya katlanamadı! Ne olsa çete üyesiydi! Ve çeteye tüm benliğiyle bağlıydı! Bunu kanıtlamak istedi ve Lucie'yi tokatladı. Kimse parmağını bile oynatmadı, çünkü hepsi küçüğün hak sahibi olduğunu ve payına düşeni alması gerektiğini biliyordu. Lucie'nin gözyaşları sel gibi akıyordu, ama direnmeye cesaret edemiyordu; bacaklarını altın-

cı kez birbirinden ayırdı...

Bu neresiydi Lucie?

Çete üyelerinden birinin lojmanıydı. Anasıyla babası gece vardiyasında çalışıyordu. Bir mutfak, bir oda vardı. Odada bir yatak, kapının üstünde, bir camın altında şu yazı okunuyordu: *Tanrı bize mutluluk versin!* Yatağın başucunda, göğsüne bastırdığı bir çocukla mavi giysili, güzel bir bayanın çerçeveli resmi asılıydı.

Meryem ana mı?

Bilmiyordu.

Peki sonra Lucie, sonra ne oldu?

Sonra bu iş yeniden başladı; sık sık, bazan aynı lojmanda, bazan başka lojmanlarda, bazan da dışarda, ormanlarda. Bu, çete için bir alışkanlık haline gelmişti.

Hoşuna gidiyor muydu, Lucie?

Hayır, ona giderek daha kötü davranıyorlar, giderek daha kabalaşıyorlardı. Ama bu durumdan kurtulmak, ilerlemek ya da gerilemek olanaksızdı.

Pek, bu iş nasıl sona erdi, Lucie?

Bir akşam, bu boş lojmanlardan birini polis bastı ve herkesi alıp götürdü. Çete üyelerinin hırsızlıkları da olmuştu. Lucie bunu bilmiyordu, ama onlarla ilişkisi olduğu ve onlara bir kızın verebileceği her şeyi verdiği biliniyordu. Tüm Cheb kenti, ondan utanç duyuyordu, evinde de dayaktan canına okuyorlardı. Çete üyeleri çeşitli cezalara çarptırıldı, kendisi de bir ıslahevine gönderildi. Orada bir yıl kaldı; onyedi yaşına kadar. Ondan sonra, ne pahasına olursa olsun, ailesine dönmek istemedi. Kara kente de bu yüzden göçmüştü.

15.

Önceki gün, telefonda Ludvik bana Lucie'yi tanıdığını açıkladığında, şaşırdım, tedirgin oldum. Neyse ki yalnızca uzaktan tanıyormuş. Ostrava'da, onunla birlikte, aynı yurtta oturan bir kızla ilişkisi varmış. Dün, bana yeniden sorunca ona her şeyi anlattım. Uzun süreden beri bu yükten kurtulmak istiyordum, ama korkusuzca açılabileceğim kimse yoktu. Ludvik'in bana karşı sempatisi var; hem de, yaşamımdan yeterince uzak, hele Lucie'nin yaşamından büsbütün uzak.

Hayır, Lucie'nin gizlerini, dün Ludvik'ten başka kimseye açıklamadım. Bununla birlikte, kadro servisinin fişleri sayesinde çiftlikte herkes ıslahevi ve mezarlıktan çalınan çiçeklerle ilgili bilgi edinmişti. Ona karşı çok iyi davranıyorlar, ama durmadan kendisine geçmişini anımsatıyorlardı. Müdür için Lucie, "mezarlıkların küçük hırsızı"ydı. Bunu kötü niyetle söylemese bile, bu tür sözler, Lucie'nin eski günahlarını sürekli olarak gündeme getiriyordu. O her zaman ve sürekli olarak suçluydu. Oysa, zavallı kızın en âcil gereksinimi temelli bir arınmaydı. Evet Ludvik, onun günahlarından arınması gerekiyordu. Sizin bilmediğiniz ve anlamadığınız o gizemli arınma gerekliydi.

İnsanlar gerçekten, kendiliklerinden, bağışlamasını bilmezler, dahası, bu onların elinde değildir. İşlenen günahı silmeye güçleri yoktur. Bu insanların gücünü aşan bir şeydir. Bir günahın sayılmamasını, yok edilmesini, zaman sürecinden silinmesini, daha doğrusu, bir şeyin hiçliğe dönüşmesini sağlamak, akıl erdirilemeyen doğaüstü bir eylemdir. Ancak Tanrı, bu aşağılık dünyanın yasaları dışında ve özgür olduğu, mucizeler yaratmaya yetenekli olduğu için, günahları temizleyebilir, onları hiçliğe dönüştürebilir ve bağışlayabilir. İnsan insanı, ancak Tanrıdan destek alarak bağışlayabilir.

Oysa, siz Ludvik, Tanrıya inanmadığınıza göre, bağışlamayı bilemezsiniz. Size karşı ellerin kalktığı ve yaşamınızın yıkımına oybirliğiyle karar verildiği o genel toplantının saplantısı içindesiniz. Onları hiçbir zaman bağışlamadınız. Her birini ayrı ayrı ele

almakla da kalmadınız. Orada belki yüz kişi vardı. İnsanlığın küçük bir örneğini oluşturacak sayıda insan! Bu yüzden, tüm insanlığı suçluyorsunuz. O günden beri, ona karşı güveninizi yitirdiniz ve ona karşı olan nefretinizi belirttiniz. Sizi anlayabilsem bile, insanlara yönelik böyle bir kinin, korkunç ve günahkâr bir gerçek olduğu olgusunu değiştiremez. Bu, sizin lânetiniz haline geldi. *Çünkü, hiçbir şeyin bağışlanmadığı, kurtuluşun olanaksız oldığı bir dünyada yaşamak, cehennemde yaşamaktan farksızdır.* Cehennemde yaşıyorsunuz Ludvik. Size acıyorum.

16.

Bu dünyada Tanrının olan her şey, şeytanın da olabilir. Sevgililerin aşk süreci içindeki davranışları için de bu geçerlidir. Lucie için bu davranışlar, bir tiksinti ortamına dönüşmüştü. Sevgi kavramı onda, çete üyesi yeniyetmelerin yabanıl suratlarını, daha sonra da o askerin şehvet ve öfkeden gözü dönmüş yüzünü çağrıştırıyordu. Ah, onu tanıyormuşum gibi açık seçik görebiliyorum! Klişeleşmiş aşk sözcüklerini, ballandıra ballandıra, kadına susamış bir erkeğin aşağılık kabalıklarıyla karıştırıp kışlanın demir parmaklıkları arkasından genç kıza sunuyor! Ve Lucie, birden bu tatlı sözlerin, kabalığın hayvansal bedenini örten aldatıcı bir perdeden başka bir şey olmadığını keşfediyor. Ve aşkın tüm evreni gözlerinin önünde yıkılıyor ve tiksinti batağına gömülüyor.

Çıban başını bulmuştum. Bu noktadan başlamam gerekiyordu. Kıyıda dolanan, elindeki feneri çılgın gibi sallayan adam bir deli olabilir. Ama gece, rotasından çıkmış bir kayığı dalgalar sürüklediği zaman, bu adam bir kurtarıcı olabilir. Üstünde yaşadığımız gezegen, cennetle cehennem arasındaki sınır bölgesidir. Hiçbir eylem başlıbaşına iyi ya da kötü değildir. Bu evrensel düzen içerisindeki yeri onu iyi ya da kötü yapar. Cinsel ilişkiler ayrı biçimde, kendi başlarına ne erdemdir ne de kusur. Lucie Tanrının kurduğu düzenle uyum sağlıyorlarsa ve sen aşkın bağlılığından hoşlanıyorsan, o zaman cinsel aşk bile Tanrının bir lütfuna dönüşecek ve sen mutlu olacaksın. Çünkü Tanrı şöyle buyurmuş: "İnsan, anasını babasını terkedecek; karısına bağlanacak, onunla tek bir beden olacaktır."

Her gün Lucie ile konuşuyor, ona her seferinde bağışlandığını yineliyor, kendine işkence etmesi için bir neden olmadığını, ruhunu hapseden deli gömleğini çözmesi ve ilâhi düzene sırtını dayaması gerektiğini anlatıyordum. Cinsel aşk bile o düzende yerini bulacaktı.

Ve haftalar geçiyordu...

Bir gün bahar geldi. Tepelerin yamaçlarındaki elma ağaçla-

rı çiçek açmıştı, meltemle iki yana sallanan çanlara benziyorlardı. Onların kadife gibi seslerini işitmek için gözlerimi kapatıyordum. Açtığımda, sırtında mavi bir bluz, elinde kazmayla karşımda Lucie'yi görüyordum. Aşağılara, vadiye doğru bakıyor ve gülümsüyordu.

Bu gülümsemeyi inceliyor ve yoğun bir dikkatle onu anlamaya çalışıyordum. Olabilir miydi bu? Bugüne dek Lucie'nin ruhu sürekli kaçış halindeydi; geçmişten kaçış, gelecekten kaçış. Her şey ona korku veriyordu. Geçmiş de gelecek de onun için birer girdaptı. Açılar içinde, delik bir sandala tutunuyor, kaygan bir sığınağa sığınıyordu.

Oysa bugün gülümsüyordu. Hiçbir neden olmaksızın, öylesine; ve bu gülüş geleceğe güvenle baktığını bana müjdeliyordu. Ben de kendimi, aylar sonra bir kıyıya varan bir denizci gibi hissediyordum. Mutluydum. Eğri büğrü bir kütüğe yaslanmış, gözlerimi kapatmıştım. Rüzgârın sesini, beyaz elma ağaçlarının sesini, kuşların ötüşünü dinliyor, kapalı gözlerimin önünde, bu sesler, görünmeyen eller tarafından bir şölen için yakılmış binlerce ışığa dönüşüyordu. Bu elleri göremiyordum ama, sesleri duyuyordum; neşeli çocuklardan oluşan bir alaymış gibi geliyordu bana...Birden, yüzüme bir elin dokunduğunu hissettim. Bir ses: "Ne kadar iyisiniz, bay Kostka," dedi. Gözlerimi açmamış, elimi bile kıpırdatmamıştım. Hâlâ, fener alayına dönüşen kuş seslerini görüyor, elma ağaçlarının hışırtısını duyuyordum. Ses, daha zayıf bir tonla: "Sizi seviyorum..." dedi.

Belki bu anı beklemem, sonra çabucak oradan kaçmam gerekirdi. Görevim bitmişti çünkü. Ama ne olduğunu anlayamadan üzerime bir bitkinlik çöktü, beni felce uğrattı. Bu kırlık yerde Lucie ile yapayalnızdık. Zavallı elma ağaçlarının ortasında, Lucie'yi kucakladım ve onunla birlikte doğanın yatağına uzandık.

17.

Olmaması gereken şey oldu. O gülüşünün arasından, Lucie'nin yatışan ruhunu gördüğüm zaman hedefe varmıştım; artık bana oradan uzaklaşmak düşerdi. Ama bunu yapmadım. Sonrası kötü oldu. Aynı çiftlikte yaşamayı sürdürüyorduk. Lucie bir çiçek gibi açılıyor, çevremizde yavaş yavaş yaza dönüşen ilkbahara benziyordu. Ama ben, mutlu olacak yerde, yanımda gelişen bu kadınsı ilkbaharla şaşkına dönmüştüm. Oysa onu ben geliştirmiştim ve şimdi tüm taçyapraklarını benim için açıyordu. Benim olmadıklarını bildiğim, benim olmaması gereken o taçyaprakları. Prag'da oğlum ve karım, beni çok seyrek gördükleri için, sabırsızlıkla bekliyorlardı.

Bu gizli ilişkiyi daha başlar başlamaz bozmaya korkuyordum, bu Lucie'yi yıkardı; ama bu ilişkiyi geliştirmeye de cesaret edemiyordum. Çünkü, buna hiçbir hakkım olmadığını açıkça biliyordum. Lucie 'yi istiyordum, ama aynı zamanda aşkından korkuyordum, çünkü onunla ne yapacağımı bilmiyordum. Daha önceki konuşmalarımızın doğal olmasını ancak olağanüstü bir çaba harcayarak sağlayabilmiştim. Kuşkularım ikimizin arasına giriyordu. Lucie'ye yaptığım manevi yardımın maskesi düşmüş gibi geliyordu bana şimdi. Gerçekte, onu ilk gördüğüm andan beri kendisine karşı cinsel bir istek duymuştum belki de. Belki de yatıştırmaya çalışan papaz kılığına girmiş bir ırz düşmanıydım. Belki, İsa ve Tanrı üzerine verdiğim bütün o güzel vaazlar en aşağılık cinsel istekleri gizliyordu. Cinselliğime gem vurmamakla ilk amacımın saflığını kirletmişim ve Tanrının gözünde tüm saygınlığımı yitirmişim gibi geliyordu bana.

Ama bu sonuca varır varmaz, düşüncelerim kendi eksenleri çevresinde dönüyordu: Tanrıya kendimi değerli gibi göstermek, onun gözüne girmeye çalışmak, ne biçim bir büyüklük taslamaktır, ne biçim bir kendini beğenmişliktir, diye azarlıyordum kendimi. İnsanlık erdemleri Tanrının gözünde ne anlam taşır? Hiç, hiç, hiç. Lucie beni seviyor ve sağlığı benim aşkıma bağlı. Kendi saflığıma zarar vermemek için onu umutsuzluğa mı atma-

lıyım? Asıl bu davranışımla Tanrının nefretini üzerime çekmez miyim? Ve eğer benim tutkum günahsa, hangisi daha önemli? Lucie'nin yaşamı mı, yoksa benim masumluğum mu? Bu ancak *benim* günahım olabilir, *ben* tek başıma onu taşıyacağım, bu günah ancak benim mahvıma neden olacak!

Bütün bu düşünceler ve kuşkuların ortasında çabalarken dışardan bir darbe geldi. Merkezi yönetim, müdürüme karşı siyasal bir suçlamada bulunuyordu. O dişini tırnağına takıp kendisini savunurken onu, çevresinde kuşkulu elemanlar bulundurmakla suçluyorlardı. Ben de bunlar arasındaydım: Devlete karşı düşmanca, dinsel düşünceler beslemek yüzünden üniversiteden atılmıştım. Müdür, boş yere, benim papaz olmadığımı ve üniversiteden atılmadığımı kanıtlamaya çalışıyordu. Benim lehimde konuştukça, suç ortaklığımızı daha beter açıklamış oluyor, kendi davasını daha çok tehlikeye atmış oluyordu. Benim için dayanılmaz bir durumdu bu.

Haksızlık mı diyorsunuz Ludvik? Evet, bu davayı ya da başka benzer davaları dinlerken en çok kullandığınız sözcük bu. Ama ben haksızlığın ne olduğunu bilmiyorum. İnsan davranışlarının ötesinde hiçbir şey olmasaydı ve eğer o eylemler bunları gerçekleştirenlerin onlara verdiği değerden başka bir şey olmasaydı, haksızlık kavramı yasal olurdu; ben de, coşkuyla çalıştığım bir devlet çiftliğinden kovulduğumu görünce bu haktan yararlanırdım. Belki, bu haksızlığa karşı bir gösteri düzenlemeye çalışmam ve küçük insan hakları uğruna şiddetli bir savaş vermem akılcı bir davranış olurdu.

Ama, genelde olaylar, bunları gerçekleştiren gözü kör kişilerin kafasındaki anlamdan başka bir anlam taşır; çoğu kez bu olaylar, yukarıdan verilen kılık değiştirmiş buyruklardır ve bu olayların gerçekleşmesine meydan vermiş olan insanlar, bilmeden, ilâhi bir istemin uygulayıcılarından başka bir şey değildir. Bu ilâhi istemden kuşkulanmazlar bile.

Bu olup bitenlerin böyle planlandığından emindim. Bu yüzden, çiftlikteki olayları bir hafifleme olarak tanımladım. Açık seçik bir direktif verilmişti bana: "İş işten geçmeden, Lucie'den uzaklaş. Senin görevin bitti. Onun meyvelerini toplamak sana

düşmez. Senin yolun başka yerden geçiyor."

Ben de böylece, iki yıl önce Fen Fakültesinde davrandığım gibi davrandım. Umutsuz, gözyaşları içindeki Lucie'ye veda ettim ve görünürdeki felâketin üstüne doğru gittim. Devlet çiftliğinden ayrılmayı kendim önerdim. Müdür, gerçi karşı çıktı ama ben, onun bunu nezaket gereği yaptığını ve için için rahatladığını biliyordum.

Ancak bu kez, işten gönüllü olarak ayrılmam kimseyi duygulandırmadı. Beni iyi notlar ve güzel öğütlerle uğurlayacak Şubat öncesi komünist arkadaşlar yoktu burada. Bu devlet içerisinde, ne kadar önemsiz olursa olsun, hiçbir işi gerçekleştirmeye lâyık olmayan bir adam inancıyla çiftlikten ayrıldım. Ve böylece yapı işçisi oldum.

18.

1956 yılında bir sonbahar günüydü. Beş yıl sonra ilk kez, Prag Bratislava arasında işleyen hızlı trenin yemekli vagonunda Ludvik'e rastladım. Ben Moravya'nın doğusuna, bir fabrikanın inşaat şantiyesine gidiyordum. Ludvik'in de, Ostrava madenlerindeki çalışma sözleşmesi sona ermişti. Prag'da öğrenimini tamamlamak için gereken yetki belgesini almak üzere yetkili makamlara başvurmuştu. Oradan, memleketi Moravya'ya dönüyordu. Önce bir süre kendimizi toparlayamadık. Birbirimizi tanıyınca, yazgılarımızın benzerliği bizi çok şaşırttı.

Size fakülteden ayrılışımı, sonra devlet çiftliğindeki entrikaları anlattığım zaman beni nasıl bir dikkatle dinlediğinizi çok iyi anımsıyorum Ludvik. Beni duvarcı yapan koşulları, her şeyi anlatmıştım. Bu dikkatinizden dolayı size teşekkür ederim. Öfkelenmiştiniz, adaletsizlikten, çılgınlıktan sözetmiştiniz. Bana da kızmıştınız: Kendimi savunmadığım, boyun eğdiğim için suçlamıştınız beni. İnsan hiçbir zaman, hiçbir işten gönüllü olarak ayrılmamalı, diyordunuz. Hasmımız en kötü çareye başvurmak zorunda bırakılmalı! Onun vicdanını ne diye rahatlatmalı ki?

Siz madenci, ben duvarcı. Yazgılarımız böylesine benzer ve biz böylesine farklıyız. Ne garip! Ben bağışlayıcı, siz uzlaşmaz, ben barışçı, siz ise asi ruhlusunuz. Dıştan ne kadar yakınız, içtense ne kadar uzağız birbirimize!

Bu içten uzaklığımız konusunda benden çok daha bilinçsizdiniz. Parti'den dışlanmanızı bana ayrıntılarıyla anlatırken, sizinle aynı kanıda olduğumdan emindiniz. Bu sizin için en doğal şeydi. Onlar için kutsal olan bir şeyle alay ettiğiniz için sizi cezalandıran arkadaşlarınızın bağnazlığının beni de dehşete düşürdüğünden emindiniz. Bunda kızılacak bir şey var mıydı? diye sordunuz, içten bir şaşkınlıkla.

Bakın, size bir şey anlatayım: Cenevre'de, Calvin'in yasaları koyduğu günlerde, size benzeyen zeki ve alaycı bir genç yaşıyordu. Bir gün yetkililer defterlerine el koydular. Bu defterler İsa ve İncil üzerine yazılmış kaba sözcük oyunlarıyla doluydu.

Bunda kızılacak ne var? demiştir o size benzeyen genç de kuşkusuz. Aslında, kötü bir şey yapmamıştı, dalga geçiyordu, hepsi o. Nefret mi? Nefretin ne olduğunu bilmezdi bile. Yalnızca alaycılığı ve ilgisizliği biliyordu kuşkusuz. Ama, idam edildi.

Yoo, böyle bir gaddarlıktan yana olduğumu sanmayın sakın! Ben yalnızca, dünyayı değiştirmeyi amaçlayan hiçbir hareketin kuşkuculuğu ya da alaycılığı hoşgörüyle karşılamayacağını söylemek istiyorum. Çünkü, bu her şeyi kemiren bir pastır.

Kendi durumunuzu bir inceleyin Ludvik. Sizi Parti'den attılar, fakülteden kovdular, siyasal açıdan tehlikeli olan askerlerin arasına gönderdiler, sonra da iki ya da üç yıl süreyle madende çalışmaya yolladılar. Peki siz? Siz hırçınlaştınız, çok büyük bir haksızlığa uğradığınız kanısına vardınız. Bu haksızlık duygusu, bugün bile tüm davranışlarınızı belirliyor. Sizi anlamıyorum! Haksızlıktan sözetmeye ne hakkınız var? Sizi kara damgalıların – komünizm düşmanlarının arasına yolladılar. Tamam! Peki, bu haksızlık mıydı? Bu, sizin için büyük bir fırsat değil miydi? Karşı saflarda yerinizi alabilirdiniz! Bundan daha önemli, daha yüce bir görev olabilir mi? İsa, havarilerini, "kuzular gibi kurtların arasına" yollamıyor mu? "Hekime gereksinimi olanlar, sağlıklı olanlar değil, sağlıksız olanlardır," demiştir İsa. "Ben haklı olanları değil, günahkâr olanları çağırmaya geldim..." Ama siz, siz günahkârların ve sağlıksızların arasına girmeyi istemediniz!

Bu karşılaştırmamın yetersiz olduğunu söyleyeceksiniz. İsa'nın havarilerini, "kurtların arasına" kutsayarak yolladığını, oysa sizin ancak aforoz edildikten sonra, düşmanlar arasına düşman olarak, kurtların arasına kurt olarak, günahkârların arasına günahkâr olarak yollandığınızı ileri süreceksiniz.

Ama siz günahınızı gerçekten yadsıyor musunuz? Toplumunuz açısından hiçbir suçluluk duymuyor musunuz? Bu gurur, size nerden geliyor? İnancına kendini adamış biri alçakgönüllüdür ve alçakgönüllülükle haksız yere bile olsa, cezasını kabul etmek zorundadır. Aşağılananlar yüceltilecektir. Pişmanlık duyanlar arındırılacaktır. Haksızlığa uğrayanlara, bağlılıklarını kanıtlama fırsatı verilmiştir. Omuzlarınıza çok ağır bir yük bindirdikleri için hemcinslerinize karşı kin duyuyorsanız, bu sizin inancını-

zın güçsüz olduğunu ve size verilen sınavdan başarıyla çıkmadığınızı gösterir.

Parti ile olan uyuşmazlığınızda, sizden yana değilim Ludvik, çünkü bu dünyadaki büyük şeyler ancak kendilerini sınırsız olarak adamış bir bireyler topluluğu tarafından gerçekleştirilebilir. Yaşamlarını, alçakgönüllülükle, yüce bir amaca adayan bir topluluk ancak bunu başarabilir. Ludvik, siz sınırsız olarak kendinizi adayamazsınız. İnancınız güçsüz. Nasıl güçsüz olmasın? Siz ki, kendinizi ancak kendinizden ve şu zavallı aklınızdan başka bir şeye adamadınız bugüne dek!

Nankör değilim Ludvik, bugünkü yönetimin yıktığı birçok kişi için yaptıklarınızı benim için de yaptınız, biliyorum. Şubat öncesinden tanıdıklarınız sayesinde, önemli görevlerdeki komünistlerin yardımıyla, bugünkü saygınlığınızın da etkisiyle, girişimlerinizi esirgemiyor, olaya elatıyor, yardıma koşuyorsunuz. Beni dostunuz olarak görüyorsunuz. Ama, size son kez söylüyorum: ruhunuzun derinliklerine bir bakın! İyiliklerinizin asıl nedeni sevgi değil, nefret! Eskiden, o büyük salonda ellerini kaldırarak sizi mahvedenlere karşı olan nefretiniz! Tanrıyı bilmediğiniz için, ruhunuz bağışlamayı da bilmiyor. Siz öç almak için yanıp tutuşuyorsunuz. O zamanlar size kötülük edenleri, bugün başkalarına kötülük edenlerle özdeşleştiriyorsunuz ve öcünüzü alıyorsunuz. Evet, öcünüzü alıyorsunuz! İnsanlara yardım etseniz bile içiniz nefret dolu! Bunu hissediyorum. Söylediğiniz her sözde bunu hissediyorum. Ama nefret ne üretebilir ki karşısında, bir nefretler zincirinden başka? Siz cehennemde yaşıyorsunuz Ludvik, cehennemde ve ben size acıyorum.

19.

Ludvik, monologumu duymuş olsa, benim nankör olduğumu söyleyebilirdi. Bana çok yardım etiğini biliyorum. Elli altıda, trende karşılaştığımızda, benim yazgıma çok üzülmüş ve tüm gücümü, yeteneğimi kullanabileceğim, bana uygun bir meslek aramaya koyulmuştu. Çabukluğu ve becerikliliğiyle beni şaşırttı. Doğduğu kentte arkadaşlarmdan biriyle konuştu. Beni, lisede doğa bilimleri okutuyormuş gibi göstermişti. Bu, oldukça cesur bir girişimdi. Dine karşı propagandanın doruğunda olduğu günlerde, inançlı bir kişiyi ortaokula öğretmen olarak atamak hemen hemen olanaksızdı. Arkadaşı da zaten bu kanıda olduğundan, başka bir iş buldu: Hastanedeki virüsbilim servisine atandım. Burada şimdi sekiz yıldır fareler ve tavşanlar üstünde mikroplar ve bakteriler üretiyorum.

İşte böyle. Ludvik olmasaydı burada oturmayacaktım. Lucie de öyle.

Lucie, ben çiftlikten ayrıldıktan birkaç yıl sonra evlenmişti. Kocası, kentte bir iş aradığı için o da çiftlikte kalamamıştı. Nereye yerleşeceklerini düşünüp dururlarken, benim oturduğum kente yerleşmelerini sağlamayı başardı.

Yaşamım boyunca bundan güzel bir armağan, bundan değerli bir ödül almamıştım. Kuzum, güvercinim benim, kendisine sağlığını kazandırdığım, ruhumla beslediğim yavrucak, bana dönmüştü. Benden hiçbir şey istemiyor. Kocası var şimdi. Ama benim yakınımda olmak istiyor. Bana gereksinimi var. Uzaktan uzağa sesimi işitmek isteğinde. Pazar âyininde beni kilisede görmek istiyor. Bana sokakta rastlamak istiyor. Mutluydum. O anda artık genç olmadığımı hissettim, hayâl ettiğimden daha yaşlı olduğumu anladım. Belki de, Lucie, yaşamımın tek yapıtı.

Bunu az mı buluyorum Ludvik? Hayır. Bu yeterli ve ben mutluyum. Mutluyum. Mutluyum...

20.

Ah, kendimi nasıl da aldatabiliyorum! Benim seçtiğim yolun doğru olduğu inancını nasıl da saplantı haline getiriyorum! Bir inançsızın önünde, inancımın gücüyle övünüyorum!

Evet, Lucie'yi Tanrı yoluna sokmayı başardım. Onu yatıştırmayı, iyileştirmeyi başardım. Cinselliğe ilişkin korkularından kurtardım ve sonunda ondan uzaklaştım. Evet, ama bununla ona ne sağladım?

Evliliği iyi yürümedi. Kocası kaba herifin biri; herkesin gözü önünde onu aldatıyor; kıza karşı da kaba ve sert davrandığını söylüyorlar. Lucie bunu bana hiçbir zaman açıklamadı. Bundan ne kadar üzüntü duyacağımı biliyordu. Bana yaşamının mutlu bir tablosunu göstermek için çaba harcıyordu. Ama küçük bir kentte hiçbir şey saklanamaz.

Ah, kendimi nasıl da aldatabiliyorum! Devlet çiftliği müdürünün aleyhinde çevrilen siyasal entrikaları, benim oradan ayrılmam için Tanrının şifreli bir çağrısı gibi yorumlamıştım. Ama bunca ses arasında, Tanrının sesini nasıl tanıyabilirdim? Ya, o zaman algıladığım ses, korkaklığımın sesinden başka bir şey değil idiyse?

Prag'da karım ve çocuğum vardı. Benim için pek önem taşımıyorlardı ama onlardan kopmayı başaramamıştım. Çözümlenemeyen bir durumdan korkuyordum. Lucie'nin aşkı beni ürkütüyordu. Ne yapacağımı bilmiyordum. Onun getireceği güçlüklerden korkuyordum. Onu selâmete kavuşturan bir melek gibiydim. Oysa gerçekte onu ayartanların sayısına bir de ben katılmıştım. Onunla bir tek kez seviştikten sonra Lucie'ye sırt çevirmiştim. Ona, nasıl bağışlanacağını öğretmeye yeltenmiştim; oysa o beni bağışlayabilirdi. Ondan ayrılırken, umutsuzluk içinde ağlamış ve buna karşın, birkaç yıl sonra, buraya benim için yerleşmişti. Benimle konuşuyordu. Bir arkadaş gibi sesleniyordu bana. Beni bağışlıyordu. Her şey açık seçikti. Böyle bir şey, yaşamım boyunca sık geçmedi başımdan. Ama, bu kızın beni sevdiği bir gerçekti. Yaşamını ellerimin arasında tutuyordum. Mutluluğu bana bağlıydı. Ve ben kaçmıştım. Kimse, onun bakımın-

dan, benim kadar suçlu olamazdı.

Birden, ilâhi çağrılar hayâl ediyor ve onları, insana özgü yükümlülüklerimden kurtulmak için basit gerekçeler olarak kullanıyormuşum gibi geldi bana. Kadınlar beni korkutuyor. Onların sıcaklığından ürküyorum. Onların çevremdeki sürekli varlıkları beni tedirgin ediyor. Lucie ile birlikte yaşama düşüncesi beni korkutmuştu, tıpkı komşu kentteki öğretmenle, bu iki odalı evi sürekli olarak paylaşma düşüncesinin beni korkuttuğu gibi.

Sonra, neden bundan onbeş yıl önce, gönüllü olarak üniversiteden ayrılmıştım? Benden altı yaş büyük olan karımı sevmiyordum. Sesine, yüz çizgilerine katlanamıyordum artık. Ne de o sarkaçlı saatin düzenli tiktaklarına. Artık onunla uzun süre bir arada yaşayacak durumda değildim; ama boşanarak yüreğinc bir hançer saplamak, benim için aynı derecede olanaksızdı. Çünkü iyi bir insandı ve bana karşı hiçbir kusur işlememişti. İşte o zaman, ilâhi çağrının kurtarıcı sesini duydum birden. İsa'nın, balık ağlarımı bırakıp gitmemi öğütlediğini işittim.

Ey Tanrım, gerçekten öyle mi? Ben böylesine rezil ve gülünç müyüm? Öyle olmadığını söyle bana! Bana güven ver! Sesini işittir Tanrım, daha yüksek, daha yüksek! Bu ses karmaşasında seni hiç işitemiyorum!

YEDİNCİ BÖLÜM

LUDVİK-HELENA-JAROSLAV

1.

Kostka'nm evinden ayrılıp gece geç saatte otelime dönmüş, ertesi gün erkenden Prag'a dönmeye karar vermiştim. Burada yapacak bir işim yoktu artık: doğduğum kentteki aldatıcı görevim bitmişti. Şanssızlık sonucu kafamın içinde dönüp duran karmakarışık düşünceler öylesine çoktu ki, bütün gece, gıcırdayan yatağımda, gözümü kırpmadan dönüp durmuştum; sonunda, tam uykuya daldığımı sandığım an, tüm bedenimi bir titreme almış, ancak şafak sökerken uyumuştum. Bu yüzden, çok geç, saat dokuza doğru uyanmıştım. Sabah otobüslerini ve trenlerini kaçırdığımdan, Prag'a gidebilmek için, öğleden sonra saat ikiyi beklemek zorundaydım. Bu durum, beni nerdeyse umutsuzluğa düşürecekti: kendimi bir kazazede gibi görüyordum. Prag'ı, oradaki işimi, evimdeki çalışma masamı, kitaplarımı birden şiddetle özledim. Ama yapacak bir şey yoktu; dişimi sıkıp, yemek odasına inmek zorundaydım. özel kitap grubu

Helena'nın orada olabileceğini gözönünde tutarak, odaya dikkatle girdim. Ama yoktu (teypini yüklenmiş, bir komşu köyde, kimbilir kimin peşinde koşuyor, mikrofonu ve sorularıyla gelip geçenlerin canını sıkıyordu kuşkusuz); buna karşılık, salonda, masalara oturmuş, kocaman biralarını, kahvelerini ve konyaklarını yudumlayarak, sigara içen gürültülü bir kalabalık vardı. Ne yazık ki, bu sabah da, doğduğum kent bile bana şöyle doğru dürüst bir kahvaltı zevkini sunmayacaktı!

Kaldırıma gelmiştim; mavi gökyüzü, yırtık pırtık küçük bulutlar, ağır bir hava, uçuşan hafif bir toz tabakası ve zırhlı bir şövalyeye benzeyen çan kulesiyle o geniş alana açılan ana yol. Tüm bu dekor kuru ve hüzünlü soluğuyla beni sardı. Uzaktan, sarhoş bir çığlık gibi bir Moravya türküsünün sürüklenen ezgile-

ri işitiliyordu. Uçsuz bucaksız düzlüklerde at koşturan uhlanların* özlemini çağrıştırıyordu bu büyülü melodi. Birden Lucie'yi anımsadım. Çoktan geçmişe mal olmuş bu öykü, o sürüklenip giden öyküye benziyordu şimdi ve yüreğimi daraltıyordu. Düzlükten geçer gibi bir sürü kadın geçiyordu hayâlimden, arkalarında hiçbir iz bırakmadan. Tıpkı, havada asılı kalan taşların arasına konan, sonra rüzgâra kapılıp uzaklara uçan tozların, bu dümdüz alanda bir iz bırakmadığı gibi.

Bu tozlu kaldırımlarda yürüyor ve yaşamımın üzerine yüklenen boşluğun ağır hafifliğini hissediyordum. Sisler tanrıçası Lucie, eskiden beni kendinden yoksun bırakmış, dün, inceden inceye hesapladığım intikamımı hiçe indirgemiş ve hemen ardından kendi anısını bile, anlayamadığım üzücü bir alaya, gülünç bir aldatmacaya dönüştürmüştü. Kostka'nın açıklamaları, tüm bu yıllar süresince, benim başka bir kadını anımsadığımı doğruluyordu. Gerçekte, Lucie'nin kim olduğunu hiçbir zaman öğrenememiştim.

Her zaman kendi kendime Lucie'nin, benim için soyut bir şey, bir efsane, bir mit olduğunu yinelemekten hoşlanırdım. Ama, şimdi bu şiirli sözcüklerin arkasında, şiirden yoksun bir gerçek olduğunu sezinliyordum: Lucie'yi tanımıyordum; gerçekte kim olduğunu bilmiyordum, kendi içinde nasıl bir insan olduğunu, kendi kendisi için ne anlam taşıdığını bilmiyordum. Gençliğimin merkezciliği içinde ancak, varlığının, doğrudan doğruya bana (yalnızlığıma, tutsaklığıma, sevecenlik ve sevgiye olan isteklerime) dönük olan yanlarını farketmiştim; o içinde bulunduğum durumla ilintili olarak beni ilgilendiriyordu. Yaşamımın bu somut koşullarını aşan yanları, Lucie'nin gerçek varlığı aslında beni ilgilendirmiyordu. Böyle olduğuna göre, bu durum değişir değişmez, (başka bir durum onu izler izlemez, ben yaşlanıp değişir değişmez) *benim Lucie'm* de ortadan kayboldu, çünkü artık yalnızca beni aşan, beni ilgilendirmeyen, elimden kaçan yanlarından oluşan bir Lucie'ydi o. Böyle olması da akla uygundu.

---

* Uhlan: (Alm.) Türkçe 'oğlan' sözcüğünden geçme. Eski Alman, Avusturya, Polonya ve Rus ordularında mızraklı süvari. (Çev.)

Onbeş yıl sonra, onu tanımamış olmam da aynı derecede akla uygundu. Uzun süredir o benim için (onu hep "benim için" diye düşünürdüm) bir başkası, bir yabancıydı.

Yenilgimin haberi beni onbeş yıldır bekliyormuş meğerse, ama işte sonunda bana ulaşmıştı. Her zaman kös kös dinlediğim Kostka, Lucie'nin gözünde benden çok daha önemliydi, o da ona benden çok yardım ediyordu, onu benden iyi tanıyordu ve onu daha iyi sevmesini bilmişti. (Daha çok denilemez, çünkü benim aşkım çılgınlığın doruğuna varmıştı.) Lucie ona her şeyini açıklamıştı, bana ise hiçbir şey; Kostka onu mutlu etmişti, bense mutsuz; Kotska onun bedenini tanımıştı, ben hiçbir zaman tanımadım. Oysa, böylesine umutsuzca istenen bu bedeni tanımak için, basit bir şey yeterliymiş: Onu anlamak, ona kendimi alıştırmak, yalnızca kişiliğinin bana seslenen yanını değil, onu beni doğrudan ilgilendirmeyen tüm yanlarıyla birlikte sevmek, onu aslında olduğu gibi sevmek, kendisi için ne anlam taşıyorsa onu öylece sevmek gerekiyormuş. Ben bunu bilmiyordum ve bu yüzden, her ikimize de kötülük etmiştim. Kendime karşı bir öfke dalgası kapladı içimi; o zamanki yaşıma karşı, insanın, kendi gözünde, başkalarının gizleriyle ilgilenemeyecek kadar büyük bir giz olduğu o aptalca *romantik* yaşa karşı bir öfke. O yaşta, başkaları, ancak içinde kendi duygularımızın şaşkın imgesini, kendi dertlerimizi, kendi değerimizi yansıtan hareketli aynalardır bizim için. Evet, bu onbeş yıl içersinde ben Lucie'yi, o günlerdeki imgemi saklayan bir ayna olarak düşündüm, yalnızca.

Birden, pis bir camdan, sokak lambasının aydınlattığı, o tek yataklı çıplak oda canlandı gözümün önünde. Lucie'nin beni vahşice reddetmesi. Tüm bunlar kötü bir şakaya benziyordu: Onu bakire sanıyordum, o da yalnızca, artık bakire olmadığı için ve kuşkusuz, benim bu gerçeği keşfedeceğim korkusuyla, kendini savunuyordu. Belki de savunması başka bir açıklamayı gerektiriyordu. (Bu, Kostka'nın Lucie'yi yorumlama biçimine uygundu.) Genç kızın ilk cinsel deneyimleri onu derinden yaralamış ve aşk eylemini kendi açısından çoğu kişinin ona yorduğu anlamdan yoksun bırakmış, aşk eylemini her türlü sevecenlikten, her türlü sevgiden arındırmıştı; Lucie için beden iğrenç bir

şeydi, aşk ise bedensel olmaktan uzak soyut bir şeydi; ruhu ile bedeni arasında, sessiz ve inatçı bir savaş vardı.

Bu melodram özellikleri taşıyan ama akla yakın olan yorum, ruh ile beden arasındaki üzücü uyumsuzluğu anımsatıyordu bana (ben pek çok çeşitini yaşamıştım). Trajedi ile güldürünün birbirine karıştığı böyle bir serüven aklıma geldi. O zamanlar beni çok güldürmüştü: Ahlâk kuralları oldukça esnek iyi bir kız arkadaşım vardı (bu esnekliğinden ben de sık sık yararlanmıştım); kendisi bir doktorla nişanlanmıştı. Ama bu kez, *gerçek aşkı* yaşamaya kararlıydı. Ancak bu gerçek aşkı tatmak için onu, daha önceden kurmuş olduğu düzinelerle ilişkiden ayırdetmek istiyordu. Bu yüzden, nişanlısına, düğün gecesine kadar, yakın ilişki kurmayı yasaklamıştı. Nişanlısıyla akşam gezintilerine çıkıyor, onun elini sıkıyor, sokak fenerinin altında öpüşüyor ve böylece bedenin yükünden kurtulan ruhunun bulutlarda dolaşmasına ve sarhoş olmasına izin veriyordu. Düğünden bir ay sonra boşandı. Kocasının bu yüce duygusunu hayâl kırıklığına uğrattığından, onun zayıf, nerdeyse iktidarsız bir âşık olduğundan yakınıyordu.

Uzaktan kulağıma gelen, bitip tükenmeyen Moravya şarkısının sarhoş ezgileri, bu öykünün bıraktığı nahoş tat, kentin tozlu boşluğu ve açlığımın büsbütün artırdığı üzüntüm birbirine karışıyordu. Aslında milk-bar'dan iki adım ötedeydim; kapı tokmağını sarstım, kapalıydı. Oradan geçen bir yurttaş bana doğru seslendi: "Eveet, bugün tüm dükkâncılar festivalde!" "Kralların Atları da mı?" "Evet, öyle; orada tezgâh kuruyorlar."

Bir küfür patlattım, ama boyun eğmekten başka çarem yoktu. Vebadan kaçar gibi kaçtığım bu folklor kermesine, mide kramplarım sürükledi beni.

2.

Yorgunluk. Şafaktan beri yorgunluk. Sanki bütün gece hovardalık etmiş gibiyim. Oysa bütün gece uyudum. Ancak benim uykum, kreması alınmış bir uykudan başka bir şey değil artık. Kahvaltı ederken esnememeye özen gösterdim. Derken, insanlar gelmeye başladı. Önce Vladimir'in arkadaşları, arkadan işsiz güçsüz takımı. Kooperatif üyesi bir genç, bizim avluya, Vladimir için bir at getirdi. Bütün bu kalabalığın ortasında, yörenin Ulusal Komitesi'nin kültür işleri sorumlusu Kalasek belirdi. İki yıldır onunla savaş halindeyim. Siyahlar giyinmiş, resmi bir tavır takınmıştı. Şık bir kadınla birlikteydi. Radyoda çalışan Prag'lı bir gazeteci. Anlaşılan, onlara eşlik edeceğim. Gazeteci bayan, atlı festivalle ilgili bir yayın için röportaj kayıtları yapmak istiyor.

Cehenneme kadar yolunuz var! Benim soytarı olmaya niyetim yok. Gazeteci kadın benimle tanışmaktan coşku duydu. Tabii, Kalasek de partiye katıldı. Oraya gitmek benim siyasal görevim anlaşılan. Palyaço ne olacak? Onlara iyi kafa tutabilirdim. Kral rolünü oğlumun oynayacağını, yalnızca o hazırlanırken orada bulunmak istediğimi söyleyebilirdim. Ama Vlasta, hainlik ettiğimi söyledi. Oğlumu hazırlamak onun işiydi. Benim ise gidip radyoda konuşmam gerekirdi.

Savaşmaktan bıkarak boyun eğdim. Gazeteci kadın, Ulusal Komite'nin bir lokaline yerleşmişti. Teypini orada bir gence emanet etmişti. Ne de çenesi düşüktü! Konuşurken durmadan gülüyordu. Sonra mikrofonu burnunun altına tutarak, ilk soruyu Kalasek'e sordu.

Kalasek, biraz öksürdü, sonra konuşmaya başladı. Halk sanatlarının uygulanması, komünist eğitimin bütünleyici bir parçasıydı. Yörenin Ulusal Komitesi bunun tümüyle bilincindeydi. Bu yüzden de, vargücüyle onları destekliyordu. Onlara başarılar diliyor ve etkinliklerine tümüyle katılıyordu. Katılanların hepsine teşekkür ediyordu. Coşkulu yöneticiler ve coşkulu okul gençliğine.

Yorgunluk, yorgunluk. Hep aynı, sonu gelmeyen tümceler. On beş yıldır aynı, sonu gelmeyen tümceleri dinlemek. Ve bunları, halk sanatını hiç umursamayan Kalasek gibi birinin ağzından dinlemek. Halk sanatı onun için bir araç. Yeni bir eylemle övünmesini sağlayan bir araç. Bir direktifi yerine getirmek. Onun değerlerini vurgulamak. Kralların atlı festivali için parmağını bile oynatmamış, cimriliğinden, harcamaları son meteliğine kadar bizim sırtımıza yüklemişti. Buna karşın, festival onun girişimi olarak bilinecckti. Yöre düzeyindeki kültür etkinliklerini o yönetir. Kendisi, kemanı gitardan ayırdetmekten âciz eski bir dükkâncı çırağıdır.

Gazeteci, mikrofonu dudaklarına götürdü. Bu yıl festivalden hoşnut muydum? Az daha yüzüne karşı gülecektim: Kralların atlı gösterisi daha başlamamıştı ki! Ama o benden önce güldü: Benim gibi kurt bir folklorcu, festivalin nasıl geçeceğini kesinlikle önceden bilirdi. Onlar, gerçekten böyledir, her şeyi önceden bilirler. Gelecekteki olayları daha şimdiden bilirler. Gelecek, şimdiden gerçekleşmiştir; onlar için ancak bir yinelemedir.

Yüreğimi sıkan şeylerin hepsini yüzüne karşı haykırmak geldi içimden. Festivalin geçen yıllardaki değerini yitirdiğini, halk sanatının giderek gözden düştüğünü, yöneticilerin onu kendi haline bıraktıklarını, bu sanatın can çekişmekte olduğunu, radyodan durmadan dinlediğimiz halk müziği benzeri şeylerin bizi aldatmaması gerektiğini söylemek istedim. Halk çalgıları toplulukları, türkü ve dans toplulukları daha çok opera ya da operetler sunuyorlardı. Bunlar vakit öldürmek için çalınan müzikti. Halk sanatıyla hiçbir ilgisi yoktu. Orkestra şefi yönetiminde, partisyonlu, kürsülü bir halk çalgıları orkestrası! Nerdeyse, bir senfoni orkestrası! Ne büyük yozlaşma! Sayın gazeteci bayan, bu halk çalgıları toplulukları, bu türkü ve dans toplulukları size halk müziğinden alıntılar yaparak, eski romantik müzik parçaları sunuyorlar! Gerçek halk sanatı ölmüş, sevgili bayan, ölmüş.

Bütün bunları, bir çırpıda mikrofona boşaltmak istedim ama, onun yerine başka şey söyledim. Kralların atlı gösterisinin çok güzel olduğunu, halk sanatının gücünü oluşturduğunu, bir renk cümbüşü olduğunu anlattım. Buna tümüyle katılıyordum.

Yarışmacılara teşekkür ettim, animatörlerin ve tüm okul çocuklarının coşkusunu övdüm. Onların istediği biçimde konuşmaktan utanç duyuyordum. Ben bu kadar korkak mıyım? Yoksa aşırı derecede disiplinli miyim? Ya da çok mu yorgunum?

Demecimi bitirmekten çok hoşnuttum. Artık çekilebilirdim. Evime dönmekte acele ediyordum. Avluda, işsiz güçsüzler ve her türden yardımcılardan oluşan bir güruh, ellerinde kurdelalar, fiyonklar, atın çevresinde dolanıp duruyordu.

Viladimir'in giyinmesine yardım etmek istiyordum. Eve girdim ama, Vladimir'i hazırladıkları oturma odasının kapısı kitliydi. Kapıyı vurdum ve seslendim. Vlasta, içerden yanıt verdi. Burada işin yok, kral giyiniyor, diyordu. Tanrı aşkına ben niye gireyecekmişim, dedim. Bu, geleneğe aykırı, diye yanıtladı Vlasta'nın sesi. Kralın giyinmesi sırasında, babanın orada bulunmasının, neden gelenekle bağdaşmadığını anlayamadım, ama onu vazgeçirmeye de çalışmadım. Benim evrenimin içinde tutsak olduklarını bilmek hoşuma gidiyordu. Benim zavallı, öksüz evrenim.

Zorunlu olarak, atı süsleyenlerle gevezelik etmek üzere avluya döndüm. Bu, kooperatifin ödünç verdiği ağır bir koşum atıydı. Sakin ve sabırlı bir hayvandı.

Derken, sundurmanın arasından sokaktan gelen bir gürültü duydum. Zamanım gelmişti. Çok heyecanlıydım. Kapıyı açtım ve çıktım. Kralın atlıları sıralanmış, önümüzde duruyorlardı. Atlar süslenmiş püslenmiş, kurdelalarla bezenmişti. Atların sırtında parlak geleneksel giysiler içinde genç biniciler vardı. Bundan yirmi yıl öncesi gibi. Bundan yirmi yıl önce gelip beni aldıkları gibi. Kral yapmak için gelip beni babamdan istedikleri gibi. Alayın başında, evimizin kapısı önünde, kadın kılığında iki delikanlı, elde kılıç, atlarına binmiş, nöbet tutuyordu. Kendisine eşlik etmek ve akşama dek onu korumak için Vladimir'in çıkmasını bekliyorlardı. Şövalyelerden biri alaydan ayrıldı, atını durdurdu ve söze başladı:

"Hey, hey! Dinlesin, duysun herkes!
Sen, yiğit baba, izin ver de bize

kocaman bir muhafız alayıyla oğlunu
kral olarak götürelim ülkemize!"

Bu sözlerden sonra, krallarını iyi koruyacaklarına söz verdi. Kendisine hiçbir zarar gelmeden, düşman güçlerinin arasından geçirecekler, onu düşman ellerinde bırakmayacaklar, gerekirse düşmanla boğaz boğaza geleceklerdi. Yaşasın, yaşasın!

Başımı çevirdim: Sundurmamızın alacakaranlığında, kurdelalarla süslü atının üzerinde geleneksel, kabarık kollu kadın giysileri içinde, yüzü renkli kurdelalarla örtülü bir siluet belirmişti. Kral Vladimir. Birden yorgunluğumu ve kızgınlığımı unuttum ve kendimi iyi hissettim. Yaşlı kral dünyaya genç bir kral gönderiyordu. Ona doğru gittim. Atının yanıbaşında, ayaklarımın ucuna basarak kendimi yükselttim ve dudaklarımı maskeli yüzüne doğru uzattım. "İyi yolculuklar Vladimir," diye fısıldadım. Yanıt vermedi.

Hiç hareket etmiyordu. Vlasta gülümseyerek: "Sana yanıt vermeye hakkı yok," dedi. "Bütün gün boyunca, tek bir söz söylememesi gerek."

3.

Köye varmak için bir çeyrek saat yetti bana (delikanlılık günlerimde köy, kentten tarlalarla ayrılmıştı; bugün, kentle bütünleşmiş durumda). Bir dakika önce kentte duyduğum şarkı, yapıların önyüzüne ya da elektrik direklerine tutturulmuş hoparlörlerden daha da güçlü duyuluyordu. (Hep de böyle aldanırım: Bir an için, sözde bu uzaktan gelen sesin özlemine ve sarhoşluğuna kendimi kaptırmış ve hüzünlenmiştim; oysa bu, teknik bir donanım ve çizgili bir çift gramofon plağı sayesinde durmadan yayınlanan bir sesti!). Köyün girişine bir zafer takı dikmişler, üzerine de süslü harflerle *Hepiniz hoş geldiniz* yazılı kocaman bir flama germişlerdi. Burada kalabalık giderek artıyordu. İnsanların çoğu kent giysileri içindeydi, ama yöresel kostüm giymiş olan üç dört yaşlı adam da vardı: Süvari çizmeleri, beyaz keten pantolon ve işlemeli gömlek. Sonra yol genişleyerek köy meydanına açıldı; şose ile alçak ev dizilerinin arasında, ağaçlıklı çimenlik bir alan uzanıyor, alanı çevreleyen çeşitli sergiler göze çarpıyordu. Buralarda bira, limonata, yerfıstığı, çikolata, pandispanya, hardallı sosisler ve çörekler satılıyordu; ayrıca belediyenin bir milk-barı da vardı. Orada da süt, peynir, tereyağ, yoğurt ve ekşi krema sergilenmişti; hiçbir sergide içki bulunmadığı halde, bana herkes sarhoşmuş gibi geldi; herkes birbirini itip kakıyor, sergilerin önüne yığılıyor, işsiz güçsüz ortalıkta dolanıyordu; arada bir dengesiz bir hareketle havaya bir kol kalkıyor, biri şarkı söylemeye başlıyor, ama her seferinde bozuk bir akort çıkıyordu. Bir şarkının iki üç kıtası işitiliyor, onlar da, ortalığı saran gürültünün içinde yitip gidiyordu. Hoparlörden çalınan plağın sesi ise hepsini bastırıyordu. Şenlik yeni başladığı halde, yerler karton bira bardakları ve hardala bulanmış kâğıtlarla dolmuştu. Süt ürünlerinin satıldığı yer, alkolden uzak havasıyla halkın cesaretini kırıyordu; hemen hiç beklemeden, kocaman bir bardak sütle bir çörek elde eder etmez, küçük yudumlarla sütümün tadını çıkarmak için dirsek vuranlardan birkaç adım uzaklaştım. O anda, meydanın öbür ucunda bir çığırtkan ayağa dikildi: Kralların atlı gösterisi başlamıştı.

Kenarına horoz tüyü iliştirilmiş, siyah fötrden küçük yuvarlak şapkalar, pilili bol kollu beyaz gömlekler, kırmızı yün pomponlu kısa mavi bolerolar, atların koşumlarına asılmış rengârenk serpantinler meydanı bir anda doldurmuştu; insan seslerinin uğultusu ve hoparlörden yükselen şarkının ezgilerine yeni sesler katılıyordu: at kişnemeleri ve şövalyelerin çağrıları:

"Hey, hey! Dinlesin, duysun herkes,
siz dağlılar, siz ovalılar,
ne oldu bakın bu Pentecôte pazarında:
Yoksul ama erdemli bir kralımız var,
zavallının tamtakır sarayından
tam bin köpek çaldılar..."

Karmaşık görüntüler ve sesler, insanların gözlerini ve kulaklarını allak bullak ediyor, herkes vargücüyle bağırıp çağırıyordu: Hoparlörden yükselen folklor, atlılarm folkloruyla; kostümlerin ve atların renkleri, seyircilerin kötü dikilmiş kahverengi ve gri renkli giysileriyle çatışıyordu; at koşturan coşkulu şövalyeler, kargaşayı engelleyebilmek için atlarla insanlar arasında canhavliyle koşuşturup duran kırmızı pazubentli adamlarla birbirlerine giriyorlardı. Adamların işi zordu; yalnız serserilerin (neyse ki sayıları azdı) düzensizliklerinden dolayı değil, anayoldan trafiğin geçişi yasaklanmamış olduğu için, kargaşayı önlemek nerdeyse olanaksızdı. Alayın başında ve sonunda yerlerini almış olan kırmızı pazubentliler, arabalara yavaşlamaları için işaret ediyorlardı; turistik araçlar, ağır taşıtlar ve her çeşit motorlu araçlar, atların arasmda sıkışıp kalıyor, hayvanları sinirlendiriyor ve şövalyeleri şaşırtıyordu.

Doğrusunu söylemek gerekirse, bu halk şenliğinden (ya da herhangi bir şenlikten) yüz çevirmeyi kafama koyduğum zaman, başka şeyler düşünerek korkmuştum: zevksizlik, gerçek halk sanatıyla, basmakalıp, ucuz şeylerin karışımı, budala konuşmacıların açılış demeçleri, evet her şeyin en kötüsünü, göze batacak, kulağı tırmalayacak her şeyi düşünmüştüm. Ama şenliği başından beri belirleyen bu üzücü ve acıklı sefaleti beklemiyordum

doğrusu. Bu zavallılık havası her şeyin üzerine sinmişti sanki: Bu perişan panayır satıcıları, bu gezginci esnaf, bu seyrek düzensiz ve bezgin insanlar, motorize trafikle çağdışı festival arasındaki çatışma, yok yere çifte atan atlar, aynı sözleri mekanik bir durağanlıkla haykıran ve dizelerini okumaktan boyun damarları şişmiş genç şövalyelerin seslerini, motosiklet gürültüsüyle birlikte bastıran bu patırtıcı hoparlör, hepsi birbirinden zavallıydı.

Sütümü bitirince, karton bardağı fırlatıp attım. Atlılar, meydanda yeterince boy gösterdikten sonra, birkaç saat sürecek olan, köy içersindeki hac seferine çıktılar. Tüm bunlar, uzun süredir bildiğim şeylerdi: Savaşın son yılında, kadın kılığında, elimde kılıç, Kral Jaroslav'ın şövalyesi olarak ben de oralarda dolanıp durmuştum. Anılarımın beni duygulandırmasını istemiyordum, ama (görünümün zavallılığı beni yumuşatmıştı herhalde) bu tabloya sırt çevirmek de istemiyordum; şimdi tüm anayolu kaplamış olan atlı birliği yavaş yavaş izliyordum; ortada, kadın kılığında kılıçlı iki şövalye ile kraldan oluşan bir üçlü ağır adımlarla ilerliyordu. Krallık alayının öbür şövalyeleri, biraz uzaktan, onların çevresinde dolanıyordu. Bunlar sözde kralın *bakanlarıydı*. Geride kalanlar, iki gruba ayrılmış, yolun her iki yanını izliyorlardı; onlar da ikiye bölünmüştü: Birinci grup *bayrak taşıyıcılardı*. (Sancak direği, çizme konçuna yerleştirildiği için, kırmız kumaşın saçakları hayvanın böğrü düzeyinde dalgalanıyordu.) İkinci grup ise *habercilerdi*. (Bunlar, her evin önünde, şiir okur gibi, uyumlu bir sesle, yoksul ama erdemli kral üzerine dizeler söylüyorlar, yoksul şatosundan bin tane köpeğinin çalındığını anlatıyorlardı.) Kafilenin sonunu çekenler *bağış toplayıcılardı*. Onların tüm görevi, para dilenmekti: "Kral adına, anacığım, kral adına bir bağışta bulunun" deyip bir sepet uzatıyorlardı.

4.

Sana teşekkür ederim, Ludvik; seni ancak sekiz gündür tanıyorum, ama seni hiç kimseyi sevmediğim kadar seviyorum, seni seviyorum ve sana inanıyorum. Başka hiçbir şey düşünmüyorum ve şuna inanıyorum ki, akıl, duygular ve ruh insanı aldatsa bile, beden kötülükten yoksun, beden ruhtan daha dürüst. Benim bedenim de dün yaşadıklarını hiçbir zaman yaşamadı, şehvet, coşku, gaddarlık, zevk, şiddet; bedenim bunların hiçbirini bugüne dek düşlemedi bile. Bedenlerimiz dün, kutsal bir yeminle birbirine bağlandı; akıllarımızın onlara boyun eğmekten başka çaresi yok şimdi. Seni ancak sekiz günden beri tanıyorum ve sana teşekkür ediyorum Ludvik.

Sana teşekkür ediyorum, çünkü son dakikada geldin, çünkü beni kurtardın. Bu sabah hava güzeldi, gökyüzü maviydi, içim de masmaviydi. Erken saatte her şey iyi başlamıştı. Kralların atlı festivalini banta almak için kralın ailesinin evine gittik. İşte orada ansızın karşıma çıktı, birden bir darbe yemiş gibi oldum. Onun Bratislava'dan bu kadar erken döneceğini beklemiyordum, böylesine bir gaddarlıkla karşılaşacağımı beklemiyordum. Ludvik, düşünebiliyor musun, kızı da yanında getirecek kadar kaba olabileceğini?

Bense, aptal, gibi, evliliğimin kesin olarak yıkılmadığını, onu hâlâ yürütmenin bir yolu olabileceğini hayâl ediyordum. Aptal ben, seni az daha bu başarısız evliliğe feda edecek, seninle burada buluşmayı reddedecektim. Aptal ben, Bratislava dönüşü uğrayıp beni alacağını anlatırken, o bal gibi tatlı sesine bir kez daha kendimi kaptırmak üzereydim. Bana, içtenlikle anlatacağı pek çok şey olduğunu söylemişti. Onun yerine bu şıllığa, benden onüç yaş küçük, yirmi iki yaşındaki bu sıçana takılıp gelmişti işte.

Bu ne küstahlıktı. Salt, ben daha önce doğmuş olduğum için elimden bir şey gelmiyordu. Güçsüzlükten, ciyak ciyak bağırmaktan başka bir şey yapamazdım, ki o da bu koşullar altında olanaksızdı. Gülümsemek ve kibarca elini sıkmak zorunda kaldım. Ah. Ludvik bana bu gücü verdiğin için sana teşekkür

ederim.

Kız biraz uzaklaşınca, Zemanek bana, üçümüzün bu işi içtenlikle tartışmamız gerektiğini söyledi. Böylesi daha dürüst olacaktı. Dürüstlükmüş, ben onun dürüstlüğünü bilirim. İki yıldan beri, bu boşanma işiyle kafamı şişirip duruyor; başbaşa konuşmalarımızdan hiçbir sonuca varamayacağını biliyor; benim bu kızın önünde yelkenleri suya indireceğimi ve terbiyesiz, ağzı bozuk eş rolünden kaçınacağımı, gözyaşları içinde yıkılacağımı ve teslim olacağımı umuyor. Ondan nefret ediyorum; röportaj sırasında, bana bu alçakça darbeyi indirdiği için. Sakin olmaya çalıştığım bir anda; hiç olmazsa işime karşı biraz olsun saygı gösterebilirdi. Ama, yıllardır bu böyle sürüp gidiyor. Boyuna tartışmalar, terslemeler, yalandan özür dilemeler ve sürekli aşağılamalar; ama bu kez, şahlandım, seni ve senin aşkını arkamda hissettim. Seni hâlâ üstümde ve içimde hissettim. Bu yakışıklı şövalyelerin sevinç çığlıklarını işittikçe sanki bana, senin varolduğunu, yaşamın varolduğunu, geleceğin varolduğunu söylüyorlarmış gibi geldi ve ben yitirme tehlikesiyle karşı karşıya kaldığım gururumu hissettim. Bu gurur içimi doldurdu, güzelce gülümsemeyi başardım ve ona, Prag'a kadar benim varlığıma katlanmak zorunda olmadıklarını, radyonun arabasıyla gidebileceğimi söyledim. Kafanı kurcalayan boşanma işine gelince, çarçabuk çözümlenebilir, birlikte yaşamak istediğim erkeği sana kolayca tanıştırabilirim, hep birlikte kolayca bir uzlaşmaya varabiliriz, dedim.

Belki bir delilik yaptım, ama olsun, bu tatlı zafer anını yaşamaya kesinlikle değerdi. Birden sevimliliği arttı, çok hoşnut görünüyordu, ama bunları lâf olsun diye söylediğimden korkuyordu. Bana yinelettirdi ve sonunda, ona senin soyadını ve adını söyledim; Ludvik Jahn, Ludvik Jahn. Kasıtlı olarak, korkma, boşanmamız konusunda sana söz veriyorum, güçlük çıkarmayacağım artık, kaygılanma. Seni artık istemiyorum, sen beni istesen bile dedim. Bunun üzerine, iyi arkadaş olarak kalacağımızdan emin olduğunu söyledi. Gülümsedim ve bundan kuşkum olmadığını söyledim.

5.

Orkestranın üyesi olduğum o eski günlerde klarnet çalarken, bu Kralların Atlı gösterisinin ne olduğunu anlamak için kafa patlatırdık. Kral Mathias yenik düşünce, Bohemya'dan kaçıp, anayurdu Macaristan'a dönmek üzere yola çıkmış. Yolda, şövalyeleriyle birlikte, kendisini izleyen Çeklerden kurtulmak için Moravya'nın bu bölgesinde saklanmak zorunda kalmış ve burada ekmeklerini dilenerek hayatta kalmayı başarmışlar. Söylenti buydu. Gelenek, XV. yüzyılda geçen bu tarihsel olayın anısını, atlı festival yoluyla korumak istiyordu. Ama, eski belgelerin hızla incelenmesi, bu geleneğin, Macar kralının o şanssız serüvenin-den çok daha öncesine kadar gittiğini açıklamaya yetmişti. Öyleyse bunun kökeni neydi ve ne anlatmak istiyordu? Acaba paganizm döneminden mi kalmaydı? Yeniyetmelerin olgunluk dönemine geçiş törenlerini mi anımsatıyordu? Kral ve şövalyeleri hangi nedenle kadın giysileri içindeydi? Mathias'm ya da ondan önceki kralların bir bölük askeri, krallarını, kılık değiştirerek, bir düşman bölgesinden geçirmek gibi bir kurnazlığa mı başvurmuşlardı? Festival bu kurnazlığı mı çağrıştırıyordu? Yoksa, kılık değiştirmenin, kötülük perilerine karşı koruyucu özelliği olduğuna inanan paganların inancının bir kalıntısı mıydı bu? Sonra kral neden, bir uçtan öbür uca gidene kadar suskun durmak zorundaydı? Sonra, tek bir kral olduğu halde, neden krallarm gösterisi deniliyordu? Tüm bunların anlamı neydi? Bilinmiyor. Birçok sav öne sürülüyor ama hiçbiri tam bir açıklama getirmiyor. Kralların atlı gösterisi gizemli bir töre; kimse anlamını ya da bildirisini bilmiyor ama, eski Mısır hiyeroglifleri, onları okumasını bilmeyenler ve onları salt fantastik desenler olarak görenler için nasıl daha güzelse, bu atlı gösteri de, o oranda güzel, çünkü bildirisinin içeriği çoktan kaybolmuş. Hareketler, renkler, sözler bu yüzden daha çarpıcı, görüntüleri, biçimleri daha ilgi çekici olmuş. Alayın bu düzensiz biçimdeki yola çıkışı karşısındaki ilk olumsuz tepkim şaşılacak bir biçimde yok olmuş ve atlı birliğin evden eve ağır ağır ilerleyişinin görüntüsü beni birden büyülemişti sanki. Üstelik daha biraz önce, bir şarkıcının cırlak sesini

yayan hoparlör de susmuş, çağrıların gizemli müziğinden başka bir şey duyulmaz olmuştu (gerçi, araçların homurtuları devam ediyordu ama ben onları uzun bir süreden beri işitmiyordum artık).

Orada durmak, gözlerimi kapamak ve yalnızca dinlemek istiyordum: Bu Moravya köyünün kalbinde, bir şiirin *dizelerini* işitiyormuşum gibi geldi bana. Sözcüğün en ilkel anlamında dizeler. Ne radyonun ne televizyonun ne de sahnenin bana duyurabileceği dizelerdi bunlar; konuşmanın, şarkı söylemenin ötesinde, dinleyiciyi salt vurgulamalarıyla büyüleyen dizeler. Tıpkı, antik amfiteatrlarda söylenen dizelerin dinleyicilerini büyülediği gibi. Bu olağanüstü ve çoksesli bir müzikti: Habercilerin her biri tekdüze ama değişik yükseklikte bir ses tonuyla söylüyor, öyle ki, sesler istemeyerek, uyum sağlıyordu; ayrıca çağrılar eşzamanlı değildi. Habercilerin her biri, aynı anda, başka bir evin önünde dizelerini söylüyordu. Her iki tarafta yankılanan sesler, çoksesli bir kanon oluşturuyordu; biri bitirirken, ikincisi ortadan başlıyor, onun üstüne de farklı yükseklikte bir üçüncü ses ekleniyordu.

Kralların atlıları uzun süre anayolu izledi (gelip geçen arabalardan durmadan ürküyorlardı), sonra bir dört yol ağzında bölündüler; sağ kanat doğru yolu izledi, sol kanat ise bir arayola saptı; alçak bir çitle çevrili, bahçesi çok renkli çiçeklerle bezenmiş küçük bir ev ilgisini çekivermişti. Haberci, doğaçtan nükteli sözler söylemeye başladı: evcik, güzel *çeşmesiyle* övünebilirdi. Ev sahibesinin oğlu bir çeşit *umacı* gibiydi; gerçekten de evin önünde, umacıya benzeyen bir tulumba vardı. Kırk yaşlarındaki iri yarı ev sahibesi, oğluna verilen bu paye ile övünerek güldü ve bağış toplayan şövalyeye kâğıt para verdi. Şövalye: "Kral için, anacığım, kral için!" diyordu. Kâğıt para, eğere asılı sepetin içinde henüz gözden kaybolmuştu ki, yeni gelen bir haberci, kırklık dilbere, *genç ve güzel* olduğunu, ama o yıllanmış *erik içkisini* tatmayı daha çok istediğini söyledi; başını arkaya doğru attı, içiyormuş gibi yaparak avucunu dudaklarına götürdü. Çevresindekilerin hepsi gülüyordu. Kırklık dilber de utanarak ve sevinerek oradan uzaklaştı; bunların hepsi danışıklı dövüşüklüydü, çünkü ka-

dın anında, elinde bir şişe ve bir bardakla çıkageldi ve şövalyelere içki verdi.

Onlar içip şakalaşırken, biraz ötede muhafızlarıyla çevrili kral, eğerinin üstünde dimdik oturuyordu. Hareketsiz ve ciddiydi. Belki de krallara yakışan, böyle ağırbaşlı bir havaya bürünerek, ordularının kargaşasının ortasında, her şeyden uzak ve yalnız kalmaktı. İki muhafızın atları, krallık atını her yandan sıkıştırıyor, her üç şövalyenin çizmeleri nerdeyse birbirine değiyordu. Atlarm göğüs kayışında, küçük aynalarla ve renkli şekerlerle bezenmiş, baharatlı ekmekten yapılma kocaman bir yürek vardı. Alınlarına kâğıttan güller takılmış, yeleleri, rengârenk kurdelelerle örülmüştü. Suskun üç şövalye de kadın kılığındaydı: geniş etekleri, kolalı, kabarık kolları, süslü kadm başlıkları vardı. Yalnız kral, bu başhk yerine, gümüş bir hükümdarlık tacı giymişti. Tacın ucundan, ortadaki kırmızı ve öbür ikisi mavi olmak üzere uzun ve geniş kurdeleler sarkıyordu.

Bu kurdeleler kralın tüm yüzünü örtüyor ve ona garip ve dokunaklı bir görünüm veriyordu. Bu heykel gibi duran üçlünün önünde nerdeyse büyülenmiş kalmıştım; bundan yirmi yıl önce, ben de onlar gibi, süslü bir atın sırtında oturuyordum. Ama kralların atlılarının *içeriğine* baktığım için bir şey görememiştim. Onu ancak şimdi gerçekten görüyor ve gözlerimi ondan ayıramıyordum: Kral eğerin sırtında (benden birkaç metre ötede) sıkı sıkı korunan bir heykele benziyordu. Birden, kendi kendime, belki de bu bir kral değil, bir kraliçe, dedim; belki de gerçek görünümüyle kendisini göstermeye gelen kraliçe Lucie bu. Çünkü onun *gerçek* görünümü, aslında *örtülü* görünümüydü.

O anda, gerçekle hayali kişiliğinde birleştiren Kostka'nın özgün bir insan olduğunu düşündüm. Bu durumda, bana bütün anlattıkları olanaklı ama kesin olmayabilirdi; Lucie'yi tanıdığı doğaldı ve belki onun hakkında çok şey biliyordu, ama asıl olanı bilmiyordu: bir madencinin kiralık odasında ona sahip olmak isteyen askeri, Lucie gerçekten seviyordu; dine karşı belli belirsiz bir eğilim duyduğu için çiçek toplayan bir Lucie öyküsünü nasıl ciddiye alabilmiştim? Oysa o çiçekleri benim için topladığını anımsıyordum. Ve o altı aylık tatlı aşkımızdan Kostka'ya söz et-

meyişi, erişilmez bir gizi ondan bile saklama isteğinden kaynaklanıyordu. Demek ki, Kostka da onu tanımıyordu; öyleyse, bu kente yerleşmeye, belki de onun yüzünden karar vermemişti; belki buraya rastlantı sonucu düşmüştü, ama burasının benim doğduğum kent olduğunu bildiği için, buraya benim yüzümden gelmiş de olabilirdi. Lucie'nin daha önce başına gelen tecavüz olayının gerçek olduğunu hissediyordum ama, kesin ayrıntıları konusunda kuşkuluydum:

Anlatılan öykü yer yer renk değiştiriyordu. Günahın kışkırttığı bir kişinin bakış açısından, kimi zaman kana bulanıyor, kimi zaman da masmavi bir renge bürünüyordu. Böylesine bir mavi, ancak gökyüzünü hayranlıkla seyretmeye alışmış bir insanın bakış açısından gelebilirdi. Her şey açık seçikti: Kostka'nın anlatışında, gerçekle şiir birleşiyor ve eski efsanenin üzerine yeni bir efsane ekleniyordu (belki bu, gerçeğe daha yakın, belki ondan daha güzel ve daha derindi).

Yüzü örtülü krala baktım ve Lucie'nin, tanınmadan, görkemli ve alaycı bir biçimde yaşamımın içinden geçtiğini gördüm. Sonra (dıştan gelen garip bir baskıyla) bakışım köşeye doğru kaydı ve gözlerim, bana herhalde bir süreden beri dik dik bakmakta olan bir adamın gözlerine daldı. Gülümsüyordu. "Selâm!" dedi ve ne yazık ki, bana doğru ilerledi.

"Selâm" dedim. Bana elini uzattı. Ben de tuttum. Bunun üzerine, başını çevirdi ve farketmediğim bir genç kıza seslendi: "Niye gelmiyorsun? Yaklaş da seni tanıştırayım!" Genç kız (ince uzun, zarif, kumral saçlı, kahverengi gözlüydü) bana yaklaşırken: "Brozova" diye kendini tanıttı. Bana elini uzattı, ben de "Memnun oldum, adım Jahn" dedim. Adam, neşeyle bağırdı: "Dostum, yıllar oldu, seni görmeyeli!" Bu Zemanek'ti.

6.

Yorgunluk, yorgunluk. Bir türlü kurtulamıyordum ondan. Artık krallarına kavuştuktan sonra, atlılar meydana doğru yöneldiler, ben de onları geriden izlemekle yetindim. Yorgunluğu atmak için derin derin soluyordum. Kapılarının önünde, aptal aptal havaya bakınıp duran komşuların evlerinin önünde durdum. Birden, benim de sıramın geldiğini, toparlanıp gitmem gerektiğini düşündüm. Her şey bitmişti, yolculuk hayâlleri, serüvenler. Yaşamımın geçtiği şu iki ya da üç sokağın içinde kapanıp kalacaktım, ömür boyu.

Meydana vardığımda, atlılar anayol boyunca yavaş yavaş uzaklaşmak üzereydiler. Ağır aksak, onu izlemeye niyetlenirken, birden Ludvik'i gördüm. Yolun kenarındaki çimenlerin arasında durmuş, dalgın gözlerini atlıların üzerine dikmişti. Lanet olası Ludvik! Cehenneme kadar yolu var! Bugüne dek o benden kaçıyordu, eh bugün de ben onu görmezden gelecektim. Topuklarımın üzerinde dönerek, meydandaki elma ağaçlarından birinin altındaki banka doğru yürüdüm. Böylece, şövalyelerin giderek uzaklaşan çağrılarım rahatça dinleyebilecektim.

Bankın üzerinde oturmuş, hem seyrediyor, hem dinliyordum. Kralların atlıları, arabaların, motorlu araçların ardı arası kesilmeden geçtikleri anayolun kenarım acınacak bir biçimde izleyerek uzaklaşıyorlardı. İşsiz güçsüz birkaç kişi peşlerine takılmıştı. Dört baldırıçıplakla bir dazlak kafalı. Atlıları seyredenlerin sayısı giderek azalıyordu. Buna karşın, Ludvik vardı. Buraya ne haltetmeye gelmişti o? Şeytan görsün yüzünü Ludvik. Artık, çok geç. Her şey için çok geç. Bir uğursuzluk işareti gibi geldin. Kara bir işaret. Tam da Vladimir'imin kral olduğu günde!

Gözlerimi kaçırdım. Köy meydanında bir düzine kadar insan kalmıştı. Seyyar sergilerin çevresinde, bistronun önünde. Hemen hepsi sarhoştu. Baldırıçıplaklar, folklor programlarınm en sadık savunucularıdır. Zaman, zaman, bir kez olsun, bir bardak içki içmek için saygın bir nedenleri oluyordu.

Ufak tefek bir ihtiyar, büyükbaba Pechacek, yanıma otur-

muştu. Eski günler geride kalmıştı artık. Başımla onayladım. Hiçbir şey eskisi gibi değil. Kimbilir ne güzeldi o atlılar, bundan onyıllarca, yüzyıllarca önce! Bugünkü gibi kargaşa içinde geçmiyordu şenlik herhalde. Bugünkü, biraz yapay, panayır fuarlarından farksız. Maskaralık! Hele atların göğsüne bağlanan o baharatlı ekmekler! Büyük mağazalardan satınalınan o tonlarla kâğıt çiçekler! O zamanlar giysiler yine böyle renkliydi, ama çok daha yalındı. Süs olarak, atların boynuna, yalnızca kocaman kırmızı bir mendil bağlanırdı. Kralın da böyle renkli kurdelalı maskesi yoktu. Basit bir peçesi vardı. Bir de, dişlerinin arasında bir gül taşırdı. Konuşmasını engellemek için.

Yaa evet, büyükbaba, o zamanlar çok daha iyiydi. Şenliğe katılmayı kibarca kabul etmeleri için, kimse gençlerin peşinden koşmazdı. Kimin örgütleyeceğini, kârdan kimin yararlanacağını belirlemek amacıyla yapılan o bitip tükenmeyen tartışmalı ön çalışmalara hiç gerek yoktu o zamanlar! Festival, köylerin yaşamından bir kaynak gibi fışkırıyordu. Atlılar, maskeli krallarını aramak için köyden köye koşuşurlardı.

Kimi zaman, bir başka kasabadan bir başka kralla karşılaşırlardı; işte, o zaman savaş başlardı. Her iki taraf da kendi kralını şiddetle savunurlardı. Sık sık, bıçakların ve kılıçların çatışmasıyla kan akardı. Atlılar, bir yabancı kralı tutsak aldıkları zaman, o kralın babasının hesabına handa zilzurna sarhoş olurlardı. İnan olsun, büyükbaba, hakkınız var. İşgal sırasında, beni kral yaptıkları zaman bile bugünkü kargaşa yoktu. Hatta savaştan sonra bile bu şenliği kutlamaya hep değdi doğrusu. Bizler, yepyeni bir dünya yaratacağımızı umuyorduk. Ve insanların, eski gelenekleri yeniden yaşatacaklarına inanıyorduk. Yaşamlarının derinliğinden, atlıların bile fışkıracağını sanıyorduk. Bu fışkırışı yüreklendirmek istiyorduk. Halk şenlikleri düzenlemek için canımızı dişimize takıyorduk. Ancak, bir kaynağı yaratmak olanaksızdır. O kaynak kendiliğinden fışkırıyorsa, ne âlâ. Ne günlere kaldık, görüyorsunuz büyükbaba: küçük ezgilerimiz, atlılarımız, hepsi kuruyup gitti. Bunlar son damlalar, son damlacıklar.

Of, kayboldu gitti atlılar. Herhalde bir ara yola saptılar. Ama, hâlâ, çağrıları duyuluyordu. Bu çağrı olağanüstü bir şeydi. Gözlerimi kapadım ve başka bir çağda yaşadığımı hayâl ettim.

Çok eski bir çağda. Sonra gözlerimi açtım ve iyi ki Vladimir kral oldu diye düşündüm. Nerdeyse ölü, ama yine de gözkamaştırıcı güzellikte bir ülkenin kralıydı. Ben bu ülkeye, sonuna dek bağlı kalacağım.

Banktan ayrılmıştım. Birisi bana selâm verdi. İhtiyar Koutecky. Onu çoktandır görmemiştim. Bastonuna dayanarak, güçlükle yürüyordu. Onu hiçbir zaman seymemiştim, ama yaşlılığı bende acıma duygusu uyandırıyordu. "Nereye gidiyorsunuz, böyle?" diye sordum. Küçük bir pazar gezintisinin sağlığa iyi geldiğini söyledi.

"Atlıların gösterisi hoşunuza gitti mi?" İlgisiz bir hareket yaptı: "Bakmadım bile." "Yaa, neden?" diye sordum. Eliyle, daha da hırçın bir hareket yaptı; aynı anda, nedenini keşfetmiştim: Ludvik izleyicilerin arasındaydı. Koutecky de benim gibi, onunla karşılaşmak istememişti.

"Sizi anlıyorum," dedim ona." Oğlum da atlıların arasmda, buna karşın onlara ayak uydurmak gelmedi içimden. "Oğlunuz, orada mı? Vladimir?" "Tabii," dedim. "Kralın ta kendisi o!" Koutecky, "Bak sen, ne garip" dedi. "Garip olan nedir?" diye sordum. "Hatta, çok garip!" dedi, Koutecky; küçücük gözleri parlıyordu.

"Canım, söyleyin?" diye direndim.

"Vladimir, bizim Milos'la birlikte," dedi Koutecky. Milos'u tanımıyordum. Bana torunu, kızının oğlu olduğunu söyledi. "Ama bu olanaksız" diye dayattım, birden çıkıp at üstünde gidişini gözlerimle gördüm! "Ben de gördüm onu. Milos onu bizden alıp motosikletle götürdü," diye doğruladı ihtiyar. "Bunun ne başı, ne sonu var," dedim. Sonra, telâşla ekledim: "Peki, nereye gidiyorlardı?"

"Eveet, siz bilmediğinize göre, bunu ben size söyleyecek değilim!" dedi Koutecky ve izin istedi.

7.

Zemanek'le karşılaşma olasılığını hiç hesaba katmamıştım (Helena, onun ancak öğleden sonra gelip kendisini alacağı konusunda bana güvence vermişti). Tabii, onunla karşılaşmak beni hiç de hoşnut etmemişti. Ama bir şey yapamazdım. Oradaydı ve tıpkı eskisi gibiydi: Sarı saçları hâlâ sarıydı, eskisi gibi, uzun dalgalar halinde geriye doğru taramasa bile, modaya uyarak kısa kestirmiş ve alnına doğru toplamıştı; hâlâ göğsünü şişiriyor, boynunu hâlâ arkaya doğru kasıyordu; her zamanki neşeli, halinden hoşnut, incitilemez bir görünümü vardı. Meleklerin ve güzel bir kızın lütfuna uğramıştı. Bu genç kızın güzelliği, bende bir anda, dün öğleden sonrayı birlikte geçirdiğim o bedenin acıklı kusurlarını çağrıştırmıştı.

Konuşmamızın çok kısa süreceğini umarak, bana söylediği sıradan sözleri, ben de elden geldiğince sıradanlıkla yanıtladım: Birbirimizi Nuh Nebiden beri görmediğimizi yineliyor ve beni özellikle bu "şeytan ini" gibi yerde görmekten dolayı duyduğu şaşkınlığını belirtiyordu; ona, burasının doğduğum yer olduğunu söyledim; bunun üzerine özür diledi ve o zaman burasının şeytanların barınağı olamayacağını söyledi. Bayan Brozova gülmeye başlamıştı. Şakaya tepki göstermedim, yalnızca ona burada rastlamaktan dolayı şaşırmadığımı belirttim, çünkü anımsadığım kadarıyla kendisi her zaman bir amatör folklorcu olmuştu. Bayan Brozova yeniden güldü ve Kralların Atlılarını izlemek için gelmediklerini söyledi; bu gösteriden hoşlanıp hoşlanmadığını sordum; bunun onu eğlendirmediğini söyledi; nedenini sordum; omuz silkti. Zemanek: "Sevgili Ludvik, zamanlar değişti," dedi.

Bu arada atlılar bir ev öteye gitmişlerdi. İki şövalye, huysuzluk etmeye başlayan atlarıyla uğraşıyorlardı. Biri öbürüne bağırıyor, atını iyi zaptedemediği için onu suçluyor ve "sersem!" "salak" gibi seslenmeler, şenliğin töreleriyle komik bir karışım oluşturuyordu.

Bayan Brozova içini çekti: "Ah, bir gemi azıya alsalar, çok eğlenceli olacak!" Zemanek bir kahkaha attı, ama biraz sonra şövalyeler atları yatıştırmayı başardılar ve hey hey sesleri yeni-

den köyün içinde çınlamaya başladı.

Çiçekli küçük bahçeler boyunca ilerleyen bu tiz sesli topluluğu adım adım izlerken, Zemanek'ten ayrılmak için boşu boşuna doğal bir bahane arıyordum; güzel arkadaşının yanında uysal uysal yürümek ve konuşmayı sürdürmek zorundaydım: Bu sabah erken saatte Bratislava'da bulundukları sırada, orada da havanın buradaki kadar güzel olduğunu; Zemanek'in arabasıyla geldiklerini, Bratislava'dan çıkar çıkmaz bujileri değiştirmek zorunda kaldıklarını; bir de kızın, Zemanek'in öğrencilerinden biri olduğunu öğrendim. Helena'dan, Zemanek'in üniversitede Marksizm Leninizm dersleri verdiğini duymuştum. Ama yine de ne öğrettiğini sordum. *Felsefe,* dedi. Öğreticinin bu tanımı bana anlamlı göründü; dört beş yıl önce olsa *Marksizm* diye yanıtlardı, ama o günden beri, bu düzenin uyandırdığı hoşnutsuzluk, özellikle gençlik arasında öylesine artmıştı ki, başlıca kaygısı benimsenilmek olan Zemanek, Marksizmi, edeplice, daha geniş bir terimin içinde saklıyordu. Şaşırmış göründüm. Zemanek, iyi anımsıyordum, biyoloji öğrenimi yapmıştı; Bu gözlemim gizli bir alay içeriyordu. Çünkü Marksizmi öğreten hocaların çoğu amatördü ve bilimsel alandaki bilgileri sayesinde değil de, propagandacı nitelikleri sayesinde uzmanlığa terfi ettirilirdi. Bayan Brozova o sırada araya girerek, Marksizmi öğreten hocaların kafasında beyin yerine siyasal bir broşür bulunduğunu söyledi, ama Pavel, hepsinden başkaydı. Zemanek için bu sözler kutsal ekmek gibiydi; zayıf bir sesle itiraz etti, böylece hem alçakgönüllülüğünü göstermiş, hem de genç kızı, kendisini daha çok övmesi için kışkırtmış oldu. Böylece, arkadaşının, öğrenciler arasında en sevilen hocalardan biri olduğunu öğrendim. Sevilmesinin nedenleri şunlardı: Her zaman düşündüğünü söylerdi; gözüpekti, gençliği koruyup savunurdu. Aynı nedenler yüzünden yönetimin gözünde sakıncalıydı. Zemanek, gevşek bir biçimde karşı çıkmayı protesto etmeyi sürdürüyor, arkadaşı ise, onun bu son yıllarda hedef olduğu çeşitli çatışmaları ayrıntılarıyla anlatıyordu: Onu işinden kovmayı bile istemişlerdi, çünkü kendisi rafa kaldırılmış, tozlu programlarla ilgilenmeden, gençlere modern felsefe alanında olup bitenleri aktarmak niyetindeydi (onu, gizlice, "düşman ideolojisi"ni okula sokmakla suçluyorlardı); bir kabadayılık

(polisle tartışma) sonucu, fakülteden kovulmak istenen bir genci kurtarmıştı, Zemanek'e düşman olan rektörün, bunu *siyasal* bir suç olarak göstermesine karşın; bu olaydan sonra, öğrenciler, fakültede en popüler hocayı seçmek üzere gizli bir oylama yapmışlar ve o kazanmıştı. Zemanek artık bu övgü tufanına karşı koymuyordu. Ben Bayan Brozova'ya, gizli, belli belirsiz bir alayla, onu ne kadar iyi anladığımı, kendi öğrenim yıllarım sırasında da, bugünkü hocasının en beğenilenler arasında olduğunu anımsadığımı belirttim. Bunun üzerine kız büsbütün coştu: bunda şaşılacak bir şey yoktu ona göre; Pavel'in konuşma konusunda bir benzeri yoktu; bir tartışma sırasında hasmını kimse onun gibi yere seremezdi!" "Evet, doğru," diye itiraf etti Zemanek gülerek. "Ama ben tartışma sırasında onları yere serecek olursam, onlar da beni daha etkin başka yollardan yere serebilirler."

Bu övüngen sözlerin altında, eskiden tanımış olduğum Zemanek'i görüyordum; ama bu sözlerin *içeriği* beni korkutmuştu; Zemanek, eski tutumunu temelden değiştirmişe benziyordu ve şimdi onun çevresinde yaşayacak olsam, ister istemez, kendimi onun yanında bulacaktım. Bu korkunç bir şeydi, buna asla hazır değildim; oysa, böyle bir tutum değişikliği, olağandışı bir şey değildi tabii. Tam tersine, böyle bir başkalaşmaya uğrayanlar pek çoktu.

Tüm toplum, derece derece bu aşamadan geçiyordu. Ama özellikle Zemanek'ten bunu beklemiyordum; benim belleğimde, o, son gördüğüm haliyle donup kalmıştı ve şimdi benim tanıdığımdan başka türlü olma hakkını şiddetle protesto ediyordum.

İnsanlık aşkıyla yanıp tutuşan insanlar olduğu gibi, buna karşı çıkanlar da vardır; aslında, insan ancak tekil olarak, bireyleri teker teker sevebilir; ben bu kanıdayım ve şunu da belirteyim ki, aşk için geçerli olan, nefret için de geçerlidir. İnsan denen her şeyde denge arayan bu yaratık, sırtına yüklenen kötülük yükünü, ancak nefretinin yüküyle denkleştirebilir. Ama, nefretinizi, ilkelerin, adaletsizliğin, bağnazlığın, barbarlığın soyut kavramları üzerinde yoğunlaştırın ve insanlıktan nefret etmeyi bir deneyin! Böylesi nefretler, insan gücünü gereğinden çok aşan, insanüstü nefretlerdir; ve bu yüzden insan, gücünün sınırlı olduğunu bildiği öfkesinden kurtulmak istiyorsa, onu ancak bir tek

bireyin üzerinde yoğunlaştırma durumunda kalır.

İşte benim korkum bu yüzdendi. Bundan böyle her an Zemanek, bu başkalaşımım açığa vurabilirdi. Zaten bunu aceleyle kanıtlamak istemesi, kuşkumu uyandırmıştı. Ve her an kendisini bağışlamamı isteyebilirdi.

İşte bana korkunç gelen buydu. Ona ne diyecektim? Ne yanıt verecektim? Onunla barışamayacağımı nasıl açıklayacaktım? Bunu yapmakla, iç dengemi bir anda bozmuş olacağımı ona nasıl anlatacaktım? İçimdeki terazinin oklarından birinin, ansızın havaya fırlatılmış olacağını ona nasıl açıklayacaktım? Ona karşı olan nefretimin, gençliğimin üzerine binen kötülüğün ağırlığını dengelediğini ona nasıl açıklayabilirdim?

Bu kötülüğü onun somutlaştırdığını nasıl anlatabilirdim? Bu nefrete *gereksinimi* duyduğumu nasıl açıklayabilirdim?

8.

Atlılar tüm yolu kaplamıştı. Kralı birkaç metre öteden gördüm. Atmın üzerinde, öbürlerinden uzaktaydı. İki yanında iki at daha vardı: muhafızlarının atları. Şaşırmıştım. Kral sırtını biraz kamburlaştırmıştı, Vladimir gibi hareketsiz, duygusuz bir hali vardı. Acaba o muydu? Belki de. Ama, bir başkası da olabilirdi.

İyice yanına yaklaştım. Onu tanımamam olanaksızdı. Duruşunu, alışılagelmiş tüm hareketlerini, hepsini ezbere bilirim! Onu severim. Sevginin de kendi içgüdüsü vardır.

Yanına kadar sokuldum. Ona seslenebilirdim. Bundan daha basit bir şey olamazdı. Ama bu yararsızdı. Kralın konuşmaması gerekti.

Atlılar bir ev öteye gitmişlerdi. Hah, şimdi onu tanıyacağım! Atın attığı adımlar, onu kendisini ele verecek bir hareket yapmaya zorlayacaktı. Hayvan bir dizini kaldırdı, kral ona doğru eğildi ama bu hareket onu ele vermedi. Yüzünü örten kurdelalar, onu görmemi umutsuzca engelliyordu.

9.

Atlılar birkaç ev öteye gitmişlerdi. Bir avuç meraklı (aralarında biz de vardık), onları izledi. Konuşmamız, önümüze yeni konular açtı: Bayan Brozova, Zemanek'ten sonra kendini anlatmaya koyulmuştu, otostop merakını anlatıyordu. Biraz yapay bir tavırla bunu öyle ısrarlı bir biçimde anlatıyordu ki, hemen, bunu kendi *kuşağının bir manifestosu,* bir meydan okuması diye yorumladım. Bir kuşağın düşünce biçimine koyun sürüsü gibi boyuneğmek beni her zaman tiksindirmişti. Bayan Brozova'nın geliştirdiği ve bana ellinci kez dinlettiği düşünce sistemi şuydu: İnsan türü ikiye ayrılıyordu: Otostopçuları arabalarına alan serüvenci kişiler ve onları almayan, yaşamdan korkan, insancıl olmayan kişiler. Bunun üzerine, ona şaka yollu, "otostop doktrincisi" diye hitap ettim. Bana kuru bir sesle, ne dogmatik, ne revizyonist, ne dar kafalı, ne de deviasyonist olmadığım söyledi. Bunların hepsinin bize özgü, bizim icat ettiğimiz sözcükler olduğunu, bizlere ait olduğunu ve onlara tümüyle yabancı geldiğini belirtti.

"Evet," dedi Zemanek, "onlar başka. Onların sözcük dağarcıkları da öyle. Bizim başarılarımız onları ilgilendirmiyor, kusurlarımız da öyle. İnanmayacaksın ama, fakülte giriş sınavlarında, bu gençler, artık Moskova'daki davanın ne olduğunu bile bilmiyorlar. Stalin yalnızca bir ad onlar için. Düşünsene, onların birçoğunun bundan on yıl önce Prag'da görülen siyasal davalardan bile haberleri yok.

"Bana asıl kötü gelen de bu ya," dedim.

"Ama bu bilgisizlik içinde kurtuluşu görüyorlar. Bizim dünyamıza kapılarını kapatmışlar. Onu toptan reddetmişler."

"Bir körlük bir başka körlüğün yerini alıyor."

"Ben öyle düşünmüyorum. Onlar bedenlerini seviyorlar. Yolculuk etmeyi seviyorlar. Serüven seviyorlar. Biz zamanımızı toplantılarda öldürdük. Onlar cazı seviyorlar. Biz, başarısız olarak folkloru kopya ettik. Onlar kendi kendileriyle ilgileniyorlar. Biz dünyayı kurtarmak istiyorduk. Biz mutlu bir geleceğin inancıyla, dünyayı kurtaralım derken az daha onu yıkıyorduk. Belki onlar, bencillikleriyle onu kurtarmayı başarırlar."

10.

Bu nasıl olabilir ki? Kral! Atın üzerinde bir figür, dimdik, rengârenk giysilerle donatılmış. Kaç kez onu gördüm, onu hayâl ettim. İmgelerin içinde en içtenlikli olanıydı o. Oysa, şimdi gerçeğe dönüştüğünde, tüm içtenliği kayboldu. Artık, içinde ne gizlendiğini bilmediğim renkli bir larvadan başka bir şey değil. Peki ama bu gerçek dünyada, benim kralımdan başka içtenlikli ne kaldı ki?

Oğlum bana en yakın varlık. Onun önünde ayakta durmuş, o mu değil mi bilemiyordum. Ne biliyorum ben öyleyse, eğer bunu bile bilmiyorsam? Eğer bundan bile emin değilsem, bu dünyada neden emin olabilirim?

11.

Zemanek, bugünkü kuşağın övgülerine kendini kaptırmışken, ben de Bayan Brozova'yı inceliyor ve üzüntüyle onun güzel ve sempatik olduğunu görüyordum; benim olmadığı için de hayıflanıyordum. Zemanek'in yanında yürüyor, ikide bir onun koluna giriyor, ona doğru dönüyordu. Ben de yaşamımda Lucie döneminden beri sevdiğim ve saygı duyduğum bir kız olmadığının bilincine varıyordum. Yıllar geçtikçe bunun üzüntüsünü daha sık duyar olmuştum. Yaşam, başarısızlığımı anımsatarak benimle alay ediyordu. Üstelik, dün, korkunç bir cinsel savaşım sırasında yendiğimi sandığım bir adamın sevgilisi, bana bunları anımsatıyordu.

Bayan Brozova'ya olan hayranlığım arttıkça, onun tümüyle kendi çağdaşlarına ait olduğunu saptıyordum. Ben ve benim kuşağım, onun gibiler için ne idüğü belirsiz bir topluluk oluşturuyorduk. Onlara göre, bizler aynı anlaşılmaz dili konuşuyor, aynı sapık ideolojileri savunuyor, geçmişteki kara bir dönemin aynı üzüntülerini ve aynı garip deneyimlerini paylaşıyorduk.

O anda, anlamaya başlamıştım: Zemanek'le aramızdaki benzerlik, onun düşünce değiştirip bana yaklaşmasıyla sınırlanmıyordu; bu benzerlik daha derindi ve tüm yazgılarımızı kapsıyordu: Bayan Brozova'nın ve çağdaşlarının bakış açısı, birbirimizle şiddetle çalıştığımız alanda bile bizi benzer kılıyordu. Brozova'ya, Parti'den atıldığımı anlatmak zorunda kalsam, bu olayın ona yabancı ve çok *edebi* geleceğini hissettim birden. Böyle bir konu, kötü romanlarda pek çok kez ele alınmıştı. Zemanek de ben de, genç kızın gözünde, bu öykünün kahramanları olarak, aynı derecede antipatik görünecektik. Zemanek'in de benim de gerek düşüncelerimizi, gerek davranışlarımızı sapık ve canavarca olarak niteleyecekti. Belleğimde hep taptaze ve dipdiri kalmış olan kavgamızın, zamanın avutucu suları altında kaldığını görüyordum artık. Zaman, herkesin bildiği gibi, tüm çağlar arasındaki farklılıkları sildiğine göre, iki zavallı birey arasındaki farklılıkları silmesi işten bile değil. Ama ben, zamanın önerdiği tüm uzlaşmalara karşı kendimi şiddetle savundum; ben ne de ol-

sa, sonsuzluk içinde yaşamıyorum, otuzyedi yaşımın içine demir atmışım ve gençlikle böylesine çabuk uyuşmuş olan Zemanek gibi zincirimi kırmak istemiyorum. Hayır, ben kendi yazgımda ve kendi yaşımda kalmak istiyorum. Otuzyedi yaş, zamanın yitip giden küçücük bir parçasını oluştursa bile. İnsan unuttuğunu unutsa bile.

Ve Zemanek, bana doğru içtenlikle eğilir ve geçmişten sözetmeye başlarsa, barış isterse kabul etmeyeceğim; evet, Bayan Brozova ve tüm çağdaşları, hatta zaman bile araya girecek olsa, kabul etmeyeceğim.

12.

Yorgunluk. Birden her şeye boşvermek eğilimini duydum. Buradan uzaklaşmak ve üzüntülerimden kurtulmak istedim. Benim anlamadığım ve beni sürekli aldatan bu maddesel dünyada kalmak istemiyorum. Bir başka dünya daha var. Kendimi rahat hissettiğim, kimliğimi bulduğum bir dünya. Karşıda bir yol var. O yolun sonunda bir kaçak, serseri bir kemancı, bir de annem var.

Silkindim ve kendime geldim. Öyle gerekiyor. Bu maddesel dünya ile olan savaşımımı sonuna dek yürütmem gerekiyor. Tüm yanlışlıkların ve yanılgıların derinine inmem gerekiyor.

Acaba birine sorsam mı? Atlılara mı danışsam? Ya hepsi gülüp benimle dalga geçerse? Bu sabahı düşündüm. Kralın giyinme törenini. Ve birden nereye gideceğimi anladım.

13.

Şövalyeler, yoksul, ama bir o kadar da erdemli bir kralımız var, diye sesleniyordu. Üç ya dört ev ötedeydiler, biz de atların kurdelalarla süslenmiş, mavi, pembe, yeşil ya da mor sağrılarını seyrediyorduk. Zemanek'in parmağı onların doğrultusunda, bana "İşte Helena," dedi. Onun gösterdiği yana baktım ama hâlâ renkli bedenlerinden başka bir şey göremiyordum. Zemanek bir daha gösterdi: "İşte orada!" Sonunda gördüm. Bir at onu yarı yarıya gizlemişti. Yüzümün kızardığını hissettim: Zemanek bana onu gösterirken "karım" dememiş, "Helena" demişti. Bu, onu tanıdığımı bildiğini kanıtlıyordu.

Helena, kaldırımın kenarında durmuş elindeki mikrofonu sallıyordu; mikrofon bir kordonla, deri ceketli, blucinli bir delikanlının omuzundan sarkan teype bağlıydı. Oğlanın başında dinleyici kaskı vardı. Onlara yakın bir yerde durduk. Zemanek, birden, hiç renk vermeden, Helena'nın eşsiz bir kadın olduğunu, her zaman hoş bir havası olduğunu ve onunla iyi anlaştığımın kendisini hiç de şaşırtmadığını söyledi.

Yanaklarımın kızardığını hissediyordum: Zemanek'in sözlerinde saldırganlık yoktu, tersine, çok sevimli bir tavırla söylemişti.

Bayan Brozova bana anlamlı bir gülümseme ile bakıyordu. Sanki, her şeyden haberi olduğunu anlatmak ve bunu sempati ile karşıladığını belirtmek istiyormuş gibi bir hali vardı. Kendisini suç ortağım gibi görüyordu sanki.

Zemanek, gevşemiş, karısı üzerine konuşmayı sürdürüyordu. Bana dolambaçlı yollarla ve imalarla her şeyi bildiğini ama itiraz edecek bir şey bulamadığını belirtmeye çalışıyordu. Helena'nın özel yaşamına liberal bir gözle baktığını anlatıyordu. Sözlerine kaygısız bir hafiflik havası vermek için teypini taşıyan delikanlıyı gösterdi ve onun iki yıldan beri tehlikeli bir biçimde Helena'ya âşık olduğunu ve benim dikkatli olmamı söyledi. Bayan Brozova gülmeye başladı ve delikanlının, iki yıl önce kaç yaşında olduğunu sordu. On yedi diye belirtti Zemanek, bu yaş âşık olmak için yeterliydi. Sonra şaka ederek, Helena'nın, ufaklıklar-

la ilgilenmediğini, erdemli bir kadın olduğunu, ama böyle bir ufaklığın, başarı şansı az olduğu oranda kudurduğunu söyledi. Yumrukları da kesinlikle güçlüdür, diye ekledi. Bayan Brozova, önemsiz bir söz ediyormuş havasında, benim o delikanlıya duman attıracağımı söyledi.

"Bundan o kadar emin değilim," diye şaka etti Zemanek.

"Unutma ki, madende çalıştım. Bu, kaslarımı güçlendirdi," diye yanıtladım, aynı hafiflikle. Çağrışımın, bu önemsiz konuşmada bir bomba etkisi yapacağına aldırış etmemiştim.

"Madenlerde mi çahştınız?" diye sordu Bayan Brozova.

"Bu yirmilik yeniyetmeler," diye devam etti Zemanek, inatla konusunu elden bırakmayarak, "çete halindeyken, onlardan gerçekten uzak durmak gerek. Hoşlarına gitmeyen bir tip olursa, icabına bakıverirler."

"Uzun zaman mı?" diye ısrarla sordu Brozova.

"Beş yıl," dedim ona.

"Peki, bu ne zamandı?"

"Dokuz yıl öncesine kadar."

"Öyleyse bu eski bir hikâye, o günden bu yana kaslarınız pörsümüştür," dedi, bu küçük şakasına genel bir neşe havası vermek için. Ama ben o anda, gerçekten kaslarımı düşünüyordum: Hiç de körelmiş değillerdi, ben her zaman formundaydım ve gevezelik ettiğim şu sarışın adamla, her türlü koşullar altında dövüşebileceğimi söylüyordum, kendi kendime – ama, ona olan eski borcumu temizlemek için bu kaslardan başka kullanacak bir şeyim de yoktu. Bu da işin en önemli ve en üzücü yanıydı.

Bir kez daha Zemanek'in gülümseyerek bana doğru döndüğünü ve aramızda geçenlerin tümünü unutmamı istediğini düşündüm ve kendimi tuzağa düşürülmüş gibi hissettim: Bağışlanma isteği, yalnız onun düşünce değişikliğinden, zaman değişikliğinden, Brozova'nın ve onun çağdaşlarından destek görmüyor, aynı zamanda Helena tarafından da destekleniyordu. (Evet, hepsi onun arkasında ve benim karşımdaydı!) Çünkü, zina suçumu bağışlamakla, benim kendi bağışlama hakkımı satın almış oluyordu. Hayâlimde onun, müttefiklerinden emin, usta şantajcı suratını görünce, ona vurmak için öyle bir istek kabardı ki içimde,

kendimi gerçekten onunla dövüşüyormuşum gibi gördüm. Şövalyeler, çepeçevre bağırışıp çağrışıyorlar, Brozova bir şeyler anlatıyor, güneş altın gibi parlıyordu. Benim yorgun gözlerimin önünde ise, Zemanek'in yüzünden dere gibi akan kanlar canlanıyordu.

Evet, bunlar benim hayâlimden geçiyordu; ama benden özür dilerse gerçekten ne yapardım acaba?

Tiksinti içinde, hiçbir şey yapmayacağımı anladım.

Helena ve teknisyeninin olduğu yere varmak üzereydik. Delikanlı kulaklıklarını çıkarmıştı.

"Siz tanıştınız mı?" diye sordu Helena şaşkınlıkla, beni Zemanek'le görünce.

"Biz çoktan beri tanışıyoruz," dedi Zemanek.

"Nasıl olur?" Helena hayret içindeydi.

"Öğrencilik yıllarımızdan beri: Fakültede birlikteydik!" diye anlattı Zemanek; o anda, beni sürüklediği (idam sehpasına benzer) o rezalet alanının son basamaklarını tırmanıyormuşum izlenimine kapıldım. Orada benden özür dileyecekti.

"Aman Tanrım, ne rastlantılar oluyor..." dedi Helena.

"Olur böyle şeyler," dedi teknisyen, orada olduğunu hatırlatmak için.

"Doğru, sizi birbirinize tanıtmadım," dedi Helena bana, "İşte Jindra," demezden önce. Jindra'ya elimi uzattım, Zemanek de Helena'ya doğru: "Bayan Brozova ile birlikte seni alıp götürmeyi düşünmüştük, ama şimdi anladığıma göre bu işine gelmeyecek, sen Ludvik'le dönmeyi yeğlersin..."

"Bizimle mi geliyorsunuz?" dedi blucinli oğlan. Ses tonu gerçekten de pek dostça değildi.

"Sen arabayla mı geldin?" diye sordu Zemanek.

"Benim arabam yok," diye yanıtladım.

"Öyleyse onlarla dönüyorsun," dedi.

"Yalnız ben yüz otuzla gidiyorum! Eğer bu sizi korkutursa..." diye uyardı blucinli oğlan.

"Jindra!" diye azarladı Helena.

"Bizimle yolculuk edebilirsin," dedi Zemanek. "Ancak yeni arkadaşına eski arkadaşına yeğlersin, sanırım."

Sözün gelişi, bana *arkadaşım* demişti; aşağılayıcı barışa iki adım kaldığma emindim; Zemanek bir an sustu, sanki duraksıyormuş, sanki hep beni bir kenara çekip başbaşa konuşmak istiyormuş gibi bir hali vardı (ben de ensemi cellâtın baltasına teslim eder gibi başımı eğmiştim), ama aldanıyordum. Saatine bir göz attı, "İşimize bakalım, saat beşten önce Prag'a varmak için pek zamanımız yok. Haydi, vedalaşmamız gerek! Çav Helena!" Helena'nın elini sıktı, sonra bana da, teknisyene de çav dedi ve ellerimizi sıktı.

Bayan Brozova da herkesin elini sıktı, sonra kolkola oradan uzaklaştılar.

Gidiyorlardı. Gözlerimi onlardan ayıramıyordum: Zemanek dimdik yürüyordu, sarışın başını bir gurur ve zafer havasıyla arkaya atmıştı; kumral kız yanındaydı; arkadan bile güzeldi, hafif adımlarla yürüyordu, hoşuma gidiyordu; bu beğeni bana nerdeyse acı veriyordu, çünkü uzaklaşan güzelliği, bana buz gibi soğuk ilgisizliğini gösteriyordu. Tıpkı, öcünü almak istediğim tüm geçmişimin bana gösterdiği ilgisizlik gibi. Burada, yolumun üzerine çıkmıştı, bana hiç bakmadan sanki beni tanımıyormuş gibi.

Aşağılanma ve utanç duyguları içinde boğuluyordum. Ortadan kaybolmaktan, yalnız kalmaktan, tüm bu serüveni, bu kötü şakayı, Helena'yı, Zemanek'i, önceki günü, dünü ve bugünü, her şeyi silmek, son izine kadar silmekten başka bir şey istemiyordum

"Gazeteci arkadaşa özel olarak birkaç söz söylemek istersem, bana kızmazsınız, değil mi?" diye sordum teknisyene.

Sonra Helena'yı bir kenara çektim. Bana açıklamada bulunmak, Zemanek ve kız arkadaşı üzerine mırıltı halinde bir şeyler söylemek istedi. Ona her şeyi söylemek zorunda kaldığı için şaşkın bir halde özür diledi; ama hiçbir şey beni ilgilendirmiyordu, artık; istediğim bir tek şey vardı: buradan uzaklaşmak. Buradan ve bu öyküden uzaklaşmak; hepsinin üstüne bir çizgi çekmek istiyordum. Helena'yı daha çok aldatmak hakkını görmüyordum kendimde; benim gözümde masumdu ve ona karşı alçakça davranmıştım. Onu, bir başkasının üzerine atmak istediğim ama başaramadığım, basit bir şeye, bir taş parçasına dönüştürmüştüm.

İntikamımın gülünç başarısızlığı beni boğuyordu. Hiç olmazsa, şu anda, gerçi çok geçti ama daha da geç olmadan bu işi bitirmeye kararlıydım. Ama ona hiçbir şeyi açiklayamadım: Yalnızca gerçek onu yaralar diye değil, ama hiçbir şey anlamayacağını bildiğim için. Ona, son kez birlikte olduğumuzu, onu artık görmeyeceğimi, onu sevmediğimi ve bunu anlaması gerektiğini, kendisine birçok kez yinelemekten başka elimden gelen bir şey yoktu. Sonuç, önceden düşündüğümden çok daha kötü oldu: Helena'nın beti benzi attı, titremeye başladı; bana inanmaya, beni bırakmaya razı olmuyordu; elinden kurtulup, kaybolana dek, bir an cehennem azabı çektim.

14.

Her yerde atlar ve kurdelalar ve ben onların ortasında uzun bir süre öyle kalakalmışım, sonra Jindra bana yaklaştı, elimi tuttu, sıktı ve bana neyim olduğunu sordu. Elimi onun elinde bıraktım. Hiçbir şeyim yok Jindra dedim, neyim olsun istiyorsun, Sesim bana ait değildi. Keskin, acılı bir sesti. Garip bir telâş içinde, daha banta alacağımız şeyleri sıraladım. Habercilerin çağrılarını almıştık, iki de röportaj yapmıştık; böylece, üzerinde düşünmem olanaksız olan şeyleri sıralamaya devam ettim. Jindra ise, yanıbaşımda, suskun, ayakta duruyor ve parmaklarımı yoğuruyordu.

O an'a dek bana hiç dokunmamıştı; çok çekingendi, ama buna karşın, herkes benim için deli olduğunu biliyordu. İşte şimdi de, ben program üzerine ipesapa gelmez sözler ederken, parmaklarımı yoğuruyordu; ama ben yalnızca Ludvik'i düşünüyordum, aynı zamanda da, Jindra'nın önünde kimbilir ne haldeyim, böyle allak bullak kimbilir ne çirkin görünüyorum, diye düşünüyordum kendi kendime. Ama yok, umarım öyle değil, ağlamadım, yalnızca sinirliyim, o kadar...

Dinle Jindra, şimdi beni bırak biraz, gidip şu metni yazayım, sonra onu hemen banta çekecekler. Birkaç dakika daha elimi tuttu, bana sevecenlikle, neyiniz var Helena, diye sordu, ne oluyor? Ama elinden kaçtım, Ulusal Komite binasına koştum. Orada bize bir lokal ayırmışlardı. Oraya vardım; sonunda, salonun boşluğunda yalnız kalmıştım; bir sandalyenin üstüne yığıldım, alnımı masaya dayadım ve böylece bir süre kaldım. Çantamı açtım, bir hap almak için, ama ne diye açtım sanki, yanıma hap almadığımı biliyordum, sonra Jindra'nın her zaman yanında seyyar bir eczane bulundurduğunu anımsadım. Yağmurluğu portmantoda asılıydı; ceplerini karıştırdım, gerçekten de bir tüp buldum, bakayım: başağrılarına, diş ağrılarına, siyatiğe, yüz nevraljisine karşı. Ruhsal acıların ilâcı yoktur ki zaten, ama hiç olmazsa, başım rahatlar.

Bitişik odanın köşesindeki lavaboya gittim, bir hardal bar-

dağına su doldurup iki hap yuttum. İki tane yeterli, belki etkisini gösterir, ama ruhsal sıkıntının ilâcı yok, ya da bu tüpün içindeki hapların tümünü yutmalı, yoğun bir doz zehir etkisi yapar, Jindra'nın tüpü nerdeyse dolu sayılır, bu doz yeterli olabilir.

Bu düşünce şöyle bir yoklayıp geçmişti kafamdan, bir saniyelik basit bir düşünce, ama şimdi durmadan geliyordu ve neden yaşıyorum diye kendime sormaya zorluyordu beni, direnmek niye, ama aslında bu doğru değildi, böyle bir şey düşünmüyordum. Hiçbir şey düşünmüyordum o anda, yalnızca yaşamadığımı hayâl ediyordum, bu birden bana çok tatlı geldi, garip bir biçimde öylesine tatlı geldi ki, gülmek isteği duydum, belki de gerçekten gülmeye başladım.

Dilimin üzerine iki hap daha koydum, kendimi zehirlemeye hiç de niyetim yoktu, tüpü avucumda tutmakla yetinerek, kendi kendime *ölümümü elimde tutuyorum* diyordum. Bu kadar kolaylıktan dolayı sevinçten uçuyordum, sanki arka arkaya bir iki küçük adım atacak olsam, kendimi dipsiz bir uçurumun kenarında bulacaktım. Kendimi atmak için değil, yalnızca oraya bakmak için. Yeniden bardağa su koymaya gittim, komprimeleri içtim ve bizim salona döndüm; pencere açıktı, uzaktan uzağa durmadan hey, hey sesleri duyuluyordu, arabaların, pis kamyonların, pis motosikletlerin, motorların güzel olan her şeyi, inandığım, uğrunda yaşadığım her şeyi bozan çirkin gürültüleri geliyordu, bu gürültü dayanılmazdı, birbirini çağıran bu seslerin bu güçsüzlüğü ve zayıflığı da dayanılmazdı. Pencereyi kapattım ve yeniden, ruhumu sızlatan o uzun süreli ve inatçı acıyı duydum.

Tüm yaşamımda, Pavel bana hiçbir zaman senin bana bir tek dakikada yaptığın kötülüğü yapmadı. Pavel'i bağışlıyorum, onu olduğu gibi anlıyorum, onun alevi çabuk tükeniyor, ona yeni bir besin bulmak gerekiyor. Yeni seyirciler, yeni hayranlar bulmak gerekiyor. Beni çok sık yaraladığı oldu, ama şimdi, acının arasından öfkeden arınmış, bir anne sevecenliğiyle görüyorum o yalancı pehlivanı, o komedyeni tüm bu yıllar boyunca kollarımdan kaçmak için harcadığı çabaya gülüyorum, eh, hadi git Pavel, hadi git, seni anlıyorum, ama seni Ludvik, seni anlamıyorum, maskeli olarak geldin, beni diriltmeye geldin, diriltikten

sonra yoketmek için geldin. Seni, yalnız, yalnız seni lanetliyorum, aynı zamanda, geri gelmen için yalvarıyorum, geri gelmen ve kendini acındırman için.

Tanrım, bu belki de korkunç bir anlaşmazlık. Belki de, yalnız olduğunuz sırada Pavel sana bir şey söyledi, ben ne bileyim, sana sordum, beni artık neden sevmediğini bana açıklaman için yalvardım sana, seni bırakmak istemiyordum. Kaç kez seni tutmaya çalıştım, ama sen hiçbir şey dinlemek istemiyordun. Yalnızca bitti artık, kesin olarak bitti, sonsuzadek bitti diye yineliyordun. Peki bitti, sonunda bittiğini kabul ettim, sesim bir sopranonunki gibiydi. Sanki bir başkasının sesiydi, ergenlik çağından önceki bir kız çocuğunun sesi, bu zavallı sesimle sana o zaman, iyi yolculuklar dilerim, dedim; ne kadar saçma, sana niye iyi yolculuklar dilediğimi kesinlikle bilmiyorum, ama durmadan bunu söylemek geliyor içimden, sana iyi yolculuklar diliyorum, evet iyi yolculuklar diliyorum...

Kuşkusuz, seni ne kadar sevdiğimi bilmiyorsun, serüven arayan sıradan bir kadın olduğumu düşünüyorsun herhalde. Benim yazgım, yaşamım, her şeyim olduğunu aklından bile geçirmiyorsundur... Belki beni burada beyaz bir çarşafın altında yatar bulursun, işte o zaman yaşamında en değerli olan varlığı öldürdüğünü anlarsın... Tanrım, belki de ben daha hayattayken gelir, iş işten geçmeden beni kurtarırsın, yanımda diz çöker, ağlamaya başlarsın, ben de ellerini, saçlarını okşar ve seni bağışlarım, her şeyini bağışlarım...

15.

Gerçekten başka çıkış yolu kalmamıştı. Bu acınacak öyküyü, kendi kendisiyle yetinmeyip, korkunç bir biçimde durmadan üreyen bu kötü şakayı silip süpürmem gerekmişti. Sırf geç uyanmam ve treni kaçırmam nedeniyle, olagelen bu uğursuz günü tümüyle yok etmek istiyordum, ama beni bugüne ulaştıran her şeyi, bir yanılgıya dayanan o aptalca erotik zaferimi de aynı zamanda yok etmek istiyordum.

Arkamdan beni kovalayan Helena'nın ayak seslerini duyuyormuşum gibi acele ediyor ve kendime diyordum ki: Şu gereksiz birkaç günü yaşamımdan silebilseydim bile, bu neye yarardı? *Tüm* yaşam öyküm bir yanlıştan, o bilinen kartpostal şakasından doğmamış mıydı? Bir yanlış yüzünden ortaya çıkan olayların, akın ve zorunlulukların doğurduğu olaylar kadar gerçek olduğunu korkuyla saptadım.

Tüm yaşam öykümü ortadan kaldırmayı ne kadar isterdim! Ama, yaşamımı altüst eden yanlışlar, *benim* yanlışlarım olmadıktan sonra, hangi hakla onu ortadan kaldırabilirdim ki? Gerçekten de kartımdaki şaka eğer ciddiye alındıysa, bunda kimin ne suçu vardı? Burada yanılgıya düşen kimdi aslında? Alexej'in babası tutuklandığı zaman, yanılgıya düşen kimdi? Bu tür yanlışlar öylesine güncel ve öylesine olağandı ki, ayrıcalık oluşturmuyorlar ya da toplum düzeninde "kusur" sayılmıyorlardı, tersine, bu düzeni onlar oluşturuyordu. Öyleyse yanılan kimdi? Tarihin kendisi mi? Yüce ve akılcı tarih mi? Ama neden ona *yanlışlar* yüklemek zorunlu olsun? İnsan olarak ben ancak böyle akıl yürütebilirim, ama tarihin gerçekten kendi muhakemesi varsa, neden insanların kavrama yeteneğiyle ilgilenmesi ve bir hoca gibi ciddi olması gerekiyor? Ya tarih şaka ediyorsa? İşte o anda, kendi yaptığım şakayı yok etmenin olanağı kalmadığını anladım, ben ben olduğuma göre ve tüm yaşamım, beni aşan ve tümüyle değiştirilemez, engin bir şakanın içinde olduğuna göre.

Köy meydanı yeniden sessizliğe bürünmüştü. Kralların Atlıları, köyün öbür ucunda dolanıyordu. Duvara dayalı kocaman

bir panoda kırmızı harflerle, bugün, öğleden sonra saat dörtte, çembalolu orkestranın, kahveli lokantanın bahçesinde bir konser vereceği bildiriliyordu. Lokantanın kapısı, panonun yanıbaşındaydı; otobüsün kalkmasına iki saate yakın bir zaman vardı. Yemek saati olduğu için lokantaya girdim.

16.

Uçuruma biraz daha yaklaşma isteği, olağanüstü bir duyguydu; korkuluktan eğilip bakmak istiyordum, sanki bu görünüm beni avutacak ve yatıştıracaktı, sanki bu uçurumun dibinde, birbirimizi bulacak, aramızda hiçbir anlaşmazlık olmadan, insanların kötülüklerinden, yaşlılıktan, acılardan uzakta ve sonsuza dek birlikte olacaktık... Bitişikteki odaya döndüm, içimde hâlâ yuttuğum o dört haptan başka bir şey yoktu. Uçurumdan henüz uzaktaydım, korkuluğa bile varmamıştım. Öbür hapları da avucumun içine boşalttım. O anda, koridor kapısının açıldığını duydum, yerimden sıçradım, hapları ağzıma boşalttım ve bir anda yutmak için acele ettim. Sayıları çok olduğundan, bol bol su içtiğim halde, genzim gerildi, yanmaya başladı.

Gelen Jindra'ydı; işimin nasıl gittiğini sordu. Birden tümüyle değişmiştim, şaşkınlığımdan iz kalmamıştı, garip soprano sesimi yitirmiştim, bilinçli ve kararlı bir tutumum vardı. Bana bak, Jindra, iyi ki geldin, senden bir şey isteyeceğim. Yüzü kızardı ve benim için hangi koşullarda olursa olsun, ne olursa olsun yapacağını, kendimi toparladığıma sevindiğini söyledi. Evet, kendimi iyi hissediyorum şimdi, yalnız bir dakika bekle, bir şey yazmak istiyorum, bir koltuğa yerleştim, bir tabaka kâğıt ve bir dolmakalem aldım. 'Biricik Ludvik'im, seni tüm ruhumla ve tüm bedenimle sevdim ve artık ruhumun da bedenimin de yaşama nedenleri kalmadı. Sana elveda diyorum, seni seviyorum, Helena'. Ne yazdığımı okumadım bile, Jindra önümde oturmuş bana bakıyordu, ne yazdığımı bilmiyordu, kâğıdı katladım, bir zarfa koymak istedim, ama bulma olanağım yoktu, Jindra, sende bir zarf yok mu, lütfen?

Jindra sakin bir tavırla masanın yanındaki dolaba yaklaştı, açtı; içini karıştırmaya başladı, normal olarak, başkalarının eşyalarını karıştırmamak gerektiğini söylerdim, ama şu anda bana çok çabuk gerekiyordu bu zarf; bulup getirdi bir tane. Zarf, yörenin Ulusal Komitesi'nin antetli zarfıydı. Mektubumu içine kaydırdım, kapattım ve üzerine 'Ludvik Jahn' yazdım, anımsadın

mı Jindra, hani biraz önce bizimle birlikte olan adamı, kocam, bir de o genç kız vardı, evet, o uzun boylu kumral adam, şu anda buradan kımıldayamam, onu bulmanı ve bunu ona vermeni istiyorum.

Zavallı küçük, elimi tuttu, acaba ne düşünüyordu, bu telâşımı nasıl yorumluyordu? Olup bitenlerden habersizdi, hiçbir şeyden kuşkulanmıyordu. Tek sezinlediği şey benim birtakım üzüntülerimin olduğuydu; elimi tutuyordu, kendimi birden çok zavallı hissettim, Jindra bana doğru eğildi, bana sarıldı ve dudağıma bir öpücük kondurdu, ben kendimi savunmak istedim ama beni vargücüyle sıkıyordu, bu hayatta sarıldığım son erkek, bu da son öpücüğüm olacak düşüncesi geçti kafamdan ve birden kendimden geçerek, ben de ona sarıldım, onu kendime doğru çektim, dudaklarımı araladım ve dilini dilimin üstünde ve parmaklarını bedenimde hissettim, bir başdönmesi gibi, artık tümüyle özgür olduğumu, hiçbir şeyin önemi kalmadığını hissettim; değil mi ki, hepsi beni terketmişlerdi ve evrenim yıkılmıştı, öyleyse gerçekten tümüyle özgürdüm ve canım ne isterse onu yapabilirdim. Eskiden kovduğumuz o kadın teknisyen kadar özgürdüm, artık beni ondan ayıran hiçbir şey yoktu. Hiçbir zaman binbir parçaya ayrılmış olan eski yaşamımı yapıştırmaya çalışmayacağım; sadık kalıp da ne olacak, kime sadık kalacağım, bundan böyle tümüyle özgürdüm, tıpkı bizde çalışan o teknisyen kız gibi, her gece yatak değiştiren o küçük orospu gibi, eğer yaşamaya devam edersem ben de her gece yatak değiştireceğim, ağzımda Jindra'nın dilini tadıyordum, özgürdüm. Onunla sevişebilirdim, istiyordum, nerede olursa olsun, masanın üstünde, tahta döşeme üstünde, hemen, hiç beklemeden, çabuk, son bir kez daha sevişmek, son gelmezden önce sevişmek, ama Jindra doğrulmuştu bile ve gururla gülümseyerek, gideceğini ve çok yakında döneceğini söyledi.

17.

Duman ve gürültü içinde boğulan küçük salonda bir garson, elinde piramit biçiminde yığılmış tabaklarla dolu dev bir tepsiyle koşuşuyordu. Rüzgâr gibi geçerken, patates salatasıyla Viyana usulü biftekler gözüme ilişti (pazar mönüsü buydu, anlaşılan). Garson, sağını solunu gözetmeden kendine bir yol açarak, kendini salondan dışarı attı. Onu izledim ve bu çıkış yolunun sonunda bahçeye açılan bir kapı gördüm. Bahçede de yemek yenebiliyordu. En dipte, bir ıhlamur ağacının altmda boş bir masa vardı; oraya yerleştim.

Köy evlerinin damlarının üstünden yükselen hey! hey! sesleri öyle uzaktan geliyordu ki, komşu evlerin duvarlarıyla çevrili bu bahçede, nerdeyse gerçekdışı bir izlenim bırakıyordu. Bu gerçekdışılık, beni kuşatan her şeyin, şimdiki zaman değil de geçmiş zaman olduğu hissini verdi bana: Onbeş ya da yirmi yılhk bir geçmiş. Hey! hey! sesleri de geçmişteydi. Lucie de geçmişteydi. Zemanek de geçmiyteydi ve Helena da bu geçmişin üzerine atmayı istediğim taştı; şu üç gün bir gölge tiyatrosundan başka bir şey değildi.

Ne? Yalnız şu üç gün mü? Benim tüm yaşamım, her zaman gölgelerle dolup taşmıştır, şimdiki zaman da onun içinde herhalde saygınlıktan oldukça uzak bir yer tutuyordu.

Bir yürüyenyol getiriyorum gözümün önüne (bu zamanı simgeliyor); bir de adam (o da ben). Adam, bu yürüyenyolun üstünde ters doğrultuda koşuyor; ama yürüyenyol benden daha çabuk hareket ediyor, böylece beni; yavaş yavaş yönceldiğim hedefin karşıt yönüne doğru götürmüş oluyor; bu hedef *(arka plandaki* bu garip hedef) siyasal davaların geçmişi, ellerin havaya kalktığı salonların geçmişi, kara askerlerin ve Lucie'nin geçmişi ki bu geçmiş beni hâlâ büyüsü altında tutar, onu hâlâ açıklamaya, aydınlatmaya, çözmeye uğraşıyorum; o geçmiş ki, beni insanın yaşaması gerektiği gibi, yüzü öne dönük yaşamamı engelliyor.

Beni ipnotize eden bu geçmişe kendimi intikam bağıyla bağlamak istiyorum, ama intikamın da, benim yürüyenyol üstün-

deki koşum kadar boş olduğuna inandım şu son günlerde. Evet, o anda fakültenin o büyük salonunda, Zemanek, *İdam sehpasının altında yazılan röportaj*'ı okuduğu sırada, tam o anda ve yalnız o anda, ona doğru ilerleyip, onu tokatlamam gerekirdi!

İntikam gecikirse bir tuzağa dönüşür, kişisel bir dine, bir rite dönüşür; her gün biraz daha kendi aktörlerinden uzaklaşır, onlar intikam mitinde değişmeden kalır, ama gerçekte, (yürüyenyol durmadan yürüyor) onlar, o zamanki kişiler değil artık: bir başka Jahn'in önünde bir başka Zemanek var şimdi ve ona borçlu olduğum tokat artık ne diriltilebilir, ne yeniden yaratılabilir, o tokat sonsuzadek yitirildi demektir.

Tabağımdaki kocaman bifteği kesiyor, bir yandan da köy damlarının üzerinde dalgalanan melankolik, nerdeyse işitilmez olmuş hey! hey! seslerini dinliyordum; hayâlimde, Atlıları ile birlikte maskeli Kral canlandı ve insan davranışlarının anlaşılmazlığı önünde duygulandım:

Yüzyıllardan beri, tıpkı bugünkü gibi, Moravya köylerinde delikanlılar, garip bir mesajı köylere ulaştırmak için eğerlerine atlıyorlar, dokunaklı bir bağlılıkla, bilinmeyen bir lehçede yazılmış bir mesajın anlamadıkları sözcüklerini heceliyorlardı. Eski insanlar, herhalde çok önemli bir şey söylemek istemişle li. Görkemli ama anlaşılmaz jestlerle halka demeç veren sağır ve dilsiz konuşmacılara benzeyen torunları aracılığıyla yeniden doğuyorlardı.

Onların bu mesajı hiçbir zaman çözümlenemeyecek; yalnızca anahtar yokluğundan değil, aynı zamanda, insanlarda onu dinleyecek sabır olmadığı için. Öyle bir zamanda yaşıyoruz ki, antik ya da yeni mesajlarla dolup taşıyor ortalık. Metinler birbirinin üzerine geliyor, biri öbürünün anlamını yok ediyor ve bu yüzden çözümlenemiyor. Bugün bile tarih, unutulmuşluk okyanusunun üzerine düşen anılar yağmurundan başka bir şey değil, ama zaman ilerliyor ve insanların geriye çekilip uzatılamayan belleklerinin artık kapsayamayacağı ileri çağlar gelecek; bu yüzden, yüzyılların tabloları, müziği, yüzyılların keşifleri, savaşları, kitapları bütünüyle geçmişe gömülecek; bu çok kötü bir şey; çünkü, insan kendi kimliğini, kendi tarihini yitirecek; onu artık

kavrayamaz, algılayamaz duruma gelecek ve anlamdan yoksun birkaç şematik simgenin dar kapsamına girecek. Binlerce sağır ve dilsiz Atlılar, uzaktaki insanlara, acıklı ve anlaşılmaz mesajlar ulaştırmaya çalışacaklar ve hiç kimse onları dinlemeye zaman bulamayacak.

Lokanta bahçesinin bir köşesinde boş tabağımın önünde oturmuş düşünüyordum; bifteğimi yediğimin farkında bile değildim. Kendimi şimdiden bu kaçınılmaz ve çok büyük unutulmuşluğun bir parçası olarak hissediyordum.

Garson, bir an ufukta belirmiş, boş tabağı yakalamış ve peçetenin tersiyle masa örtüsünün üstündeki ekmek ufaklarını süpürdükten sonra bir başka masaya geçmişti. Bir üzüntü kapladı içimi, yalnız bugünün boşluğundan dolayı değil, aynı zamanda bu boşluğun da unutulacağı düşüncesinden dolayı; şakağımın dibinde vızıldayan şu sinek, çiçek açmış ıhlamur ağacından masa örtüsüne dökülen şu altın tozları, içinde yaşadığım bu toplumun tipik bir imgesi olan bu ağır ve sıradan servis, evet, hepsi hepsi unutulmaya mahkûmdu. Bende saplantı haline gelen, beni eritip bitiren tüm kusurları ve yanlışlarıyla her şey unutulup gidecekti. Ben onları gücümü tüketerek, boş yere düzeltmeye, onaylamaya, doğrultmaya çahşıyordum. Oysa, olan olmuştu ve onarımı olanaksızdı.

Evet, her şeyi açıkça görüyordum: Çoğu insan kendini ikili bir inancın hayâline kaptırıyor: *belleğin sürekliliğine* ve eylemlerin, yanlışların günahların, yanılgıların *onarılabileceğine* inanıyorlar. Birincisi de ikincisi kadar sahte. Gerçek, bunun tam tersi: Her şey unutulacak ve hiçbir şey onarılmayacak. İster öç alma, ister bağışlama yoluyla olsun, onarım eylemi de unutulmaya mahkûm. Kimse, yapılan yanlışları onaramayacak, ama tüm yanlışlar unutulacak.

Bir kez daha, önceden unutulmuş olan bu dünyayı dikkatle izledim; ıhlamur ağacına, masalardaki insanlara, öğlen servisinden bitkin düşmüş garsona, sokaktan kaba görünüşlü, ama asma çardağı sayesinde hoş bir görünüm kazanan bu hana uzun uzun baktım.

Şimdiden boşalmış ve sessizliğe gömulmüş bu köşeden yo-

rulmuş olan garsonun kaybolduğu kapıya doğru yöneldi gözlerim. Birden, deri ceketli, kot pantolonlu bir delikanlı belirdi kapıda; bahçeye daldı ve çevresine bakındı; beni görünce, bana doğru yürüdü; onu tanıyana kadar birkaç dakika geçti: Helena'nın teknisyen arkadaşı.

Seven ama sevilmeyen bir kadının geri dönme tehdidi beni hep tedirgin etmiştir; delikanlı, Bayan Zemanek tarafından diyerek, zarfı elime tutuşturduğu zaman, ilk tepkim, mektubun okunmasını şu ya da bu yoldan ertelemek oldu. Oturmasını söyledim; kabul etti. Dirseğini masaya dayamış, alnını buruşturmuş, halinden hoşnut, güneşin aydınlattığı ıhlamur ağacının yapraklarını seyrediyordu. Zarfı önüme koydum ve: "Bir şey içmez misiniz?" diye sordum. Omuz silkti; votka önerdim, ama araba kullanacağını ve yasanın araba sürücülerine her türlü içkiyi yasakladığını belirtti; ama benim içmemden hoşnut olacağını söyledi. Canım hiç içki istemiyordu ama açmayı asla göze alamadığım bu zarf önümde durdukça, ne olursa olsun içebilirdim.

Yanımızdan geçen garsondan bana bir votka getirmesini istedim.

"Helena benden ne istiyor acaba, biliyor musunuz?" dedim.

"Ben nerden bilebilirim? Mektubunu okuyun!" dedi.

"Âcil mi?" diye sordum.

"Ne sanıyorsunuz? Yolda tecavüze uğrarsam diye bana bunu ezberletmeleri mi gerekiyordu?" dedi.

Parmaklarımın ucuyla zarfı aldım. (Resmi bir zarftı. Üzerinde Ulusal Komite'nin antetı vardı.) Sonra yine masanın üstüne bıraktım. Ne söyleyeceğimi bilmediğim için, "Yazık, bir şey içmiyorsunuz!" dedim.

"Ben *sizin* de güvenliğinizi düşünüyorum..." dedi. Neyi ima ettiğini sezmiştim. Beni düşünmesi karşılıksız değildi: Ufaklık, benimle masaya oturmaktan yararlanarak, dönüş yolculuğunun koşullarını açıklığa kavuşturmak istiyor ve bu yolu Helena ile yalnız yapma şansının ne kadar olduğunu anlamak istiyordu. Çok sevimliydi; küçük, soluk, çilli, ufak ve kalkık burunlu yüzünden, içinden geçen her şey okunuyordu. Saydam, değişmesi olanaksız çocuksu bir yüzü vardı. Anormal derecede ince çizgilerin-

den dolayı değişmesi olanaksız diyorum. Bu çizgiler yaşla daha erkeksi bir görünüm kazanmaz ve bir ihtiyarın yüzünü bile, ihtiyarlamış bir çocuk yüzü haline getirir. Böyle çocuksu bir görünüm yirmi yaşındaki bir çocuğun hoşuna gitmez tabii, bu yüzden, onu maskelemek için her türlü yola başvurur (tıpkı, o zamanlar yeniyetme komutanımızın yaptığı gibi – ah, şu ebedi gölge oyunları!)

Giyinme biçimi ile (üzerinde kendine yakışan, kesimi güzel, kare omuzlu deri ceket) ve davranışlarıyla (kendinden emin, biraz bayağıca ve zaman zaman yapay bir umursamazlık içinde) bu genç de kendini maskelemeye çalışıyordu. Bu özentili kamuflaj her an fire veriyordu: Delikanh kızarıyor, sesini kötü kullanıyor, en küçük bir pürüz karşısında, ses tonuna hakim olamıyor (daha ilk gördüğümde bunu farketmiştim) ve ne gözlerine ne de hareketlerine söz geçirebiliyordu. Prag yolculuğunu onlarla birlikte yapıp yapmayacağımı sorarken, ilgisizliğini belirtmeye çalışmıştı, ama ben burada kalacağımı kendisine bildirince, gözlerindeki sevinçli anlatım onu ele vermişti.

Garson dalgınlıkla, masamıza bir yerine iki bardak votka getirdiğinde teknisyen umursamaz bir hareketle, bunun önemi olmadığını ve bana arkadaşlık edeceğini söyledi. "Sizi yalnız bırakacak değilim ya!" Sonra bardağını kaldırdı ve "Haydi, sağlığınıza!" dedi.

"Sağlığınıza!" dedim, kadehlerimizi tokuşturduk sonra söyleşiye başladık. İki saat içinde yola çıkabileceklerini düşündüğünü öğrendim, çünkü Helena, burada banta alınanların hepsini yoluna koymak niyetindeydi; başaramazsa yarından başlayarak hepsinin yayınlanabilmesi için, kendi kişisel raporunu banta almayı amaçlıyordu. Helena ile çalışmanın rahat olup olmadığını sordum. Yeniden kızararak, Helena'nın bu işin altından iyi kalktığını, ancak ekip arkadaşlarına karşı biraz sert davrandığını, çalışma saatlerini her zaman aşmaya eğilimli olduğunu ve öbürlerinin eve dönmekte aceleleri olup olmadığıyla ilgilenmediğini söyledi. Kendisinin de acelesi olup olmadığını sordum. Hayır, diye yanıtladı. İşi eğlenceli buluyordu. Sonra, Helena ile ilgili sorularımdan yararlanarak, renk vermeden, lâfın gelişiymiş gibi:

"Sahi, siz Helena ile nasıl tanıştınız?" diye sordu. Ona anlattım, ama o daha çok şey öğrenmek istedi: "Helena, şirin, değil mi?" dedi.

Özellikle Helena'dan sözedildiği zaman, yüzü rahat bir anlam kazanıyordu. Bunu da, duygularını gizleme kaygısına yoruyordum; çünkü herkes, Helena'ya karşı olan umutsuz hayranlığını biliyordu herhalde. O da, yüz verilmeyen bir âşık izlenimini uyandırmamak için çırpınıyordu. Çünkü bu yüzkarası bir şeydi. Delikanlının bu rahatlığını çok ciddiye almasam bile, önümdeki mektubun yükünü biraz olsun hafifletiyordu. Öyle ki, mektubu elime aldım ve zarfını yırttım:

"Bedenimin ve ruhumun yaşama nedeni kalmadı... Sana veda ediyorum..."

Bahçenin öbür ucundaki garsonu görür görmez bağırdım: "Hesap!" Garson başıyla onayladı ama yörüngesinden çıkamadığı için, lokantanın girişinde gözden kayboldu.

"Gelin, kaybedecek vaktimiz yok!" dedim ufaklığa. Ayağa kalkmış, bahçenin ortasından geçmiştim. Delikanlı beni izliyordu. Lokantanın ortasından geçip çıkış kapısına yöneldik. Garson, ister istemez arkamızdan koşmak zorunda kaldı.

"Bir biftek, bir çorba, iki de votka," dedim.

"Ne oluyor?" diye sordu ufaklık, kaygılı ve çekingen bir tavırla.

Hesabı görür görmez, beni hemen Helena'mn yanına götürmesini rica ettim. Hızlı adımlarla yürümeye başladık.

"Peki, ama ne oluyor?" diye sordu bana.

"Buradan uzak mı?" dedim.

Dosdoğru gideceğimizi söyledi. Koşar adım yürümeye başladım.

Ulusal Komite, kireç badanalı bir zemin katındaydı, tek kapısı, iki penceresi vardı. İçeri girdik; kendimizi, kasvetli bir yönetim lokalinde bulduk: Pencerenin altında, bitişik iki yazı masası vardı; birinin üstünde bir teyp, bir bloknot ve bir el çantası vardı. (Evet, Helena'mn çantası); iki masanın önünde iki sandalye ve bir köşede, madeni bir portmanto vardı. Üstünde bir kadın, bir erkek yağmurluğu asılıydı.

"İşte burası," dedi delikanlı.

"Mektubu size burada mı verdi?"

"Evet."

Ama şu anda salon bomboştu; "Helena!" diye seslendim. Sesimin kararsız ve kaygılı tonu beni ürkütmüştü. Yanıt yoktu. Yeniden: "Helena!" diye seslendim. Delikanlı sordu: "Yoksa kendini...?"

"Öyle görünüyor," dedim.

"Mektubunda bundan mı söz ediyordu?"

"Evet, kesinlikle," dedim. "Bundan başka oda vermediler mi size?"

"Hayır," dedi.

"Peki, otelde?"

"Odaları bu sabah boşalttık."

"Öyleyse, kesinlikle burada olmalı."

Oğlanın çatlak ve boğuk bir sesle: "Helena!" diye bağırdığını işittim. Bitişik odaya açılan bir kapıyı ittim, burası da bir büroydu: masa, kâğıt sepeti, üç sandalye, bir dolap ve bir portmanto (ilk odadakinin benzeri: gövdesi metal, üç ayaklı, tepede üçe ayrılan bir portmanto; üstünde asılı hiçbir giysi yoktu; biraz yetim görünüşlü bir insana benziyordu; madeni çıplaklığı ve gülünç biçimde havaya kalkmış kolları bana korku veriyordu); masanın bitişiğinde tek bir pencere ve çepeçevre duvarlar; kapı yoktu; bu iki büro, bu küçük yapının var olan tek iki odasını oluşturuyordu anlaşılan.

İlk odaya dönmüştük; bloknota saldırdım ve yapraklarını çevirmeye başladım; sayfalara, okunması güç otlar çiziktirilmişti. Çözümleyebildiğim sözcüklerden anlayabildiğim kadarıyla, Kralların Atlılarının bir tanımlamasıydı bu; hiçbir mesaj, başka hiçbir veda sözcüğü yoktu. El çantasını açtım: İçinde bir mendil, bir dudak boyası, bir pudriyer, iki adet sigara, bir çakmak vardı; herhangi bir ilâç tüpünden ya da zehir içeren bir şişeden eser yoktu. Heyecanla, Helena'nın intihar için hangisini seçmiş olabileceğini düşündüm. Aklıma en yatkın geleni zehir oldu; ama geride küçük bir şişe ya da tüp kalması gerekirdi. Portmantoya gidip Helena'nın yağmurluğunun ceplerini karıştırdım: boştu:

"Tavan arasında olabilir mi?" dedi delikanh, sabırsızlıkla. Odada yaptığım araştırmaların, ancak birkaç saniye sürdüğü halde, bizi hiçbir yere götürmeyeceğini düşünüyordu. Koridora koştuk, orada iki kapı vardı: Üstü camh olan kapılardan bir tanesinin avluya açıldığını görmesek bile tahmin ediyorduk; daha yakın olan ikinci kapıyı açtık, karanlık taş basamakları toz ve is tabakasıyla kaplı bir merdiven göründü. Tırmandık; çatı arasının camı kirli tek penceresinden soluk bir ışık görünüyordu. Burası bir mezbelelikten farksızdı. Dört bir yana elden düşme eşyalar yığılmıştı: (kasalar, bahçe gereçleri, çapalar, kazmalar, tırmıklar) bunun dışında ta tomarla dosya ve kırık dökük bir sandalye vardı; sendeleyerek yürüyorduk.

"Helena!" diye bağırmak istedim, ama korku beni engellemişti; çağrımı izleyecek sessizlik bana dehşet veriyordu. Delikanlı da seslenemedi. Kırık dökük eşyaların çevresinde dolanıyor, kıyıda köşede kalan yerleri elimizle yokluyorduk. İkimizin de ne denli heyecanlı olduğumuzun farkındaydım. Dehşet verici sessizliğimiz, Helena'nın ağzından artık bir yanıt alamayacağımızı belgeliyordu. Yalnızca onun asılı ya da yerde yatan cesedini arıyorduk artık.

Bir şey bulamayınca, yeniden aşağı kattaki büroya indik. Bir kez daha bakışlarımı, mobilyaların, masaların, sandalyelerin ve iki yağmurluğun asılı olduğu portmantonun üzerinde gezdirdim. Sonra bitişik odadaki masa, sandalyeler ve çıplak kollarını umutsuzca havaya uzatmış öbür portmantoyu inceledim. Delikanlı, boş yere, "Helena!" diye seslendi, ben de yine boş yere dolabı açtım, içinde çeşitli evrak, büro gereçleri, zamk ve cetvellerin bulunduğu çekmeceleri araştırdım.

"Tanrım, mutlak bir yer daha olmalı! Tuvaletler, mahzen!" dedim ve bir kez daha kendimizi koridora attık. Delikanlı avluya bakan kapıyı açtı. Burası küçücük bir avluydu. Duvar köşesinde bir tavşan kümesi duruyordu; onun ötesinde yabani otların bürüdüğü bir bahçe vardı. Buraya meyve ağaçları dikilmişti. (Düşüncemin uzak bir köşesinde, buranın güzelliğini kaydetme zamanını buldum: Yaprakların arasına asılı mavi gökyüzü parçaları, ağaçların pürtüklü ve eğri büğrü gövdeleri ve bunların ara-

sındaki ayçiçeklerinin saçtığı ışıklar; bahçenin öbür ucunda, bir elma ağacının saf ve sevimli gölgesinde bir tuvalet gözüme ilişti. Doğru oraya koştum. Kapının dar çerçevesine yerleştirilmiş kocaman bir çivinin üzerinde dönen kapı zembereği, (dışardan, yatay duruma getirerek kapatabilmek için) yukarı doğru çevrilmişti.

Kapı ile kapı pervazı arasındaki aralığa parmaklarımı soktum; ufak bir zorlama, tuvalet kapısının içerden kilitli olduğunu anlamama yetti. Bu, ancak şunu kanıtlıyordu: Helena oradaydı. Alçak sesle: "Helena, Helena!" diye seslendim. Ses yoktu; yalnızca, hafif bir rüzgârla hareket eden elma ağacının dallarının hışırtısı işitiliyordu.

İçerdeki sessizliğin, kötü sonun habercisi olduğunu biliyordum. Kapıyı sökmekten başka yapılacak bir şey yoktu, onu da benim yapmam gerekiyordu. Parmaklarımı yeniden, kapı ile çerçeve aralığından soktum ve tüm gücümle çektim. Kapı kancalı değildi. Köylük yerde sık sık görüldüğü gibi basit bir iple yerine tutturulmuştu. Bu yüzden kolayca kendini bıraktı ve ardına kadar açıldı. Helena önümdeydi. Pis kokulu tahta bir klozetin üzerine oturmuştu. Yüzü solgundu, ama hâlâ yaşıyordu. Bana korku içinde bakıyordu. Eteğini indirmeye çalışıyor ama tüm çabasına karşın eteklik butlarının ancak yarısına kadar iniyordu; etek kenarını iki eliyle tutuyor, bacaklarını sımsıkı birbirine yapıştırıyordu. "Tanrım, gidin burdan!" diye bağırdı can havliyle.

"Ne oldu?" diye sordum. "Ne yuttunuz?"

"Gidin burdan! Bırakın beni!"

Arkamda delikanlı belirdi. Helena bağırmaya başladı: "Git burdan Jindra, git, defol!" Yarı yarıya yerinden doğruldu, elini kapıya doğru uzatmıştı, ama ben onunla yaylı kapının arasına girdim; Helena, sallanarak yeniden klozetin üzerine oturmak zorunda kaldı.

Aynı anda, yeniden doğruldu, *umutsuz* ve çılgın bir güçle kendini benim üzerime attı. (Gerçekten umutsuzca bir güçtü bu, çünkü o korkunç bitkinlikten sonra ancak bir damla gücü kalmıştı.) Ceketimin yakalarına yapışmış, beni dışarı itiyordu; ikimiz de tuvaletin eşiğindeydik. "Pis hayvan, his hayvan!" diye

uluyordu sanki (giderek zayıflayan sesini zorlamak için harcadığı o öfkeli çabaya uluma denebilirse tabii). Beni sarsmaya başladı; sonra birden bıraktı ve otların üzerinde, bahçenin öbür ucuna doğru koşmaya çalıştı. Kaçmak istiyordu ama bir kapana düşmüştü sanki. Tuvaletten öyle bir karmaşa içinde çıkmıştı ki, kendine bir çekidüzen verememişti. Dün üzerinde gördüğüm, aynı zamanda jartiyer işlevi gören o lasteks kilotu kıvrılıp dizlerine kadar inmiş, yürümesini engelliyordu. (Etekliği düşmüş, çorapları akordeon biçiminde baldırlarının üzerinde dalganıyor, koyu renkli kenarları ve jartiyerleri görünüyordu). Küçük bir iki adım attı, daha doğrusu sıçradı (ayağında yüksek topuklu pabuçlar vardı), birkaç metre ilerledi sonra, (güneşli çimenlerin üzerine, bir ağacın altına, kocaman bir ayçiçeğinin dibine düştü) ayağa kaldırmak için elini tuttum; silkinerek kendini kurtardı; yeniden üzerine eğildiğimde deli gibi debelenmeye, havayı yumruklamaya başladı. Yumrukları arada bir bana da isabet ediyordu; tüm gücümle onu yakalamak, ayağa kaldırmak ve deli gömleği giydirir gibi onu kollarımla sarmak zorunda kaldım. Hiç durmadan, ıslık çalar gibi, "Pis hayvan, pis hayvan, pis hayvan!" diye bağırıyordu. Boş kalan eliyle de sırtıma çekiç gibi vuruyordu; ona elimden geldiğince tatlılıkla, "Helena, sakin ol!" dediğimde yüzüme tükürdü.

Kollarımı gevşetmeden ona: "Ne yuttuğunuzu bana söylemeden sizi serbest bırakmayacağım," dedim. Amansız bir öfkeyle "Gidin buradan! Gidin buradan!" diye yineliyordu durmadan. Ama birden sustu, direnmeyi bıraktı ve "Beni bırakın!" dedi. Sesi öylesine değişmiş, öylesine zayıf ve bitkindi ki, onu bıraktım, yüzüne baktım. Dehşet içinde, yüzünün korkunç bir çabayla büzüldüğünü, çenelerinin kasıldığını, gözlerinin yukarı kaydığını ve bedeninin kıvrılıp öne doğru katlandığını gördüm.

"Ne oluyor?" dedim. Helena, hiç konuşmadan döndü ve tuvalete doğru yöneldi; yürüyüşünü hiçbir zaman unutamayacağım: Düzensiz küçük küçük adımlarla ağır ağır ilerliyor, adım başında köstekleniyordu; belki dört metrelik bir yol vardı önünde, ama birkaç kez durması gerekti, her konaklamada, tüm bedeninin geçirdiği sarsıntılar, barsaklarının çılgın devinimine kar-

şı verdiği korkunç mücadeleyi açığa vuruyordu; sonunda tuvalete varmayı başardı ve aralık duran kapının kanadını yakalayarak kendi üzerine kapattı.

Onu kaldırdığım yerde kalakalmıştım; tuvaletten, bir insanın zorla soluk alıp verdiği işitiliyordu. Acı çeken birinin hırıltılı sesini duyuyordum. Oradan uzaklaştım. Ancak, o zaman yanımda dikilip duran delikanlının farkına vardım. "Oradan ayrılmayın!" diye buyurdum. "Gidip bir doktor bulmalıyım."

Büroya girdim; kapının eşiğinden, masaların birinin üzerinde duran telefonun yerini keşfetmiştim. Ama rehber görünürde yoktu; ortadaki çekmecenin sapına asıldım, kilitliydi; yandaki çekmeceler de öyle. Karşıdaki masa da kilitliydi.

Bitişik odaya geçtim; buradaki yazı masasının tek çekmecesi açıktı, ama içinde birkaç resimle bir zarf açacağından başka bir şey yoktu. Ne yapacağımı bilmiyordum; (Helena'nın hayatta ve tehlikede olmadığını bilmekten olacak) ani bir bitkinlik hissettim; bir an öyle kımıldamadan durdum ve tam bir aptal gibi portmantoya gözlerimi diktim. (Teslim olan bir asker gibi kollarını havaya dikmiş o zayıf, madeni portmanto.) Sonra ne yapacağımı bilmeden dolabı açtım; bir tomar dosyanın üzerindeki mavi-yeşil kabından telefon rehberini tanıdım. Onu telefonun yanına götürdüm ve hastanenin numarasını buldum. Numarayı çevirip, dinleme cihazından karşı tarafın yanıtını beklerken, delikanlı rüzgâr gibi içeri girdi.

"Kimseyi aramayın! Gereksiz!" diye bağırdı.

Anlayamadım. Telefon ahizesini elimden koparıp aldı ve yerine koydu. "Size zahmete değmez diyorum."

Ne olup bittiğini bana anlatmasını istedim.

"Bu bir zehirlenme değil!" dedi portmantoya yaklaşarak; yağmurluğunun bir cebini karıştırdı, içinden bir tüp çıkardı, tıpasını açtı ve ters çevirdi, boştu.

"Bunları mı yuttu?" diye sordum.

Delikanlı sessizce doğruladı. Elinden tüpü aldım!. Üzerinde Algena diye yazıyordu.

"Bu kadar çok miktarda alınan ağrı kesici, sizce zararsız mı demek istiyorsunuz?" diye patladım.

"Bunlar ağrı kesici değildi," dedi.

"Öyleyse neydi, ne vardı bunun içinde?" diye bağırdım.

"Müshil hapları," diye itiraf etti. Bağırdım! Benimle dalga geçmeye hakkı yoktu, ne olduğunu bilmem gerekiyordu, küstahlığa dayanamadım. Bana hemen yanıt vermesini buyurdum.

Benim bağırdığımı duyunca o da bağırmaya başladı: "Size söyledim ya müshil diye! Barsaklarımın tembel olduğunu ille herkesin bilmesi mi gerek!" Demek ki, benim aptalca bir şaka sandığım şey, gerçekti.

Oğlanın kızarmış küçük yüzüne, ufak ama yine de üzerinde bir sürü çili barındıracak büyüklükteki küt burnuna baktım; her şey aydınlanıyordu: Barsak sorunlarının gülünçlüğünü gizlemek için müshil haplarını başka bir ilâç şişesine boşaltmıştı, tıpkı, çocuksu kişiliğini, kot pantolon ve deri ceket altında gizlediği gibi. Kendi kendinden utanıyordu ve bu inatçı ergenliğini bir kusur gibi görüyordu. O anda sevimli buldum onu; utangaçlığı (ergenliğin o soylu yanı), Helena'nm yaşamını kurtarmış, beni de gelecekteki uykusuz gecelerden azat etmişti. Şaşkın bir şükran duygusuyla kepçe kulaklarını seyrediyordum. Evet, Helena'nın yaşamını kurtarmıştı ama büyük bir aşağılanma karşılığında; bunu biliyordum ve şunu da biliyordum: bu gereksiz bir aşağılanmaydı, anlamsiz ve insafsızca; onarılamayan şeyler zincirine yeni bir halka eklenmişti; henüz belirsiz olmakla birlikte kaçınılmaz bir istek, beni, Helena'nın yanına koşup onu bu korkunç şerefsizlikten kurtarmaya, önünde kendimi aşağılamaya ve bu saçmasapan, tüyler ürpertici öykünün tüm suçluluğunu ve sorumluluğunu yüklenmeye itiyordu.

"Beni yeterince dinlemediniz mi?" dedi delikanlı öfkeyle. Yanıt vermedim ve koridora çıkmak için yanından geçtim; avlunun kapısma doğru yürüdüm.

"Orada ne yapacaksınız?" diye bağırdı. Arkadan, ceketimin omuzundan yakalamış, kendine doğru çekmeye çalışıyordu beni. Bakışlarımız bir an için karşılaştı. Omuzumu bırakmâmıştı. Ben elini tutup çektim. Arkamdan gelerek önümü kesti. Ona doğru ilerledim ve yanından geçmek istedim. Bunun üzerine, kolunu dengeleyerek yumruğunu göğsüme indirdi. Darbe oldukça

hafifti, ama delikanlı, benimle yüzyüze bir pozisyona gelip, basit bir boks hamlesi yapmak üzere arkaya doğru sıçradı;

Yüzünde, korku ile karışık, düşüncesiz bir küstahlık ifadesi vardı.

"Onun yanında işiniz yok sizin!" diye bağırdı. Çocuk, belki de doğru söylüyordu: Onarılmazı onaracak durumda değildim, kuşkusuz. Yanıt vermeden durduğumu görünce, bağırdı: "Sizi iğrenç buluyor! Onun midesini bulandırıyorsunuz! Bana söyledi! Evet, onun midesini bulandırıyorsunuz."

İnsanın, sinir krizi sırasında ağlamak geliyor içinden, kimi zaman da gülmek; çocuğun bu son sözleri dudağımın kenarını titretti. Bu onu büsbütün öfkelendirdi; bu kez ağzıma bir yumruk indirdi; bir darbe daha yemekten dar kurtardım kendimi. Sonra yine geriye doğru çekildi, ring üzerindeymiş gibi sıkılı yumrukları yüzünün önünde, karşımda duruyordu. Görünürde yalnızca kocaman kırmızı kulakları kalmıştı.

Ona dedim ki: "Haydi tamam! Ben gidiyorum.

Arkamdan hâlâ bağırıyordu: "Pis herif! Pis herif! Onu bu pisliğe senin bulaştırdığını biliyordum! Merak etme nerde olursan ol gelip seni bulacağım! Puşt! Puşt!"

Sokağa çıkmıştım. Her şenlikten sonra boşalan tüm sokaklar gibi her taraf bomboştu; rüzgâr, yavaşça tozları kaldırıyor, önüne katıp kovalıyordu; Çevremde her şey kafamın içi gibi bomboştu. Sanki içi oyulmuş, boşaltılmıştı. Bir süredir hiçbir düşünce geçmiyordu kafamdan.

Ancak daha sonra, üzerinde 'Algena' yazılı boş bir tüpü elimde tuttuğumun farkına vardım. Tüpü inceledim: yazısı aşınmış, pislenmişti: Uzun süreden beri delikanlının müshil haplarını gizlemek için kullanıldığı anlaşılıyordu.

Bir süre daha geçtikten sonra, bu tüp bana başka tüpleri anımsattı: Alexej'in kullandığı o iki uyku hapı tüpünü. O zaman, delikanlının, Helena'nın yaşamını kurtaramadığını anladım: tüpün içinde gerçekten Algena hapları olsaydı bile, bu ancak bir mide bozukluğuna yol açabilirdi; üstelik delikanlı da ben de uzakta değildik; Helena'nın umutsuzluğu, ölümün eşiğine yeterli bir uzaklıkta, onun yaşamla olan bağını kopartmıştı.

18.

Mutfaktaydı. Ocağın üzerine eğilmişti. "Vladimir mi?" dedi, arkasını dönmeden. "Canım, gözlerinle gördün, işte! Bana ne soruyorsun?" "Yalan söylüyorsun," dedim, "Vladimir bu sabah, Koutecky'lerin torunu ile birlikte motosiklete binip gitmiş. Bunu bildiğimi sana söylemeye geldim. Radyodan gelen o iyi niyetli kadının neden işinize geldiğini biliyorum. Kralın giydirilmesi sırasında neden odada bulunmamam gerektiğini biliyorum. Daha atlıların arasında yerini almadan önce neden sessizlik kuralını uyguladığını biliyorum. Her şeyi çok iyi düzenlemişsiniz."

Benim kendimden emin konuşmam onu şaşırtmıştı. Ama kendini çok çabuk toparladı ve saldırıya geçerek kendini savunmak istedi. Bu garip bir saldırıydı. Çünkü hasımlar yüzyüze değildi. Sırtı bana dönük, ocakta kaynayan erişte çorbasının üzerine eğilmişti. Sesi sakindi. Üstelik tasasızdı. Sanki, benim anlayışsızlığım, yüksek sesle eski ve sıradan bir gerçeği açıklamaya zorluyordu onu. Peki, madem öğrenmek istiyordum, tamamdı öyleyse. Vladimir, daha başından beri kral olmayı asık suratla karşılamıştı. Vlasta buna şaşmıyordu. O zamanlar, erkek çocukları atlılar şenliğini düzenlemek için kimseye gerek duymuyorlardı. Oysa bugün insanlar diledikleri hiçbir şeyi tek başlarına yapamıyorlardı. Her şeyin tepeden inme düzenlenmesi gerekiyordu. Eskiden delikânlılar kendileri kralı seçerlerdi. Bu kez tepeden inme onlara Vladimir'i seçmeleri öğütlenmişti, salt babasını hoşnut etmek için. Onlar da boyun eğmek zorunda kalmışlardı. "Torpilli olmak," istemiyor, diye yineledi Vlasta. "Koutecky'lerle bu yüzden mi bu kadar sıkı fıkı? O aptallarla? O dar kafalı burjuvalarla?" diye sordum. "Evet, bu yüzden!" diye yanıtladı Vlasta. "Büyükbabası yüzünden, Milos'un öğrenim yapmaya hakkı yok. Salt, ihtiyar vaktiyle bir iş kurumunun sahibi olduğu için. Oysa bizim Vladimir'e tüm kapılar açık. Salt, sen onun babası olduğun için. Bu, çocuk için utanç verici bir şey. Onu anlayabiliyor musun, hiç olmazsa?"

Yaşamımda ilk kez, Vlasta'ya karşı öfke duyuyordum. Beni

aldatmışlardı. Atlılar festivalini beklerken, birbiri arkasına her gün soğukkanlılıkla ikisi de beni gözetlemişlerdi. Benim sabırsızlığımı, benim coşkumu uzaktan seyretmişlerdi. Sakince beni gözetlemişler, sakince beni aldatmışlardı.

"Beni böyle aldatmanız mı gerekirdi?"

Vlasta erişteleri tuzluyordu. Bana dert anlatmanın kolay olmadığını söyledi. Ben kendi dünyamda yaşıyordum. Hayâlci bir insandım. Benim ideallerime karşı çıkmıyorlardı ama, Vladimir benden farklı bir insandı. Benim türkülerim onun için İbraniceden farksızdı. Onu eğlendirmiyordu. Onları anlamsız buluyordu. Bu duruma katlanmam gerekirdi. Vladimir çağdaş bir erkekti. Bu görüşünü, Vlasta'nın babasından almıştı. O ileri görüşlü bir insandı. Kendi komünlerinde, daha savaştan önce, ilk traktörü satınalan babası olmuştu. Sonra, her şeylerini ellerinden almışlardı.

Yani tarlaları, kooperatife bağlandığından beri eskisi gibi kâr getirmiyordu.

"Sizin tarlalarınız bana vızgelir! Ben, Vladimir'in nereye gittiğini bilmek istiyorum. Motosiklet kurslarına, Brno'ya gitti, değil mi? İtiraf et!"

Vlasta'nın sırtı dönüktü, hâlâ erişteleri tuzluyor ve aynı nakaratı sürdürüyordu. Vladimir büyükbabası gibiydi. Tıpkı onun çenesi, onun gözleri. Kralların Atlıları, ona göre, İbraniceden farksızdı. Evet, madem bilmek istiyordum, motosiklet kurslarına gitmişti. Neden olmasındı, motorlar, onu kurdelalı kısraklardan daha çok ilgilendiriyordu. Neden olmasındı, Vladimir çağdaş bir erkekti.

Motorlar, gitarlar, motorlar, gitarlar. Aptal ve yabancı bir dünya. Ona sordum: "Modern bir erkek nedir, lütfen söyler misin bana?"

Sırtı bana dönük, erişteleri tuzlamaya devam ederek, bana evimizin içini, ne yazık ki, pek az çağdaşlaştırabildiğini söyledi. Bu çağdaş ayaklı lamba yüzünden ne vaazlar vermiştim. Şu çağdaş avize de hoşuma gitmiyordu! Oysa, bu ayaklı lambayı beğenmeyen yoktu! Herkes bu ayaklı lambalardan alıyordu şimdi.

"Yeter!," dedim ona. Ama onu durdurmak olanaksızdı. Ok

yaydan fırlamıştı bir kez. Sırtı dönüktü. O küçük, zavallı, çelimsiz sırtı. Belki de en çok bu sırtın görünümü beni çileden çıkarıyordu. Bu, gözleri olmayan sırt. Bu, kendinden aptalca emin sırt. Bu, kendisiyle anlaşamadığım sırt. Onu susturmaya, yüzünü bana doğru çevirtmeye karar verdim. Yalnız, ondan müthiş tiksiniyordum. Ona dokunmak bile istemiyordum. Bu işi başka yoldan yapacaktım. Büfeyi açtım, bir tabak çıkardım ve yere attım. Birden sustu. Ama dönmedi. Bir tabak daha düşürdüm; onu başka tabaklar izledi. Hâlâ sırtı dönük, öylece duruyordu. Kendi kendini soyutlamıştı sanki. Bu sırtın üzerinde korkusunu okuyordum. Evet, korkuyordu, ama inatçıydı, teslim olmaya yanaşmıyordu. Çorbayı karıştırmayı bıraktı ve hiç kıpırdamadan tahta kaşığının sapım sıkmaya devam etti. Sanki o kaşığın kendisini kurtarmasını bekliyordu. Ondan nefret ediyordum, o da benden nefret ediyordu. Hiç kıpırdamıyordu, ben de gözlerimi ondan ayırmadan raflardaki öbür tabağı çanağı yere atıp kırıyordum. Ondan da, mutfaktan da nefret ediyordum; o çağdaş mobilyasıyla, çağdaş tabaklarıyla, çağdaş bardaklarıyla, standart çağdaş mutfaktan.

Heyecanlı değildim. Soğukkanlılıkla, üzüntü ve yorgunlukla, karolu yer döşemesinin üzerine yığılan tabak çanak kırıklarına, oraya buraya yayılan saplı sapsız tencerelere bakıyordum. Varımı yoğumu yere atıyordum. Onca sevdiğim varımı yoğumu, evimi, sığınağımı parçalıyordum; Yoksul hizmetkârıma emanet ettiğim, onun çoban değneğinin güdümü altında olan evimi. Masallarla, iyi kalpli peri ve cin ezgileriyle doldurduğum evimi. Sıra, üzerinde öğlen yemeklerimizi yediğimiz üç sandalyeye gelmişti. Saf bir aile babasının kandırılmasına tanık olan o barışçıl aile yemekleri! Birbiri ardınca sandalyeleri yakaladım, bacaklarını kırdım. Sonra onları kırık tencerelerin; bardakların yanına attım. Masayı da onların üzerine devirdim. Vlasta, ocağın önünde hareketsiz, sırtı dönük olarak duruyordu.

Odama gitmek üzere mutfaktan çıktım. Tavana asılı pembe glob, ayaklı lamba ve o çağdaş kaba divan. Armonyumun üzerinde, siyah kutusunun içinde duran kemanım. Kemanı aldım. Saat dörtte lokantanın bahçesinde konserimiz vardı. Ama

daha saat birdi. Nereye gideydim?

Mutfaktan hıçkırık sesleri geliyordu.

Vlasta ağlıyordu. Hıçkırıkları insanın içini paralıyordu ve yüreğimin derinliklerinde, müthiş bir acıma duygusu vardı. On dakika önce ağlayamaz mıydı sanki? O zaman eski hayâlime belki boyuneğer ve zavallı, yoksul hizmetçimi yeniden karşımda görebilirdim. Ama artık çok geçti.

Evden çıktım. Atlıların sesleri damların üzerinde titreşimler yapıyordu. Yoksul bir kralımız vardı ama, bir o kadar da erdemliydi. Nereye gitmeliydi? Sokaklar atlıların, ev Vlasta'nın, hanlar da sarhoşların elindeydi.

Peki, benim yerim neresi? Ben, terkedilmiş ve sürgüne yollanmış yaşlı kralım. Erdemli ve dilenen bir kral. Halefi olmayan bir kral. Son kral.

Tek bir şans daha var. Köyün ötesindeki tarlalar. Yol. Ve on dakika uzaklıkta Moravya ırmağı. Yol kenarına uzandım. Keman kutusu boynumun altındaydı. Uzun süre öylece kaldım. Bir, belki de iki saat. İçimde, sonuma ulaştığım düşüncesi vardı. Birdenbire, beklenmedik bir biçimde. İşte bu kadar. Artık devamını göremiyordum. Ben hep iki dünyada birden yaşadım. Onların uyumuna inanıyordum.

Bu bir yanılgıydı. Şimdi bu dünyaların bir tanesinden sürülmüştüm. Gerçek dünyadan. Elimde bir tek öbürü, hayâl dünyası kalmıştı. Ama hayâl dünyası, yaşamam için yeterli değildi. Beni orada bekleyenler olsa bile. O asker kaçağı beni çağırsa, benim için hep yedeğinde bir at ve kırmızı bir peçe bulundursa bile. Ah, şimdi onu ne kadar iyi anlıyordum! Yüzümdeki peçeyi kaldırmamı neden yasakladığını ve her şeyi bana kendi anlatmayı neden yeğlediğini şimdi anlıyordum! Kralın neden maskeli olması gerektiğini ancak şimdi çözümleyebiliyordum!

Onu görmemeleri için değil, kralın bir şey görmemesi için!

Yürümek için ayağa kalkmayı düşünemiyordum. Bir adım atmayı bile düşünemiyordum. Saat dörtte beni merak edeceklerdi. Ama, kalkıp oraya kadar gitmeye gücüm yetmeyecek. Ben ancak burada kendimi iyi hissediyorum. Burada, ırmak kenarında. Burada su, ağır ağır, binlerce yıldan beri akıp gidiyor. Ağır

ağır akıyor ve ben ağır ağır ve uzun süre burada uzanmış yataca-ğım.

Derken, birisinin benimle konuştuğunu işittim. Bu, Ludvik'ti. Yeni bir darbeye hazırlandım. Ama artık korkmuyordum. Artık hiçbir şey beni şaşırtamazdı.

Yanımdaki otların üzerine oturdu ve bir ara, "Bugün öğle-den sonraki konsere gitmeyecek misin?" diye sordu.

"Senin oraya gitmeye niyetin mi var yoksa?" dedim.

"Evet," diye yanıtladı.

"Prag'dan bunun için mi geldin?"

"Hayır," dedi, "bunun için gelmedim. Ama her şey sanıldı-ğından başka türlü sonuçlanıyor." "Evet," dedim, "bambaşka bir biçimde! "Bir saattir tarlalarda dolaşıyorum. Seni burada bulaca-ğımı hiç tahmin etmezdim." "Ben de." "Senden bir dileğim var," dedi sonra, bakışlarını benden kaçırarak. Tıpkı Vlasta gibi. Göz-lerimin içine bakmıyordu. Ama, Ludvik'in bunu yapması beni rahatsız etmiyordu. Hoşuma gidiyordu diyebilirim. Çekingenliği-ni, utancını sezinliyordum. Bu utanç beni rahatlatıyor ve tedavi ediyordu. "Senden bir dileğim var," demişti. "Bugün sizinle bir-likte çalmama izin verir misin?"

19.

Yolcu otobüsünün kalkmasına daha birkaç saat vardı; üzüntümün beni zorlamasıyla köyden ayrıldım. Tarlalarda dolanarak günün tüm anılarını kafamdan kovalamaya çalışıyordum. Kolay değildi: delikanlının küçük yumruğuyla yarılan dudağım yanıyordu. Lucie'nin yeniden canlanan hayâli, nerede, ne zaman adaletsizlikle hesaplaşmaya kalkıştıysam, sonunda haksızlığın kışkırtıcısı olarak ortaya çıktığımı bana çağrıştırdı. Tüm bu düşünceleri kafamdan kovdum, çünkü durmadan yineledikleri şeyleri artık iyice biliyordum; kafamı iyice boş bırakmaya ve salt atlıların (neredeyse işitilmez olmuş) uzaktan gelen çağrılarının kafama sızmasına izin vermeye çalışıyordum. Bu müzik beni kendimden ötelere götürüyor, beni avutuyordu.

Büyük bir daire çizerek, patikalar aracılığıyla, köyün çevresini dolanmış ve Moravya'nın kıyısına gelmiştim. Suyun aktığı doğrultuda yürüyordum; öbür kıyıda kızlar, ufukta bir orman ve bunların dışında yalnızca tarlalar vardı. Sonra, önümde benden biraz uzakta bir adam gördüm. Irmağın kenarındaki yamacın otları arasına uzanmıştı. Yaklaştığımda onu tanıdım: sırtüstü yatmıştı, yüzü gökyüzüne çevriliydi, başının altında keman kutusu vardı.

Çevresinde uçsuz bucaksız dümdüz tarlalar uzanıyordu; yüzyıllar boyunca uzanan tarlalar (yalnız şurada burada yüksek gerilimli ağır kabloları taşıyan çelik pilonlar göze çarpıyordu). Ondan kaçmak benim için kolaydı. Gözlerini gökyüzüne dikmişti ve beni görmüyordu. Ama bu kez kendisinden kaçmak istediğim o değildi. Yaklaştım ve ona seslendim. Gözlerini bana doğru kaldırdı (o gözlerde çekingen ve korkulu bir ifade var gibi geldi bana) ve ben, uzun boyuna birkaç santimetre daha ekleyen o gür ve kabarık yelenin yerinde çok seyrelmiş bir tutam saçın kaldığını gördüm başında. Üç dört uzun ve acıklı saç teli, boş yere dazlak kafasını örtmeye çalışıyordu (onu uzun yıllardan beri, ilk kez bu denli yakından görüyordum).

Bu dökülüp giden saçlar, bende, ayrı kaldığımız yılları çağ-

rıştırdı ve birden o günleri, onu görmediğim o uzun zaman sürecini özlemle andım; ondan kaçtığım anları. (Atlıların çağrıları, belli belirsiz uzaktan geliyordu.) Birden, ona karşı suçlu bir sevgi dalgası kapladı içimi. Ayaklarımın dibine uzanmış, bir dirseğinin üzerine yaslanmıştı; iriyarı ve hantaldı, kemanının kutusu ise siyah ve küçüktü. Bir süt çocuğunun tabutu gibi. Onun orkestrasının (ki eskiden *benim* de orkestramdı) bugün öğleden sonra bir konser vermesi gerektiğini anımsadım ve onlarla birlikte çalmak isteğinde bulundum.

Enine boyuna düşünmeden, iyice tartmadan bu istekte bulunmuştum (sanki sözcükler, düşüncem gelişmeden önce ağzımdan dökülmüştü), daha doğrusu bu isteğimi, düşünmeden, ama kalbimin sesini dinleyerek öne sürmüştüm; gerçekten de, o zamanlar terkettiğim bu dünyaya karşı içim sevgiyle doluydu; şövalyelerin ve maskeli krallarının köyün çevresinde dolandığı, pliseli beyaz gömleklerin giyildiği, ezgilerin söylendiği bu dünyayı, doğduğum kentle, annemle (zorla elimden alınmış olan annemle) ve gençliğimle özdeşleştiriyordum; gün boyunca, sessizce, içimdeki bu sevgi büyümüş, beni nerdeyse ağlamakh etmişti; bu eski dünyayı seviyordum ve bana bir sığınak sağlaması için ona yalvarıyordum.

Ama nasıl ve hangi hakla? Daha önceki gün, kişiliği, bana folklorun tedirgin edici müziğini anımsattığı için, Jaroslav'dan kaçmamış mıydım? Ve daha bu sabah, folklor festivali bende huzursuzluk uyandırmamış mıydı?

On beş yıl süresince çembalolu orkestra üyesi olarak geçen gençliğimin, doğduğum kente düzenli ve coşkulu gelişlerimin mutlu anılarını yasaklayan o engeller nasıl oldu da kalkmıştı?

Acaba birkaç saat önce Zemanek'in, Kralların Atlıları ile alay etmesi mi bendeki bu değişikliğe neden olmuştu?

O bana, halk şarkılarına karşı olan bu tiksintiyi aşılamış ve şimdi de yine *o,* bu ezgileri gözümde her türlü çirkinlikten arındırmış olabilir miydi? Zemanek, zehirli bir enjektörün ucu, ben de o enjektörün bir parçası mıydım? Ona utanç verici bir biçimde bağlı mıydım yoksa?

Hayır, salt Zemanek'in bıyık altından gülmesiyle birden bu

dünyaya karşı sevgim yeniden uyanmış değildi; onu seviyordum, çünkü bu sabah beklenmedik bir biçimde onu tüm yoksulluğu içinde yeniden bulmuştum; yoksulluğu ve özellikle *yalnızlığı* içinde; her türlü gösteriş, reklâm, politik propaganda, sosyal ideal-ler ve kültür yayımcıları tarafından terkedilmişti, benim kuşağımın yapay katkılarından kurtulmuştu. Zemanek tarafından da terkedilmişti; bu yalnızlık onu arındırıyordu; bana karşı sitemler-le dolu olan bu dünya, artık yaşamının sonuna gelmiş biri gibi bu yalnızlık sayesinde arınıyordu ve bu yalnızlık dayanılmaz bir *son güzellikle* aydınlanıyordu; bu yalnızlık, bu dünyayı bana geri veriyordu.

Konser, biraz önce yemek yediğim ve Helena'nın mektubunu okuduğum lokantanın bahçesinde verilecekti.

Jaroslav'la oraya vardığımızda, kimi yaşlıların, şimdiden yerlerine oturmuş, sabırla akşam konserini beklediklerini görmüştük; sallanarak, bir masadan ötekine giden bir yığın da sarhoş vardı. Bahçenin dibindeki bir ıhlamur ağacının çevresine sandalyeler yerleştirilmişti. Ağacın gövdesine, gri renkli, kefeninin içinde, bir kontrbas dayalı duruyordu; ondan iki adım ötede, açık bir çembalonun üzerinde, pliseli beyaz gömlekli bir adam oturmuş, hafif tokmaklarını sessizce tellerin üzerinde gezdiriyordu; orkestranın öbür üyeleri biraz ötede ayaktaydı.

Jaroslav onları halka tanıttı: İkinci keman, yöresel hastanede doktor; kontrbasçı, bölge Ulusal Komitesi'nin kültür müfettişi; klarnetçi, (bana çalgı âletini versin lütfen, dönüşümlü olarak çalacağız) ilkokulda öğretmen; çembalocu, fabrikada planlama uzmanı, anımsadığım bu sonuncu müzisyen dışında, tüm ekip yenilenmişti. Bu tanıştırma töreninden sonra, sıra bana gelince, Jaroslav, resmi bir tavırla, beni orkestranın eski bir üyesi, kurucularından biri, onur konuğu olarak tanıttı. Ihlamurun çevresindeki sandalyelere yerleştik ve çalmaya başladık.

Uzun süreden beri elime klarnet almamıştım, ama bu ilk çaldığımız parçayı iyi bildiğim için, korkumu çabucak yendim; o kadar ki, çalgılarımızı yerine koyduktan sonra, müzisyenler övgüler yağdırdılar; fi tarihinden beri çalmadığıma inanmadılar; garson (çılgınca bir şaşkınlık içersinde, öğle yemeğimin hesabını

ödediğim aynı garson) ağacın altına, bir tek ayaklı masa getirdi, üzerine hasırlı ufak bir damacana ve altı tane de şarap bardağı koydu; yavaş yavaş içmeye başladık. Dört beş parça çaldıktan sonra öğretmene işaret ettim; elimden klarnetini alarak, bu işten büyük bir başarıyla çıktığımı yineledi; ben de bu övgüden hoşnut, ıhlamurun gövdesine yaslanmaya gittim; sıcak bir arkadaşlık duygusu içimi doldurdu. Bu acı günün sonunda, imdadıma koştuğu için bu duyguya karşı bir şükran borcu duydum. Ve işte birden Lucie gözlerimin önünde canlandı; ben de onun neden kuaför salonunda ve ertesi gün Kostka'nın anlattığı öyküde karşıma çıktığını sonunda anladığım kanısına vardım. O öykü hem gerçek, hem efsaneydi: Belki bana yazgısının, (kirletilmiş küçük kız yazgısının) benim yazgıma yakın olduğunu anlatmak istemişti; birbirimizi anlayamadığımız için ikimiz de başarısız olmuştuk; ama ikimizin de yaşam öyküleri birbiriyle kardeşti, birbiriyle özdeşti. Her ikisi de bir *yıkımın öyküsüydü;* nasıl ki, Lucie'nin cinselliği yıkıma uğratılmış ve böylece, varlığı temel bir değerden yoksun bırakılmışsa, benim yaşamımın da, üzerine dayanmak istediği değerler yağma edilmişti; ki bu değerler aslında masum kökenliydi evet, masum: Cinsel aşk, Lucie'nin yaşamında yıkıcı olmuş olsa bile, gerçekte masumdu, tıpkı ülkemin ezgilerinin, çembalolu orkestranın ve şu nefret ettiğim doğduğum kentin masum oldukları gibi. Portresi midemi bulandıran Fucik, o da bana göre masumdu, bana bir tehdit gibi gelen 'yoldaş' sözcüğü de, 'sen' sözcüğü de, 'gelecek' sözcüğü de ve daha birçok sözcük, hepsi masumdu. Yanılgıyı başka yerde aramak gerekti ve bu yanılgı öylesine büyüktü ki, gölgesi çepeçevre cisimlerin (ve sözcüklerin) tüm evrenini örtüyor ve onları yıkıp geçiriyordu. Lucie ve ben yıkılmış bir dünyada yaşıyorduk ve ona acımayı bilemediğimiz için ondan yüz çevirmiş, böylece hem onun mutsuzluğunu, hem kendi mutsuzluğumuzu artırmıştık. Böylesine güçlü sevilen, böylesine kötü sevilen Lucie, yıllar sonra, bana bunu söylemeye mi geldin? Yıkılmış bir dünyaya karşı acıma duygularımı uyandırmak için mi?

Şarkı bitince, öğretmen bana klarneti geri verdi; bugün artık onu bir daha eline almayacağını, benim ondan iyi çaldığımı

ve bir daha buraya ne zaman geleceğimi bilmediklerine göre, klarnetin bende kalmasını hakettiğimi söylüyordu. Jaroslav'ın bana baktığını görünce, buraya mümkün olduğu kadar çabuk dönmekten başka bir şey istemediğimi söyledim. Jaroslav, bunu ciddi mi söylüyorsun, diye sordu. Başımla doğruladım ve bundan sonraki parçaya geçtik. Jaroslav, sandalyesini terkedeli epey bir süre geçmişti; kafasını arkaya atmış, tüm kuralları hiçe sayarak, kemanını çok aşağıdan göğsüne doğru dayamıştı; bir yandan çalıyor, bir yandan da sürekli olarak gidip geliyordu; ikinci keman da, ben de, her an yerimizden kalkıyorduk, özellikle, doğaçlama çaldığımız parçaya, elden geldiğince hız vermek için. Fanteziye ve kesin bir işbirliğine dayanan bu anlarda, Jaroslav bizim ruhumuz haline geliyordu. Bu insan azmanının içinde gizlenen gözkamaştırıcı müzisyen ruhuna hayrandım; o da tıpkı öbürleri gibi, hem de onlardan daha çok, yaşamımın yıkık değerleri arasında yer alıyordu; o benden çalınmış bir değerdi; benim için zararlı ve utanç verici olmasına karşın, onun benden çalınmasına gözyummuştum, oysa o benim en sadık, en saf, en masum arkadaşım olabilirdi.

O arada, dinleyiciler yavaş yavaş değişime uğramıştı: Bizi sıcak bir ilgiyle izleyen, pek yoğun olmayan masalardaki müşterilere, şimdi genç erkeklerden ve kızlardan oluşan bir grup eklenmişti. Bunlar boş masalara yerleşmişler, (bağıra çağıra) biftekler, şaraplar ısmarlamışlar ve alkol düzeyi arttıkça o vahşice kendilerini gösterme, dinletme ve tanıtma isteklerini sergilemeye girişmişlerdi. Bunun üzerine hava değişmekte gecikmemişti. Gürültü ve devinim giderek artıyordu. (Gençler masaların arasında sallanıyor, birbirlerini çağırıyor ya da kız arkadaşlarına uzaktan uzağa sesleniyorlardı.) Şamata öylesine arttı ki, çaldığımız müzikten koparak, sık sık bahçeye doğru bakarken ve açık bir düşmanlıkla bu acemi çaylakları seyrederken yakaladım kendimi. Sağa sola, gösterişli bir tavırla tükürük ve lâf tüküren bu uzun saçlı kafaların önünde, ergenlik çağında olan eski kinimin canlandığını gördüm ve yüzlerine salt aptalca bir kabadayılık simgesi sayılan maskeler takılmış aktörler gördüğüm izlenimine kapıldım; o maskenin altında daha insancıl başka bir yüzü, hafifletici

neden olarak kabul etmiyordum; işin korkunç yanı, bu maskeli yüzlerin, maskelerin barbarlığına ve bayağılığına kendilerini şiddetle adamış olmalarıydı.

Jaroslav'ın da benim duygularıma katıldığı kanısına vardım. Çünkü birden kemanını indirdi ve bize böyle bir dinleyici kitlesi önünde çalmaktan hiçbir zevk almadığını söyledi. Buradan ayrılmamızı, tarlaların arasından geçerek geçen seferki gibi o küçük yoldan gitmemizi önerdi: Hava güzel, alacakaranlık nerdeyse bastırmak üzere, gece sıcak olacak, yıldızlar çıkacak, bir yaban gülünün yanında konaklarız ve yalnız kendimiz için çalarız, kendi zevkimiz için; eskilerin yaptığı gibi. Şimdikilerde, ancak düzenlenmiş konserler verme alışkanlığı var. Ne saçma bir alışkanlık diyordu. Artık bu organize konserlerden bıkmıştı Jaroslav.

Önce hepsi bu öneriyi onaylamıştı. Hem de coşkulu bir biçimde; çünkü kendileri de, müziğe olan tutkularının daha sıcak, daha içten bir havayı gerektirdiğini duyumsuyorlardı; ama daha sonra, kültür müfettişi olan kontrbasçı karşı çıktı. Anlaşmaya göre, saat dokuza kadar çalmak zorundaydık, bölgedeki yoldaşlar ve kahvenin yöneticisi bize güveniyordu, her şey böyle planlanmıştı, üzerimize aldığımız görevi yerine getirmemiz gerekiyordu, yoksa şenliğin gidişi aksayacaktı; başka bir gün doğaya çıkıp çalabilirdik.

Ağaçtan ağaca gerilmiş uzun tellere bağlı lambalar birden yandı. Daha ortalık iyice kararmamıştı. Güneş yavaş yavaş batıyordu. Ortalığa cansız bir ışık yayılmıştı. Lambalar, kurşuni renkli boşlukta hareketsiz, iri gözyaşlarına benziyordu; kurutulamayan ve akması mümkün olmayan beyaz gözyaşları gibi. Anlatılamaz bir dermansızlık çökmüştü çevreye birden ve kimse ona direnecek güçte değildi.

Jaroslav, bir kez daha (bu kez nerdeyse yakarıyordu) artık dayanma gücünün tükendiğini, tarlalara, yaban gülünün yanına gitmek, orada kendi zevki için çalmak istediğini belirtti, sonra umutsuz bir hareketle boyuneğdi, kemanım göğsüne dayadı ve devam etti.

Baştakinden daha iyi denetliyorduk kendimizi şimdi; bahçe

giderek daha derbeder ve kaba bir havaya bürünmeye, ilgisiz şamatasıyla bizi kuşatmaya başlamıştı. Biz bu gürültü içinde kendi başına bırakılmış bir adacık haline gelmiştik. İçimiz karardıkça kararıyor, biz de giderek daha çok kendi içimize dalıyorduk. Başkalarından çok kendimiz için çalıyor, başkalarım unutuyorduk; müzik, koruyucu bir kale gibi bizi kuşatıyor, bu gürültücü sarhoşların arasında, soğuk suların derinliklerinde asılı bir sırça köşkün içinde gibi hissediyorduk kendimizi.

"Dağlar kâğıt – su mürekkep – yıldızlar yazıcı olsa – tüm dünya onu yazma – ya kalksa – kimse – aşkımı anlatamaz" diye söylüyordu Jaroslav, kemanını göğsünden ayırmadan. Ben de, bu ezgilerin içinde (bu ezgilerin sırça köşkünün içinde) mutluydum; Bu türkülerde, üzüntü hafife alınmaz, gülmek, gülümsemek değildir, aşk gülünç değildir, nefret çekingen değildir, bu türkülerde insanlar, ruhlarıyla ve bedenleriyle (evet, Lucie, ruhlarıyla ve bedenleriyle) severler, mutluyken dansederler, mutsuzken de kendilerini Tuna'ya atarlar. Onlarda aşk gerçek aşk, üzüntü gerçek üzüntüdür ve değerler henüz canlılığını yitirmemiştir ve bana öyle geliyordu ki, benim doğuşum, benim kökenim, ihanet ettiğim *özyurdum* hep bu şarkıların içinde gizliydi. Gerçi özyurduma ihanet etmiştim ama, en derin feryat o ihanete uğrayan özyurttan geldiğine göre, onunla daha da çok özdeşleşmiştim; ama aynı zamanda, bu özyurdun, bu dünyada olmadığını da sezinliyordum. (Peki, bu dünyadan olmayan bu özyurt, nasıl bir özyurttu acaba?)

Tüm söylediğimiz şarkıların bir anıdan, bir anıttan, artık var olmayan hayâli konuşmalardan başka bir şey olmadığını anlıyordum ve bir özyurt toprağının ayaklarımın altından kaçtığını ve klarnet dudaklarımın arasında, yılların, yüzyılların derinliklerine (aşkın gerçek aşk, acının gerçek acı olduğu), dipsiz bir derinliğe kaydığımı hissediyordum; kendi kendime, şaşkınlıkla, benim tek özyurdumun işte bu inişte, bu araştırıcı ve hırslı düşüşte olduğunu söylüyor ve kendimi ona ve bu sarhoşluğun şehvetine bırakıyordum.

Bir an, bu coşkunluğumda yalnız olup olmadığımı anlamak için Jaroslav'ın yüzüne baktım; ıhlamur dalına asılı bir lamba yü-

zünü aydınlatıyordu. Birden aşırı derecede solgun olduğunu farkettim; artık çalarken şarkı söylemiyordu, dudakları kısılmıştı; yanlış notalar çalıyordu; kemanın sapım tutan eli arada bir kayma eğilimi gösteriyordu. Birden çalmayı bıraktı ve bir sandalyenin üzerine yığıldı; hemen yanına koştum, bir dizimin üzerine çöktüm, "Neyin var?" diye sordum. Alm ter içinde, sol kolunun üstünü avuçlamış, sıkıyordu. "Çok acı çekiyorum," dedi. Öteki-

ler, Jaroslav'ın rahatsızlığının farkına varmamışlar, birinci keman ve klarnet olmaksızın, kendilerinden geçmiş, çalmaya devam ediyorlardı; çembalocu, iki çalgının susmasından yararlanarak, kendi müzik âleti üzerinde harikalar yaratıyor, yalnızca ikinci keman ve kontrbas ona eşlik ediyordu. Jaroslav'ın bana doktor olarak tanıttığı ikinci kemana yaklaştım ve onu arkadaşımın yanına sürükledim. Artık yalnız çembalo ve kontrbas işitiliyordu. İkinci keman, Jaroslav'ın sol bileğini aldı ve uzun uzun elinde tuttu; sonra göz kapaklarını kaldırdı ve gözlerini inceledi, terli alnına dokundu. "Kalbin mi ağrıyor?" diye sordu. "Kolum ve kalbim," diye yanıtladı Jaroslav; yüzü yemyeşildi. Durumu farkeden kontrbasçı, müzik âletini ıhlamur ağacına dayayarak, bize katıldı.

Artık yalnız çembalonun sesi işitiliyordu, çünkü çembalocu hiçbir şeyin farkında değildi ve mutluluk içinde solo olarak çalıyordu.

"Hastaneye telefon edeceğim," dedi ikinci keman. Koluna asılıp "Nedir bu?" diye sordum. "Nabzı çok düşük. Buz gibi ter döküyor. Enfarktüs olduğu kesin." "Yazıklar olsun," dedim.

"Üzme kendini, atlatacak," diyerek beni avuttu, sonra lokantaya doğru koştu. İtip kakmak zorunda kaldığı insanlar, orkestramızın sustuğunu anlayamayacak kadar sarhoştular, şimdiden; onlar ancak kendi kendileriyle, biralarıyla, incir çekirdeğini doldurmayan şeylerle ve bahçenin öbür ucunda patlak veren bir kavga yüzünden işitilen küfürlerle ilgileniyorlardı.

En sonunda çembalo da sustu ve hepimiz Jaroslav'ın çevresinde toplandık. Arkadaşım bana baktı ve tüm bunların, orada kalmamız yüzünden olduğunu, kendisinin kalmak istemediğini, tarlalara çıkılmasını istediğini söyledi; özellikle benim gelişim-

den, daha doğrusu dönüşümden sonra, gece yıldızlarm altında çalmak ne güzel olacaktı.

"Bu kadar çok konuşma," dedim ona. "Senin dinlenmen gerek."

İkinci kemanın sezinlediği gibi, bu enfarktüs krizini gerçekten atlatacağma inanıyordum, ama, ondan sonra yaşamı tümüyle değişmek zorundaydı. Tutkusuz, coşkusuz bir yaşam bekliyordu onu. Orkestraya adayamayacaktı artık kendini. Oyunun ikinci yarısıydı bu. Bozgundan sonraki ikinci yarısı. Bir insan yazgısının, çoğu zaman, ölümden çok önce sona erdiği; son anın, ölümle eşzamanlı olmadığı düşüncesine kaptırdım kendimi.

Jaroslav'm yazgısı da sonuna varmıştı. Şiddetli bir üzüntünün altında ezilerek, saçı dökülmüş başını, kelliğini acıklı bir biçimde örtmeye çalışan o uzun ve ince saç tellerini okşadım. Lanet olası Zemanek'ten öç almak için geldiğim doğduğum kentte, şimdi de yaşamı yıkılan arkadaşımı kollarımda taşımak düşüyordu bana; sonuç buydu demek.

Evet, kendimi şimdiden, onun görkemli ve ağır vücudunu kollarımın üzerinde taşırken görüyordum. Sanki kendi karanlık suçumu taşıyormuş gibi, onu gözyaşları içinde, bir kalabalığın arasında taşırken görüyordum kendimi.

On dakika kadar Jaroslav'm çevresinde öylece kaldık, sonra ikinci keman göründü, bize işaret etti; Jaroslav'a ayağa kalkması için yardım ettik ve, koltuk altlarmdan tutarak onunla birlikte, kaldırımın üzerindeki sarhoş acemi çaylaklardan oluşan gürültülü kalabalığın içine daldık. Yolun kenarında, tüm ışıklarını yakmış bir ambulans hazır bekliyordu.

5 Aralık 1965

S O N